

MÁSODIK RÉSZ.

A SZEMÉLYES LELKIGONDOZÁS SZOLGÁLATA.

I. A LELKIGONDOZÁS CÉLJA.

A. A lelkigondozás szükségessége.

1. Lélekgyógyító kísérletek.

Korunkban a lélektani érdeklődés és kutatás új helyzetet teremtett a segítségreszoruló ember és gondozója között. Előtérbe került a beteg lélek megismerésének és gyógyításának problémája. A figyelem a *lélekgyógyászra* és a *gyógyító lelki eljárásokra* terelődött.

A mai ember világias lelkiülete az orvostól és tudásától reméli lelki zavarainak és terheinek feloldását. Érvényesül ez az *elvilágiasodott konkrét gyülekezeti életben* is, főleg a műveltek között. *A lélekgyógyító orvos* mindinkább a modern ember *lelkigondozója* lesz s ez a *gyülekezeti lelkigondozás válságát* idézi fel. (March H.)

Az emberek *embert* és *nem lelkipásztort* keresnek bajaikban. Nem az *egyházban* és nem *Istentől* várják gyógyulásukat. Az orvosban bíznak, mert az a testi, földi életet védelmezi a *halál ellen*. Evangéliumi értelemben *nincs lelkigondozási szükségérzetük*.

Az emberi gyógyulásvágyat több *pedagógiai, lélektani* és *orvosi* kísérlet igyekszik szolgálni, kielégíteni.

Az *akaratgyengeség* és *akarathány* elterjedt betegségét *Payot J. célszerű erő kifejtésekkel* tartja gyógyíthatónak.

Ezeket megfelelő *érzelmek* keltésével lehet létesíteni, cselekvési gyakorlattá s jó szokások állhatatos biztosításává tenni. A restség, érzékiség, elsodró szenvedélyek ellen az elmél-

kedő szemlélődés, a magunkbaszállás, saját egyéniségünk biztosítása, helyes testgyakorlás útján lehet sikerrel küzdeni.

Akaratunk szabadsága, tettereje, boldogító győzelme nem készen adott javak, azokat *ki kell vívni* és pedig az idő s a taktika segítségével.

A lelkigondozás is *a beteg akarat* felé fordul s azt fel akarja szabadítani. De tudja, hogy annak rabtartója *az embernél hatalmasabb bűn* s hogy az ellen csak *hittel*, Isten Igéjének való *engedelmességgel* lehet győzelmesen harcolni. (Ján. 4:34.) Az akaratgyógyítás nem teszi szükségtelenné a lelkigondozást, sőt anélkül hiábavaló, céltalan marad.

A lelki bajokat sok testi bajjal együtt, Coué E. szerint káros autoszugesztiók okozzák, ezért ő *hasznos autoszugesztiók* tudatos művelése által gyógyít.

Ezek olyan *tudatalatti lelki folyamatokat* indítanak meg, melyek a baj okát automatikusan kiküszöbölik.

Coué a *verbális*, szavak általi önbefolyásolást gyakorolja. A vezető önbizalmat ébreszt a betegben, *hasznos jelszavakat* ad neki, melyeket rendszeres ismétlés által autoszugesztióvá tesz. A léleknek állandóan ez a főjelszava: Napról-napra jobban és jobban vagyok. Ennek ismétlése által a tudatalatti folyamatok engedelmesen eszközlik a gyógyulást.

Coué, ellentétben Payot-val, mellőzi az akaratot. Nem akarni kell, hanem *elképzelni*. Az akarat megakadályozza az autoszugesztiót és a tudatalatti engedelmeskedést. A beleképzés azonban elősegíti. Aki *akar* elaludni, nem tud, de aki magátólértetődően *beleképzeli* magát az alvásba, már alszik is.

Ezzel a módszerrel Coué súlyos szervi betegségeket gyógyított meg, sőt elsősorban és könnyebben ezeket, a vegetatív idegrendszerre való hatás által. Sikerült azonban gondozottjainak *kedélybetegségeket* és *jellemhibákat* is leküzdeniök.

A lelkigondozás ennek a módszernek legfennebb bizonyos *apróbb részletmunkákban* veheti hasznát. Ezzel helyettesíteni, pótolni a lelkigondozást nem lehet.

A vallásos életben az önszugesztió csak *tévhitet* adhat. Az igazi hit tudja, hogy a beleképzés, a fantáziakép *csak emberi hasonlata* az isteni valóságnak, melyet egyedül az őtőle magától ajánlékozott hívőképesség tud megragadni.

Csak azt szuggerálhatom magamnak, amire egyébként *képes vagyok*, így a bűnbocsánatot, örökéletet, üdvösséget nem, mert ezek *nem belőlem valók*. Nem imádkozhatom *önmagamhoz*, ami autoszugesztio lenne, mert ha lehet is ilyent föltételezni, az csak tévelygés lenne s csalódásra vezetne. Az imádságban olyan erőkkel gyarapodunk, amelyek *nem voltak meg bennünk*.

A lelkigondozásban nemcsak önszugesztioról, hanem *szuggerálásról* sem lehet szó. Van ugyan *személyi hatás* a bizonyágtétel által, de ez önmagán túl, Krisztusra mutató tájékoztatás, irányítás, elindítás, mely kizárja a kényszert és mechanizmust. A lelkigondozásban *a személyes, szabad, öntudatos* elfogadás a cél.

Freud S. a lélekelemzés (psychoanalízis) által kísérli meg a lélekgyógyítást. Alaptétele az, hogy *öntudatban lévő világos érzelmek a tudat alatt létező ellenkező mivoltukat bizonyítják*. (Ambivalencia).

Az előbbiek nem egyebek, mint az utóbbiak *elfojtására, gátlására és tiltására* szolgáló képződmények, melyeket az *öntudat cenzurája* alkot.

A tudatalatti tiltott ösztön *a sexuális libido*, a tudatban ennek megfelelő ellentétes ösztönképződmény *a szociális*.

Ez azért van, mert ha a tudatalatti nyers ösztön szabadon érvényesülhetne, az emberi élet *nem volna fenntartható*.

A szociális önfenntartás ösztöne *túlzott elfojtással* él a tudatalattival szemben s *túlzott ellenérzéseket kelt*. Valójában a társadalmi ember is szeretne fék nélküli ösztöniséggel érvényesülni s vetélytársát, akadályozóját elpusztítani, de mivel ez a biztosított társadalmi életet felborítaná, tehát *szezséggé* (tabuvá) teszi az életet s a gyilkost halállal bünteti. *Igy az öntudat bünteti saját tudattalan valóját*, hogy fennmaradhasson.

Az elfojtás azonban *csak részben* sikerül, az öntudat ellenképében a tiltott ösztön mégis érvényesül, csakhog *eltoldva* s így *eltolt kielégülést* talál.

Az uralkodók iránt parancsolt túlzott hódolatban például az elfojtott gyűlölet úgy érvényesül, hogy rájukerőszakolja az udvartartás kinzó formaságait s így teszi őket, bosszúból, saját hatalmuk rabjaivá. A gyermek tudatalatt féltékeny apjára és

gyűlöli. Tudatosan azonban a képeskönyv tigrisét gyűlöli, mint az apa pótlóképet. Mivel pedig a tigris képén bosszút nem állhat, további pótlóképet talál a darázsban (mely csikos mint a tigris.) Sikerül a darázst megölnie s ez az ő eltolt kielégülése apjával szemben. De öröklött öntudata még így is tiltakozik a nemtudatos ösztön ellen s ezért a gyermek, engesztelésül, fényes temetést rendez a daráznak, talán még emléket is állít.

A tudatalatti vágyak eltolt kielégítése *a biztosított lét-fenntartás kereteiben* lesz alapjává *a művelődésnek*, tudománynak, művészetnek, erkölcsnek, vallásnak. Közelebbről *a vallás* az ősidőben meggyilkolt apa megbántott szellemének kiengesztelése, ebből fakadnak szertartásai, áldozatai, törvényei, tanai.

Ami mármost *a lelki sérelmeket, zavarokat, konfliktusokat, betegségeket* illeti, azok mind *a gyermekkori sexualitásra* mennek vissza, főként *az apa elleni féltékenység és gyűlölet* érzéseire s az elszenvedett elnyomásokra, büntetésekre.

A gyógyító (főleg az álmok analizise által) *kiemeli* a bajokát, *tudatosítja* a sérelmet s ezzel *feloldja* (abszolválja) a nyomás, félelem, szenvedés érzését, *megszabadít* a kínzó gátlástól s az ösztönt *szellemi irányba* indítja (szublimálás, katarzisz.)

Von der Goltz E. véleménye szerint a lelkigondozásban csak a legnagyobb elővigyázatossággal szabad a lélekelemzéshez közeledni s azt alkalmazásba venni. Akkor is csak orvosi beleegyezéssel és közreműködéssel. Veszedelmes a népszerűsítő ismertetések után indulni, tanulmányozni kell az idevágó egész tudományos szakirodalmat.

Az evangéliumi keresztyén *lelkigondozók* nagyrésze, így *Füllkrug, Buntzel, Keller S.* bizonyos óvatossággal elismerik a lélekelemzésnek a lelki élet megismerésére vonatkozó hasznát, de állást foglalnak annak a freudizmus világnézeti nyilatkozataiban és pánsexuálizmusában kiütköző *túlzásai és veszedelmei* ellen.

Különösen *Jahn E.* kritikája találó, aki ugyan elismeri, hogy a régi, eddigi lelkigondozás egyoldalúan normatív volt, csak a célt nézte, de a lelket és annak megközelítési módjait nem, amiben a modern lélektannak határozottan egy plusa van vele szemben, azonban a freudizmust, mint szektát, határozottan elítéli, mint amely túlzott individualizmusra, egoizmusra és

hisztériára vezet. Egyoldalú, ösztönies *pánsexuizmusa* vak a tényekkel szemben, nem ismeri el az értékek valóságát.

Túlzottan hangsúlyozza a *neurotikus élményeket*, mintha a mindennapi élet csupa patológikus esetből állana. Ha a szellemi értékek az *ösztöni élet szublimálásai*, akkor lényegükben ösztöniek, nincs különbség ösztön és érték között.

Igy a *vallást, erkölcsöt* is relativizálja, neurozissá, patológikussá teszi. Ezáltal a *lelkigondozást megsemmisíti*.

Nagy hiba, hogy az intellektuális tudatosítást *azonosítja* a katarzisszal, a gyógyulással. Eszerint a jellemhibák a tudatosítás által meggyógyulnának, ami azt jelenti, hogy jellemhibák *nincsenek* is. A megértés azonban nem gyógyítás s a freudi kísérlet nemcsak nem helyettesíti a lelkigondozást, hanem azzal *mereven ellenkezik*.

Szerintünk a freudi kísérlet egyenesen *kihívja a lelkigondozás szükségességét*, mert tagadja és megoldatlanul hagyja az *igazi lelki kérdéseket*.

Ettől eltekintve a lelkigondozás nemcsak az *orvosi értelemben* beteg lelkekkel foglalkozik s a betegek közül sem csak az *ideg- és lelkibetegekkel*. Sőt inkább a *testi betegek* gondja az övé, mert ezeknél a *szakszerű orvosi kezelés és a lelkigondozás* területe könnyebben elkülöníthető. A lelkigondozás értelmét tehát nem engedhetjük *megszűkíteni sem*.

A lélekelemzést kifejezetten a *gyülekezeti lelkigondozásban* kísérte meg alkalmazni Pfister O. Ő egyenesen *analitikus lelkigondozást* sürget. Az elemzést azonban csak módszernek tekinti, a freudizmus világnézetét nem veszi át s a lelkigondozást tartalmilag evangéliumának vallja.

A *régi lelkigondozás* csak követelt és ítelt, vagy követendő példaképre mutatott, de a lélek rejtett életével nem törődött. Csodálkozott, hogy a hajó miért nem jön közelebb a szépen hullámozó vízen, de nem ismerte a tenger felszínalatti áramlásait s a hajótestre alólról rakódott tapadványok terhét, amik visszatartották.

Az *analitikus lelkigondozás* a tudatalatti vallási és erkölcsi sérelmeket, *szükségeket* veszi alapos vizsgálat alá, hogy megismerje rontó erejüket s megfossza őket démoni jellegüktől. A bűnös szenvedélyek és cselekvések *tudatalatti kényszerek* eredményei. Ezeket fel kell kutatni s helyes befolyásolással

igyekezni legyőzésükre. Sok beteg mellett vannak egészséges lelki szenvedők is, de a határvonal elmosódó.

Vallja, hogy a lelki sérülések és konfliktusok a szexuális ösztönnel kapcsolatosak s a gyermekkori szenvedésményekben gyökereznek. De a tudatalatti nem merő „kloáka”, hanem a magasabb vallásos és erkölcsi *intuición és inspiración* is onnan jön, a lélekhez tartozik, belőle való.

Mikor a tudattalan képzeteket tudatossá tesszük, az ösztöniségt az öntudat uralma alá helyezzük, az értékes *lelki tartalmat* segítjük felülkerekedni. A szublimálásban az erő nagy része az ösztöni értékesítés helyett *magasabb szellemi funkciókba* árad s a művészeti, szociális és vallási tevékenységet táplálja. A hibás vallási fejlődés okainak felismerése által megakadályozzuk a tévelygés megismétlődését.

Az analitikus lelkigondozás *nem mechanikus*, hanem *erkölcsi* munka, türelmet, önuralmat, kötelességérzést, az igazság szolgálatát igényli. *Jelmondata*: „Megismeritek az igazságot és az igazság szabadokká tesz titeket.” (Ján. 8:32.) *Végső célja*, hogy a tévútra került s eredeti jellegétől megfosztott szeretetet ismét a maga helyes, tevékeny útjába állítsuk.

Pfister elgondolására állapítsuk meg, hogy az evangéliumi értékek *minőségileg más síkba* tartoznak, mint az ösztönök. Hogyan tudatosítja gondozottjainak ezeket úgy, hogy *az ösztönökből* származnak s mégis *függetlenek és abszolútok*? Ha *Pál*-al azt mondja: előbb van az érzéki, aztán a lelki (pneumatikus) valóság (I. Kor. 15:46.), akkor *az ösztönnek kell más jelentést* adnia, mint Freud, mert a tövisről szólót nem lehet szedni. (Máté 7:16.)

A szellem, az érték *nem az érzékiből* (szexualitásból) származó, fejlődő és átalakuló szublimálás, hanem annak *megítélő ellentéte*. *Pfister* csak *hallgatólagos következetlenséggel* tarthatja magát az evangéliumhoz.

Az sem igaz, hogy *minden lelki válság* a szexuális ösztön zavaraira s gyermekkori konfliktusaira vihető vissza, mert egész sereg *más indítékú* van.

A tudatosítás sem lehet *egyoldalúan* a szexualitásra alapítható s ha igen, nem vezethet feloldáshoz, *Pfister* mégis *emberi vállalkozást* végez, a lélek saját belső erőiből akar gyógyítani. Részlet-tanulságot ad, de *a döntéshez nem segíthet*.

Schairer B. helyesen int, hogy tartózkodjunk a lélek-elemző anyag nyilvánossághozatalától. Nem helyes, hogy népszerűsítik a gyermekek nemi tévelygéseit. *A szenzációkeltés a lelkipásztorság ellensége.*

De a lelkipásztor egyébként is csak meggondoltan élhet az elemzés módjával. Mit gondol pld. az a szülő, akire ráolvasták: ötéves gyermeke az ön halálát kívánja. Ha a tudattalant meg akarjuk tisztítani, akkor a nyilvánossághozatal súlyos műhiba. A pásztor lehetetlen helyzetbe kerülhet ezáltal gyülekezetében, a családok körében. Komoly szándékkal tanulmányozhatja a lélekelemzés kérdését, de csak magának s talán a Lélek tanácsa szerint egyszer, olykor fel is használhatja munkájában.

Egy másik lélekgyógyítási kísérlet az u. n. *individuális lélektané*, melyet *Adler A.* alapított. Művelői közül megemlíthetjük *Künkel F.*, *Wexberg E.*, *Máday I.* nevét.

Ez a lélektan szembefordul *Freud* atomizmusával és mechanizmusával s a lélek és jellem *organikus egységét*, az én szigorú központosítottóságát hangoztatja.

A jellem lényegét a közösséghez való viszonya, állásfoglalása mutatja. *Adler* és követői az ideges jellem felé fordulnak érdeklődésükkel. Ezt éppen a közösségtől való önelszigeteltsége határozza meg, ami a gyermekkorai fogyatékoságérzés és az érvényesülési vágy együttesének következménye.

Az életet az önértékelés irányítja, ennek megrendülése, elvesztése vezet a hibás, téves kompenzációkra.

Hogy a lelket megérthessük, *Freud*-dal ellentétben tudnunk kell, hogy abban nem az okok, hanem a célok az uralkodók. Aki a lélek célját ismeri, ismeri a lelket, egyéni értelemben.

Ebből következik, hogy az ösztönök nem determinálják a jellemet, mert a lélek a célszerűség által urrá lehet ösztönein. A diszpozíciós lélektan helyébe a pozíciós lélektan kell tenünk, mely feltárja, hogy mindenki mindenre képes, amire ember egyáltalán képes lehet.

A lélek betegsége az önösség, gyógyulása abban van, hogy közösségivé lesz. Ezért a lélekgyógyítás tulajdonképpen közösségre való jellemnevelés. A gyógyító munkájának fokozatos folyamata abban áll, hogy rávezet az önös magatartás téves voltára, felszabadít arra, hogy a beteg hamis élettervét,

jelmondatát feladja, összetörje, kilépjen az önösség zsákutcájából s hasznos utat találjon a közösséghez.

Módszere: a beteg és hozzátartozói kikérdezése (vigyázván a beteg ellenállására, ravasz félrevezetési, felülkerekedési és irányítási szándékára), lelki kapcsolat létesítése, tehermentesítés, leleplezés (esetleg oktató elemzéssel), a gyógyítótól való függetlenítés, közösségbeillesztés, fokozatos bevezetés a munkába, begyakorlás az életfeladatokba. A gyógyító legtöbb sikert *saját életének bizonyoságtevésével* ér el.

Individuális lélektant *a gyülekezeti lelkigondozásban* alkalmazták *Künkel Fr., Neumann J., Schairer J. B.* Sok helyes és hasznos meglátással, útmutatással, gazdag szemléltető példatárral és értékes módszerei eljárással gazdagították a lelkigondozást. Köztük több, az evangéliumi keresztyénség iránt fogékony sőt hívő orvos igyekszik munkaközösségre lépni a lelkipásztorral. Főleg éppen az ilyen orvosoknál azonban kísért a lelkigondozásban *az önmegváltás* gondolata s a pneumatikus és eschatologikus értékek háttérbeszorítása *a földi élet védelme* mögött. Pld. *March H.:* Psychologische Seelsorge c. tanulmányában.

Említsük még meg *Jung C. G.* nevét, aki lélektanában összekapcsolta az analitikus és individuális szemléletet. Ő a libidóban nemcsak sexualitást, hanem pszichikai energiát, lelki tényezőt is lát, ez nála maga az életösztön, lelki vonatkozásban az érdeklődés ösztöne.

Jung állította fel az introvertált (befelé forduló, schysothym) és extrovertált (kifelé irányuló, cyklothym) *jellemtipusokat*. A lélekgyógyítás feladata szerinte éppen az, hogy *a jellemet egyoldalúságától megszabadítsa*, a személyiséget *teljes megvalósulásra* segítse s ennek *fejlődő folyamata* maga a gyógyulás. A lelkigondozásban Jung tanítása és eredményei jól használhatók, természetesen azzal, hogy a személyiség megvalósulásába *a hit tényezője* bekapcsolódik és döntővé válik.

A gyógyító kísérletekkel szemben általában azon az állásponton kell maradnunk, hogy *a lelkigondozás gyökerében más tevékenység* s a lelkipásztor a kívánatos és lehetséges lélektani s esetleg gyógyászati tájékozottság mellett is nem orvos, hanem *lelkigondozó és annak is kell maradnia*.

Igaza van *Buntzel*-nek: szó se lehet arról, hogy bármiféle lélekgyógyászati kísérlet helyettesíthesse, szükségtelenné tesse a gyülekezeti lelkigondozást.

Pfennigsdorf is helyesen állapítja meg, hogy a lélekgyógyászat a beteg *hitbeli és erkölcsi* állományán semmit se változtat. Sőt esetleg egyenesen megerősíheti abban a tévhitében, hogy gond, félelem, szenvedély, bűn csak illúziók, amelyeket félre lehet tenni. A beteges, magakörülforgásból egy másik betegség: az orvos körüli forgás is válhatik. Nekünk tovább kell segítenünk a lelket, az igazi gyógyulás, *a megtérés és újjászületés* felé. Ehez azonban komolyan kell venni a bűnt s engedelmeskedni Isten akaratának, a Lélek hatalmának, mely az Igén át életünkbe lép. Az élet és gyógyulás teljhatalmú ura Krisztus s a hit bizalma az, hogy Ő akarja a gyógyulást és életet.

A modern gyógyítókísérletek tehát csak még *erőteljesebben sürgetővé* teszik a gyülekezeti lelkigondozás szükségességét.

2. Állami és társadalmi lélekápolás.

Az állam a maga *népjóléti munkájában a közvetlenül valóságos* jelleget mellőzi, de rendszerint *megbecsüli az egyház szeretetmunkáját* és azt *alkalmilag* segítségül is hívja.

A *társadalmi jótékonyosság* fokozottabban igénybeveszi az egyházi támogatást, de kikapcsolja a *hitvallásos* vonatkozásokat és felekezeti köziségét hangsúlyozza.

Az állami népjóléti munka, mint lélekápolás, az egyének boldogítására törekszik, melynek biztosítékát a *közhaszon* értékeszméjében látja. A társadalmi munka lélekápoló tevékenységének pedig értékeszméje *az általános emberszeretet*.

Az emberi élet *rendezett fenntartása és humanisztikus szellemének ápolása az egyházra nézve sem közömbös*, mert ezek adják meg a *gyülekezeti* élet és munka világbeli kereteit és alapját. Az egyháznak az állam és társadalom felé *kötelessége és feladata* az, hogy enyhítse a *hasznossági elv merevségét* s előmozdítsa a humanizmus lelki elmélyülését.

Ezentúl azonban a világi lélekápolás a maga nevelő, javító és gyógyító munkáival *elkülönül a gyülekezeti lelkigondo-*

zástól, azzal nem azonosítható, azt nem helyettesítheti, nem pótolhatja, feleslegessé nem teheti.

Még a teljes szociális jóllét sem elégítheti ki s nem né-míthatja el a lélek vallásos vágyát, szükségét, igényét. A vallás u. i. nem a világban való érvényesülést szolgálja s nem egyike a racionális élményeknek.

Van egy hiányérzet, ami nem éhség, nem testi baj s nem szexuális gyötrelém, még csak nem is az emberhez méltó földi, társadalmi megbecsültség nélkülözése, hanem a létezés gyöke-rének megrendüléséből származó egyetemes fájdalom, egyéni életünk rosszaságának, semmiségének kínja. S ezt éppen az értelmi világ elégtelenségének, ellenmondásainak a racionális élményekben való lecsapódásai váltják ki a lélekből. Ebben a megtámadottságban az egyén nem a világ elvesztéséért, hanem a lélek pusztulásáért szorong és gyötrődik. Ezért a világ minden pótléka csak fokozhatja a vallásos hiányérzetet, mert minden kielégítési kísérletben csak újabb veszélyt s támadást érez az örök sorsáért aggódó egyéni lélek. Kétségtelen, hogy a szociális nyomorúság is oka lehet a valláshoz való menekülésnek (pld. a szektásságnál), de kétségtelen az is, hogy még a legtökéletesebb szociális jóllét sem feledtetheti az emberrel Istenhez való tartozását, melyet a lélek egyszerűen nem tud elfelejteni. (Pfennigsdorf.)

De az állami és társadalmi gondoskodás nem is tud létrehozni olyan lelki közösséget, mely az érdeken túl is összefüznék az egyéneket. Hiszen e munkának éppen az a feladata, hogy az öntudatosított és lehetőleg kiszolgált érdek által összetartsa az embereket, akik különben széthullanának és egymás ellenségeivé lennének.

Spranger, Kerschesteiner az érdekközösséget közös értékek szeretetével kívánják elmélyíteni s nemesíteni s elismerjük, hogy a művelődés értékei enyhíthetik az érdekszerűség nyerségét s meghosszabbíthatják a közösség összetartását, de a történelem nyilván mutatja, hogy a művelődési értékek nem tudják a közösség minden tagját áthatni s azonos módon kielégíteni, sőt feltétlenül ellentétekre bontják a társadalmat. Az összetartozás igazi belső erejét, a valódi szeretetet nem lehet szociális elvvé tenni. Testvérek csak azok lehetnek, akiknek egy, közös atyjuk van. Ez nem lehet sem az állam, sem a tár-

sadalom, mert bár sok mindent megadnak tagjaiknak s adjanak is meg minél többet a valóban szükségesekből, de nem adhatják meg az „egy szükségest”, nem elégíthetik ki a lelkek legbensőbb, olthatatlan igényét *a bűnbocsánatra és örökéletre*.

Az állam és társadalom tehát a maga helyes és szükséges gondoskodó munkájával többé-kevésbé biztosíthatja tagjainak *az emberhez méltó földi élet* lehetőségét, de akkor ismeri helyesen a maga feladatát és határait, ha a lelkek *pneumatikus és eschatologikus igényeinek* gondozását az Istentől erre rendelt eszköz: *az egyház* szolgálatára hagyja s azt ebben *teljes szabadsághoz* juttatja és a maga eszközeivel *támogatja*. Ez *jótékonyan hat vissza* az állami és társadalmi élet rendjére, művelődési, erkölcsi és szociális színvonalára is. *A gyülekezeti lelkigondozást* azonban nem pótolhatja, nem teheti feleslegessé, sőt annak szükségességét csak nyilvánvalóbbá teszi.

3. A pneumatikus szükség.

Mig Freud a tudatalatti lelki életet az öntudatosnál *alacsonyabbnak*, a nyers ösztöniség birodalmának tartja s a szellemiséget szublimált ösztöniségnek, addig *James W.* ellenkezőleg azt tanítja, hogy *az öntudat a korlátolt*, gyöngye és tökéletlen felfogója a tudatalattiból feltörő szellemvilág roppant energiáinak, melyek *minden életteremtő értéket* hordoznak.

Igy *a vallás is a tudatalattiból születik* s legmegrendítőbb és legmagasabbrangú kifejeződése annak a valóságnak, akivel a lélek ott jut érintkezésbe s csak tökéletlen képet adhat róla az öntudatban, Istennek nevezvén.

Szerintünk nemcsak a *Freud* gondolata téves, hanem téves *a Jamesé is*. A tudatalatti fogalma csak *féligazságot*, megtévesztésre vezető *félszeg képet* ad, akár alacsonyabb, akár magasabbrendű értelmezéssel, az öntudathoz viszonyítva.

A tudatalatti helyett mindenekelőtt *tudattalanról* kell beszélnünk s ebben megkülönböztetnünk *a tudatalattit* és a *tudatfölöttit*.

Az *alatt és fölött* képes kifejezések, melyekkel azt akarjuk mondani, hogy a tudattalan részben mint *subracionális*, részben mint *superracionális*, *együttesen* alkotják azt a homályos lelkiséget, melynek *középpontjában az öntudat világít*.

Az előbbi, mint *ösztöniség*, az öntudattal szemben *alacsonyabbrendű*, az utóbbi, mint *ihletés*, kijelentés, *magasabbrendű*, szuverén.

Freud annak valóságát, ami bennünk *több*, mint mi, megtagadja azzal szemben, ami *kevésbé*, mint mi. *James* pedig azt, ami *felülről* való, *alulról* származtatja. E két téves végléttel szemben az *öntudat rendeltetése az ütközőpontbanállás és a döntés kötelessége*.

A tudatalatti visszaköveteli lényünket a salaknak s kioltani törekszik az öntudat föléje helyezett fároszát. A tudatfeletti viszont követeli a magunk fölé emelkedést s új fényt gyújt az öntudat alatta pislogó mécsesébe. A léleknek az a hivatása, hogy öntudatával *úr* legyen a maga alatt örvénylő mélységein s engedelmes *szolga* legyen a felülről jövő paranccsal szemben.

A *tudatfelettinek* fogalmát, a tudatfokokkal kapcsolatban *Grushn W.* is alkalmazza a vallásos élmény megértésében. S ezen az alapon mondja ki, hogy a lélektani elemzést *ki kell egészíteni* a vallásos bizonyosságból származó *normákkal* s így *pneumatikus lelkigondozásra van szükség*.

Az *emberi lélek* végső mélységeinek ismeretéből még nem lesz lelkigondozás, ehhez az *élő Krisztus* hatalma kell és a kettőt csak az *egyház szolgálata* kapcsolhatja össze.

Pfennigsdorf is hangsúlyozza, hogy a lelkigondozásnak *pneumatikus síkon* kell mozognia, mert csak ez ad állandó alapot az életkonfliktusok leküzdésére.

A *lelkigondozás* csak *pneumatikus lehet*, mert a tudatföldről való engedelmes összekapcsolódást szolgálja. Ezt pedig a *lélek pneumatikus hiánya és igénye* teszi szükségessé s lehetőségét az adja meg, hogy a *gyülekezetben*, mint választottak közösségében, *Krisztus* testében, a *Pneuma, Isten Szentlelke él és hat* s szuverénül vezetheti a lelket megtérésre, ujjászületésre és megszentelődésre.

A pneumatikus lelkigondozást a *lélek egyetlen baja, váltsága* teszi szükségessé, az a *nyomorúság, melyen világi gyógyszer nem segíthet*. Ez a *bűn emberfeletti hatalma*.

Az ezzel vívott *harcban* kell a *pásztori igehirdetésnek* bizonyosságot tennie arról, hogy mit jelent *Krisztus váltsága az egyénre nézve*.

Lelkigondozói munkát csak azok az esetek igényelnek, melyekben a bűn támadása lép fel a lélek ellen. (Imre L.) Ebben a támadásban érzi meg a lélek, hogy a pusztá emberi test-lelkiség elégtelen s hogy *pneumatikus minőségre* van szüksége. A bűn és halál hatalma alól csak az menthet meg, ha ezt a minőséget elnyerjük. Ezt az igényt még az egyház sem tudja egyedül az istentiszteleti ígehirdetéssel táplálni és kielégíteni, ehhez pásztori ígehirdetésre, *személyes lelkigondozásra* van szükség. (László D.)

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy ez az igazság, mint *igaz tétel*, képezi a lelkigondozás szükségességének indokát. *Ismerhetjük* ezt az igazságot, *tudhatjuk*, ki és mi az ellenség, de ez még nem jelenti azt, hogy olyan gyűlöletessé lett számunkra, hogy *harcra keljünk vele*. Sőt lehet, hogy *küzdünk is* s a lélek állapotában még *sincs változás*. Amíg a harc *elvi síkon* folyik, azt mindenki, maga a Sátán is helyesli, mert *nem kíván döntést* s az életre hatástalan.

A lelkipásztor abban a tévhitben folytathat *elvi harcot* a bűn ellen, hogy *lelkigondozást művel*, pedig éppen *kitér* általa az igazi feladat elől.

Sok lelkipásztor évtizedeken át küzd anélkül, hogy az ellenség valódi állását szemben látná magával. Nem a neve és iránya, hanem *a jelenlegi pozíciója* az, amit föl kell ismerni. (Rittelmeyer.)

A bűn *az egész életet* megfertőző mérreg, *az egész embert* hatalmában tartó, sorvasztó betegség, mely minden életmozzanat mélyén ott lappang s ott rágódik az élet gyökerének minden szálán. Elvi kárhoztatás helyett *személyes leszámolásra*, harcra, átélt bűnismeretre, bűnbánatra, szakításra van szükség, elsősorban a lelkipásztor részéről.

Joggal beszélünk *a lelkek pneumatikus szükségéről*, de csak akkor, ha ez *megelevenedik* a lelkekben, sürgetővé, parancsolóvá lesz, hogy a lelkigondozás munkája megindulhasson.

A bűn tragikus valóságában az a legtragikusabb, hogy a lelkek elesettségük kábulatában *nem érzik teljes szörnyűségében* állapotuk súlyát s *nem látják a hit szemével* az egyetlen szabadulási lehetőséget: Isten ujjászülő kegyelmét Krisztusban.

A gyülekezet tagjai, vallásos gyakorlataik megtartása mellett magukat *jó embereknek és keresztyéneknek* tartják. Már igaznak vélik magukat a polgári humanitás felületes mértéke

alatt. *A nyilvánosságra került bűnöket szigorú erkölcsbíróssággal kárhoztatják, de lelkükben nem mentesek ugyanazon bukások lehetőségétől.*

A lelkigondozónak az öntudatlan vagy önelégült lélekben *a bűn valóságát* kell elevenné tennie, a halálos veszedelem *személyes átérzését* s a küzdelemre való *sürgető ösztönöztetését*. A lelkipásztornak ezt *hamarabb és öntudatosan* kell látnia, mikor még a lélek önfeledten alszik, vagy csak homályosan nyugtalanodik. A pásztor arravaló, hogy *felébressze* a lelkeket, nyugtalanító sejtelmüket öntudatos látássá tegye, a bűn elleni személyes harcra serkentsen s a Krisztus szabadító hatalmát nem mint távoli igazságot és tant, hanem mint a személyes szabadulás egyetlen lehetőségét, mutassa meg.

A bűnállapot, mint némely halálos testi betegség, nem jár *rossz közérzettel*, erős fájdalmakkal, sőt a katasztrófa közeledtével a közérzet könnyül s *az egészség csalóka jelei* mutatkoznak. Ezért *nehéz* a bűn ellen harcolni, de *annál szükségesebb*. A veszendő lelket *az egyetlen Orvoshoz* kell vinni, amíg nem késő.

Reményteljesebb az az eset, mikor valami *megrázó dolog* folytán a lélek *már felébredt* álmából s félelem, szorongás gyötri. Ekkor a lelkigondozás szükségessége *akuttá válik* s meg kell ragadni az alkalmat, hogy a válság kiérjék és a lelket döntéshez segíthessük.

B) Az eset és alkalom.

1. Meghatározás.

Az eset és alkalom a bűn támadó fellépésére létesül. A lelkigondozás akkor lesz *cselekvővé*, mikor a megtámadott lélek *válságos időpontba* kerül.

Lelkigondozási esetnek nevezzük tehát a léleknek azt az időileg meghatározott sajátos helyzetbejutását, melyben megérzi a bűn máskor is, állandóan fenyegető halálos veszedelmét, amelyet addig nem érzett át s ezzel a ráébredéssel fordulópont-hoz érkezik.

Az esetet létesíthetik *külső események*, történések vagy *belső indítások*, megrázkódtatások. A változatok egyénileg sokfélék.

Az „eset” már világi értelemben is jelentőségteljes, döntő tény, melyben az illető egész lényével és meghatározottságával vesz részt, a *lelkigondozási eset* azonban még ezen túl és felül minősülő válságot jelent, *olyan tragikus feszültségi helyzetet*, melyben a lélek Isten és a Sátán ellentétes akarata közé került, a bűn Istennel való szembeállásra, tőle való elszakadásra akarja birni, Isten pedig ezzel szemben magának igényli s a maga seregébe hívja.

Ami a lélek szempontjából eset, az a *lelkigondozó* szempontjából *alkalom*. Ezzé válik azáltal, hogy *lehetőség és mód nyílik meg benne* a lelkigondozás cselekvővé válására, az egyén válságába való személyes bekapcsolódásra és segítő részvételre.

Az *időbeli helyzet*, az *egyéni meghatározottság* és a *segítségreszorultság* együttes szövedéke adja tehát a lelkigondozásbeli esetet és alkalmat.

2. Lehetőségek.

Miképen adódik az eset és az alkalom?

Az *egyik lehetőség* az, hogy a lelkigondozó *figyel és várakozik*. Ez a lelkigondozói magatartás nélkülözhetetlen és állandó követelménye. A lelkigondozás nem az esettel, illetőleg az alkalommal kezdődik; aki ott akarná kezdeni, többnyire elkésett. A cselekvővéválás előtt már figyelőnek, várakozónak kellett lennie, elő kellett készülnie és fel kellett szerelkeznie a lélek válságába való bekapcsolódásra. „Várni, míg a pillanat eljön; nem várni, ha a pillanat itt van: tudod-e, lekipásztor, milyen nagy mesteresség ez s milyen csodák lesznek lehetővé általa?” — mondja *Rittelmeyer*. Ezt a felkészülést nevezi *Blau P. várakozó lelkigondozásnak*, mely a lélekkel szemben passzív s várja a szándékától függetlenül bekövetkező „maguktól kínálkozó alkalmakat.”

Ezzel szemben *Blau* szól a „keresett alkalmakról” is s ezt az alkalomkeresést „*agresszív lelkigondozásnak*” nevezi. Van tehát *egy másik lehetőség* is s ez a lelkigondozó *céltudatos, aktiv tevékenységét* tételezi fel. Az esetek, illetőleg alkalmak *érlelhetők*, a válság bekövetkezése *siettethető*. Tudnunk kell azonban, hogy a lelkigondozásban *a nagyerejű válságok kicsattanása* inkább ritka és kivételes jelenség, ellenben a gyülekezeti élet tele van *mindennapi, apró válságok sokaságával*. Az illetőkre

nézve ezek éppennyolyan valóságosak és döntőjellegűek, mint az előbbiek.

A lelkipásztor *mai feladatai* inkább a mindennapi nehézségek, szükségek, problémák, apró tusakodások megfigyelése közben lesznek világossá, ezek kell képezzék gondoskodásának tárgyát. A lelkek harcolnak hitükért, a gyöngék bizonytalanságban vergődnek, a környezet próbák és kísértések forrása számukra, a hit és élet ütközései kétségbe kergetik őket s ezek tényleg létező szükségek és az illetőknek súlyos válságok okozói. A lelkigondozónak tehát különös odaadással kell foglalkoznia a lelkek mindennapi életével, mai kérdéseivel. (Imre L.)

3. Létesítés, előhívás.

A lelkipásztornak ma *több és többféle* válságot kell felismernie a lelkek életében, mint valaha. Ez azt jelenti, hogy el kell jutnia arra az ismeretre, hogy a bűnállapot minden lélekben állandó s a lelkek *folytonos lappangó válságban élnek* akkor is, ha a fordulatok nem feltűnően, külsőleg alig észrevehető módon zajlanak le sokszor magára a lélekre nézve is s csak utólag tudatosulnak.

A lélek *állandó existenciális válságban él* s minden pillanatban ott áll a maga számára döntő eset küszöbén. Ezért a „maguktól kínálkozó alkalmakra” való várakozás és készülés nem elég.

Éppen ez a pusztán várakozó magatartás az oka az u. n. *alkalmi pásztorkodás ürességének*. Megrögzött tévedés, hogy a lelkek csak külső megpróbáltatásaik esetén alkalmasok a lelkigondozásra. (Csapás, betegség, gyász.) Természetesen ilyenkor is alkalmasok, de helytelen és felületes eljárás a lelkigondozásnak csupán ezekre az esetekre korlátozása. Így a szokásos lelkigondozás alig egyéb kegyes sablonnál s nem ad valóságos erőt a gyötrődő léleknek. Érthető, ha önmaga sebeibe merül s elzárkózik. Ez azért következik be, mert a lelkigondozó *nem kapcsolódott bele* a lélek megelőző, lappangó válságába s észre sem vett, mélyebb küzdelmében nem nyújtott cselekvő segítséget. A lelkigondozás azonban nem lelki klinika, csalódott és letört lelkek menhelye (Imre L.) s ha ezzé tesszük, hiábavalóvá válik.

Nagyon szükséges figyelni, várni, felkészülni a cselekvésre, de nem kevésbé lehetséges, szükséges és követendő a másik mód is, mely *az esetet létesíti, az alkalmat előhívja. A válság megjeleníthető, hasonlóan a természeti törvényszerűségnek a kísérletben való megjelenítéséhez. Itt természetesen nem kísérletről, a nagy jelenség kicsinyített, utánczolt másáról van szó, hanem olyan existenciális élményről, melyből nem tanulni kívánunk, hanem a lelket akarjuk szabadító döntéshez segíteni. Az eset létesítése, az alkalom előhívása nem kísérletező kedvünk mulatsága s nem is a mi akaratunktól függ. Mikor erre munkálunk, Isten Igéje egyenes parancsának engedelmeskedünk: „Áron is megvegyétek (exagorázómenoi: kiváltói, kihasználói legyetek) az alkalmatosságot (tón kairón: a kellő időpontot), mert a napok gonoszak.” (Eféz. 5:16.)*

A napok gonoszága azt jelenti, hogy a bűnállapot támadása nemcsak várható, de *most* itt van, ha a lélek nem is tudatosította még.

Egyenesen az Úr akarata, hogy ezt a ráébredést kivált-suk, esetet és alkalmat létesítvén. Ezt meg nem érteni esztelenség. (17. v.) „Meglássátok azért, — inti az Ige a lelkigondozókat, — hogy mimódon (pós: valahogyan) okkal járjatok (akribós peripateite: gondosan, körültekintve éljete), nem mint bolondok (aszofoi), hanem mint bölcsek”. (15. v.)

A bölcsesség abban áll, hogy a lelkipásztor nem riasztja vissza és nem mulasztja el az alkalmat, hanem aktív munkájával *megvásárolja, azaz szolgálatával mintegy viszontszolgálatra érleli, készíteti a lelket, hogy az akarjon elmélyedni magába s feladja ellenállását a Lélek zörgetésével szemben.*

Az esetlétesítő és alkalomelőhívó ténykedés mikéntjével a feladatok tárgyalásának rendjén foglalkozunk.

C) A döntés

1. Formái, mozzanatai.

A személyes lelkigondozás célja a döntés. A lelkigondozó minden esetben és minden alkalommal csakis arra törekszik, hogy a lelket Isten melletti döntésre segítse, Krisztus élő tanuinak gyülekezetébe, most már mint bizonyágtevő tagot, bekapcsolja. A személyes döntések által szolgálja a lelkigon-

dozás távolabbi és végső célját, hogy a konkrét gyülekezetet hívő gyülekezetté minősítse át.

A döntés tényében az egész ember valamennyi tevékenységével részt vesz. Az igazság értelmi elfogadásából, a hangulat hirtelen érzelmi előmléséből, a pillanatnyi elhatározás szalmalángjából döntés nem lesz. Az ilyesmik gyakoriak, de új és állandó életet nem adnak.

A döntés *gyökeres, teljes megfordulást, megváltozást, odaadást* jelent. A lélek mindenestől hozzáigazodik és szolgálatába áll annak, akit Urául ismert fel és fogadott el. Döntés csak az összes funkciókat átsugárzó, tömörítő és eszközzé tevő hitből származhatik, a hívő ember egységes tette: étellel való bizonyágtétel Krisztus eljövételéről és hatalmáról.

Bár tehát szokás szerint az ember „lelkéről” beszélünk, ezalatt nem szabad csak a „psüché”t értenünk. A lelkigondozásban, — hangsúlyozza *Thurneyesen* —, a Szentírás értelmében az ember személyes egésze, teste-lelke-szelleme áll Isten igénye, követelése alatt. Jézus Krisztus emberréletele határozza meg az ember Isten előtti exisztenciáját. A lelkigondozás az egész embernek Isten számára való odaszentelésében akar segíteni. Tehát az egész ember dönt, fordul meg önmagától Istenhez.

Ez a a megfordulás nem történik meg harc nélkül. *Asmussen* rámutat, hogy a bűnös éppen úgy harcol önmagával, mint Istennel. A harc azért folyik, hogy vagy Isten, vagy az én megváltozzék. Végső kérdése az: Isten maradjon-e meg, vagy én? Ebben a harcban a lelkigondozó csak segíthet, de nem dönthet. A magunktól Istenhez való reális fordulat az egyén konkrét életében történik, a megtérésben, mely nem módszer (methodus) és nem meghatározott erkölcsi magatartás, amit mástól tanulhatnánk.

A döntést az ember a maga tényének érzi, igazi valója győzelmének s tapasztalja, hogy most először cselekszik önmaga, szabadon. De ugyanakkor megbizonyosodott arról is, hogy ez azért lehetséges, mert *kegyelmi ajándékul hitet* kapott hozzá Istentől. Ez a biztosítéka annak, hogy döntése nem álom, önszuggesztió, öncsalás.

Minden igazi hitélmény döntés és viszont. Vannak „nagy élmények”, egyszeri, viharos erejű döntések, melyek után már csak a halálos mérget elveszített, de az ember sarkát azért

továbbmardosó bűnnel folytatott harc kisebb döntései következnek. Vannak azután olyan esetek s ezek a gyakoribbak, amikor *kisebb élmények sorozatán át* történik meg az egyetlen tettben nem is rögzíthető nagy döntés: a lélek fokozatos áthajlása, végleges beleiktatódása Krisztus életébe. Ez a *bűnös embernek a kegyelmes Istennel való találkozása a maga két alaptípusában.*

Az élmény típusa nem változtat sem a *bűn* halálos voltán, sem a *lélek* existenciális veszélyeztetettségén, sem az *Isten* kegyelmi tényén. De *mások az egyes emberek*, mint egyéniségek és jellemek, öröklött és szerzett testi-lelki mivoltukban, a korszellem befolyása alatt, étkoruk, nemük, foglalkozásuk, társadalmi helyzetük, műveltségük, vallásosságuk szerint, úgy amint a *lelkigondozás tárgyát képezik* s különböző az esetek idői és történelmi alakulása is, mely döntés elé állítja őket.

A lelkigondozót a *különbségek* ne tévesszék meg afelől, hogy mindig *ugyanaz* a páratlan jelentőségű esemény áll előtte: *a bűnös találkozása a Kegyelemmel*, melyet *neki* kell elősegítenie, hogy döntés történjék az illetőnek adott módon és arányban.

De ne essék a lelkigondozó abba a tévedésbe sem, hogy ezt a lényegében mindig azonos eseményt *egyetlen formához és módhoz* akarja kötni. *Mindenkinek más*, saját élménye és döntése van; a keresztyén élet nem uniformizálható s valódisága nem egyformaságában van. A lelkigondozónak a döntést mindig *az egyénhez alkalmazkodva* kell elősegítenie. Ezzel a szemlélettel és magatartással kell végigkísérnie a lelket segítő szeretetével a döntés mozzanatain.

A döntésnek négy mozzanata van:

1. a *bűnös állapot* ítéletes megtapasztalása, 2. az *isten* mérték meglátása és megismerése, 3. az *én* kettészakadása és megválása, 4. az új öntudat létesülése, mely meghatározza a cselekvést.

2. Mit tehet a lelkigondozás?

Ha a döntést ezeknek a mozzanatoknak *tudása, értelmi ismerete* létesítené, akkor az *tanítás* útján *emberi erővel* megvalósítható lenne s a lelkigondozó hatalma *tanítóképességén* fordulna meg.

A hit igazságainak ismeretét az *egyház tanító munkája* eszközli. A döntéshez nincs szükség a mozzanatok *előrevaló tudására*. Igaza van *Prohászka O.-nak*: minden ember tud annyit, hogy szentté válnék, ha átélné, amit tud.

De nemcsak a tanítás, hanem *a lelkigondozó cselekvése és élete* sem hozhat döntést mások életébe. *A római katolikus lelkigondozás* azt tartja, hogy *a pap* szavának, cselekvésének, életének szellemével új életet indíthat más ember lelkében. (*Sailer.*) Mi sem mondjuk, hogy a lelkigondozó élete nincs és nem lehet *hatással* a lelkekre. De ez *nem a döntő hatás*. Az új élet pneumatikus s azt *csak a Szentlélek Isten* indíthatja és vezérelheti. A lelkigondozás célja, a döntés *a Szentlélek munkája* s nem esik emberi akarás hatáskörébe. (*Pfennigsdorf.*) Ennek elhomályosulása hozta magával az egyéni pásztoráció céljának eltévesztését, mintha az a *személyiség kialakítása* vagy *a kegyes életgyakorlat szabályozása lenne*. (*Imre L.*)

Kálvin tanítja, hogy Istennek nincs szüksége lelkipásztorokra, de akarja, hogy Igéjét emberi eszközök, szolgák hirdessék. A lelkigondozás a Szentlélek munkája, de Isten abban *emberekre is bízott feladatokat*. (Kol. 1:28., Eféz. 4:12., Csel. 20:28.) Mint *elégtelen eszközöknek* együtt kell keresniök és küzdeniök testvéreikkel a bűn és kegyelem közösségében s hirdetniök egyéni életükben is Isten Igéjét, mely által, a hitben, a Szentlélek hatalma a döntést véghezviszi.

A lelkigondozó tehát *a Lélek segítőtársa* a cél elérésében. Ennek három feltétele van. 1. *Saját életében* öntudatosan kell küzdenie a bűnnel. Nem a tökéletesség fölényével néz le a bűnösre, hanem a legmélyebben érzi a bűn veszedelmét és súlyát s a legőszintebben viaskodik vele. 2. *Ismeri a fegyvert*, mellyel a bűn ellen egyedül lehet sikerrel küzdeni s tudja forgatni is azt. Gyakorolja magát az Ige iránti engedelmességben, tudván, hogy egyedül az s nem a maga okossága és jószándéka ad módot a segítségre. 3. *Személyszerint ismeri és tartja számon a lelkeket*, mint a Jó Pásztor szolgája s az eset és alkalom jöttével vagy kiváltásával azon a kedvező ponton nyújtja nekik az Ige segítségét, ahol a lélek a legfogékonyabb annak befogadására. *Ágoston* szép szavai szerint az igaznak példájából nem lehet megigazulni, de hit által megismerjük belőle az utat, amely a megigazuláshoz vezet.

A lelkipásztor szeretné a lelket a helyes útra vezetni. De az Istennel való találkozás útján *magának a léleknek kell elindulnia*. Azonban éppen ezt az utat *nem találja* vagy *nem az igazit* próbálja.

Mit tehet a lelkipásztor?

Pontosan oda kell állania szorosán melléje, sőt vele egy-ségben *arra a holtpontra*, ahol a megkötözött lélek vesztegel: *a bűnállapot közösségébe*, nem tanítással, hanem vallomással. De úgy, mint aki *már tud valamit*, amivel segíthet. *Hit által tudja az irányt*, amerre menni kell, tévedés nélkül tudja, *hova, kire* kell tekinteni s *vele együtt* tekint ki a szabadulás útjára.

A hit gerjeszti a hitet, a látó hit erősíti a gyengébb szemét s mivel mi csak reménykedünk és imádkozunk, de Isten dolga, a lélek „talán” meglát egy ösvényt, a „keskeny utat”, mely a világ kusza útszövedékéből kiválik s hívja őt, ugyanakkor a Szentlélek által képessé tétetvén az első lépések megtételére a rabságból a szabadság országába. „Állítsad magadat pontosan arra a helyre, ahol a lélek áll, tekints ki onnan vele tévedés nélkül Isten Országának irányába: talán fel fogod fedezni az ösvényt, melyen az első lépéseket megteheti” — mondja *Rittelmeyer*.

A lelkipásztor sokszor *nagyon kevésnek* találja ezt, amit tehet, a lélek roppant gondjához képest. „Gondterhelt lelkipásztor — kérdi ugyancsak *Rittelmeyer* — te vagy az, aki mindezeket a lelkeket üdvösségre vezérel? Semmit sem tudsz arról, hogy minden egyes lélekben Isten dolgozik? Mit tehetsz más és mi a legnagyobb, amit tehetsz, ha nem az, hogy felnyitod az ember szemét Isten munkájára, mely lelkében folyik s erősíted arra, hogy szívbeli örvendezéssel adja át magát ennek a munkának. Te szerény munkatársa vagy Istennek, de nem munkáltatója.”

A képzelt igényről és hatalomról való lemondás végtelen nagynak és soknak fogja bizonyítani azt, amit tehetünk, de *nem a magunk erejéből*, hanem az igehirdetés lehetetlen feladatának alkalmatlan tolmácsaiként Isten akaratából.

A lelkigondozói igehirdetésben különösen is fontos, hogy minél tisztábban *Isten szóljon* s minél kevésbé hangozzék az ember.

A nem pneumatikus lelkigondozásban az ember beszél s alig jut szóhoz egyéb, mint emberi tanácsadás, jókivánság, vizsgálás, az is rendszertelenül, ötletszerűen, emberi képességtől vagy ügyefogyottságtól függően. Mi senkit se téríthetünk meg, senki helyett nem dönthetünk, sőt nem is tanácsolhatunk az egyetlen kérdésben: Istenhez való viszonyában, a bűnbocsánat és örökélet dolgában. Sáfárok vagyunk, nem a magunkéval sáfárkodunk s a kegyelem csodája, hogy Isten reánk bízta a békéltetés szolgálatát.

3. Segítés a döntés mozzanataiban.

A lelkigondozás segítségére először is a bűnállapot átélésében van szükség.

Lehet, hogy az esetet a lelkigondozó alkalmasnak látja erre, de maga a lélek éppen ellenkezik ezzel, nem akarja elfogadni, menekül tőle a maga igazába: ezt érdemeltem én?

Lehetséges, hogy a lélek érzi a Szentlélek figyelmeztetését, de bizonytalanul, kételkedve; kezdi látni helyzetét, de csak homályosan; még reménykedik is, hogy talán téved s a baj nem olyan veszedelmes, önmaga nem olyan rossz, mintahogy szorongó sejtelve, ijesztő felvillanásai jelzik. Azt gondolja: szembenézés, leszámolás nélkül, kerülő úton is meg lehet szabadulni.

És lehetséges, hogy mindez egy pillanatban semmivé válik: a bűntudat kétségbeejtően rohanja meg s elárasztja öntudatát, úgyhogy a megsemmisülés zuhanó érzésében nem tudja, mihez kapaszkodjék?

Nekünk minden esetben engedelmesen alkalmazkodnunk kell Isten Lelkének szabad munkájához. A lélek keserű ébredése néha fokozatos és ellenhatások közt teljesedik, néha hirtelen, villámszerű. A lelkekhez is alkalmazkodnunk kell tehát, hogy az átélés a lélek igazi javát szolgálja. Ez nemcsak megengedett eljárás, hanem Isten akarata és parancsa. Krisztus minden lélekkel a maga sajátossága szerint bánt. (Nézzük a különbséget a gutaütött, a kánaánita asszony, a gazdag ifjú esetében.) Ugyanígy Pál apostol a gyengéket tejjel, az erőseket kemény eledellel táplálta, mindenkinek mindenné lett, hogy némelyeket megnyerjen.

A bűnállapot átélését tehát a lelkek szerint lehet fokozni, élénkíteni, enyhíteni, vagy mérsékelni, csak valóságos és ítéletes

voltát nem szabad elleplezni, megerőteleníteni. A *kétkedést* bizonyossággá kell fokozni, az *önccsalást* le kell leplezni, az *árulást* meg kell ítélni. A bűn *puszta feddése* hiábavaló, a lelket arra kell vezetni, hogy *maga lássa* és ítélje meg magát. Öntudatosná kell tennünk, hogy *a hit szeme nem hazudik* s a bűnt bűnnek, kárhozatnak látja, de nem is tapad hozzá a bűnhöz, hanem *oda fordul a fényhez*, mely azt megvilágította s meglátja a bűnismertben a szabadító Kegyelem ajándékát. *Az igazi bűnbánatnak a valóságos vigasztalás felel meg.*

A második mozzanatban a lelkigondozó *az isteni mérték megismerésének* kizárólagossá válásában segít.

Ez a mérték nem enged *önámítást*, túrhetetlenné teszi a bűnt. Így, ilyennek kell azt felmutatni a lelkigondozónak *a saját bizonyoságtételében.*

Az isteni mérték *csak egyetlen módon* érvényesülhet: *a keresztrefeszített Krisztusban.* Csak ezelőtt semmisül meg az ember, mint az isteni élet árulója és gyilkosa önmagában és másokban. Aki ehhez mérte magát, az többé meg nem bocsáthat magának s halálra kell ítélnie régi énjét.

A lelkigondozás arról tesz bizonyosságot, hogy *e teljes halál nélkül nincs kereszttyén élet.* Mert Isten csak akkor kegyelmez meg nekem Krisztusban, ha bennem semmi kegyelem nincs többé magam iránt s ekkor lesz a Kereszt a bűnbocsátó és szabadító szeretet kitárt karjaivá számomra.

Az egyéniséghez mérten kell vigyázni arra, hogy ez a mérték a lélek hullámverése közben *elég fenséges* maradjon, Isten lehessen *s elég emberi* ahhoz, hogy közeli, fogható legyen. A lélek felgerjesztett hitének szilárd bizonyosságává segítsük lenni, hogy *ez az Isten* a szeretet és *ez a szeretet* az Isten. Puszta szó, erőltetés semmit se ér, a *személyes bizonyoságtételnek* azonban megvan a segítő ereje.

Amennyiben sikerül a lelkigonodzónak az előző mozzanatokban arra munkálnia, hogy a lélek *ne álménnnyel* csalja meg magát, hogy valóságos bűnismereten és ítéleten menjen át, annyira remélhető, hogy *a harmadik fokozatban*, a döntés csúcspontján sem fogja áltatni magát régi énjével való szakításának *puszta elképzelésével.* Ennél a mozzanatnál *közvetlen segítséget* nem nyújthatunk, mert itt mindenkinek *egyedül* kell reszketnie a Kegyelem trónja előtt s az óember halála Isten és a

lélek között végbemenő nagy titok. Van azonban a lelkipásztornak itt is hatalmas közvetett segítsége: *imádkozhatik a lélekkel és lélekért*. Ezzel, mint *Asmussen* mondja, a lelkigondozás valóban a bűnös megkegyelmeztetésében tevékenykedik.

A *negyedik mozzanatban* is van megközelíthetetlen titok: Krisztus úrrászentelése a lélekben (I. Pét. 3:15.—16.), viszont az új öntudat cselekvő *megszilárdításában és kibontakozásában* a legteltjesebb mértékben érvényesülhet a *lelkigondozói segítség*. Pozitív értelemben *itt és most* következik annak alkalma és ideje, hogy a megújult lélek készségét a lelkipásztor *felszerelje, meggazdagítsa* a keresztyén élet hálaáldozatának *cselekvésben* való gyakorlására. Az *imádság és az Ige személyes közösségében* érleli a lelkigondozó a hit gyümölcseit. A *pásztori igealkalmazás* segíti a döntésből kibontakozni az *állandó és önálló keresztyén életet*, az erőnek, szeretetnek és jósnak Lelkétől áthátott *megszentelődést* s az üdv alázatosan diadalmas bizonyosságát az Istenben való rabság szabadságában.

A nemes gallyat *nem mi* oltottuk a vad alanyba, hanem Isten Lelke, de mi is *ott állhatunk mellette*, hogy az oltás nagy válságos sebét engedelmesen hozdozza el s *támogathatjuk* kezdő lépéseit az új életben. Az *Igének* reánk bízott tárházából serkenthetjük, erősíthetjük, vigasztalhatjuk a lelket a magunk bizonyosságtételével..

IRODALMI UTALÁSOK.

Pfennigsdorff E.: Praktische Theologie, i. m. II. 594.—601, 609.—610. *Payot* J.: Az akarat nevelése. Ford. Weszely Ö. Bp, 4, kiad. *Coué* E.: A couéizmus, Ford. és bev. Völgyesi F. Bp, 1925. *Makkai* S.: Illuzió; suggestió és vallás. „Zörgessetek” stb. Kolozsvár, 1925. 33.—41. *U: ö:* A tudatalatti, U. o. 16.—32. *Muzsnai* L.: A lélek rejtelmes világa. Bp., 1928. *Füllkrug* G.: Seelsorge Schyerin i. Mecklb. 1933. 25.—27. *Buntzel* W.: Die Psychoanalyse u. ihre seelsorgerliche Vertwertung. Göttingen. 1926. 1—44, 45.—51. *Vasady* B.: A valláspszichologia fejlődésének története. Debr, 1927, 98.—103, 129.—130. *Freud* S.: Totem und Tabu. Wien. 1912. *Von der Goltz* E.: Die ev. Theologie i, m. 49. *Keller* S.: Sonnige Seelsorge, Freiburg i, Br. 921, 48.—50. *Jahn* E.: Die Krisis in der modernen Seelenführung. (Ulrich: Fürsorge u, Seelsorge, Berlin, 1928.) 49.—85. *v, Weissäcker* V.: Seelenbehandlung u, Seelführung, nach ihren biologischen u, metaphysischen Grundlagen betrachtet. (Stange C.: Studien des apologetischen Seminars.) 16, Heft, Göttingen, Gütersloh, 1926. 13. *Pfister* O.: Analytische Seelsorge. Einführung in die praktische Psych-

nalyse für Pfarrer u. Laien, Göttingen, 1927. 10.—25. *Ruland L.*: Handbuch für praktischen Seelsorge. I. Band. Grenzfragen der Naturwissenschaften u. Theologie, Pastoralmedizin, München, 1930. 341.—343. *Schairer J. B.*: Moderne Seelenpraxis, Grundlagen für eine positive Seelsorge. Gütersloh, 1927, 74.—75. *Máday I.*: Inviduálszichológia, Bp. 1941. *Künkel Fr.*: Psychotherapie u. Seelsorge nach dem Urteil des Arztes. (*Neumann J.*: Einführung in die Psychotherapie für Pfarrer auf individualpsychologischer Grundlage.) Gütersloh, 1930. 323.—336. *Künkel Fr.*: Fürsorge, Seelsorge u. Therapie, (Fürs u. Seels i. m.) 30.—41. *Neumann J.*: Psychotherapie, Theologie, Kirche (Einführung i. m.) 93.—155. *Neumann J.*: Religiöse Erlösung u. individualpsychologische Heilung. (u. o.) 156.—169. *Schairer J. B.*: Psychotherapie u. Seelsorge nach dem Urteil des Pfarrers, (u. o.) 336.—350. *March H.*: Psychologische Seelsorge. Handreichung eines Arztes, Gütersloh. 1930, 1.—5, 8, 10,—18. *Makkai S.*: A vallás lényege és értéke. Torda. 1923. 79,—83. *Köstlin H. A.*: Die Lehre von der Seelsorge, 2. Aufl. Berlin. 1907, 201.—203. *Gruehn W.*: Seelsorge im Lichte der gegenwärtiger Psychologie. Schwerin, 1926. *Rittelmeyer*: Der Pfarrer. Ulm, 1909, 22. 103. 105; 107. *Makkai S.*: Az Egyház missziói munkája Bp. 1938, 183—185. *Blau P.*: Pfarramt und Seelsorge. Hamburg, 1927. 67,—84. *Imre L.*: Isten és az emberi lélek, Az egyéni pásztoráció alapproblémái. (Dolgozatok a ref. theol. tud. köréből. 3) Kolozsvár, 1929, 10. 31;12—13. 14. —15: *Makkai S.*: A lélek találkozása Istennel. (Zörgessetek i. m.) 65,—72. *Asmussen H.*: Die Seelsorge i. m. 26. 29. 32. 34. 36. *Thurneysen E.*: Die Lehre von der Seelsorge i. m. 46. 61. 89.

II. A LELKIGONDOZÁS FELADATA.

A) A lelkigondozás kapcsolata az egyházi tevékenységekkel.

Az eset- és alkalmasszerűség egyáltalában nem jelenti a lelkigondozás „esetlegességét”, olyan elszigeteltségét, melynek előzményei és következményei ne volnának s amely csak véletlenül ,olykor-olykor fordul elő a gyülekezet életében.

Az élő, organikus gyülekezetben a tevékenységek egységben és kölcsönhatásban állanak egymással, egyik a másikra való tekintettel, azzal összhangban s kölcsönös gyarapodásra működik, valamennyi együtt szolgálja és valósítja meg az Ige uralmát a gyülekezet felett, az egyház életcélját, misszióját önmagában és a világban.

A hagyományos poiménika, sőt a legtöbb modern poiménikai elmélet is általános és különös lelkigondozásról beszél. Az előbbihez sorozza az igehirdetést, a vallástanítást, ez egy-

házi fegyelmezést, a kulturális és népjóléti munkát, míg az utóbbi alatt az eset- és alkalmoszerű egyéni pásztorációt érti.

Mi ezt a felfogást, amint azt már kifejtettük, s itt újra hangsúlyozzuk, *elavultnak és tévesnek* tartjuk. Az „általános” lelkigondozás nem lelkigondozás s azok a tevékenységek, melyeket ez alá foglalnak, ekkléziasztikai értelemben az egyháznak *mástermészetű, sajátosságú* munkáit végzik, nem a lelkigondozóit. De nem beszélhetünk „különös” lelkigondozásról sem. Ha nincs általános, nincs különös sem. Csak lelkigondozás van, mint az *egyház egyik sajátos tevékenysége. Ez az igehirdetésnek eset- és alkalmoszerű pásztori formája*, melyet csak tárgyára való irányulása szerint nevezhetünk *személyesnek* vagy *közösséginek*, anélkül, hogy egységét megbontanók. A két irányulásnak ezt az egységét fejezzük ki azzal, hogy mindig *gyülekezeti lelkigondozásról* beszélünk, akár személyes, akár közösségi vonatkozásban.

Az elavult és téves meghatározásban azonban *egy helyes felismerés* csírája rejlik, egy olyan *követelmény* jelentkezik, melyet mi is érvényesíteni kívánunk. Ez az, hogy az összes egyházi tevékenységekben *pásztori, lelkigondozói lelkületnek* kell megnyilvánulnia és munkálnia.

A gyülekezeti életnek nem lehet egyetlen vonatkozása sem, melyből a *lelkigondozói elem* hiányzik, mert ez a felelősség és áldozatosság lelkének hiányát jelentené, ami a szentek közösségének tartóoszlopa. Az igazi gyülekezet *pásztori lelkek közössége*, tehát *lelkigondozó gyülekezet* s ez összes tevékenységeit sajátosan alakítja.

Felismerte ezt *Blau* is, (i. m. 17.—23. l.) aki az egyházi tevékenységek között *a lelkigondozást helyezi a középpontba* s ebből a szempontból vizsgálja az igehirdetés minden formájának, a szociális és szeretetmunkának, sőt a kormányzati és igazgatási teendőknek is a lelkigondozói jellegét, vonásait és vonatkozásait.

A tevékenységek között kölcsönösség van, éppenúgy szolgálják a lelkigondozást, mint az őket. Ezért kimondhatjuk, hogy a lelkigondozás sajátos munkája a maga megalapozását és eredményességét a többi tevékenységek támogatásával és felhasználásával biztosítja, viszont *megalapozza és megtermékenyíti* azokat a maga tapasztalásaival és eredményeivel,

Mindenekelőtt a gyülekezet *istentiszteleti közössége* szolgál előkészítéssel és alátámasztással a lelkigondozásnak. A gyülekezeti istentisztelet minden formája alkalmas arra, hogy hatásaival előkészítse és érlelje a lelkeket lappangó válságuk átélésében való tudatosítására, de közvetlen okává is válhatik az eset létesülésének és a döntő harc megindulásának azzal, hogy a döntés mozzanatait prófétai bizonyoságtételben feltárja a lélek előtt.

Ha ezt általánosságban teszi is, Isten Lelke megszólalhat az egyes résztvevő, hallgató lelkében: te vagy ez az ember, benned kell ennek végbemennie. A sok között Assisi Ferenc vagy Spurgeon az istentiszteleti igehirdetés hatására tértek meg.

Valósággal mindig többen vannak, mint gondolnók, az istentisztelet résztvevői között, akik éppen azért jöttek, hogy titkos viaskodásukban, rejtett bajaikban feleletet, megoldást kapjanak kínzó kérdéseikre, ébredező hitük kételyeire. A Lélek úgy irányíthatja a bizonyoságtételt, hogy egynek, vagy többnek döntésre indító feleletté váljon.

Ennek tudata már arra kell készítse az igehirdetőt, hogy igyekezzék mindig *személyes*, átélt, valódi bizonyoságtétellel szólni az Igét s a textus magyarázatában minél jobban, teljesebben aknázza ki a *lelkigondozói* motivumokat. A gyülekezetét ismerő és szerető lelkipásztor *tudatosan, természetesen* él ezzel a lehetőséggel. Igehirdetésével előkészíti és alátámasztja lelkigondozó munkáját.

Igy az igehirdetés homiliás, sakramentumi és szimbolikus formája számos esetben lesz kiindulópontja a pásztori igehirdetés formáinak, a *lelkigondozói beszélgetésnek*, bizalmas és bensőséges lelki kapcsolódásnak s a döntésben való segítségnek.

Mindazonáltal *Asmussen*-nel valljuk, hogy az igehirdető és a hallgatók között a prédikációban távolság marad, melyet éppen a lelkigondozásnak kell csökkentenie, mint az Ige egyénhez szóló hirdetésének, mint embertől az emberhez intézett beszélgetésnek. (i. m. 15.)

Másfelől a pásztori igehirdetés, mint *alkalmazott igékszolgálat*, üres, erőtelen, emberi bölcselkedéssel fertőzött marad, ha gyökerét nem bocsáthatja a *gyülekezeti igehirdetésbe* s nem táplálkozhatik abból. A válságon alkalmilag átsegített lelket

házi fegyelmezést, a kulturális és népjóléti munkát, míg az utóbbi alatt az eset- és alkalmoszerű egyéni pásztorációt érti.

Mi ezt a felfogást, amint azt már kifejtettük, s itt újra hangsúlyozzuk, *elavultnak és tévesnek* tartjuk. Az „általános” lelkigondozás nem lelkigondozás s azok a tevékenységek, melyeket ez alá foglalnak, ekkléziasztikai értelemben az egyháznak *mástermészetű*, sajátosságú munkáit végzik, nem a lelkigondozóit. De nem beszélhetünk „különös” lelkigondozásról sem. Ha nincs általános, nincs különös sem. Csak lelkigondozás van, mint az *egyház egyik sajátos tevékenysége. Ez az igehirdetésnek eset- és alkalmoszerű pásztori formája*, melyet csak tárgyára való irányulása szerint nevezhetünk *személyesnek* vagy *közösséginek*, anélkül, hogy egységét megbontanók. A két irányulásnak ezt az egységét fejezzük ki azzal, hogy mindig *gyülekezeti lelkigondozásról* beszélünk, akár személyes, akár közösségi vonatkozásban.

Az elavult és téves meghatározásban azonban *egy helyes felismerés* csírája rejlik, egy olyan *követelmény* jelentkezik, melyet mi is érvényesíteni kívánunk. Ez az, hogy *az összes egyházi tevékenységekben pásztori, lelkigondozói lelkiületnek* kell megnyilvánulnia és munkálnia.

A gyülekezeti életnek nem lehet egyetlen vonatkozása sem, melyből a *lelkigondozói elem* hiányzik, mert ez a felelősség és áldozatosság lelkének hiányát jelentené, ami a szentek közösségének tartóoszlopa. Az igazi gyülekezet *pásztori lelkek közössége*, tehát *lelkigondozó gyülekezet* s ez összes tevékenységeit sajátosan alakítja.

Felismerte ezt *Blau* is, (i. m. 17.—23. l.) aki az egyházi tevékenységek között *a lelkigondozást helyezi a középpontba* s ebből a szempontból vizsgálja az igehirdetés minden formájának, a szociális és szeretetmunkának, sőt a kormányzati és igazgatási teendőknek is a lelkigondozói jellegét, vonásait és vonatkozásait.

A tevékenységek között kölcsönösség van, éppenúgy szolgálják a lelkigondozást, mint az őket. Ezért kimondhatjuk, hogy a lelkigondozás sajátos munkája a maga megalapozását és eredményességét a többi tevékenységek támogatásával és felhasználásával biztosítja, viszont megalapozza és megtermékenyíti azokat a maga tapasztalásaival és eredményeivel,

Mindenekelőtt a gyülekezet *istentiszteleti közössége* szolgál előkészítésül és alátámasztásul a lelkigondozásnak. A gyülekezeti istentisztelet minden formája alkalmas arra, hogy hatásaival előkészítse és érlelje a lelkeket lappangó válságuk átélésében való tudatosítására, de közvetlen okává is válhatik az eset létesülésének és a döntő harc megindulásának azzal, hogy a döntés mozzanatait prófétai bizonyágtételben feltárja a lélek előtt.

Ha ezt általánosságban teszi is, Isten Lelke megszólalhat az egyes résztvevő, hallgató lelkében: te vagy ez az ember, benned kell ennek végbemennie. A sok között Assisi Ferenc vagy Spurgeon az istentiszteleti igehirdetés hatására tértek meg.

Valósággal mindig többen vannak, mint gondolnók, az istentisztelet résztvevői között, akik éppen azért jöttek, hogy titkos viaskodásukban, rejtett bajaikban feleletet, megoldást kapjanak kínzó kérdéseikre, ébredező hitük kételyeire. A Lélek úgy irányíthatja a bizonyágtételt, hogy egynek, vagy többnek döntésre indító feleletté váljon.

Ennek tudata már arra kell készítse az igehirdetőt, hogy igyekezzék mindig *személyes*, átélt, valódi bizonyágtétellel szólni az Igét s a textus magyarázatában minél jobban, teljesebben aknázza ki a *lelkigondozói* motivumokat. A gyülekezetét ismerő és szerető lelkipásztor *tudatosan, tervszerűen* él ezzel a lehetőséggel. Igehirdetésével előkészíti és alátámasztja lelkigondozó munkáját.

Igy az igehirdetés homiliás, sakramentumi és szimbolikus formája számos esetben lesz kiindulópontja a pásztori igehirdetés formáinak, a *lelkigondozói beszélgetésnek*, bizalmas és bensőséges lelki kapcsolódásnak s a döntésben való segítségnek.

Mindazonáltal *Asmussen*-nel valljuk, hogy az igehirdető és a hallgatók között a prédikációban távolság marad, melyet éppen a lelkigondozásnak kell csökkentenie, mint az Ige egyénhez szóló hirdetésének, mint embertől az emberhez intézett beszélgetésnek. (i. m. 15.)

Másfelől a pásztori igehirdetés, mint *alkalmazott igeszolgálat*, üres, erőtelen, emberi bölcselkedéssel fertőzött marad, ha gyökerét nem bocsáthatja a *gyülekezeti igehirdetésbe* s nem táplálkozhatik abból. A válságon alkalmilag átsegített lelket

szintén nem fordíthatja a gyülekezeti közösség felé s nem kapcsolhatja bele a lelkipásztort, ha munkájának nincsenek mély és állandó összekötő szálai a gyülekezeti is'entisztelettel s abban az igehirdetéssel.

A lelkigondozás kölcsönhatása az *istentiszteletre* viszont abban áll, hogy ő hozza a közösségnek *ez Ige legszomjasabb és leghűbb hallgatóit*, a legbuzgóbb résztvevőket, magát az igehirdetést pedig *a valóságos esetek* bizonyágaival, hatásaival és tanulságaival teszi elevenné, megragadóvá, időszerűvé és hatékonnyá.

Igy halad a lelkigondozás *az istentisztelettől az istentiszteletig*, mint kiindulóponttól a végpontig, folytonos kölcsönhatásban és gyarapodásban. Ahol hűséges lelkigondozás folyik, ott nincs üres templom s ahol a templom a jó igehirdetés vonzása folytán tele van, ott nem lesz hija a lelkigondozói eseteknek és alkalmaknak.

Hasonló kölcsönösségnek kell létesülnie a lelkigondozás és az egyház *nevelői munkája között*. Így rendkívül fontos, hogy az *egyházi fegyelmezés* indokában és módjában lelkigondozóivá legyen s viszont a lelkigondozás fegyelmezett gyülekezetet segítsen alakítani. A *vallástanítás* és a *konfirmáció* munkája lelkigondozói minősülés nélkül el sem képzelhető. Vallástanításunk válsága az egész vonalon abból állott elő, hogy nem pásztori légkörben, hatásokkal és alkalmazással folyik. A vallástanítás munkáját be kell kapcsolni a gyülekezet lelkigondozó közösségébe. Viszont a vallástanítás szintén kiindulópontja, előkészítője és alátámasztója legyen a gyermek és ifjú lelkigondozásának, személyes és közösségi vonatkozásban. Így válik a tárgyi tartalom személyivé és gyülekezetivé s ez viszont így kapja meg tárgyias, öntudatos meghatározottságát. A konfirmációi előkészítésben ezek a kölcsönhatások különös ünnepléses, kiemeltetett jelentőséghez jutnak.

Készséggel egyetértünk *Blauval* és másokkal abban, hogy az egyház önfenntartó tevékenységei: *a kormányzás, közigazgatás, intézményes és hivatalos munkák* s az *anyagilag önfenntartás* szintén kapcsolatban és kölcsönösségben állanak a lelkigondozással. Nagy szükség van arra, hogy ezeket *pásztori felelősséggel, odaadással, lelkiülettal, személyességgel, szeretettel* végezzük, mind az egyházi tisztviselők, mind a tagok részéről.

Ez biztosítja, hogy az egyház ne süllyedjen világi analógiák szerinti gépiességbe, bürokratizmusba, zsarnokságba és anyagiasságba, de ne is váljék rendetlen, szétfolyó, tunya, fegyelmetlen tömeggé.

A *lelkigondozói átsugárzás* olyan öntudatot teremt, mely az egyház *világbeli függetlenségének*, fennmaradása biztosításának forrása. Korunk egyik legégetőbb kérdése ez s elsősorban a lelkigondozás erején fordul meg. Másfelől *magának a lelkigondozásnak* is vannak kormányzati, igazgatási, intézményes és anyagi kérdései, főleg közösségi vonatkozásban s fontos, hogy ezekkel helyesen éljen, erőiket használja anélkül, hogy kísértéseiknek engedne, s akadályokká, megrontókká válásukat mozdítaná elő.

A kifejezetten *kulturális* egyházi munkát, mint a nevelő tevékenység részét, úgy az *egyházi iskola*, mint az azonkívüli *művelő akciók* szempontjából igen fontos és sürgős kötelességünk a lelkigondozással egészséges kölcsönviszonyba hozni. A keresztyén kultúra és a lelkigondozás viszonya az egyház életének *mai sorskérdése*. Öncélú kultúrmunkát az egyház nem végezhet, még erkölcsi nevelés formájában sem, mert célja nem a kultúrszemélyiség kialakítása, hanem a pneumatikus ember megjelenítése. A kultúra valamennyi kérdést a lélek üdvösségével, Isten dicsőséges uralmával kell összekapcsolnunk, az Ige ítélete alá állítva. Ez éppen azt jelenti, hogy a szükséges és kívánatos kultúrmunkában *lelkigondozói szempontokat és szellemet* kell érvényesítenünk.

Különösen is vigyáznunk kell arra, hogy az egyházi kultúra a világi kultúrát megfelelően *átértékelje*, mert az utóbbi állandó kísértések, veszedelmek, válságok forrása a lelkek életében. Így elsősorban az *értelem és a hit ütközései* folytán előálló tévelygések a lelkigondozás munkájának egyik sajátos részletére tartoznak s ezt némelyek, így *Blau* is, mint külön munkaágot, tanító (didaktikus) lelkigondozásnak nevezik.

Mindenekelőtt azonban a *kulturális (humanisztikus) nevelés és a lelkigondozás* viszonyának elvi tisztázása a döntő fontosságú feladat. Pld. *Jahn*, idézett tanulmányában (Die Krisis i. m. 65.—85. l.) egyenesen azért mond ellene a pneumatikus lelkigondozásnak s beszél csupán theonom lelkigondozásról, mert tágabb fogalmat akar adni neki a gyülekezeti tevékeny-

ségnél. Lelkigondozás alatt ő a lélekvezetés általános normatív felépítését érti, az emberrénevelés munkáját. S még ezt is rész-kérdésül nyilvánítja a képzés (Bildung) összproblémájának.

Igaz, hogy vallásos újjanévelésnek tartja, mely a világnézet alapja s az abszolút normák teremtője, de hangsúlyozza, hogy a nevelés és a lélekvezetés csak hatósugaruk irányára nézve különböznek, alapvető feladatukban azonban ugyanazok. Céljuk a keresztyén erkölcsi személyiség kialakítása, melytől az egész jelenkori kultúra világnézeti megalapozása és átalakulása függ.

Ezzel a felfogással szemben Isten Igéjén alapuló álláspontunkról tiltakoznunk kell. A lelkigondozás még az egyházi tevékenységek organizmusában sem azonos a neveléssel, annál kevésbé azonosítható az általános embernevelés kulturmunkájával, mégha annak céljául a keresztyén erkölcsi személyiséget jelöli is meg valaki. Már ez maga is tévedés, mert keresztyén személyiséget az egyházon kívül nevelni nem lehet.

Azonban gyülekezeti vonatkozásban is az egyházi nevelés feladata ez s nem a lelkigonozásé. A két tevékenység, sajátosságát tekintve, ellentett irányú. A nevelés erre a világra tekint, ebben akarja a keresztyén embert hatótényezővé tenni, alakító munkájával; a lelkigondozás arra a másik világra néz s azzal akarja összekapcsolni a lelket, a tőle független döntés elősegítésével.

A két tevékenység, sajátosságának megtartása mellett, egészséges kölcsönviszonyba hozandó egymással. A nevelés a maga egész kulturmunkájával állandó figyelmeztetés és biztosíték a lelkigondozás számára, hogy a pneumatikus életnek nem egy álomvilágban, hanem a földi viszonylatok közt élő gyülekezetben s általa a földi világ ténylegességében kell kibontakoznia, megvalósulnia. Viszont a lelkigondozás prófétai intelem és ihletés a nevelés számára, hogy a keresztyén életnek ez a világ és az emberi kultúra nem szülőföldje, nem igazi, örök hazája, hanem csak harc- és munkatere, melyen örök sorsának kell eldőlnie.

Ezért a meggyőződésünket alátámasztja Asmussen is, aki kifejti, hogy lelkigondozás és a lélekvezetés úgy aránylanak egymáshoz, mint az evangélium és a törvény. 'A kettő nem lehet el egymás nélkül, azonban mégis sajátosak. A lélekvezetés —

ellentétben a lelkigondozással — nevelés, az a célja, hogy az itt és most élő embert nevelje, tudatos emberi terv szerint. Ezzel szemben a lelkigondozás szuverén, parancsoló, emberfeletti, a Szellem (Pneuma) sugalmazza. Mi vágyunk utána, mi kérjük őt és hatalmába vehet, mielőtt tudatossá lenne számunkra. A lélekvezetés szent, reménykedő türelmetlenségben történik, a lelkigondozás isteni nyugalomban. (i. m. 43.—44. 72.—75.)

A kifejezetten *szociális és népjóléti* munkák nem tartoznak az egyház tevékenységei közé, ezekben az egyház tagjai, mint *a világban élő emberek*, ki-ki a maga helyén és foglalkozásában kell, hogy az evangéliumi szellemet biztosítsák, kifejezzék. Ezért a lelkigondozásnak ezekhez való viszonyáról itt nem beszélünk, az elvi kérdést pedig már tisztáztuk.

A szociális szempontokra a lelkigondozásnak egyébként a maga körében mindenütt nagy súlyt kell helyeznie.

A szeretetmunkásság nem viszonyul önállóan a lelkigondozáshoz, egyszerűen azért, mert mindenestől *beletartozik* abba. Mint ilyenről, *a közösségi* lelkigondozásban szólnunk róla.

Végre a lelkigondozás és *a külmiszió* kapcsolatára nézve azt jegyezzük meg, hogy mindkettő gyülekezetalkotó tevékenysége az egyháznak. Éspedig a lelkigondozás a konkrét gyülekezetben és abból alkotja meg a hívő gyülekezetet, a külmiszió pedig a Krisztus tanítására hittel válaszoló lelkekből alkot konkrét gyülekezetet. A gyülekezeti lelkigondozásnak a külmiszió mélyhatású, lendítőerejű *motivációkat ad*, viszont pedig a külmisziói gyülekezetben meg kell indulnia a gyülekezeti *lelkigondozás* pásztori munkájának, mely nélkül konkrét gyülekezet nem élhet meg.

B. Feladatok a döntés előtt és után.

Az egyházi tevékenységekkel való kapcsolatában a lelkigondozás *állandóan folyó* tevékenységgé válik. Céljának érdekében *felismeri és rendszeresen megoldja* a döntést megelőző és a döntés után következő feladatokat.

Legelső feladat *a Szentírásnak, mint Igének lelkigondozói megismerése, elsajátítása és a pásztori igehirdetésre alkalmas feldolgozása.*

A lelkipásztor a Szentírást és annak feldolgozását a maga és munkája számára *különbözőképpen* használja, az *egyes tevékenységek* sajátossága szerint. A *lelkigondozás* is ilyen sajátos felhasználást követel.

Először is úgy kell tanulmányoznia, mint amely *maga is* magában foglalja a *lelkigondozás történetének alapvető szakaszát* típusaival, eseteivel, lelkigondozó személyiségeivel, körülmények szerint végzett megodásaival. Minél részletesebben dolgozza azt ki a maga számára, nem recepttárul, melyet minden további nélkül felhasználhat, hanem az örök törvényszerűségek tisztázására, melyek Isten és a lélek között érvényesülnek s mindig szilárd, maradandó alapot adnak munkájához a mai élet bonyolult eseteiben is. A *szentírásbeli lelkigondozás* pótolhatatlan ihletője és irányítója a legmodernebb lelkigondozói eljárásnak is.

De a Szentírás nemcsak lelkigondozási képeket és eszményeket ad, hanem tartalmazza *azt a lelki táplálékot és orvosságot is*, melyet mint az élet kenyerét és megtartóját, az egyes lelkeknek nyújthatunk, megfelelő alkalmazással. Ajkainkra adja a „helyén mondott Igét”, de nem egyszerűen bibliai idézetek kiválogatása, betanulása és alkalomadtán való „odamondása” által, hanem *kifejtés, magyarázat, alkalmazás* útján, a *személyes bizonyágtétel* közvetlen erejével. Istennek egy gondolatában egész örökkévalóság rejlik, melynek az a gondolat, azok a szavak, kifejezések, az a részlet, amelyet idézünk, csak az ajtónyitó kulcsa. Ezt a kulcsot a lelkigondozónak kell tudnia megforgatni a zárban, a szöveg jelrendszerében, hogy kinyithassa az ajtót s feltárhassa a hit szeme előtt az örökkévaló világot, végtelenbe tűnő távlatával.

Vagy más képpel az idézet olyan tömör, kemény mag, melyből a lelkigondozónak a lélek várakozó és vágyó szeme előtt az egész csodafát ki kell növesztenie, melyen ott van az érett gyümölcs, ami éppen itt és most táplál, gyógyít. *Ebből a szempontból* kell tájékozottnak lennünk a Szentírásban s elmélyedő tanulmányozással felszerelkeznünk belőle a lelkek segítésére. A lelkipásztornak tudnia kell, *mi és hogyan* lesz alkalmas belőle a különféle tévelygések, betegségek, bűnök s azoknak egyéni esetekben való jelentkezései leküzdésére, a döntésben való megfelelő kezelésére.

A lelkigondozó sohasem mehet *készületlenül* a bűnnel való küzdelembe, általános bibliai tájékozottságára vagy bibliai citátumok emlékezetében való bírására támaszkodva. Az általánosság lesiklik a lélekről, a puszta idézés pedig holtan marad elméjében.

Technikailag nagyon helyes, ha a lelkipásztor minél több hű és pontos részletet halmoz fel elméjében a Szentírásból s azt ellen is tudja őrizni, rendszeresen képes birtokolni és alkalmazni. A bizonytalan, tétova keresgélés s a vaktában való rátalálás a lelkigondozói igehirdetést erőtlenné és lerontja. De a lelkipásztor éppen arra való, hogy azt az igét, melyet *szavaiban* talán, valószínűleg az illető is ismer, de ránézve semmit, vagy csak általános, távoli igazságot jelent, a belső kényszer parancsoló erejével tudja kifejtésében, magyarázatában az egyén gyötrő, égető kérdésére felelő, szabadító *válasszá tenni*.

Hányan mennek közülünk egy kételyeivel viaskodó, egy kísértéseivel küzdő, egy bűnében gyötrődő, egy betegágyában csüggedező, egy halála árnyékában didergő lélekhez az Isten küldöttjének azzal az izgalmas telítettségével és felkészültségével, hogy a végigelmélkedett, magukban teljesen kifejtett, hitükben s tapasztalásukban átélt Igében a titok boldog megfejtését, a kísértő feletti győzelem biztos fegyverét, a megbánt bűn teljes bocsánatát, a betegség igazi orvosságát, a halál félelmétől való szabadulást visszük neki s nem azon szorongunk és nyugtalankodunk, hogy ugyan mit is tudjunk mondani neki a magunk ürességéből, hanem mint a jó harcos a csata előtt, attól a vágytól égünk s abban a szent türelmetlenségben sietünk, hogy harcát testvéri erőnk hozzáadásával idejében diadalra vigyük s odaadhassuk neki a Kegyelem ráncbízott ajándékát. Ez azonban állandó készületet tételez fel a pásztori igehirdetésre.

A másik feladat az, hogy *ismerjük meg gyülekezetünket* s benne *az egyes lelkeket*, mint lelkigondozásunk *tárgyát*. Ezt az ismeretet megkönnyíti az az általános tájékozottság, melyet a lelkipásztornak lélektani, filozófiai, rendszeres teológiai tanulmányai adnak az emberi lélekről. (Az egyéniség alkata, öröklött és szerzett vonásokból, temperamentumból és környezethatásból, tehetségekből és terheltségekből épülő jel-

leme, az életkorok és nemek különböző lelkisége, a foglalkozás, társadalmi helyzet, műveltség hatásai, az egyéni vallásos fejlődés szakaszai és típusai.) Ezenkívül segít az is, ha a lelkipásztor olvasmányokból és tapasztalásból ismeri a gyülekezeti életben is megmutatkozó *ma i e m b e r* lelkét. (Invidualizmus, tömegemberség, világiasság.) De mindez csak *térkép* a valóságos életről.

Egyetértünk *Thurneysen*-nel, hogy a lelkigondozás föltételezi ezt az emberismeretet. De vele együtt valljuk, hogy a lélektani ismeret magában senkit se tesz lelkigondozóvá. A lélektan szükséges segédtudománya a lelkigondozásnak, nem kevesebb és nem is több. Azt pedig különösen hangsúlyozzuk *Thurneysen*-nel együtt, hogy a lelkigondozónak kritikailag el kell határolni a lélektantól a lényegétől idegen világnézeti elemeket, alapozásokat és következtetéseket, melyek az Ige szerinti embermegértést csorbíthatják, károsíthatják. (Die Lehre von der Seelsorge i. m. 182.—201.)

E tájékoztatás jeladásai nyomán a lelkipásztornak gyülekezete tagjait egyenként kell megismernie, tényleges mivoltukban, *állandó ismerkedés rendjén*, s még *előzően*, mielőtt esetükbe bekapcsolódnék.

Első pillanatra ez *teljesíthetetlennek látszik* s legfennebb eszményként lebeg előttünk. Megvalósítása tényleg sok tényezőtől függ. (A gyülekezet nagysága, összetétele, idő, körülmények, kitartás, türelem, odaadás, a lelkek magatartása.)

Vannak azonban kihasználható lehetőségek is. Így az, hogy *saját gyülekeztünk* van. A megismerésnek ez határt szab. Miután a lelkipásztor elvben egy életre adja magát a gyülekezet szolgálatára, Isten segedelmével van ideje a megismerésre. *Sokkal több ideje van*, mint ahogy riadtan képzele. Aki él az idővel habozás nélkül, azonnal, kezdettől fogva, rendszeresen, az idő annak dolgozik, a lelkek megismerése az idővel együtt-halmazódó ismeret által *egyre gyorsabbá és könnyebbé válik*. Kialakulnak a hasonlítási alapok, melyek a továbbiakat már sok vonásukban azonnal ismerőssé teszik; az élettapasztalat és bölcsesség az emberi magatartás és cselekvés mind több titkos rugóját leplezi le, egyre több lesz azoknak száma, kiket gyermekiségüktől fogva láttunk felnővekedni, egyre sűrűbben talál-

kozunk velük a munka különböző területein s egyre bizodalmasabbá válik megnyilatkozásuk. Egy gyülekezet történetében az életviszonyok és körülmények csaknem állandóak s esetleges változásaik életközében alakulnak ki s ez olyan ismerőssé teszi az élet ottani alapformáit, mint a tenyerünket.

Ezekhez a lehetőségekhez azonban *tudatosan és tervszerű lelkigondozói tevékenységek* is sorakoznak: látogatások, személyi kapcsolódások, alkalmi találkozások, közös munkák. Végre *maga az élet* vet föl sok mindent a lelkek mélyéből s az érdeklődő, figyelő, nyitott szemű és fülű s gyülekezetében benne élő lelkipásztor számára az egyre inkább szövetséges idő segítségével nem lehetetlen, sőt *igen széles és mély értelemben lehetséges* a lelkek megismerése s ezáltal mind reményteljesebb az eset és alkalomszerű lelkigondozás.

Ha a gyülekezet *nagysága* az akadály, a közegyházi hibán *egyetemes módon* kell segíteni, *maga a lelkipásztor* pedig *tervszerűséggel* segíthet magán. Gyülekezete minden rétegében, körében *egyidőben, párhuzamosan* kezdi és folytatja az ismerkedést, mindenkinek *egy részét* igyekszik először alaposan megismerni, hogy megértési alapot nyerjen az egésznek legvalószínűbb ismeretéhez. A kiterjesztés *fokozatosan* történik. A városi lelkipásztor nem fog három évig *csak az értelmiséggel* foglalkozni, hogy további három évet *a kispolgári réteg* megismerésére fordítson s csak a hetedik évben kezdjen érdeklődni *a munkásság* iránt, hanem *azonnal, mindenikben* szerez ismeretet és ismerősöket s így általuk is segítve halad tovább. A *kicsi gyülekezetben* pedig ne gondolja, hogy *egy év alatt* kimerítette a megismerés lehetőségeit, mert az intenzív irányban is folytatható és pedig kimeríthetetlenül.

Harmadik, állandó feladat *a lelkiválságok előjeleinek figyelése*. A gyakorlott lelki szem az előjeleket nemcsak külső eseményekből látja meg, hanem sokszor egy-egy szóból, tekintetből is, azután a közeledő vagy távolodó magatartásból, megnyilatkozásokból vagy elzárkózásokból s ezer fel nem sorolható apró jelből.

A jó pásztor figyelmét nem kerüli el semmi, ami *a veszedelem közeledtét* jelzi számontartott juhain, rajtuk, belőlük, körülöttük. Látja a farkast jöni, de nem mint a béres, hanem

mint a pásztor s felkészül védelmükre. Kellő ismeret, tapasztalás s főleg *erős hit* birtokában, *felelős szeretetből* elő is idézheti, ki is hívhatja az előjeleket. Nem felejt el s nem ejti vissza a homályba, hanem *nyilvántartja* s az Ige fényébe állítva készíti a jelzett léleknek a lelki kenyeret és orvosságot. *Nyilvános igehirdetésével* s minden más tevékenységével is úgy igyekszik hatni a számbavett lélekre, hogy az a szükséges pillanatban *benne* keresse testvéri támogatóját. Ehhez mély szeretet kell, melyet *Annak szeretetéből* merítünk, aki szánakozott a sokaságon.

A bűn egyetemes betegsége a gyülekezetben helyi bűnné lesz, jelentkezéseiben, formáiban a környezethez és a lelkekhez alkalmazkodva. A negyedik feladat tehát az, hogy *az éppen ott uralkodó* szükségeket s segítési lehetőségeket mérjük fel, vegyük számításba s munkatervünket ehhez alkalmazzuk.

Az ötödik feladat *a lelkekért való imádkozás*. Pótolhatatlan és nélkülözhetetlen fegyver ez, az Erős Fegyveres segítségülhívása, akinek mi csak méltatlan szerszámai vagyunk.

A lelkipásztor emberileg sincs egyedül a munkában. Hatodik feladata az, hogy kezdettől fogva *munkatársakat* szerezzen maga mellé az arra alkalmasak közül s őket előkészítse, kiképezze és irányítsa teendőikben, hogy *hasznos segítőivé* lehessenek.

Nemcsak előkészítő, döntés előtti feladatok vannak, hanem *biztosító, utógondozási feladatok* is, melyek a döntés után lesznek időszerűvé.

Nehéz a döntésig eljutni a léleknek s nem játék abban segíteni a lelkipásztornak, de a nagyobb nehézség mégis a kivívott győzelem gyümölcsének *megtartásában*, megbecsülésében s szent használatában jelentkezik.

A döntés nagy lelki feszültségét rendszerint *ellanyhulás* váltja föl. Az ünnepi csúcson nem lehet a hétköznapiakon megmaradni s nem is szabad, de látomását magunkkal kell hoznunk megtartó erőül.

Ezen a ponton kezdődik a nehézség. A legyőzött bűn *bandita-harcba* kezd s törvétezzekkel, merényletekkel kísérletezik tovább. Ez fáraszt és lankaszt, megingatja a győzelem bizonyosságát, ideiglenes megtorpanásokat, kisebb visszaeséseket okoz

hat, mint némely gyógyult betegség visszatérő lázrohamai. Az *érzelmi*leg megmámorosodott lelkek kiábrándítónak találják a hétköznapiakat. Kisebb válságból szabadultak azt a hiedelmet táplálják, hogy a legnagyobb jutottak túl s ha csak kissé nagyobb mered is eléjük, megrendülnek.

A megtartó utógondozásra tehát nagy szükség van. Legfontosabb feladat az, hogy a lelkigondozó *ne hagyja magára* a lelket, maradjon vele benső kapcsolatban, tartson vele megállapított időközökben ima- és bibliaórát, lássa el hitépítő könyvekkel, iratokkal, vonja be a gyülekezeti misszió munkájába. Ez utóbbi igen fontos, a lélek *a közösségben* szilárdul meg, talál belső kielégülést, békét, biztosságot. Minél előbb tagja lesz, annál kevésbé talál a kísértő módot rá, hogy megtámadja és megingassa. A lélek a gyülekezeti misszióban egyéni sorsán túl magasabb hivatást talál, bekapcsolódik *a nagy ügybe*: Krisztus harcába a Sátán ellen. Ezzel a lelkigondozás is továbbhalad általa a végső célja: a hívó gyülekezet megvalósítása felé.

C. Lelkigondozás és predestináció.

A lelkigondozás hiábavaló ott és akkor, ahol *a Lélek maga nem munkálkodik*. (Ján. 3:8.) Ez áthághatatlan korlát. S van lélek, melyben az isteni Pneuma nem munkálkodik. (Ján. 17:12.) Van *tehát elveszett lélek* s ezen semmiféle lelkigondozás nem segíthet.

De *honnan ismeri meg* a lelkigondozó, hogy ki a választott s ki az elveszett?

A lelkigondozó *senkinek örök sorsa felől nem ítélkezik* és mindenkinek *kész szolgálni*. A fogamatosságot Istenre bizza. Ez nem is okoz nehézséget a nyilvános igehirdetésben és az általános tevékenységekben. De a lelkigondozásban *személyekkel* van dolgunk. Nem válogathatunk, hogy kivel *érdemes* foglalkozni s ezt tennünk nem is szabad. De tapasztaljuk, hogy egyes lelkek *ellenállanak* a szolgálatnak. *Emberi* tehetetlenségünk, sikertelenségünk nem annak jele-e, hogy a *Lélek* nem munkálkodik ebben az emberben s hiába minden, elveszett. Az Ige világosan mondja, hogy az Úr ismeri övéit s álljon el a hamiságtól, aki a Krisztus nevét vallja. (II. Tim. 2:19.)

Meddig kell próbálkoznunk, félbehagyjuk-e és mikor? Nem vesszük-e el a drága időt másoktól s nem az engedékeny és fogékony lelkekhez kell-e fordulnunk?

Krisztus kijelentette, hogy minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a romlott fa pedig rosszat. Gyümölcsöikről ismeritek meg őket. (Máté 7:17.—18. 20.) Ha ezek a gyümölcsök a cselekedetek, akkor vigyáznunk kell, mert cselekedni képességéből is lehet. Sokszor a cselekedet olyan, mint az elszáradt fára aggatott gyümölcs, nem rajta termett. Az Úr azonban azt a mértéket adja, hogy a szőlő csak venyigén teremhetett, a füge csak fügefán, nem pedig tövisbokron és bojtorjánon. (16. v.) A jó gyümölcs termőfája csak jóféle fa lehet, a rossz pedig minden látszat ellenére is csak romlott. A kérdés tehát az: *kié a cselekedet, kinek lelkéből származott?*

A lelkigondozó így mindjárt tudja, hogy vannak cselekedetek, melyekből a lelket nem lehet megismerni, mert azok nem az övéi. Ilyenek az előírt üdvszerző cselekedetek, melyekét akárki végrehajthat, minden lelki megindulás, részvétel és el-sajátítás nélkül. Ilyenek azok a külső magaviseleti és cselekvési módok is, melyeket a megtérés bizonyítására szabnak ki. Ez nem azt jelenti, hogy az illetők egyenesen csinálnak, hanem azt, hogy a cselekedet függetlenül van a lélek benső gyökerétől, nem az ő hitének háládatos gyümölcse. Hogy Krisztus nem ilyen gyümölcsökre gondolt, az nyilvánvaló éppen a farizeusi kegyesség elleni ítéletéből.

A lélek gyümölcse nem egyes cselekedetekben van, hanem élete egészének bizonyágtételében. Egyes cselekedetekből nem lehet a lelket megismerni. Krisztus nem mondta, hogy a jó fát egyes jó gyümölcséről ismerjük meg, hanem általában gyümölcsének fajtájából, mivoltából (szőlő, füge), akár jó az a gyümölcs egyenként, darabonként, akár nem. A szőlőgerezd szemek között vannak romlottak is, de azért a szőlő, szőlő marad. Az Isten választott, hívő gyermekének is lehetnek, vannak hibás, romlott cselekedetei. Súlyos tévedés volna őt ezekből ítélni meg s elfordulni tőle. Józan gazda nem fogja kitépni a venyigét ép gerezdjein talált romlott szemekért s nem tartja érte tövisnek, bojtorjának.

A lelkigondozónak tehát arra kell törekednie, hogy a lelkek minőségét ismerje meg. Nem szabad türelmetlenné lennie,

tudván, hogy a venyige sem terem azonnal, idő kell az előkészítésére, hogy teremhessen. S nem szabad elcsüggednie, ha a termés először fejletlen, gyenge vagy sok benne a hibás szem. De mégha hosszú időn át kedvezőtlen is a tapasztalat, nem szabad *ítélkeznie* a lélek örök sorsa felől, mert az egyedül Isten titka. Istennek pedig minden lehetséges.

A *predestináció hite* tehát a lelkigondozónak sohasem lehet a munkában gátolója, hanem csak *ösztönzője és ihletője*. Gyülekezete egyetlen tagjáért sem adhatja fel a küzdelmet. Maga az *eset- és alkalmosság* már reményteljes. Ha egy lélek életében *válság* állott be és eset létesült, ez már biztatás a lelkipásztornak arra, hogy itt *jóféle fa*, választott lélek küzd a Gonosszal. A *makacskodás, ellenállás, hánykódás* is biztató jel, mert lehet „az ösztöke elleni rugódozás”, ami nemcsak azt mutatja, hogy milyen nagy hatalom a Sátán, hanem azt is, hogy milyen erős szálak kötik a lelket Istenhez. Még az *áleset*, a rosszul választott alkalom sem bizonyít az üdvreválasztottság ellen, mert rendszerint *első tünete*, próbálkozása a valódi válság kiérésének. Sőt a *közönnyt* sem szabad végleges megkeményedésnek ítélni. A lelkigondozót mindig az a reménység hassa át, hogy *Isten választottjáért* kél harcra a Sátánnal, aki Isten tulajdonára merete kinyujtani karmait. Ezért a harc, ha nehéz és időszerinti kudarcokkal jár is, végeredményében győzelmes.

Bizonytalanság mindig marad, de ennek ott kell lennie a lelkigondozóban, *a saját sorsára* nézve is, mert neki is félelemmel és rettegéssel kell végbevinnie a maga üdvösségét.

Mi értelme volna *az imádságnak, az ítélet és kegyelem* hirdetésének, ha csak *kétségtelenül bizonyos* esetek lennének? Mindenkinek *készséggel* kell nyújtani a hit jó gyümölcseit teremtő Igét, mindenkit *óvni* kell a rossztól, *megmutatni* a Kereszt útját s *tisztítani* a lelki gyökeret, hogy termővé lenni segítsük.

Gyakorlatilag a *gyülekezeti misszió* a hit nagy próbája. Ha az abba bekapcsolt lélek hűségesen szolgál, a lelkigondozó örvendezhet az elválasztó *Kegyelem* jelének. De ha az ilyen szolgálat halogatását, lassú, nehéz indulását látja, akkor se ítéljen. Vigye az ügyet állhatatosan az imádságot meghallgató Isten elé s álljon a lélek mellé testvéri támogatásával, amíg az első lépéseket sikerül megtennie s megtanul járni a Pneuma világában.

III. A GYERMEK LELKIGONDOZÁSA.

A. A probléma.

Lehet-e szó egyáltalán a gyermek lelkipozásáról? A felelősségteljes döntésre s így a személyes lelkipozásra az egyéni lélek csak fokozatosan, kibontakozása rendjén érik meg. Ebben az értelemben a gyermeknél nem beszélhetünk lelkipozásról.

Mégsem szabad azt hinnünk, hogy a gyermeki lélek a lelkipozásra nézve közömbös. A lélektani kutatás bebizonyította, hogy a jellem meghatározó alapvonásai már az első öt életévben kialakulnak. A gyermeki életforma előkészület a későbbi, felelős életfolytatásra.

Erre nézve nagyon fontos az a tudományosan igazolt tény, hogy *gyermekségünk öröksége bennünk él a felnőtt korban is*. Nagy áldás ez számunkra, de igen sok esetben *súlyos teher* is. Számos lelki gátlás, nehézség, szenvedés, sőt betegség ennek a gyermekkori örökségnek *tudatalatti megterheltségére* vezet vissza. Ezért szükséges az, hogy a felnőtt ember személyszerinti, voltaképpeni lelkipozását megelőzze egy *előkészítő lelkipozás* a gyermekkorban.

Előkészítőnek nevezzük ezt a tevékenységet az egyén életének *egészére* tekintve s előkészületnek tartjuk a *lelkipozásra*, mint a *felelős, személyes döntés* körüli segítőszolgálatra.

Másfelől azonban, bár a gyermekséget az élet egészében a fejlődés egyik és pedig első szakaszának kell tekintenünk, tartanunk kell magunkat a modern gyermektudomány által meggyőzően kimutatott tényhez, hogy *a gyermekség önmagában önálló életforma* is, melyet csak *saját alkatából* érthetünk meg s csak aszerint bánhatunk vele.

A gyermek *nem kicsinyített felnőtt*, hanem gyermek, *saját világa és élete* van, melyeket *a maga módján* alakít és él át, függetlenül a felnőttekétől.

Ezt mi *játéknak* nevezzük, de a gyermekeknek a játék élet-halál kérdése, *legkomolyabb ügye*, önfentartásának módja, *munkája*. Tévesen gondolják ezt sokan a felnőttek puszta *utánzásának*, mert az utánzott vonások külsőleges jelentőségük benne, a felnőttek igazi szerepe itt az, amit *a gyermek ad nekik* a maga elképzelésében s amiről nekik sejtelmük sincs.

A gyermek *egocentrikus, animisztikus és magikus* lelki-sége csak *saját magából* érthető meg s ebben az összes gyermeki problémák megoldásának kulcsa van adva számunkra.

Az előkészítő lelkigondozásnak tehát alkalmazkodnia kell *a gyermeki életformához* s éppenezért ezen az életformán belül nem is nevezhetjük előkészítőnek, hanem mint sajátos tevékenységet, *a gyermek lelkigondozásának* kell neveznünk.

A gyermek ismétli az emberiség történetének kezdőkorát, melyben *a közösség tesz lehetővé*, szabályoz és fegyelmez minden életet s az egyén csak mint a közösség tagja, jön tekintetbe.

Igy a gyermek is *a család*, majd *az iskola* hatalma alatt van s átlagosan ritkán merülnek fel olyan lelki szükségai, melyeket a közösség ki ne elégítene.

Másszóval ez azt jelenti, hogy *a gyermek életét a nevelés fejleszti és irányítja* s ha az megfelelő, a lelkigondozásnak aránylag kevés alkalma jut a segítségre.

Sokan éppenezért úgy gondolják, hogy a gyermek lelkigondozása nem egyéb, mint a *vallásos nevelés*, a szülők és az iskola általános nevelői munkájának keretében.

Ez tévedés, mert összekever és azonosít két *külön*, saját-célú és rendeltetésű tevékenységet.

Vallásos érzelmek keltése, Isten ismeretére vezetés, vallási gyakorlatokra szoktatás, az egyházi életbe való bevezetés, az iskolai vallástanítás, közös áhítatok, gyermekistentiszteletek tartása stb. *a vallásos nevelés* feladatkörébe tartoznak, mint állandó, rendszeres tevékenységbe.

A gyermek *lelkigondozásáról* csak ott és annyiban lehet szó, mikor *az egyes* gyermek, az *egyéni* gyermeklélek *sajátos küldetés tárgya* lesz, a maga *válságos* esetében.

Elvileg tehát a lelkigondozás a neveléshez mérve a gyermekkorban *kevésbé lényeges* tevékenység lenne. *A gyakorlati szükség* azonban minden elvnel hatalmasabban és kényszerítőbben szól bele a dologba és *sokkal nagyobb részt követel* a lelkigondozásnak a gyermek életében, mint amennyit az elvileg feltételezett helyzet indokolna. Ennek pedig *a családi és iskolai nevelés valóságos gyakorlata* az oka.

Már *Luther* megállapította, hogy a szülők *sem nem tudják*, sem nem akarják gyermekeiket nevelni. Ez ma is fájdalmas

igazság s különösen talál a család *vallásos nevelésének* hiányaira és hibáira. Súlyos kifogásokat tehetnénk az *iskolai vallástanítás és nevelés* meddősége s tévedései ellen is.

Az egyidőben nevelői büszkeséggel emlegetett „gyermek százada” sokkal inkább a *gyermeknyomor* századának nevezhető. (*Hanse.*)

Kényszerű gazdasági és szociális okok mellett felelős ezért a tudatlan és erkölcstelen *szülők* gondatlansága és gonosz-sága, a *nevelés* hiánya vagy rosszasága, a felelőtlenség és szív-telenség, melyek miatt az *élet terhe és gyötrelmei* már akkor reázuhanak a gyermekre, mikor még a család oltalmazó és nevelő légkörében volna biztonságos és boldog helye.

Az egész világon gyermek-könnyek folynak az elhagyott, elhanyagolt, meg nem értett és nemszeretett kisfiúk és kisleánykák szeméből, (*Hanse*) a társadalom minden rétegében. Gondoljunk az iszákos apák és ledér anyák gyermekeinek korai szörnyű tapasztalataira, a vallásilag és erkölcsileg közönyös vagy ellenséges családi légkörből fakadó gyermeki lelki-inségek-re. Sok-sok *gyermeklélek van súlyos válságban* és veszélyben s ez sürgetően parancsolja a *lelkigondozói segítségadást*.

A *családi élet* csodálatos forrásvidéke a hitnek, de vizei ma zavarosak. (*Lerche M.*) A szülők túlnyomó többsége *tudatlanságban van a gyermek lelke felől*, talán azt sem tudja, hogy *van-e lelke* egyáltalán, még kevésbé ismeri *mélyebb szükségéit*. Ebben műveltségük, életkörülményeik s a tagadó korszellem maga is hibás.

Valljuk meg, hogy az *egyház sem ment tovább* a lélek meglétének, a lelkiség adottságának hangoztatásánál s megismerésére, gondozására nem adott a szülőknek tényleges, komoly útmutatást.

A *szülői tudatlanságról* fogalmat alkothatunk, ha magatartásukat egybevetjük azokkal a követelményekkel, melyeket *Schairer* egyenesen a gyermeki lélek-alakítás *aramyszabályainak* nevez: a gyermeket, ha csak lehetséges, legkésőbb 10 hónapos korában el kell távolítani a szülők hálószobájából, feltétlenül kerülni kell a szülők egymással való szerelmi gyöngédkedéseinek és összeütközéseinek mutogatását, elintézését a gyermekek előtt; a legkisebb gyermeket is meg kell kímélni minden

olyannak látásától, hallásától, ami vérengző, borzalmas vagy útálatot keltő; szigorúan vigyázni kell arra, hogy a családon belül semmiféle rivalitás, elsőbbség, megkárosítás, féltékenység ne forduljon elő. Hol van a családnak *túlnyomó többsége* az ilyen szabályok öntudatosításától, komolyanvéételétől és megtartásától?

A gyermeki lélek úgy érze, mint lelki értelemben *rendkívül érzékeny* s ennél fogva *sérülékeny* is.

Tudatalatti énjének erős megtartóképessége a kedvezőtlen benyomásokat megőrzi s ezek a későbbi fejlődésben romboló hatásokat gyakorolnak. (Jahn.) Éppenezért *nem lehet elég korán* elraktározni a gyermeklélekben *az erkölcsi és vallásos értékeket*. De nagyon sok szülő mindezt nem tudja, vagy nem törődik vele.

Néha előfordul *a szeretet tudatlansága* is. Az ébredő vallásos érzés elkomolyodással, a játéktól való elfordulással, magánykereséssel, melankóliával jár. Ettől a szülők megijednek s társaságba, mulatságba kényszerítik a gyermeket, hogy kioltásuk a szerintük veszedelmes érzést. (Robertson.)

Égetően fontos volna tehát *a gyülekezeti életen belül* gondoskodni arról, hogy *a szülők még idejében részesüljenek a gyermeki lélek megismerését biztosító komoly tanításban*. Ez a *lelki gondozói felelősség és kötelesség követelménye* is.

A pásztori igehirdetésnek azonban továbbmenőleg teljes ítélletes erővel kell szólania azt a félelmes igazságot, hogy a tudatlan vagy romboló szülők nemcsak gyermekeik jelenlegi szenvedéseiért s lelki nyomorúságáért felelősek, hanem *felmérhetetlen felelősséget hordoznak jövőjükért, egész életükért, sőt örök sorsukért* is.

Minden apának és anyának számolni kell azzal, — mondja Schmidt Joh, — hogy ezt a kérdést: „Miért nem beszéltél nekem soha Jézusról?“, később *felőtt* fia vagy leánya teszi föl, mélységes keserőséggel. Ha ez a kérdés akkor hangzik fel, mikor a szülők már a sírban fekszenek, az örökkévalóság előtti panasszá válik. Jézus nélkül *katasztrófa* következik: fájdalmas feszültségek, szakítások szülők és gyermekek között, a felőtt gyermekek brutalitása szülők iránt, sőt szülő-gyilkosságok.

A modern lélektudomány kimutatta, hogy a gyermekkori sérülések, szenvedések azáltal válnak félelmesen jelentőssé, hogy *sebhelyük továbbgenyved a tudat alatt*, gonosz hegek torz forradásait bélyegekként maradnak lelkükben s okozói lesznek az ifjú- és felnőtt korban a jellem hibáinak, a megmérgezett lélek bűnös megnyilvánulásainak s gyakran súlyos, pusztító lelki betegségeknek.

Reánk nézve fontos az, hogy a sérült gyermeklélek *hit-élete elnyomorodik*, érzéketlenné válik a pneumatikus hatások iránt, kedvező talaja lesz a kísértéseknek és bűnöknek, súlyos esetekben pedig a hit tagadására és gyűlöletére keményedik meg.

Már a hitet gerjesztő és nevelő hatások *hiányának* is megvannak erre irányuló következményei, annál rettentőbb az aratása a szörnyű *pozitivumnak*. A brutalizált, gyűlöletben vergődő, aljasságokban fuldokló, minden lelkit káromolni és gúnyolni halló s tapasztaló gyermek nemcsak Jézus nélkül, de Jézus *ellenére* nő fel, átka lesz önmagának és a társadalomnak, hacsak a csodatévő Isten közbe nem lép megmentésére, de nem szülőinek felmentésére.

Az *iskolai nevelés* természetesen mentes ezektől a pozitív merényletektől. *Negatív* irányban azonban vannak műlasztásai. A tanítás meddő marad a mélyebb lelki életre. A vallástanítás tantárgyszerű kezelése nem ad segítséget a sérült lélek gyógyulásához. Fájdalom, nincs kizárva az sem, hogy egyes tanítók mélyítik a titkos sebeket. *Az iskola messze áll a lélek pneumatikus szükségétől.*

Mindezek késégtelenné teszik a gyermek *lelkigondozói* védelmének és támogatásának *feltétlen szükségességét*.

Ez a munka *két szempont* szerint igazodik. Egyrészt a *jelenlegi állapot* alapján igyekszik most segíteni a gyermeknek, és pedig abban a válságban, melyet maga a gyermek él át önmagára nézve s aszerint, ahogy azt átéli. Másrészt a gyermek élmenyén túl, a *jövőbe tekint* s előkészítő gondoskodással igyekszik elejét venni a tudat alá süllyedő sérülések későbbi válságos felújulásának.

Az előbbi törekvés csak azon tud segíteni, ami a gyermek lelkében *tudatosává vált*. A lelki sérülések *igazi jelentését* azonban a gyermek nem bírja tudatosítani, az a tudat alá süllyed

s úgy él tovább, hogy a gyermeknek sejtelve sincs róla. Később, mikor a lappangó sérülés mérgezése fellobban, már *egészen más képet* vesz fel s csak *elemzéssel* lehet visszahatolni eredeti mivoltára.

Ezért a jövőbe tekintő lelkigondozó utóbbi törekvése arra irányul, hogy a nemtudatos mérgező anyag ellen hasonlóan *nemtudatos védőanyagot* ültet el a gyermek lelkében.

Ezek olyan *képek*, melyek most, először a gyermeki lélek motivumaiban birják megragadó erejüket, épen *gyermekies, érzékletes, eleven képességükben*; jelentésük, tartalmuk azonban *sokkal több és mélyebb*, mint amit a gyermek most még fölfoghatna, megérthetne.

Ezek az *örökérvényű jelentések* a forma emlékezetberagadásának segítségével a tudat alatt *a gyermekkel együtt nőnek* s később, *a válság esetében* kivirulnak az emlékezetből, most már mint életteljes, erőtadó és fölszabadító *lelki igazságok*, melyek pneumatikus tartalommal telnek meg.

Ezt a munkát azonban csak *azzal az erős hittel* lehet végezni, hogy Isten elhozza az áldott pillanatot, melyben Ábrahám hitéből, Jákób tusájából, próféták látomásaiból, Krisztus szenvedéséből és diadalából *személyes döntés és győzelem* lesz, mint a hit egykori vetésének *megérett aratása*.

A gyermek lelkigondozásának biztosító tényezője a *gyülekezeti gyermekmisszió*, mely gyakorlási úton segíti elő egyfelől a jelenlegi sérülés gyógyulását, másfelől a tudatalatti védőanyag megerősödését és felülkerekedését a mérgező anyag felett. Ideális esetben lehetséges, hogy ez a mérgező anyag *már a gyermekkorban elpusztul*.

Végre fontos annak kiemelése, hogy lelkigonozói munkát a gyermekkel mindkét vonatkozásban csak akkor végezhetünk, ha azt *a gyermekhez találó módon végezzük* s nem a felnőttek lelkigondozása szerint.

A lelkigondozó *nem kicsinyelheti le* a gyermek gondjából, gyermekies válságait, melyek arranézve éppolyan súlyosak, mint a felnőltre a magáé.

Bele kell helyezkednie a gyermek lelki életébe, vallásába, helyzetébe s vele együtt éreznie át sajátos szükségéit.

A veszedelmek kigyótozásai minden gyermek lelkében ott rejtőznek s a lelkipásztor lássa meg teljes felelősséggel a sár-

kánykigyókat, melyekké növekedhetnének, ha szabadjára engedné őket.

Egyébként a gyermekkel *közvetlenül* inkább szülők, diakonusok, diakonisszák, hívő egyháztagnak foglalkozhatnak. Nehéz eseteket kivéve a lelkipásztornak a személyes foglalkozásnál fontosabb teendője *e munkatársak kiválasztása, előkészítése, irányítása, a munka megbeszélése, számukra való kidolgozása*. De a munkát neki kell minden részletében vezetői teljességgel *tudnia, ismernie s a felelősséget mindenekért ő hordozza*.

B) A gyermek lelkigondozása állapotok szerint.

1. A tévelygésben.

a) A meg nem hallgatott imádság és a sikertelen varázslat.

A gyermeknek saját vallása van, mely legáltalánosabb értelemben *feltétlen hit* abban, hogy a világ és az emberek az ő kedvére és szolgálatára valók.

Isten az ő külön Istene, emberfeletti ember, a nagy varázsló, jó és rossz szellemek ura. A másoktól kapott vallásos képzeteket ehhez az intenképhez rendezi át s imádsága, kultusza saját Istene és szellemei körül forog.

Ebben a hitében azonban *csalódások* érik. Nem minden és mindig szolgál kedvére, Isten és a szellemek nem teljesítik minden kívánságát, sőt esetleg vágyai, tervei ellenére történnek a dolgok.

Igy áll elő *a meg nem hallgatott imádság, a sikertelen varázslat csalódása*. Ebből kételyek, megrendülés, ideiglenes hitetlenség, sőt megkeményedés és közöny származhatik.

Szokványos esetekben az ilyen csalódások helyreállítása *a vallásos nevelés* feladata, de előfordul, hogy éppen *nevelési hibák* miatt ezek a csalódások depressziós zavarokat okoznak: nyugtalanságot, kedvetlenséget, kapkodást; néha gyermeki kegyetlenkedésre vezetnek kisebbek vagy állatok kínzásában, továbbá tiltott kárpótlási kísérletekre, szökés, csavargás, bujkálás, lopás útján.

A gyermek rendszerint *maga előtt is* leplezi csalódása igazi okát, ismételt próbákkal igyekszik kierőszakolni vágyott célját s ha újabb és újabb visszautasítás éri az isteni hatalmaktól, depressziója súlyossá válik.

A titkot csak úgy vehetjük ki belőle, ha előzetesen sikerül beszélgetés, foglalkozás rendjén *bizalmát megnyernünk*. Valószínű, hogy őmaga egyenesen nem fogja azt feltárni, tehát a lelkigondozónak kell a magatartás és szavak *jeleiből* a maga számára tisztázni a csalódás képét anélkül, hogy azt a gyermekkel közölné. Mi volt a titkos kívánsága, milyen módon akarta azt elérni, a nemteljesedésben csak tagadást, vagy csapást, elvetést, bosszút lát-e, miféle viszonzószolgálatokkal (áldozat) vagy fogadalmakkal akarta megnyerni Isten (a szellemek) kegyét, szerzett-e ehhez tiltott eszközöket, miféle konfliktusokba keveredett ezáltal magával vagy másokkal? Számba kell venni a gyermek egyéniségét, környezetbeli helyzetét is.

A lelkigondozás egyrészt arra irányul, hogy jelenlegi csalódását helyreigazítsa, másrészt, hogy a lelket a jövőre hasonló csalódások ellen felvértezze.

A lehetőleg több alkalommal és fokozatosan folytatandó lelkipásztori beszélgetés gondolatmenete az, hogy a mindenható Isten *teljesíthette volna* a kívánságot s ha nem tette, *ez szeretetből* történt. A teljesítés megakadályozta volna, hogy *nagyobb és jobb* kívánsággal fordulj Istenhez, amire Ő vár is.

Istennek öröme telik abban, hogy gyermekeinek kívánságát teljesítse, eddig is *nagyon sok kérésedet* meghallgatta s *hányszor előzőtt meg* ajándékaival.

Beszélgessünk erről egy kicsit, próbáljuk felsorolni. Az egész világ a gondviselő, ajándékozó, örömszerző *szeretetről* tesz bizonyosságot.

De amikor nem ad meg valamit, akkor is teljesít egy *más kívánságot*. Azzal, amit megtagadott, *megvédett* téged valami rossztól, amit az Édenkert óta halálos ellenségünk és Isten ellensége, a Gonosz kívánt neked, behízelegve akaratát a te szívedbe, hogy azt hő vágyadnak érezd.

Az angyalok azonban azért imádkoztak Istenhez a te szívedből, hogy az *Isten gyermeke maradhass*. Ha visszagon-

dolsz, emlékezhetsz rá, hogy kívánságod mögött halkán hallat-
szott ennek sóhajtása, amit a Gonosz igyekezett elnyomni. De
Isten *hallotta és meghallgatta*.

Vagy azt hiszed, kérésed *nem volt helytelen*? Akkor
miért nem kérted először *szüleidtől*? Honnan tudtad, hogy ők
nem fogják megadni? Hát akkor hogy gondoltad: Isten elle-
nükre megadja? Amit ők rossznak tartottak, azt Isten he-
lyeselhetette? Ez nagyobb szeretet lett volna irántad az övéké-
nél? Pedig Isten *még szüleinél is jobban szeret* minket, hi-
szen őket is Ő adta nekünk.

Igértél-e valamit Istennek, ha teljesíti kérésedet? Hogy
akartad megszerezni? Nem lett volna ez bűn? Elfogadhatta
volna? Istentől *szabad kérnünk*, de csak olyat, ami *akarataival*
egyeznek. Hogy is tanított erre Jézus a Miatyánkban? Ugye,
minden nap elmondod? Akkor ahhoz is kell szabnod vágyaidat.
Az Isten Fia így cselekedett.

Mondok neked olyanokat, amiket *bizton* kérhetsz Istentől,
mert Igéjében *megígérte* teljesítésüket. Ezek sokkal boldogabbá
tennének, mint az, amit nem kaptál meg. Ha akarod, szívesen
imádkozom veled egy ilyenért. És örömmel *segítek neked*,
hogy meglásd Isten ajándékát s helyesen élj vele.

Lehetséges, hogy a gyermek kérése *tiszta és jó volt s*
mégsem teljesült. A csalódás ilyenkor még keserűbb. Mutas-
sunk rá a Szentírásból a hívők és igazak *látszólag* meg nem
hallgatott könyörgéseire és azokra az esetekre, ahol éppen
valami döbbenetes, rémitő dolog történik velük, *imádságaik*
ellenére. (Ábel áldozata, Ábrahám imája Sodoma igazaiért, Jób
története, a Prédikátor, egyes zsoltárok panaszai, Krisztus
imája a Gecsemánében.)

Isten nem adott lehetőséget, hogy örömet szerezzen szüleid-
nek, hiába imádkoztál beteg szerettedért, meg kellett halnia?
A szentírás azonban azt bizonyítja, hogy Isten *mégis meghall-
gatta* az ilyen könyörgést, mégpedig *sokkal fenségesebben*, mint
mi képzelhettük, mert *nagyobb jót cselekedett*, mint amit mi
kívántunk. A *halál is jótétemény* az igazaknak, a mennyország
boldogságos kapuját nyitja meg. Minket pedig *próbáltatás*
által akar Isten állhatatossá tenni a könyörgésben s minlig
tisztábbakká még jókívánságiankban is.

Néha a gyermek vágyai jók is, teljesíthetők is lennének, de azt a *körülmények* lehetetlenné teszik. Szegénység, betegség, természeti, társadalmi akadályok, mások bűnei.

A gyermek úgy gondolja, hogy Isten *azért Isten*, hogy ezeket az akadályokat elhárítsa. Adhat módot rá a szegény szülőknek, hogy a megkívánt szép ruhát vagy játékot megvehessék neki, vagy hogy ő is résztvehessen egy iskolai kiránduláson, táborozáson.

A lelkigondozásnak itt arra kell igyekeznie, hogy a gyermek úgy tekinthesse jelenlegi csalódását, mint a miben Isten izenete szól: *többet kívánok tőled, mint a kérést*; dolgozz, küzdj, mondj le valamiről, áldozz érte, hogy kívánságod teljesedjék. *Ne csodát, hanem erőt kérj* Istentől, hogy a magad szolgálatával is munkálhasd célod elérését. Így lesz az munkád *jutalmává*, amit sokkal jobban meg fogsz becsülni s sokkal boldogabbá fog tenni, mintha csak úgy könnyen, magától hull öledbe.

Nagyhatású bizonyágtétel itt az a vigasztalás, hogy Isten *éppen a lelkigondozót* küldte a gyermek kérésére segítségül, hogy ami a saját erejéből nem lehetséges, azt a lelkigondozó és a vele munkáló *pásztori lelkek* Isten akaratából és parancsából, mint szerető idősebb testvérek, a gyermeknek elérni segítsenek. *A tényleges gyakorlati segítségnek* mindig döntő jelentősége van a lelkigondozásban. A segítő szeretetmunka Krisztus hatalmas jelenlétét tanusítja s a gyermek kívánságait is tisztítja, megszenteli.

Magát a gyermeket is be kell vonni *a gyülekezeti gyermekmisszió* munkaközösségébe, a maga erői és módja szerint. Ez fogja a lelkében elültetett megragadó képeket a jövőre gyümölcsözővé tenni s gyökeresen gyógyítani csalódásait.

b) Csalódás a szülőkben és felnőttekben.

A tévelygések egy másik körét *a szülőkben és felnőttekben való csalódások* létesítik, melyeknek érzelmi reflexeit a gyermek *Istenre vetíti*.

Az esetek egy részében a gyermek feltétlenül bizott a szülő, felnőtt *mindenhatóságában, a maga javára*. Nincs fájdalmasabb csalódás, mintha tapasztalja, hogy apja *nem elég*

erős valaminek megszerzésére, megadására, anyja *nem változtatlanul azonos a szeretetben*. Ezt a csalódást *maguk a szülők* tudnák legjobban gyógyítani, ha elég alázatosak lennének annak bevallásában és imádkozó életük bizonyoságtételében, hogy egyedül a mennyei Atya mindenható s nekik is Ő adja a tanácsot, erőt, szeretetet. Ha gyermekükkel *együtt* tudnak leborulni s könyörögni, ha a félelmesen nagy és szent Isten előtt ők is gyermekként némulnak el s várják parancsát, az áhítatnak ez a légköre a családban megszünteti a gyermek önző csalódásait. (*Hanse, Lerche.*)

A szülők azonban gyakran *nem eléggé bátrak és nagylelkűek* ahhoz, hogy *a maguk alászállása által* növeljék Isten dicsőségét. *Tekintélyük féltése* miatt szemet húnynak a gyermek csalódása felett. Ezzel a jövőben is gazdagon gyümlöcsöző, áldott ajándéktól fosztják meg a gyermekeket.

A feladat tényleg nehéz. Ezért *a lelkigondozónak* mind a szülők, mind a gyermek érdekében segítségül kell sietnie. *A szülők helyett kell* a gyermeket meggyőznie arról, hogy Isten az egyedüli Úr, a szülők felett is. Ezt *finom érzéssel, tapintattal* kell végeznie, hogy a gyermek Isten mindenható szeretetének megérzésében felszabaduljon csalódása alól, de meg ne rendüljön szülői iránti tiszteletében és szeretetében.

Súlyos csalódásokat okoz a szülők *végletes bánásmódja*, felületes lanyhasága vagy túlságos szigorúsága. Az előbbi nem érti meg és *nem méltányolja* a gyermeket, az utóbbi *ridegen elnyomja*. Vannak szomorú esetek, melyekben durva rosszaság, *kegyetlenség* nyilvánul meg a gyermek iránt.

Schairer számos elemzésből szűri le azt az eredményt, hogy a gyermekkorban szenvedett *szeretet-hiány* okozza később az Isten létében való kételkedést, a vallástalanságot. *Jahn* is megállapítja, hogy a gyermek elnyomottsági érzése keményszívúságra vezet, mert a szeretet hiánya *a sors keménységét teszi valósággá* a lélekben s ez ellen biztosítja magát ezzel a torz védekezéssel. Az ilyen lélek pedig *a hitetlenség* fészke.

De már a gyermek kivetíti a nélkülözött szeretet hiányérzetét a maga kételkedésében. Isten szeretete *elképzelhetetlenné* lesz számára. Vagy ellenkezőleg, *csak szigorú, bosszúálló, kegyetlen Istenre* tud gondolni. Könnyen lehet az is, hogy mivel

mondják neki: az Isten szeretet, de ugyakkor rosszul bánnak vele, kételkedni kezd Isten létezésében. Felrémlik előtte, hogy Isten csak a „nagyok” hazugsága.

A lelkigondozónak *nem Isten létét kell bizonyítania*, hanem a szeretet valóságát és hatalmát s nem szavakkal, hanem tettekkel, melyekhez a pásztori igehirdetés kapcsolódik.

Miután a gyermek az *emberi* szeretetben csalódott, a legnagyobb alázatossággal és önuralommal kell vigyáznunk arra, hogy ha megérzi a szeretetet, *ne a miénknek* lássa azt. Ez új csalódás forrása lenne.

Krisztus hívta magához és áldotta meg a gyermekeket. Mi az Ő megbízatásának, *parancsának* engedelmessé válnunk, mikor a gyermeket a *gyülekezet szeretetmunkájával* lelkileg fölmelegítjük, megbékítjük, megkóstoltatjuk vele a vigasztaló szeretet édességét s bármit adunk, az csak annak *emberi* jeie, hogy Krisztus szereti őt és oltalmába vette.

Ne titkoljuk, hogy a mi szeretetünk önmagában *nem elég és nem alkalmas* a segítségre, ne bennünk, hanem *Isten Fiában* bizzék, aki életét adta érte s őt szeresse és kövesse.

A jelenlegi csalódás megszüntetésén túl a jövő biztosítását azzal munkáljuk, ha Krisztus szeretetének „új parancsát” szeretetre szomjas lelkébe tudjuk plántálni s *misszióvá* tesszük számára, hogy azokat, akiknek emberi szeretetében csalódott, a *Gonosz áldozatainak* tekintse és *ő maga segítsen* rajtuk szeretetével. A nemszeretett gyermeknek küldetése az, hogy szülőit s a felnőtteket Krisztus szeretetéről való bizonyosságtételével *megváltottassa*, szeretetre tanítsa és bírja.

Ez a lelkigondozás *legáldottabb gyümölcse* s ha emberileg nem volna olyan lehetetlen, nem is lenne lehetséges.

A lelkigondozó *imádsága* és alázatos *odaszentelése* is szolgálatára lehet annak, hogy a gyermek lelkében megnyílják az út a Szentlélek e gyógyító csodája előtt, mely később sem engedi a gyötrő és pusztító sérülési mérget fölfakadni, hanem kiégeti azt.

A szeretetben való gyermeki csalódás a *szülők, felnőttek felé* is feladatokat állít a lelkigondozó elé. Mindent meg kell próbálni, a maga és a gyülekezeti misszió segítségének befolyása által, hogy *megváltottassa őket* s a gyermek iránti szeretetre indítsa.

c) *Tévelygés a végső kérdésekkel kapcsolatban.*

A gyermek a maga módján állást foglal a végső kérdésekkel szemben. Az élet értelme, a túlvilág, az örökélet gyermeki módon foglalkoztatják. Ebből származnak az u. n. *metafizikai tévelygései*.

Felületes és téves vélekedés, hogy a gyermeknek ilyen kérdései egyáltalában *nincsenek* is. A gyermeki lélek vágyaiban ott rejlik a forrása a *mennyei hazavágyásnak*. (Lerche.)

Ez az ösztön erősebb az iskolás korig, mint azután. Megragadó és páratlan az a sóvárgás, ahogy a *kisgyermek* az alkonyodó égre tekint, melynek felhői közt a visszatűző napsugár ragyogásában a menny megnyílt kapuját látja. „A gyermek és a szivárvány” Arany allegoriájában nem kijózanító kicsendülése, hanem a gyermeki vágy ábrázolása folytán ad mélységesen igaz képet.

A gyermeki metafizika kezdete a *csodálkozás*. (Hanse.) Ebből fakadnak a félelem, hódolat, szeretet érzelmei. De az *értelmi nehézségek* is: *miért* van mindez így? A gyermekben megvan az öntudatlan törekvés a *tudás határa* felé.

Schairer figyelmeztet, hogy a gyermek gondolkozási és ítélőképességének hiányáról való kényelmes spekuláció a későbbi metafizikai tájékozódásban a leggyötrőbb módon bosszulja meg magát. A gyermekkorban szerzett *alap-bizonytalanság* talán gyógyíthatatlanul és menthetetlenül megakadályozza a túlvilági valósághoz kapcsolódást.

A metafizikai ösztön helyes vezetése rendszeresen a *vallásos nevelés* dolga, a *lelkigondozásnak* akkor kell belekapcsolódnia, ha a felnőttek mereven tagadó, vagy visszautasító viselkedése a gyermeknek *leverő csalódást* okoz. A feladat az, hogy a *pusztán metafizikai* ösztönt, mely megtéveszti és csalódásba kergeti a lelket, átvezesse a *hit világába*, ahol az értelem metafizikai kíváncsisága a *hit látásává* válik.

A lelkigondozó ezt legszebben a hit hőseinek magatartásával szemléltetheti, úgy hogy a Zsid. 11.-ben felsorolt és jellemzett példákat egyenként kifejti s megragadóan lelkébe vési. A metafizikai tevékenységek ellen később is ezek a képek adnak helyreigazító világosságot. Isten Igéje ragyogó fénnel

világít reá a metafizikai ösztön és a hit különbségére: „A hit a reménylett dolgoknak valósága és a nem látott dolgokról való meggyőződés.” (Zsid. 11:1.)

A metafizikai ösztön követelése tisztán észbeli s ez már a gyermeknél is csírázik. Nála is a mélyebb, *pneumatikus* *szükséget* takarja, mint annyi felnőttél, aki hit nélkül lett emberré. Arra kell vigyáznunk, hogy a szülők, tanítók „modern” törekvései racionális oktatás álkielégítésével *be ne temessék* ezt a mélyebb *szükséget*. A gyermeket nem *a végső ok* fogja lelkileg megragadni, hanem *Isten szeretete a Krisztusban*.

Meg kell menteniünk a gyermeket s benne a leendő embert attól, hogy Isten, az Ő országa, a végső dolgok, az örökélet *a felnőttek találmányának* tűnjék fel előtte, melyet csak az *ő fegyelmezésére, javítására, a maguk akaratának kikényszerítésére* gondoltak ki és „adtak be” neki.

Szemléltető példa erre *a szülők karácsonyi pedagógiája*, mint az ijesztgetés, fegyelmezés, javítás eszköze. Pedig a Karácsony, a szeretet isteni meglepetésével és csodájával nem jutalma, hanem kiindulópontja kellene legyen a bűnbánatnak, megújulásnak. Így azonban a szülők, a „Jézuska”, „angyalka” képzeivel, érzelgős titkolózásukkal és ködösítésükkel nem változtatnak pedagógiájuk visszásságán, mely a Szeretet ajándékát az érdemhez köti, sőt csak lefokozzák az isteni Kegyelem fenségét s szükségképpen juttatják a gyermeket arra a logikus következtetésre, hogy „Jézuska”, „angyalka”, „titok” nincs. Viszont ez sokszor nagyon keserves csalódás neki, mert elvesztett hitét nem pótolja az Ige örökkévaló igazsága, maga. A szülők végre bevallják, hogy *őkmaguk* voltak a „Jézuska”, az „angyalka” s nem is sejtik, hogy milyen szörnyű hazugságot mondanak s milyen hitbeli apályt idéznek *ezzel elő* a gyermek lelkében.

A lelkigondozás ezt a csalódást ritkán teszi helyreigazítás tárgyává, pedig sokkal fontosabb teendő ez, mint gondolná. Nem gyermeki *illúziók* elvesztéséről van szó csupán, hanem *a szeretet isteni valóságába* vetett hit megrendüléséről. Jó volna, ha *maguk a keresztyén szülők* végeznének lelkigondozást ebben a kérdésben. Nekik kellene elmondaniok *gyermeküknek*, hogy *a karácsonyi Kisded nem játékbaba, nem is a varázsló „kis*

testvérünk”, hanem *az Úr*, akinek mindenki hódol s aki lefegyverzi a Sátánt. Az ajándék csak emlékeztető jele *a legnagyobb ajándéknak*, Isten bűnbocsátó, megváltó szeretetének. Ezért igaz, hogy azokat *nem ők* adták, hanem Jézus nevében, őrá emlékezve csak ajtót nyitottak Isten ajándékának. A játékok elromlanak, de *Jézus örökké velünk marad*. Nemcsak várni kell az ajándékot, hanem *adni* is. A gyermek hűséget, engedelmességet, hálát adjon ajándékuul szülőinek s ennek külső jeleként adhat saját maga által készített apróságokat is. Mielőtt a karácsonyfa alatt csillogó játékokhoz futnánk, előbb énekeljünk, imádkozzunk, hallgassuk meg az evangéliumot együtt, akik szeretjük egymást és ajándékot készítettünk egymásnak. Akkor nem fogunk csalódni várakozásainkban.

d) A hit veszedelmei.

Vannak olyan tévelygések is, melyek a gyermeknek csalódásai ellen dacoló *hitéből* származnak.

A csalódások *szorosabb kapcsolatba* fűzhetik a gyermeket Istennel. *Hozzá menekül*, nála keres igazságot, védelmet, vigasztalást. Mivel ezt *titkon* műveli, magárahagyva, előállhatnak *a hit veszedelmei*, melyek későbbi fejlődésére is károsak.

Az elnyomó felnőttek ellen *titkos szövetségre* lép Istennel, *varázslatai, imái* a zsarnok szülők, felnőttek, testvérek megbüntetését, halálát kívánják előidézni. Ha sokszor csak múló jelenség is ez, *a sérült* gyermeklélekhez közelebb áll, mint gondolnók s ha elhanyagoljuk, állandósulhat és később sötét eltévelyedések okává válhatik.

Néha az elviselhetetlen elnyomatási érzés, különösen ha *öröklött ideggyengeséggel*, terheltséggel párosul, éppen az Istenhez való menekülés, a túlvilág vigasztaló elképzelése folytán *öngyikosságba* is viheti a gyermeket.

A hit eltorzult ösztönéből táplálkozik *a gyermek önzésének* tévelygése. Vannak *zsarnok, elősdi*, magukat *csodálatos* gyermektípusok. Ezeknek önzését az a tévelygő hit támasztja alá, hogy ők *Isten kedvencei*, különös előjogokkal kitüntetett kegyeltjei, „választottak”. Ennek érzése lappangó, a gyermek *titkolja* hiedelmét s attól fél, hogy elárulása, felfedeztetése

meztöri a varázst, kiszolgáltatja őt a felnőttek bosszújának. Csak gondos megfigyelés nyomozhatja ki, önkénytelenül jelentkező tüneteken át ezt a tévelygését. A felnőttek, a környezet *megváltozására* kell befolyást gyakorolni, mert a titkolt bosszúvágyat csak a türelem, a szeretet pusztíthatja el.

Az önző, magát kegyeltté dicsőítő gyermeknek egészséges, nevelői *fegyelemre* van szüksége, melyet a gondos *szeretet* irányít. A *lelkigondozónak* ott van dolga, ahol ez *hiányzik* s a baj már meggyökerezett. Nem oktató, hanem *ráható* módon kell, mintegy szándékosság nélkül beszélnie arról, hogy Isten egyetlen gyermekkel sem köt *bosszú-szövetséget* valakinek romlására s hozzá *bűnös szívvel* nem menekülhet senki. Nincsenek mások *ellen* választott kedvencei. Előtte nincs *kiválóság, kivétel*. Ez a hiedelem a titkos, hazug ellenség, a *Sátán kísértése*.

Ezt minél *elképzelhetőbbé*, foghatóbbá kell tennünk, *képzéletére való hatás* által. Ne idegenkedjünk ettől, mert az ilyen gyermeknek előbb *félnie* kell a *gonosztól*, hogy félni tudjon *Istentől*, akivel játszani akart. Csak *komoly megdöbbenés* törheti le elbizakodottságát, önelégültségét s mások iránti ítélkezését.

Ha ez sikerült, akkor mutathatunk rá, hogy Isten valóban *a mi hatalmas szövetségünk Krisztusban*, akiben bízhatunk s aki iránt hálával kell eltelnünk, mert a bennünk lakó *gonosz ellen* szövetezik velünk s az üdvösségre választ ki, kegyelemből.

Ez minket csak *megalázkodásra*, bűnbánatra, engedelmes-ségre készíthet. Mennyire megszegyenít minket a mi Urunk, aki valóban a legtökéletesebb szövetségben volt mennyei Atyjával s valóban Isten egyszülött kedveltje volt, de ezt mégsem tekintette *zsákmánynak*, nem használta fel uralkodásra, bosszúra, hanem visszaverte a Sátán minden kísértését. *Jézus megkísértésének története* és a kísértés elleni intelmei adják a lelkigondozónak a *pásztori igehirdetés anyagát*.

Sohasem szabad azonban a gyermek tévelygése mögött rejlő *valódi szükségét*, vágyakozást kielégítetlenül hagyni. Tévelyeg, de az, amire törekszik, önmagában a *legnagyobb igazság*, ha Isten Igéje szerint látja meg és engedelmeskedik neki.

Már a Szentírás egyik neve is *Szövetség*. Isten az ő Igéjével *szövetségébe hív és kapcsol*, hit által. Krisztusban *kedves*

*gyermek*ek s nem kedvencek vagyunk Atyánk házában s *minden lehetséges* a hívőnek, aki Istent szereti. *Elég az ő kegyelme*, hogy felszabadítson minden elnyomás alól. Megbántjuk atyai szívét, ha azt kérjük, hogy *gyötrőink* elpusztuljanak, de meghallgat, ha Jézus vérével megmosott *új szívet* kérünk nekik, hogy tudjanak szeretni. Az vigasztal meg, ha *a legnagyobb jót* kívánjuk ellenségeinknek. Isten mindig kész szövetségre lépni velünk, ha *jót akarunk* tenni azokkal, akik bántanak. Krisztus gyilkosaiért is imádkozott a kereszten s a legnagyobb győzelmet vívta ki: megölte a Sátánt szívében s elvette hatalmát felettünk. *Ebben a győzelemben* lehet részünk nekünk is, az Ő szövetségében.

Az „embergyilkos” Sátán csak örvendezne, ha a kétségbeesett gyermek *élete elvetésével* akarna Istenhez menekülni. Isten azt akarja, hogy *ebben az életben* dicsőítsük őt, reátámaszkodva hordozzuk el alázatosan a szenvedést. Azt akarja, hogy a gyermek majd *más legyen* azokhoz, akiket valamikor neki ad s azoknak örömeiben, hálájában találja meg mostani szenvedéseinek igaz vigasztalását. Rettentő bűn, ha Istent meg akarjuk akadályozni abban, hogy a Sátán legyőzésére alkotott ilyen felséges tervét megvalósíthassa. Sohasem szabad elcsüggedni. *Minket és a gyülekezetet* Istn segítségül küldött s ezért vagyunk melletted, hogy megmutassuk neked az ő szabadítását.

Azonban *a zsarnok, élősd, önhitt gyermek* maga köti meg magát s adja el rabszolgául a Sátánnak. A *zsarnok* nem állhat meg Isten haragvó arca előtt s az emberek is utálják, *el kell pusztulnia*. Az *élősd* féreg *a legnagyobb bajban* marad magára s tehetetlenül vész el. Az evangéliumban gonosz és rest szolga a neve, aki elásta a reábízott talentumot. Az *önhitt* nemcsak nevetséges, mint a vásári hólyag, amire buta arc van pingálva, hanem *a halállal játszó* ostoba is. Előbb a lelke hal meg, azután testileg is megsemmisül, mint az evangéliumi bolond gazdag, aki a lelkét gabonával kínálta, mivel már lelkileg halott volt s dicsekedése éjjelén testileg is meghalt. Az *önhittnek* két halála van s mindkettő bizonyos.

Ezekre a tévelygésekre *a gyermekmisszióban* való gyakorlati megújulás a pásztori igehirdetést kiegészítő, hatásos orvosság.

e) *Az iskola jelentősége a tévelygésben.*

Az iskolábalépéssel új élet kezdődik a gyermek számára. Új benyomások, ismeretek gazdagítják, lelki fejlődésének jelentős tényezői: tanító, tanulótársak kapcsolódnak életébe. A gyermek-barátság jó és rossz hatásai megkezdik munkájukat. A közösség érzése és egyben az ellentétek tényei kezdik formálni jellemének szerzett vonásait. A következő évek irányadók lesznek a jellem alaptípusának megszilárdulására nézve.

A képzelet mellett *az emékezet* az tevékenység, mely ekkor legerősebb s gyűjti, raktározza a mohón, válogatás nélkül fogadott ismeretanyagot. A gyermek *alig fejt ki ellenállást* az új igazságokkal szemben. Ez *hitbeli* alakulására is döntő.

Különösen a *példa* és a *szó* hat reá. (*Lerche.*)

A *tanító* és a *csodált barát* példája, *szava tekintély* számára. Ha a kettő *ellentétes*, megjelennek a gyermeklélek zavarai, hullámzásai, *válságai*. Saját *énje* felett is ennek következtében gyakorolja az első kritikát.

A *bibliai és más hitélmény-történetek* a fantázia által színezett példaképek által hatnak az erkölcsi eszmény és életstílus alakulására. A lelkiismeret megélénkül s az érzés finomodik a *szent és gonosz* közötti különböztetés tekintetében.

A *lelkigondozónak* többnyire az ad alkalmat a bekapcsolódásra, hogy a gyermek abban tévelyeg: a *tanító* által jónak és helyesnek, Isten parancsának nyilvánított kötelesség akkor is az, ha ellenkezik a *barát* véleményével, akit utánozunk? Az erkölcsi és hitéletben való belső *önállóság* elősegítése a feladatunk.

Az iskola azonban *hatalmas segítséget* is ad a gyermeki csalódások, tévelygések ellen. A *közösség* teljesen leköti a gyermek érdeklődését, betölti egész életét. Sok eddigi igazságot megtámad, de sok *új fegyvert* is ad a kezébe védekezésre és érvényesülésre. Főleg *nem sok időt* hagy neki arra, hogy csalódásai felett töprengjen és búsuljon, *továbbblendíti* a válságos pontokról új életütemével s beleszorítja a *napi rend és munka* medrébe. Ezért a hitbeli tévelygések aránylag legkevésbé a 6.—10 éves gyermek lelkét veszélyeztetik, mert kérdései nem mélyülnek el s a felvetődő kétségek gyorsan elsímulnak. A 11.—12. évben már a *pubertás* előszelei kezdenek fujdogálni s ezzel megindul az emberi élet első nagy, általános válságának folyamata.

2. A szenvedésben.

A gyermek szenvedése a legmegindítóbb jelenség, mert *egész lényével* szenved s kiszolgáltatottsága miatt nem tud magán segíteni. Szenvedései, lelkiiségéhez mérten éppen olyan nagyok, mint a felnőttekéi, sőt érzései még vegyítetlenebbek lévén, igazán *csak a gyermek* tud szenvedni, mint örülni is. Ha érzései többnyire nem is tartósak, nyomokat hagynak a lélekben s hatást gyakorolnak későbbi fejlődésére.

a) Testi nélkülözés, nyomor.

A gyermek szenvedései fakadhatnak *testi nélkülözésből, a gazdasági nyomorúság kínjaiból*. Lelkigondozás szempontjából *ezek a kisebb bajok*, mert a gyülekezeti misszió segíteni tud rajtuk a maga körében.

De a testi nélkülözés *lelki veszedelmekkel* is jár.

Ha a nyomorban született és nőtt gyermek jobbmódúak közé kerül (rendszerint először az iskolában), helyzetét összehasonlítja azokéval. Ebből *kisebbrendűségének* érzése fakad. A jó tanító igyekszik ezt enyhíteni s önbizalmát nevelői módon erősíteni, de az iskola mindennapi munkájában ez akadályokba ütközik. *Máday* ennek okát abban látja, hogy az ilyen gyermek az iskolában többnyire vad, félénk, vagy dacos, erőszakos, makacs és szemtelen. A tanulás és fegyelem céljait, melyekre nincs előkészítve, nem teszi magáévá s ezért többnyire rossz magaviseletű és rossz tanuló. Ezért a tanítónak fegyelmeznie, büntetnie is kell s *gy* fogyatékosági érzését nem tudhatja símán kárpótolni. *A lelkigondozásnak* kell ezt egyéni esetekben megpróbálni.

Wexberg kimutatja, hogy az ilyen gyermek szenvedése nem valaminek *tényleges hiányából* származik, ami másnak megvan, hanem a *lealázottságból, lenézettségéből*, ezért veszti el biztonságérzetét s marad hátra tényleg a jobbmódúak mögött, noha tehetség dolgában velük egyenlő, vagy különb is lehet. Miután azt sem meri nyilvánítani, amit tud, az a látszat keletkezik, hogy a lelki magasabbrendűség együttjár a jóléttel, a nyomor pedig szükségképen lelki alacsonyyságot jelent. *Maga a gyermek is elhiszi*, hogy sohasem érhet el olyan eredményeket, mint a jobbmódúak. Ezen az úton még a jó nevelő fáradozása

mellett sem igen van az iskolai életben megállás vagy visszafordulás.

A hátul kullogó gyermek lelke azonban fellázad helyzete ellen, mohón kívánja a másoknak kijáró, de neki elérhetetlen örömöket, élvezeteket s mivel azok ezeket külön munka nélkül kapják meg, míg neki a falat kenyérért is dolgoznia kell a házi munkában, vagy apja mesterségében, az élvezetvágyhoz rendszerint munkagyűlölet is járul.

A *lenézett* gyermekben *rablószenvedély gyűl fel* másoké-
nak megszerzésére, rombolási vágy a társadalmi rend ellen, melynek minden képviselője és intézménye csak elnyomást jelent neki.

A lélek a testi nyomor szenvedését nemcsak átérzi, de *túl is szárnyalja*, önállósítja, továbbéli még akkor is, ha *a kiváltó ok* esetleg már megszűnt vagy megváltozott. Teljesen elég az, hogy ez a szenvedés *lehetséges volt*, megtörtént, hatása megmarad és továbbnő a gyermekkel. Ezzel együtt a lázadó élvezetvágy is, mivel már *lelki tényező* lett, kiolthatatlan, mert a kívánság határtalan, mindig többre irányul, mint amennyit megkaphat, igazában *mindent* akar.

A gazdasági, szociális, jótékonyági segítség lelkileg elégtelen, az idülten szenvedő léleknek többé semmi sem elég, mert szenvedése nem a testi szükséglet hiányából, hanem a másodlagos, túlnőtt okból: a kisebbségtértség, bizonytalanság érzéséből fakadt.

„A megbecsülés előbbrevaló, mint a szeretet”, mondja *Máday*. Mi azonban azt tartjuk, hogy a megbecsülés csak *szeretetből* jöhet. Hiszen *Máday* is megállapítja, hogy a szegény megtépett, lelkileg is rongyos gyermeknek szinte minden este lélekorvosra van szüksége, aki összefoltozza, hogy másnapra legyen lelki ereje az újabb küzdelemhez és szenvedéshez. Erőtartalékot kell neki adnunk, amelyből meríthet, ha a kegyetlen környezet újra lerombolja csekély önbizalmát. Ez igaz. Azonban ilyen erőtartalékot nem adhatunk *a magunk megbecsülésének* jeleiből, mert ez nem elég, a sérült lélek gyanakvó és bizalmatlan marad az emberi jószándékkal szemben.

Csak a lelkigondozás adhat olyan biztonságérzetet, mely *nem függ emberi jótetszéstől*. A gyermek csak *Isten* kezében érezheti magát biztonságban, csak ebből támadhat *újértelmű*

önbecsülése, hogy merjen élni a rábízott talentummal s belső értékkel szégyenítse meg a külsőség önfitogtatását. Csak Isten atyai kezétől fogva tud határozott, tiszteletre kényszerítő fel lépést tanusítani, nyugodtan és szerényen. A Krisztusban való megmentettség öröme múlhatja csak felül az élvezetvágyat s némíthatja el a rablószenvedélyt, új értelmet adva az életnek: „Becsületbeli dolognak tartjátok, hogy csendes életet folytassatok, tulajdon kezeitekkel munkálkodván”. (I. Thess 4:11.)

Ha a lelkigondozó észrevett, megfigyelt és megismert egy ilyen szenvedő gyermeket, szóljon így hozzá: *Te vagy az, akit Jézus keres, hogy nagy dolgot bízjon rád. Kapsz tőle valamit, amivel egy sem dicsekedhetik bántalmazóid közül: szívedbe aranybetűkkel írt küldő parancsot, hogy bizonyosságot tégy Róla társaid közt. Igen, kacagni, gúnyolni fognak, ellened állnak. Ez természetes. Ez a jele annak, hogy küldve vagy. Nem veled esik először.*

Mit mond *Pál apostol* magáról és Krisztus más választottairól? (I. Kor. 4:9.—13., 1:26.—31.) *Assisi Ferenc*, az alázatos szegénység boldog hőse megfogadta az Ūr tanácsát, amit a gazdag ifjú nem akart, nem tudott teljesíteni. Akarod tudni, mekkora kiválóság, elsőség, öröm Krisztus hőségének lenni? Elomndom neked *Livingston* Dávidnak életét és halálát.

Hasonlítható ehez *a gazdag fiúk* szép ruhája, csörgő zsebpenze, táskában hozott vajaskenyere, apjuk rangjával való kérkedésük, elkényeztető játékszereik, mozijárásuk és majomkodásuk? Neked *nagyobb gazdagságod* van: lelki ruhád, tűzben próbált aranyszíved, táskádban az élet kenyere, az Ige van, te mennyei Atyáddal dicsekedhetsz, nem játszol, hanem igazi harcot vívsz a Sátánnal, te a legfenségesebb s végtől-végig igaz színdarabot láthatod: Krisztus isteni életét a mennybemenetelig s még visszajövetelének látomását is, s nem szívtelen, gőgös embereket utánzol, hanem Őt követed.

Ugyan *kitől kellene félned, szégyelned magad*, ki előtt *némulnál el*, ha az Ő jó vitéze lettél? Urad és szövetségeseid erejével *minden dolgodban biztos lehetsz*. Ne légy gyáva, merj hős lenni, ezen az úton senki meg nem alázhat, mert *te megáláztatad magadat* Isten előtt s ő felmagasztal a szeretet szolgálatában.

Az ilyen beszélgetés változatát folytathatjuk *leánygyermekkel*, női hivatásához alkalmazva s női példákra hivatkozva.

A bizalom megnyerése s a hang eltalálása esetén a gyermek szomjasan kap a titkon sóvárgott *elsőség, kiemeltség, biztonság* új, elérhető s másokéval szemben rejtelmes és izgató ellentétben álló lehetősége után.

Ezt még közelebb hozhatjuk számára *az egyház történetének s a magyar reformátusságnak* számos ragyogó példájával, melyekben nyomorgó gyermekekből Krisztus örökre emlékezetes hősei lesznek fejedelmektől és nagyasszonyoktól egyszerű prédikátorokig és egyháztagokig.

Nem szabad azonban a látomások világában maradnunk, hanem rá kell vezetnünk *az egyszerű kötelesség*, tanulás, munka útjára, melyen *mind ez elérhető*. Főleg az első lépések megtételében kell segítenünk, hogy ébredő önbizalmát Krisztusba vetett bizalommá mélyítsük. A szenvedés legyőzése és erővé alakítása a döntő és első feladat. Ez az első csata, amit meg kell nyerni. A helyes elindítás s a gondos szeretet a hit felléphető veszedelmei ellen is jó biztosítékot ad.

b) *Egyedüliség.*

A gyermekszenvedések mély forrása *az egyedüliség*. Bármennyire törekszik is érvényesülni, biztonságát csak az adja meg, ha nem érzi magát *elhagyva*. A közösségre, a szülők, a család, a gyermektársak *védő és serkentő segítségére* van utalva.

Az egyedüliségre kényszerített gyermek szenved, fogyatékosságérzése növekszik, szomorú, csüggedező. Mindenkihez és mindenben ellenséget látva, bújkáló, elvadult lesz. Testi-lelki fejlődése senyved, eltorzul, jelleme szűk, önző lesz. A sérelmek iránt betegesen érzékennyé válik. *Lelke csupa seb*, sokszor nem is tudatosított, vagy képzelt szenvedés. Az az érzése, hogy nem törődnek vele, elnyomják, félrelökik vagy eszköznek használják. *Jelmondatává* lesz, hogy egyetlen barátja, segítője sincs. Ezért az örzés sáncai közé rejtőzik. (*Máday.*)

Az egyedüliséget okozhatják *kényszerű külső körülmények*, melyek miatt a szülők nem foglalkozhatnak a gyermekkel, de okozhatja *a szülői önzés* is, mely előbbrevalónak tartja a maga élvezete és haszna kergetését, mint a gyermekkel való törődést. Idegen alkalmazottak nem pótolhatják a szülőket, ez sok veszedelemmel is jár, sokszor pedig csak növeli a gyermek

kínzó vágyát a szülői szeretet után. A rossz családi kezdet *az iskolábalépés* idejére úgy elszigetelheti a gyermeket, hogy nem tud megnyilni társai felé sem.

A gyermeki egyedüliség szenvedésének két meghatározója *az otthontalanság és a játéktalanság*.

Lerche leírja a feledhetetlen hatású gyermekszobát, mint titokzatos, varázsos *otthont a szülői házban*. Ez a külső tájékozódás kitekintőpontja, a mesék országának ajtója, az imádság helye, a megbékülés fészke.

Ahol *ez a menedék és vár* hiányzik s még a játékok is szétszórva hevernek minden zugban, a ház szimboluma a gyermek otthontalanságának s jele, hogy a szülőknek nincs terve a nevelői ráhatásra.

Nem minden gyermeknek lehet ilyen *külsőleg is elkülöníthető* otthona a szülői házban s ahol van is, sokszor csak arra való, hogy a gyermeket *internálják* a szülők nagy dolgai és szórakozásai elől. De a gyermek e mélyen érzett szükségében *rendkívül kisigényű*, elég neki egy szeglet az egyetlen szobában, ahová játékát, féltett falatját helyezi, egy ülőke az anya lábánál a tűzhely mellett, sőt az ágya, vagy fekvőhelye is, ha a saját takarója alá bújhat.

Képzületének hatalma *továbbépíti* s pompássá teszi a legparányibb pontot is. ahonnan felszárnyalhat, csak az a fő, hogy ott *békében* legyen, *szabadon* s mégis *biztonságban*, a szülők szeretetétől körülvéve.

Ha ez a lelki lehetőség hiányzik, kimondhatatlanul szenved, nyugtalansága, bizonytalansága *torz kompenzációkra* hajtja s ezzel újbab szenvedésbe; magárahagyatottságának érzése lesüllyed *tudatalatti énjének* talajába s későbbi életét is mérgezi az elferdült jellem tévelygéseivel.

Még gyötrelmesebb a *játéktalanság*. Az otthont a házon kívül is tudja valamennyire pótolni a játék, utcán, mezőn, más társ otthonában, de *a játékot nem pótolhatja semmi*.

Sajnos, a *szülők* gyakran megfosztják vagy eltiltják a gyermeket a játéktól. *Hasznot* akarnak belőle látni s kiszípolozzák minden percét (gyermekrobot, gyermekkrabszolgaság), vagy helytelen életnézetükből folyólag *semmibeveszik*, hiábavalónak tartják a játékot, esetleg *elítélik*, mint az erkölcsi komolyság veszedelmét s ezért tiltják, akadályozzák, büntetik.

Ez olyan *lelki kárt és gyötrelmet* jelent a gyermeknek, mely egyenesen *életkedvét, életerejét* támadja meg. Ezenkívül, minthogy végsőkig ragaszkodik hozzá, tilalom ellenére is próbálja s nem egyszer *bűnös úton* megszerzi a játék alkalmát s a játékszert, mert ha egyáltalán nem játszhatik, elpusztul.

Különösen *a kisebb gyermek* szenved a játéktalanságot, mert az iskolás élet már sok lehetőséget ad a játékra, a szülők tudtán kívül.

A lelkigondozásnak mindenekelőtt *a szülőkön* kell segítenie tanítás, ráhatás, tényleges segítség által. A munkát *a lelkipásztor irányítsa*: látogassa a szülőket s hasson rájuk; a gyermekekkel való foglalkozásra készítsen elő és állítson munkába *ifjú egyháztagokat*, akik értenek az otthon-teremtés és játékszerzés evangéliumi lelkü művészetéhez.

Célunk az, hogy *a gyermek maga* legyen a mostoha körülmények között is találékonnyá erre. Tudja meg, hogy van *elvehetetlen otthona*, ha önmagába száll s ott imádságában Istennel találkozik s hogy van egy *szent „játéka”*, melyet Isten ajándékozott neki s amit nem lehet megtiltani: a Jézus követésének elképzelése, kigondolása és megvalósítása az életében. A látható otthon és játékok *csak jelek* a mennyei otthonról és az örökélet boldogságáról.

c) Családi helyzet.

A gyermeki szenvedés forrása lehet *a családi közösségben való helyzet és állapot*. *Máday* finom rajzokat ad ezekről, vázolván többek között az elsősziülött, a legkisebb gyermek, a késői gyermek, az egyetlen fiú vagy leány, a nem várt gyermek, az ikergyermek, a mostoha gyermek, a fél vagy egész árva lelki képét. Minket ezek most *a szenvedés szempontjából* érdekelnek.

Az elsősziülött rendszeren érzékeny lelkűvé lesz, aki *komolyan* veszi a vele szemben támasztott *igényeket*, de lelke mélyén *gyengének, képtelennek* érzi magát a megfelelésre s mégis *kikerülhetetlen kötelességként* áll előtte a parancs, mely elől megfutamodnia bűn.

A jó módú, előkelő szülők első szülöttjének *Madách* szavai szerint „Messiásnak”, „fénylő csillagnak” kell lennie, mely felüti a család egén. Mint *lángészt*, kényeztetik, mutogatják.

Magaviselete csak „példás”, tanulási eredménye csak „tisztá kitűnő” lehet.

A *szegény*, gondterhelt, sokgyermekes szülők viszont mindent az elsőszülött nyakába sóznak, ha leány, ő az *anyahe-lyettes*, ha fiú, ő az *apa inasa* s felelősek a kisebbekért.

A *felelősség félelme*, terhe az elsőszülött egész életét elsőtétítheti. Helyzetét *tragikusan* szemléli, gyengeségét *bűnnek* érzi, túlterhelt önérzete kínozza s kudarcai kétségbeejtik. A *menekülés útja* eltompulás, csökönység, nembánomság, vagy lázadó „csakazértis” elromlás lesz, mindkét irányban további *nagyobb kár és szenvedés*. Súynos esetekben *szökés, öngyilkosság* is lehet a szenvedés vége. (A jelest váró apa és az elégtelen osztályzat.)

Teljesen igaza van *Lerche*-nek, mikor azt mondja, hogy minden gyermeki vallásos szükség tulajdonképpen *szülő-probléma*.

Ennek a szenvedésnek gyökeres orvosszere sem lehet más, mint a szülők rossz magatartásának és szertelen követelésének *megváltoztatása*. Erre a lelkipapároknak minden módon *személyes és közösségi eszközökkel*, lelki és anyagi segítséggel munkálnia kell.

A szenvedő gyermeknek nagy segítségére lesz a *gyermekmisszióban a gyermektársak* támogatása, vigasztalása.

A *pásztori igehirdetés a legnagyobb „elsőszülöttnek”*, Krisztusnak vigasztalásával szolgálhat. Krisztus gyermekkorát *saját családjában* (Luk. 2:51.—52.) és elsőszülöttsége „*sok atyafi között*” (Móm. 8:29.) az egyedüli lelki erőforrás a gyöngegeségében szenvedő elsőszülött gyermeknek.

Krisztus tökéletesen betöltötte az elsőszülött gyermek hivatását úgy földi szülőivel, mint mennyei Atyjával szemben s ez minden földi elsőszülöttnek *különös ajándékául, előjogául* s *vigasztaló örömeül* szolgál.

A legnagyobb biztonságérzetet, belső erőt s önbizalmat az a boldogító tudat adja, hogy Krisztus megváltottjainak seregében az elsőszülött gyermekek Vele, mint elsőszülötttel, *még egy közelebbi, bensőségesebb, hasonlósági közösségben* vannak s lehetnek. Ő nem tekintette zsákmányának *mennyei elsőszülöttségét*, nem élt vissza vele, hanem engedelmes volt mindhalálíg, mégpedig a keresztfának haláláig. Mint *földi elsőszülött* sem

bújt ki a kötelesség és feladat elől, hanem földi szülőinek is engedelmeskedett s gyarapodott bölcsességben, testi állapotában s Isten és emberek előtt való kedvességében. Ez a megalázkodó szolgálata, alkalmazkodása *hozzá mindenben méltatlan emberek* iránt nem tettetés, játék, hanem valóság volt s ebben a szolgálai formában bontakozott ki *isteni hatalma és szeretete*.

Az *elsőszülött gyermeknek* ez a csodálatos „*sorstársa*”, *testvére* ad erőt, ha ránéz és követi, hogy legyen bátorsága terhét hordozni, önmagában kevésnek érzett képességét a hit által el sem képzelhető módon felfokozza s eléggé teszi minden jó váradalom betöltésére.

De viszont a maga példájával arra is bátorít (Luk. 2:48.—49.), hogy a gyermek *ne féljen és reszkessen* túlkövetelő szüleitől s ne próbáljon álutakon vagy kétségbeesett módokon menekülni előlük, hanem olyan tulajdonságokat mutasson meg nekik, melyek *értékesebbek* még azoknál is, amiket követeltek tőle: hitet, hűséget, önmegtágadást, szelídséget, áldozatosságot, „a mennyei Atya dolgaiban való foglalatosságot.”

A gyermek is lehet *tanítója szüleinek* s ha először nem is értik meg (Luk. 2:50.), de lassanként megérik s ez megszentelheti szülői váradalmaikat.

Igy a gyermek *szenvedése áldássá* válhatik reá és szüleire. De ha tovább kell is szenvednie, *másképpen* szenved, megvigasztaltatva abban a hitben, hogy olyan küldetést hordoz, melyet előtte s neki is útmutatásul az Isten Fia töltött be. Ez a lelki szövetség *büszkeségévé* lesz s keresztyén jellemének fejlesztőjévé. Így a szenvedés *a jövőre nézve* is gyógyul s nem fog később a tudat alól kinzóan felújulni.

A *legkisebb gyermeket* szülői kényeztetik, testvérei elnyomják. Az előbbi önző „*becévé*” teszi, az utóbbi közösségellenes *lázázóvá*, aki mindenre képes, csak hogy ő is „nagy”, kiemelkedő lehessen. *Máday* szerint *Herostrates* csakis „legkisebb gyermek” lehetett.

A *kényeztetés* csak később válik a szenvedés okává, mikor annak kárát *maga a gyermek* fogja tapasztalni. Annál inkább fájdalmas *a testvérek elnyomása*.

A lelkigondozó leghatásosabban *József történetét* használhatja fel vigasztalásra s egyben irányításra is. József legki-

sebb gyermeknek számít testvérei között, mert noha Beniamin volt tényleg a legifjabb, valósággal József töltötte be ezt a szerepet szülői és testvérei közt. Megkapó példáját mutatja mind az elkényeztetésnek, mind az elnyomatásnak. Lelki fejlődésének rajza az elsőség vágyálmától s kérkedésétől a szenvedések megtisztító munkájának nagyszerű eredményéig igen tanulságos.

A gyermeket vigasztalja az, hogy Isten *a legkisebbet is* kiválaszthatja céljaira s felékesítheti különös ajándékaival és a végén magasan a többi fölé emeli. De fontos az, hogy Józsefnek az elsőség nem hullott *ingyen* az ölébe, *keserves szenvedéseken* kellett átmennie, hogy lelkileg *alkamassá* válják a bölcsesség és a jótevő, megbocsátó szeretet gyakorlására. Isten a maga választottját csodálatosan *megtartotta, de meg is próbálta*. Lelki tisztasága, türelmes szenvedése, Isten szabadításának az igazságtalan balsorsban való törhetetlen bizalmú várása ebben a próbában kalapálódttak ki jellemén. Nagylelkűsége, megbocsátása, jótéteménye a *Krisztus előképévé* teszik. A gazdag anyagot a lelkigondozó úgy alkalmazhatja, hogy a jelenlegi szenvedés vigasztalásán túl a jövőbeli jellemfejlődésre is jótékonyan hasson.

A másik legkisebb gyermek a Bibliában *Dávid*. Kiválasztásának, Góliát feletti győzelmének története (I. Sám. 16:1.—13.17.) s királyságáig való további sorsának viszontagságos alakulása szintén alkalmas a legkisebb gyermek *Istenben vetett bizalmának* erősítésére, jellemének jó irányban való alakítására, szenvedésének vigasztalására.

A további részletek s Dávid alakjának egésze a Szentírás „legemberibb szentjének” s a bűnbocsátó isteni szeretet minden értelmet felülhaladó fenségének rajzával inkább az ifjak és felnőttek lelkigondozásában hasznosíthatók.

Egyébként más szentírási esetekben is jellemző az, hogy Isten a maga dicsőségének eszközeként a *kisebbet a nagyobb elé helyezi*. Ezek is alkalmazhatók a legkisebb gyermek lelkigondozásában, de vigyázva arra, hogy *az érdemszerűség* gondolata fel ne ébredjen a gyermekben, sőt éppen az az igazság tűnjön ki, hogy *Isten előtt nincs érdem, szerzett jog, emberi előny*. Így pld. *Jákób történetében* semmiképpen se tüntessük őt fel Ézsaunál jobbnak, különbnek, mintha ez volna a kivá-

lasztás oka, ami nyilván meghamisítaná a szentírásbeli tényeket s az Ige határozott értelmét.

A *késői gyermek*, aki szülőinek idősebb korában születik, vagy túlságos *kényeztetés*, vagy éppen *elhanyagolás* tárgya lesz. Másfelől elmaradván testvéreitől, *egyedülivé* lesz. Helyzete egészében azonos az *egyetlen gyermekével*. Azért a kettőt összefogva tárgyaljuk.

Az „*egyke*” mindenképpen nehéz helyzetben van. Koráért, nem tud játszani, töprengő, boldogtalan. Mivel féltik, élnetetlen lesz, ha elhanyagolják, elgyávul, nem hasonlíthatván össze magát más gyermekkel, önhitt és mégis gyámoltalan. Az iskolában lemarad társaitól. Álkompenzációiban a fáradság- és veszély nélküli feltűnést keresi.

Szenvedései onnan fakadnak, hogy a valóságban mindig *alulmarad* s a *mások sikere* elviselhetetlenül kínozza.

A lelkigondozó *ne az ellenszenves vonásokat* lássa benne, hanem a *gyámoltalan szenvedőt*, akiért mások elsősorban felelősek. A törpe, irigy, féltékeny, nagyravágyó szegény lelkeskét, aki tele van gátlásokkal, tévelygésekkel, legjobban a *gyermekmisszió* közösségébe való bekapcsolásával gyógyíthatjuk, ha a lelkigondozó megfelelő irányítása türelmes és lehetőleg észrevétlenül segítő gyermektársakat állíthat melléje.

A pásztori igehirdetés koronája itt a *Zakeus története*, a törpéé, akit Jézus kitüntető figyelme s nagylelkűsége megszabadított belső gyötrelmeitől és ördögeitől s nagylelkű, áldozatos, tevékenyen szerető emberré nevelt.

Először *minden elsőszülött az egyetlen gyermek* helyzetében van. Ha a következő testvér már csak akkor jön, mikor beleélte magát *egyeduralmának* képzelgésébe, lelki válság áll elő.

A szülők, főleg az anya, kevesebbet törődik vele, esetleg elhanyagolja. Nem ő a kedvenc többé. A szeretet és a biztonságérzés elvesztésének gondolata tűrhetetlen. Féltékenység, gyűlölet ébred benne a „jövemény” iránt, szeretné, ha meghalna, vagy megölhetné.

A gyermeket elő kell készíteni a *testvér fogadására*. Ha ezt a szülők elmulasztották, a lelkigondozó hasson rájuk, hogy legalább most igyekezzenek helyes bánásmóddal mérsékelni ellenséges indulatait, juttassanak neki is részt szeretetükben.

sebb gyermeknek számít testvérei között, mert noha Beniamin volt tényleg a legifjabb, valósággal József töltötte be ezt a szerepet szülői és testvérei közt. Megkapó példáját mutatja mind az elkényeztetésnek, mind az elnyomatásnak. Lelki fejlődésének rajza az elsőség vágyálmától s kérkedésétől a szenvedések megtisztító munkájának nagyszerű eredményéig igen tanulmányos.

A gyermeket vigasztalja az, hogy Isten *a legkisebbet is* kiválaszthatja céljaira s felékesítheti különös ajándékaival és a végén magasan a többi fölé emeli. De fontos az, hogy Józsefnek az elsőség nem hullott *ingyen* az ölébe, *keserves szenvedéseken* kellett átmennie, hogy lelkileg *alkamassá* válják a bölcsesség és a jótevő, megbocsátó szeretet gyakorlására. Isten a maga választottját csodálatosan *megtartotta, de meg is próbálta*. Lelki tisztasága, türelmes szenvedése, Isten szabadításának az igazságtalan balsorsban való törhetetlen bizalmú várása ebben a próbában kalapálódttak ki jellemén. Nagylelkűsége, megbocsátása, jótéteménye a *Krisztus előképévé* teszik. A gazdag anyagot a lelkigondozó úgy alkalmazhatja, hogy a jelenlegi szenvedés vigasztalásán túl a jövőbeli jellemfejlődésre is jótékonyan hasson.

A másik legkisebb gyermek a Bibliában *Dávid*. Kiválasztásának, Góliát feletti győzelmének története (I. Sám. 16:1.—13.17.) s királyságáig való további sorsának viszontagságos alakulása szintén alkalmas a legkisebb gyermek *Istenben vetett bizalmának* erősítésére, jellemének jó irányban való alakítására, szenvedésének vigasztalására.

A további részletek s Dávid alakjának egésze a Szentírás „legemberibb szentjének” s a bűnbocsátó isteni szeretet minden értelmet felülhaladó fenségének rajzával inkább az ifjak és felnőttek lelkigondozásában hasznosíthatók.

Egyébként más szentírási esetekben is jellemző az, hogy Isten a maga dicsőségének eszközeként a *kisebbet a nagyobb elé helyezi*. Ezek is alkalmazhatók a legkisebb gyermek lelkigondozásában, de vigyázva arra, hogy *az érdemszerűség* gondolata fel ne ébredjen a gyermekben, sőt éppen az az igazság tűnjön ki, hogy *Isten előtt nincs érdem, szerzett jog, emberi előny*. Így pld. *Jákób történetében* semmiképpen se tüntessük őt fel Ézsaunál jobbnak, különbnek, mintha ez volna a kivá-

lasztás oka, ami nyilván meghamisítaná a szentírásbeli tényeket s az Ige határozott értelmét.

A késői gyermek, aki szülőinek idősebb korában születik, vagy túlságos kényeztetés, vagy éppen elhanyagolás tárgya lesz. Másfelől elmaradván testvéreitől, *egyedülivé* lesz. Helyzete egészében azonos az *egyetlen gyermekével*. Azért a kettőt összefogva tárgyaljuk.

Az „*egyke*” mindenképpen nehéz helyzetben van. Koráért, nem tud játszani, töprengő, boldogtalan. Mivel féltik, élheterlen lesz, ha elhanyagolják, elgyávul, nem hasonlíthatván össze magát más gyermekkel, önhitt és mégis gyámoltalan. Az iskolában lemarad társaitól. Álkompenzációiban a fáradság- és veszélynélküli feltűnést keresi.

Szenvedései onnan fakadnak, hogy a valóságban mindig *ahulmarad* s a *mások sikere* elviselhetetlenül kínozza.

A lelkigondozó *ne az ellenszenves vonásokat* lássa benne, hanem a *gyámoltalan szenvedőt*, akiért mások elsősorban felelősek. A törpe, irigy, féltékeny, nagyravágyó szegény lelkeskét, aki tele van gátlásokkal, tévelygésekkel, legjobban a *gyermekmisszió* közösségébe való bekapcsolásával gyógyíthatjuk, ha a lelkigondozó megfelelő irányítása türelmes és lehetőleg észrevétlenül segítő gyermektársakat állíthat melléje.

A pásztori igehirdetés koronája itt a *Zakeus története*, a törpéé, akit Jézus kitüntető figyelme s nagylelkűsége megszabadított belső gyötrelmeitől és ördögeitől s nagylelkű, áldozatos, tevékenyen szerető emberré nevelt.

Először *minden elsőszülött az egyetlen gyermek* helyzetében van. Ha a következő testvér már csak akkor jön, mikor beleélte magát *egyeduralmának* képzelgésébe, lelki válság áll elő.

A szülők, főleg az anya, kevesebbet törődik vele, esetleg elhanyagolja. Nem ő a kedvenc többé. A szeretet és a biztonságérzés elvesztésének gondolata tűrhetetlen. Féltékenység, gyűlölet ébred benne a „jövemény” iránt, szeretné, ha meghalna, vagy megölhetné.

A gyermeket elő kell készíteni a *testvér fogadására*. Ha ezt a szülők elmulasztották, a lelkigondozó hasson rájuk, hogy legalább most igyekezzenek helyes bánásmóddal mérsékelni ellenséges indulatait, juttassanak neki is részt szeretetükből,

gondoskodásukból s megbántott lelkét vigasztalják azzal, hogy kellő óvatossággal vonják be a testvéreke gondozásába is.

A pásztori igehirdetés mutasson rá a testvérietlen viselkedés ítéletére. (Kain és Ábel, Ézsau és Jákób, József és testvérei, a tékozló fiú és bátyja.) A bűnös emberi természet szolgává akarja tenni, elnyomni a kisebbet. Isten pedig azt akarja, hogy a nagyobbik szolgáljon a kisebbnek. Krisztus, a legnagyobb testvér minden kisebbnek és a legkisebbnek is szolgálja lett. Egyedül ez méltó az Isten gyermekeihez. „Aki közöttetek nagy akar lenni, az szolga legyen és aki első akar lenni, mindenkinek szolgálja legyen.” (Márk. 10:43.—44.)

Ha *egyetlen fiú* nő fel leánytestvérek között, leányossá válik s a fiúk között, főleg az otthontól távol, alig bírja elviselni a gyöngédség hiányát s társai durvaságát.

Az ilyen *sebzett lelkű* gyermeknek az iskola, az internátus egész életére, túlzottan is gyűlöletessé válik, nem bírja fejletteni a lelkébe égetődött gyötrő emlékeket.

Legalább *időnként* (vasárnap) juttassuk *gyöngéd női társaságba* magunknál, munkatársainknál, egyháztagnaknál. Hasunk oda, hogy az iskola és a fiúk durvaságát ne tekintse romlottságnak, kegyetlenségnek, próbáljon maga is *fiúsabb* lenni, de úgy, hogy komoly tisztasággal, gyöngédséggel fegyverezze le a kamaszkodásokat. Ne csak szenvedje a sérelmet, hanem az otthonról szívében őrzött anyai és leánytestvéri szeretet kincsét tekintse *sáfárságnak* társai szelidítésére. Ezt a kincset nem kell szégyelnie, de *hasznosítania kell*. A túlérzékenység és érzelgősség azonban hiba, le kell küzdenie, hogy ne vezesse *saját kiváltságos voltának* tévhitére s hogy tisztán, de *férfiasan* állhasson meg az élet harcában. Vonjuk be a *háziáhitat*, *családi bibliaóra* közösségébe, mutassunk az Igéből vigasztaló, szolgálatra felfegyverző utat neki. *A lelkipásztor* maga is beszélgesen el vele, tekintélyeskedés nélkül, egy-egy alkamas szóval, tanáccsal irányítva az Ige alapján.

A fiúk között felnövő *egyetlen leánynak* fiús vágyai, szokásai lesznek, legnagyobb szenvedése az, hogy leány. A házimunkát gyűlöli, helyzetét rabszolgaságnak érzi, gyötrő vágy kínozza a szabadulás után. Még nem érett arra, hogy mint nő, érvényesüljön a fiúk között, tehát *fiúmódjára akar egyenlő*

lenni velük. Ebből sok összeütközése származik szüleivel, a fiúk részéről pedig lelki sérelmek.

A *nevelés hibái* igénylik a lelkigondozói segítséget: megkívántatni vele az *Ige szerinti női hivatás*, a szeretet áldozatának dicsőségét. Vezérfonalul *Ruth könyve* ajánlható, aki igazi nőiségevel azt a dicsőséget nyerte, hogy testszerint ősanja lett Krisztusnak. Így hordja szívében a leánygyermek is a világ Megváltóját, életének megszületendő csodáját. És *Ruth-ról* úgy nyilatkoztak a férfiak, hogy „többet ér hét fiúnál.”

A Jézus lábainál ülő *Mária* is hatásos példa lehet, annál inkább, mert a „szorgalmatos” *Márta* bizonyára ellenszenves neki.

Először ne annyira a leányos, nőies munka iránt próbáljuk megnyerni, mert a „szabad” fiúkkal szemben ezt érzi legnagyobb hátrányának, sérelmének, hanem a *szívét* nyerjük meg annak a *lelki szabadságnak és nagyságnak* átérzésére, ami Krisztus szolgálatában a fiúval *egyforma* osztályrésze, ebben nem lévén férfi és nő. A *gyermekmisszióba* való bekapcsolás itt is nagy segítség és vigasztalás.

Az *ikergyermek*ek, ha teljesen egyforma tulajdonságúak s összetéveszthetően hasonlítanak, vagy túlságosan is átérzik egymás bűjút-baját s ebből fakad örökös aggódásuk és szenvedésük, vagy éppen egyéniségük szenved amiatt, hogy ők két külön élet s mégis mindenki egynek veszi őket, nem becsüli sajátosságukat.

Az ikrek között emiatt gyakran *belső ellentét*, harc indul s egyik a másik fölé kerekedik, ami az alulmaradottnak okoz szenvedést, hogy teljesen egyforma létére mégis háttérbe került. A nem ennyire azonos ikrek között a rivalizálás még élesebb lehet s a szenvedés mélyebb.

A lelkigondozás azt emeli ki, hogy az ikerségben Istennek szemmel látható módon kifejezett akarata nyilvánult meg a *testvéri egység*, szeretet, szolgálat igazi kiábrázolására. Nekik a testvérséget *példázatosan* kell megvalósítaniok, mert *ők maguk példázat* mindenki számára arról, hogy Isten lelki családjában a tagoknak „szíve-lelke egy”. (Csel. 4:32.) Ezt a különös isteni küldetést kell örömmel és engedelmesen hordozniok, hogy életük áldássá legyen maguk és mások számára.

A *nem várt gyermeket* a szenvedés állandó árnyékként kíséri. A szülők mindent megtettek, hogy *ne jöjjön a világra* s létezése bosszantja őket, akadályozza szabadságukban, kényelmükben.

Az ilyen gyermek rendszerint *késői* is, ezért a rokonok, barátok gúnyolódnak a szülőkön, rosszalják „meggondolatlan-ságukat”, sajnálkoznak rajtuk, vagy a gyermekén. Ez mélyíti a szülők ellenségességét, amiből a gyermek nagyon korán, egész életére átérzi a feleslegesség, koloncáság, hiábavalóság lelkét elsötétítő fájalmát.

Már gyermekkorában magános, emberkerülő, boldogtalan s felnőtt korára embergyűlölővé keményedik.

A pásztori igehirdetésből *a szülőknak* kell szívökre venniök, hogy viselkedésük kegyetlen és Isten akaratának megcsúfolása. A Szentírásban a *nem várt, késői gyermek Isten legnagyobb ajándéka*. (Izsák, Sámuel.) Aki ezt az ajándékot bűnösen ellöki, életének nem is remélt s el sem képzelhető *koronáját dobja* el. A *nem várt gyermek* mindig *különös isteni küldetést* hoz, ha a szülők valóban *Istennek* szentelik.

De *a szülők életében* is megújulást, új célt, tartalmat, örömet jelenthet, ha megbecsülik s nem élnek vissza vele.

A szenvedő gyermeket viszont arra irányítjuk, hogy *életével ő győzze meg* szülőit Isten jótéteményéről.

A megbecsülés és szeretet segítsége *a gyermekmisszióban* nemcsak őt vigasztalja, hanem jótékonyan hat vissza a szülőkre is, mert az ilyenek a gyermek iránt leginkább akkor változnak meg, ha látják, hogy *mások szeretik* és becsülik azt s nem szégyenükre, hanem dicséretükre van.

A mostoha gyermek rossz sorsa és szenvedése közmondásos. Az általánosítás azonban igazságtalan. *Sok mostoha nagyobb szeretettel neveli a gyermeket, mint a vérbeli szülő*. A mostoha gyermek szenvedései így sokszor *sugalmazottak és képzeltek*. A lélek zavara és fájdalma így is megvan.

Ha erről alapos tájékozódást szereztünk, igyekezzünk csökkenteni, jelentékteleníteni a szenvedést, megvédeni a gyermeket attól, hogy kívülállók hatására helyzetét szánandónak lássa s mesterségesen felfokozott érzésbe lovalja bele magát.

Sok esetben az idegenkedés vagy ellenségeskedés sem a mostohaszülőben, sem a gyermekben *nem saját ösztönükből*

fakad, hanem a beidegződött *közvéleményből*, melynek hatalma alól nemtudatos kényszer alatt képtelenek szabadulni.

Főleg *a mostohaanyját* befolyásolja kedvezőtlenül az, hogy a közvélemény szerint *ő nem lehet jó anyja* a gyermeknek, viszont a véleményekkel szemben amúgy sem ellenálló *gyermeket* az teszi szenvedővé, hogy mások *éreztetik vele* szánalomraméltóságát, mert nincs édesapja vagy anyja.

Ezt a gátlást a lelkigondozónak mindkettőben öntudatosítania kell s ezzel *lebontania*. Az Ige alkalmazásával hívja elő mindkettőből a lélek tiszta, bizalmatkeltő, szeretni és szolgálni vágyó képességeit. *Krisztusnak az ő igazi családjáról* tett kijelentése (Máté 12:46.—50.) megmutatja, hogy *a vérségnél van mélyebb és magasabbrendű kötelék* is s akik a mennyei Atya akaratának cselekvésében találkoznak, azok Neki családtagjai és így egymásnak is azzá lehetnek, örökkévaló értelemben.

A lelkigondozás *teljesen meggyógyíthatja* ezt a szenvedést, sőt olyan bensőséges kapcsolat létesülésében segíthet, mely mentes a vérszerinti kötelék sok terhétől, veszedelmétől s lelkiségében *nagyobb értékű*, mint a lelkivé nem mélyített természeti összetartozás.

A szülőknek *gyermekükkel való bánásmódja általában* sok szenvedés okozója. A bánásmód különböző *mértéke*, a szülők egymásközi *viszálya*, az *elválás* megrendíti a gyermekek bizalmát, egységét, biztonságát. *Az elfajult viszályok* pokollá teszik életüket, megfosztják őket az otthon kincsétől s leleplezven a szülők hibáit és bűneit, elmoszák a szilárd alapot lelki életük alól.

Az elválás előzményei és bekövetkezése a gyermekeknek is lelki válságot jelent. Ez sokszor pusztítóhatású *későbbi életükre* is.

A lelkigondozó, amíg nem késő, *győzze meg a szülőket* arról a rombolásról, amit gyermekeik pneumatikus életében művelnek. (Eféz. 6:4.) *A gyermekeket óvja a párt-alakítástól* a szülők dolgában. Győzze meg őket, hogy nehéz, de hősies *gyermek-misszió vár* rájuk: *az otthon összeomlásának megakadályozása, a szülők kibékítése*.

A feldúlt otthonban szenvedő gyermekek életkorukat messze meghaladóan *érettekké, sőt bölcsekké* lesznek, *csodáltnivaló készségük* támad az Ige tanácsa és vigasza iránt. A lelki-

gondozó ne fogadja el feltétlenül a gyermek önállótlanágáról, szülőire-szorultságáról tanító lélektani szemléletet. *Isten kegyelmi ténye a lélektan felett áll* s a szenvedéssel tele válság idején *Ő maga* lép a rossz szülő helyére a gyermek lelkében s *Krisztus által* erőt ad neki, hogy legyőzze a válságot, sőt olykor *a szülőkön is segítsen.*

A környezethatás egyoldalú hangoztatásával szemben tények állanak arranézve, hogy a gyermek *boldog ellentétben* állhat boldogtalan környezetével s pneumatikus értelemben *fel-
nőttebb* lehet éretlen, oktalan szüleinél. *Merjünk építeni* erre a kegyelmi tényre s Krisztus által bizzunk a gyermek felülkerekedő képességében. A természetből önző gyermeknek *Krisztus* égető és tisztító könnyeket, fájdalmas és reménykedő mosolyt, szívbemarkoló tiltakozást, imádságot, zsoltárt, Igét, gyöngédséget, szolgálatot, leleményes szeretetet adhat, amikkel szülőin győzedelmeskedjék. Adhat hatalmat gyermeki tanítványainak is arra, hogy kígyókon és skorpiókon tapodjanak és az ellenség minden erején és semmi sem árthat nekik. (Luk. 10:19.) Ne felejtsük Krisztus hálaimáját azért, hogy a bölcsek elől elrejtetteket az Atya a kisdedeknek jelentette ki (u. o. 21.), se azt, hogy a virágvasárnapi Király, a gyermekek dicséretén felháborodott ellenségnek azt felelte: „Hallom. Sohasem olvastátok-e: a gyermekek és csecsemők szája által szereztél dicsőséget.” (Máté 21:15.—16.)

Bizakodva kell ezeket *maguknak a gyermekeknek is* az Igéből mondani, lelkébe vésni s ezzel hősies munkára gerjeszteni, mely akkor sem vész kárba, ha a szülők elválását nem tudja megakadályozni, mert megnyeri a gyermekek életét, jövőjét.

A fél- vagy egész árva gyermekek helyzete és szenvedése csak külsőleg is kifejeződő módon különbözik az egyedüliségben, elhagyatottságban szenvedőétől, akinek testileg élnek a szülői. Lelkigondozásuk azért lényegében azonos ezekével. Az árva lelkileg *még előnyben is van* a felett, akinek rossz élő szülője van. A meghalt szülő továbbélhet a lélekben, mint védelmező és ihlető erő, mint eszménnyé tisztult valóság. Sok vonatkozásban *a közösségi lelkigondozás* pótolhatja is a gyermek életében, amit aligha tehet a rossz élő szülő ellenállása miatt.

d) Testi betegség.

A gyermek *testi betegsége* elsősorban a *szülők lelkigondozására* ad alkalmat. Ezek ilyenkor sokkal fogékonyabbak az Ige iránt. Szívesen fogadják a vigasztalást a kicsinyekről gondotviselő Atyáról. (Máté 18:14.) A könnyörgésben való állhata-tosságra is a beteg gyermekért való aggodás vezeti őket. Most értik meg, mit jelent: Legyen meg a te akaratod. De ez az alkalmas idő az igazságos ostromlásra is, a kananeai asszony báto-rító példája nyomán. (Máté 15:24.) A beteg gyermek ágyánál az elhidegült szülők egymásra találhatnak, hitükben erősöd-hetnek. A bajban megérezhetik, hogy „bizony, Isten van e he-lyen, nem egyéb ez, hanem az égnek kapuja.” (I. Móz. 28:16. —17.)

Maga a gyermek is betegsége idején a *legmegközelíthetőbb*. Sokszor a felnőtteket megszégyenítő hősiességgel hordozza szen-vedését. Jó alkalom ez arra, hogy a *gyermek*ek Barátjához ve-zessük, aki minden bajt meggyógyít. Emlékeztethetjük, a *ke-resztelésében* megnyilvánult üdvözítő akaratra, az örökélet ajándékára, alkalmas *vigasztaló igéket* közölhetünk és gyako-roltathatunk vele. (Ulbrich.)

A mozgástól, játéktól megfosztott gyermeknek *lelki moz-gását* szabadítsuk fel s irányítsuk *Jézus felé*. Mivel a *képzelete* fokozott tevékenységére van utalva, életkorához képest a bibliai történetek, az egyház nagyjainak, a misszió hőseinek életéből vett jelenetek hatásosan foglalkoztathatják lelkét. Különösen azok, melyekben a hős *betegségében* ébredt hivatására s szánta magát annak szolgálatára. Ezeket alkalmazhatjuk eddigi és ezutáni életére. A valószínűség határáig szabad a történeteket *színeezni* is, de az *eredeti jelentés sérelme nélkül*.

Nagyobb gyermekeknek adhatunk, ha állapotuk megen-gedi, evangéliumi tartalmú, szellemű *könyveket*, *tisztaszándékú* szépirodalmi alkotásokat, nézegethet hitünkkel egyező *képeket* s ezeket *magyarázhatjuk* neki. Azonban *ne a nevelő és az orvos* munkáját akarjuk végezni, hanem a *lelkigondozó* ünnepélyes, eset- és alkalomszerű s éppenezért mély és maradandó hatású-nak szánt vigasztalását. Vigyázzunk, hogy *túlbuzgalomból*, sokasítással és állandósítással el ne ejtsük ezt.

A helyzetet rendszerint a *megelőző nevelési hibák* érlelik ki számunkra.

Az elkényeztetett gyermek betegsége idején az egész házat zsarnokilag forgatja maga körül, az orvost és a gyógyszert nem tűri. Sok gyermek színjátékot csinál a betegségből, túlzottan megjátszodja a szenvedést, hogy így uralkodhassék és érje el titkos céljait.

A sebzett lelkű, zárkózott gyermek némán szenved, önmagát gyöttri s elutasítja a segítséget, hogy meghalhasson s ezzel szerezzen elégtételt szenvedő lelkének.

Az előbbi esetek változataiban a lelkigondozónak mélyíténie kell a betegség *komolyságának* tudatát s rávezetni, hogy Isten a baj által meg akarja változtatni, javítani őt. Ha ezt nem fogadja el, nagyobb bajba jut, melyen senki sem tud segíteni.

Az utóbbi esetekben az önemésztő gyermeket *vígasztalni* kell, hogy Isten nem hagyta magára s éppen e bajban ébresztett iránta szeretetet övéiben, akik az orvossal együtt megmentésén fáradoznak s ezután erősebben fogják szeretni. Mutassunk rá, hogy Jézus milyen súlyosan beteg gyermekeket gyógyított meg, olyant is, akiről azt hitték, hogy már meghalt (Jairus leánykája), sőt a halott fiút is visszaadta anyjának, *feltámasztván*.

e) *Lelki betegség.*

Lehetnek a gyermeknek kifejezetten *lelki betegségei is*, amelyek az idegrendszer zavarain, terheltségén, megbetegedésén alapulnak. Néha ezek idézik elő vagy súlyosbítják a testi betegségeket is. ✎

A legáltalánosabb, de bizonytalan jelentésű s gyakran csak a rossz viselkedés mentségéül emlegetett jelenség az *idegesség*. *Máday* megállapítja, hogy ez magábanvéve *nem betegség*, hanem az *első öt életévben kialakuló hibás jellemforma megnyilatkozása*. A túlzott érvényesülési törekvés és a koholt fölény jellemzik. Ha azonban az ilyen becsvágyó gyermek a sikertelenségben elcsügged, akkor már *neurótikussá válhatik*. (Adler.)

A *neurótikus, betegesen ideges gyermek* nem tud felkészülni az élet feladataira, azokat nem tudja teljesíteni s kohlományok útján megszökik az élet harcvonaláról. Ez az állapot állandósulhat az ifjú- és felnőtt korban.

A neurótikus gyermek eljárása a *tünetválasztás*, mely által valami közvetlen célt koholt úton akar elérni, azt biztosítani, ugyanakkor az életfeladat elől kibújni s felelőtlennek maradni. (Szervi fogyatékoság, testi hiba, a maga vagy más betegségének utánczása, gyermektársa érvényesülésének mintáulvétele, dac, hízclgés.) A tüneteket *megrendezi*: sír, elájul, hány, hasmenést kap, dührohamba esik, fáj a feje, elfelejti a parancsokat stb. *Nem teszi magát, hanem valósággal érzi és cselekszi* ezeket, mert *nemtudatos énje* működik s helyettesíti a valóságot ezekkel a koholmányokkal. Ha nem segítenek rajta, a koholmányok *uralkodóvá lesznek felette* s komoly beteggé teszik.

A neurótikus viselkedésnek *alkati alapja* van.

A *hisztériás-alkatú gyermek* minden lelki élményre *szervi tünetekkel* válaszol: az öröm szívdobogást, a félelem reszketést, hasmenést, az utálat hányást, a bánat étvágytalanságot, székrekedést idéz fel nála. A *neuraszténiás gyermeknél* viszont a szervek, idegek nem mutatnak látható elváltozást, *működésük azonban rendellenes*. (Funkcionális zavarok.)

A neurótikus gyermekben *az érzelmek és indulatok uralkodnak* a gondolkozással szemben s ezek a *vegetatív idegrendszer útján* szolgálják a koholt cél eszközeit a testi tünetekben.

A gyermek életében a leghatalmasabb indulat a *félelem*, ez lelki betegségeinek központi tényezője s a legnagyobb lelki szenvedés forrása, mely testi életére is károsan hat.

A gyermeknél a félelem természetes és szükséges addig, amíg *védőeszközüil* szolgál életét tényleg fenyegető bajok ellen. De mint heves szenvedések okozója, *beteges jelenség* s többnyire a *nevelés hibájából* következik, ha *kényeztetés által gyámoltalanná, tehetetlenné* tette a gyermeket. Ugyancsak hibás ebben a *túlszigorúság, ijesztgetés*, a rémmesék képzelet-izgatása is.

A félelem legyőzhetőbb, ha *tárgya van*, azonban gyakran *szorongássá*, állandó kínos bilincscs fajul, melynek nincs közvetlen oka, vagyis *tárgyitalannak* látszik. Ez azonban *csak látszat*, mert mögötte a *biztonságérzet és kiszolgáltság nemtudatos igénye van*, mellyel, mint *átcélosítással*, a gyermek akaratát érvényesíti, igaz, hogy oktalanul, a maga gyötrelmére, amelybe belelovalta magát.

Schairer figyelmeztet arra, hogy a szorongás olykor a gyermek önmagábanvájkálásának játékvá válik, amely tetszik neki és szórakoztatja őt. Szeret játszani a névtelen veszély elképzelésével. Ez azonban éppen *hitéletére veszedelmes*, kísértethitre s *Istentől való félelemre* vezet, mely az etikai síkban a *keresztől való meneküléssé* lesz. A csak félelmes Isten hite ellensége a szeretetnek, a közösség szolgálatának.

A nevelés és gyógyítás állandó feladatain túl a lelkigondozás inkább csak *súlyos válságokban* kapcsolódik bele a lelki-beteg gyermek szenvedésébe, mint *lendítő és vigasztaló tényező*, mikor a *pneumatikus élet érdekei* vannak veszélyeztetve.

Ilyen az *egyedüllét* fojtogató rettegése. Itt egy eredeti gyermeki tulajdonsággal, a *bizalomérzéssel való állandósult visszaélés* bosszulja meg magát s bekövetkezik a Deus absconditustól való dermesztő, gyötrő félelem. (*Schairer.*) A lelkigondozó szépen használhatja itt a *tengeri vihar* (Márk 4:35.—41.) és a *tengerenjárás* (Máté 14:23.—34.) történetét. Az alvó Jézus gyermeki bizalma, hatalmas karjának a süllyedő Pétert megragadó szabadítása, szemben a tanítványok kicsinyhitűségével, kísértethitével nagyon alkalmas arra, hogy a gyermek jelmondatává tegye: *Nem vagyok többé kicsinyhitű.* (*Hanse.*) Ez *szégyent* fog benne kelteni, valahányszor a félelem megrohanja s bátor bizalomra ösztönzi, hogy *Krsiztus jelenlétében ne féljen* kísértettől, névtelen veszedelemtől s merje *próbára is tenni* bizalmát sötétségben, egyedüllétben.

Hanse úgy véli, hogy a félelmet nem szabad *egészen eloszlatni*, mert Istennel nem lehet játszani, csak *hogy a bizalom nagyobb legyen* a félelemnél. Mi azt mondjuk, hogy a félelmet *bizonyos feltétel alatt* kell átvezetnünk a bizalomba. Tudatosítanunk kell, hogy a rettegés *a gyermek hibájából* származott, *maga* gyújtotta és táplálta azt, hogy védelmet, kényeztetést kényszerítsen ki a felnőttekből. *Isten akarta*, hogy csalódjék s meglássa, hogy ezen az úton föltétlenül rettentő egyedüliségbe jut. *Maga ásta alá* lelkében a tiszta bizalom érzését s hívta ki barlangjából, a tudat alól a kísértetet. *Isten nélkül van okunk félni*, a félelem tőle szakít el, mert eleresztjük atyai kezét. Ezzel a kézzel nem lehet játszani, ezt *hittel* kell megragadnunk Krisztusban, szakítva önző praktikáinkkal. „Nem vagyok többé kicsinyhitű”: ez azt is jelenti, hogy *küzdeni fogok magam ellen* s

megtanulok dolgozni, szolgálni, segíteni. „Fogjad kezem... s a félelemre többé nincsen ok.” *Együtt megyek* azokkal, akiktől eddig azt követeltem, hogy *ölkben vigyenek*, a feladatok elé s a veszedelmekkel szemben is. *Alvó Jézus* a viharban, *kezét nyújtó Jézus* a hullámokon: megragadó képek, melyek a jellem védelmezői s fejlesztői lesznek s a vigasztalás ki nem fogyó forrásai az élet végéig.

Neurótikus állapotot idéz elő sokszor az olyan *testi hiba*, melyet a gyermek *megbélyegzettségnek* érez. Ez az érzés a lelki egészséget a legsúlyosabban veszélyezteti. (*Máday.*)

A megbélyegzettséget a gyermek *mindennél nehezebben* viseli el, igen sok esetben senki sem segíthet rajta, *csak a lelkigondozó.*

A testi hibákkal egyenlő vagy hasonló fogyatékoság-érzést válthatnak ki *a feltűnő csúnyaság, a túlalacsony vagy túl magas termet, sőt a testi szépség* is, mely szintén lehet az önbizalom elvesztésének, az élet ürességének, céltalanságának, az elcsüggedésnek forrásává, ha a hozzáfűzött várakozásoknak nem tud megfelelni, vagy elrútul, tönkremegy, elmúlik.

E sokszor nagyon válságos esetekben a vigasztalás és gyógyítás kulcsát *a modern lélektudomány* adja a lelkigondozó kezébe. *Adler* és mások kimutatták, hogy a testi megbélyegzettségek *a lelki pótlás leghathatósabb rugói* lehetnek. Bámulatosan felfokozhatják *a képzeletet és akaraterőt*, hogy a hibát ne csak pótolják, hanem messze túlszárnyalva, *kiválósággá alakítsák* át. A gyermekkori nyelvhibák, beszéd fogyatékoság szégyene kiváló szónokok (*Demosthenés*) és színészek önkifejtésének lett indítójává; rövidlátók lettek kitűnő festőkké; a félkezű *Zichy Géza* zongoraművésszé; bicegő, púpos, félszemű, sorvadtkarú gyermekek sportolókká, atlétákká; csúnya nők hódítókká; szépek pedig alázatos, önfeláldozó szeretetmunkásokká.

A lelkigondozó ebbe a törekvésbe kapcsolódik bele, de egy olyan *többlet nyújtásával*, melyet senki más nem adhat. A nevelő és az orvos *az önerőt serkenti*, a lelkigondozó azonban éppen akkor jön segítségül, mikor ez *elégtelennek bizonyul*, csalódást okoz s még mélyebb csüggedésbe dönt vissza, aminek minden szenvedő ki van téve.

A lelkigondozás *az emberfeletti erőforrást: Krisztust tárja fel*. Ő azért jött, hogy az elégtelen emberi erőbe és vágyakozásba beleiktassa a maga isteni, győzedelmes erejét.

Elsősorban *a gyermekben* lehet azt a hitet gerjeszteni, amit később már nem tud olyan természetéből fakadó bizalommal fogadni, hogy Krisztus *egyenesen ilyenek* csodálatos szabadítására jött. János tanítványainak kérdésére: „Te vagy-e az eljövendő vagy mást várjunk?“, Jézus így felelt: „... a vakok látnak és a sánták járnak, a poklosok megtisztulnak és a siketek hallanak, a halottak feltámadnak és a szegényeknek evangélium hirdettetik és boldog, aki énbennem meg nem botránkozik”. (Máté 11:3.—6.)

De Krisztus mindezt azért cselekszi, hogy a megszabadítottak által „nyilvánvalókká legyenek az Isten dolgai.” (Ján. 9:3.) Tehát a lelkigondozónak *a megszentelt hibák és fogyatkozások* Istennek való felajánlását kell munkálnia s a legmagasabb és legbizonyosabb célokat kell a törekvések elé megragadó módon kitűznie. A cselekvés mélyén azt a meggyőződést érleli, hogy „ha ez nem Istentől volna, semmit sem cselekedhetnék”. (Ján. 9:33.) *A Krisztus hatalmába adott megbélyegzetségek* a legreményteljesebb útra kerültek arranézve, hogy ne csak a jellemtorzulások maradjanak el, ne is csak a túlfeszített pótlások emberi elégtételérzése és fölénye következzenek be, hanem *létrejöjjön a keresztyén jellem és élet* mély békessége s tevékeny áldozatossága.

f) *A haldokló gyermek.*

Nehéz kérdés *a haldokló gyermekkel* való lelkigondozói foglalkozás.

Az általános vélemény szerint a gyermekkel saját haláláról beszélni, arra őt előkészíteni nemcsak szükségtelen, hanem *visszataszító és kegyetlen eljárás*.

Az elvi állásfoglalás könnyebb, mint *a helyes gyakorlati megoldás*.

Sok függ attól, hogy *megelőzőleg és betegsége alatt* részesült-e lelkigondozásban. Ha betegségét békésen és kétségek nélkül viseli, ha ragaszkodik felgyógyulásához s örömmel tervez játékokat, ha egyáltalán nem érinti a halál sejtelme s őmaga

nem beszél róla, *nincs rá okunk*, hogy a halállal való foglalkozásra ösztönözzük.

De óvakodjunk *a végletektől*. Ha halála *emberileg* bizonyosnak látszik, *ne túlozzuk* gyógyulásához fűzött reményeit s ne kössük képzeletét még erősebben *földi játékaihoz*, mert bekövetkezhetik a pillanat, amikor *mégis erőt vesz rajta* a halál közellétének érzése s akkor félelmét és szenvedését mi is csak fokoztuk. Viszont, hallgatólagos előkészítésül, *ne igyekezzünk túlságosan elterelni figyelmét* játékairól, mert ezzel nem viszzük közelebb a halállal való megbéküléshez s megfosztjuk attól, hogy a maga elfoglalása által szenvedését könnyebben hordozhassa. *A megüresítés rosszabb, mint a pozitív rákészítés.*

Egyébként kívánatos, hogy a beteg gyermektől *ne legyen idegen s ne rémítse* az a gondolat, hogy Isten akaratából esetleg meg kell válnia szeretteitől és játékaitól. Szükséges, hogy *a betegség próbáját* komolyan vegye Isten kezéből s kimenetele előtt tiszta lélekkel álljon. Már *előbb, fokozatosan* kell lelkét előkészíteni annak vigasztaló bizonyosságára, hogy akár élünk, akár halunk, az Úré vagyunk.

Más a helyzet akkor, *ha maga a gyermek foglalkozik a halál gondolatával*. Az érzékenyebb lelkű gyermek többnyire megérti állapotának súlyosságát, környezetének titkolt, de talán éppen azért áruló jeleiből. Elkomolyodik, elgonlolkozóvá, szótalanná lesz, fürkészve nézi a felnőttek arcát, félreteszi játékait, majd fokozott kedvvel, izgalommal tervezget, játszik, emlékezik kedves dolgaira, hogy aztán mélyebb tétlenségbe és magábamerülésbe essék. Végre óvatosan, majd mind nyiltabban kezd kérdezősködni betegségére, annak kimenetele, halál, túlvilág, mennyországi élet felől.

Ilyenkor *kiváltképpen szükséges* a lelkipendozás, akár a szülők, más felnőttek, akár a lelkipásztor részéről. Komoly és vigasztaló tisztüket a gyermek lelki érdekének szemmeltartásával kell végezniök, mint akik tudják, hogy belső küzdelme és segítség után nyúlása emberileg mennyire indokolt. Még ha *látzat szerint* a gyermek alapos ok nélkül, mintegy csak *játszik* a végső kérdésekkel, akkor sem szabad ezeket a gondolatait egyszerűen elhessegetni, tréfával elütni vagy éppen feddőzőleg elutasítani. *A gyermek megérzése mélyebb és igazabb lehet,*

mint a pillaratnyi állapotáról alkotott orvosi vagy szülői vélemény.

Ettől függetlenül is *örvendetes*, hogy lelkében felmerültek a jövőjére is jelentős, komoly gondolatok. Ezekre *válaszolnunk kell* s annál inkább, minél határozottabb a megegyezés titkos érzése és állapotának válságossága között. Kötelességünk erősítést, vigasztalást, békét, lelki örömet nyújtani neki.

A *régi lelkigondozás* dogmatikusságában és lélektani ismereteinek fogyatékoságában abba a tévedésbe esett, hogy a halálhoz közelítő gyermeket *katekhizálta*. Ez felesleges, zavaró, célját-tévesztett, esetleg gyötrő és ijesztő hatású eljárás lenne. De nem helyes az *ellenkezője sem*, az emberi képzelgésekkel való érzelmi könnyebbítés, a *mese* káprázatával való kegyes csalás.

A haldokló gyermek *Isten színe elé készül* s erre az útra kell őt előkészítenünk. *A maga módján* neki is tudnia kell, hogy a halál kapuján *csak Krisztus kezébe fogózva* léphetünk át bizalommal és reménységgel. Ne azzal áltassuk, hogy mivel *nagyon jó gyermek voltál*, angyalka lesz belőled, mert a gyermek jól tudja, hogy *nem volt jó* s vigasztalódás helyett *szorongás* gyötri, különösen ha már tanult az ember nyomorúságáról s tudja, hogy *azok is*, akik biztatják, a megbocsátó kegyelemre szorultak.

Tegyünk bizonyosságot neki arról, hogy *bűneink tudatában és megbánásában hiszünk* a Megváltó kegyelmében s az Őt szerető és benne bízó hit *elég* az üdvösségre. *Ha Őt szeretjük*, nincs többé félelem s nincs fulánkja a halálnak. Általa tudjuk, hogy *szem nem látta, fül nem hallotta, szív nem gondolta* üdvösségünk van Istennél, melyet elkészített az Őt szeretőknek.

A Krisztushoz kapcsolt gyermeknek a mi hitetésünknel sokkal boldogabbat mond *maga az Ige a hit hőseiről*, akik jobb hazát kerestek, bújdosók és vándorok lévén a földön. (Zsid. 11.) Vagy *Pál apostol* által, aki „inkább szeretne kiköltözni a testből és elköltözni az Urhoz” s azon igyekszik, hogy akár itt lakik, akár elköltözik, neki kedves legyen.. (II. Kor. 5:8.—9).

A gyermek igazi vigasztalása az, ha *mi vallhatjuk előtte*, hogy legszentebb vágyunkban mi is oda kíváncozunk s tudjuk, hogy nekünk is mindnyájunknak meg kell majd jelennünk Krisztus ítélőszéke előtt. (10. v.) *Luther*, haldokló kislányának úgy tudta mondani: „tudom, hogy örömmel maradnál itt atyád-

nál, de örömmel megy ahoz az Atyához is”, hogy a gyermek készséges szívvel válaszolt: „igen, édesapám, ahogy Isten akarja.” Ilyen vigasztalásra csak *Isten Lelke* adhat erőt a szülőknek s ezt emberileg követelni nem is lehet, de bizonyos, hogy fájdalmukban is boldogok azok a szülők, akik ezt megtehetik. A lelkipozításnak ez az egyik legáldottabb feladata és gyümölcse.

g) A gyászoló gyermek.

Mások halála és gyászolása is a gyermek szenvedései közé tartozik. Az elválás, végleges elszakadás gondolata a gyermek elméje és szíve számára befogadhatatlan, azt nem hiszi el, életkorához képest megalkotja a továbbélés, túlvilág, halhatatlanság gyermeki képeit. Ezek és a hozzájuk fűződő érzések fejlődésének szakaszai szerint változók.

A kisebb gyedmekeket még szüleinek halála, főleg temetése is izgalommal tölti el, ez az esemény számára érdekes, gyönyörködtető, ha borzongató is. A fájdalom később jön, amikor nélkülözi azt, aki szerette. *Hanse* megjegyzi egy helyt, hogy a kisgyermek egy szeretett állat halálán inkább búsul, mint hozzátartozójáén s ez a veszteség inkább kételkedővé teszi Isten jósága felől. Helyesen teszi hozzá, hogy ezt nem szabad lekicsinyelnünk, mert a gyermeknek nagy és komoly dolog. Krisztus azonban beszélt nekünk az Atyáról, aki számontartja a verebecskéket is és tudta nélkül egy sem esik ki a fészekből. Mi is ezzel vigasztaljuk az ilyen gyerekeket, mert az, hogy Isten tudtával történt a szeretett állat halála, bizonyítja, hogy Isten ezzel is valami jót akart.

A nagyobb és a már iskolás gyermek mélyebben átéli a gyászt, a halotthoz fűződött lelki kötelékek ereje szerint. De még a 10—12 éves gyermek sem veszi tragikusan a halál tényét. Legélesebben játszótársa elvesztése fáj neki, de anélkül, hogy felejtene, akkor is elég gyorsan vigasztalódik. Én-közpon-túsága sokkal erősebb, semhogy tartósan gyászolhatna. Másfelől a gyász éppen erre hat tompítólag, ellágyulást, merengést, szelídülést eredményez.

A mélyebb, tartósabb gyászt a *gyermekmisszió közössége* vigasztalhatja legsikeresebben és egyúttal a legjobb irányban is, a szeretetszolgálat felé terelvén kegyeletét.

A hivatásos lelkigondozó inkább *kivételes esetekben* jut szóhoz a gyermek gyászában, ilyenkor a pásztori ígehirdetés anyaga a magárahagyott, árva, mostoha s hasonlósorsú gyermek vigasztalása szerint kínálkozik.

3. A bűnben.

a) A gyermek és a bűn.

A bűn a *gyermek öntudatában* mint a szülők, felnőttek *törvényadásának*, parancsának *áthágása*, megszegése, mint a törvényadó iránti *engedetlenség* jelentkezik. Módosulásai, mélyülése ellenére is megmarad a gyermekkor végéig a *külső törvény alatt álló magaviselet* ügyének. A bűnnel való viszonyát *érvényesülési vágyának* és a *büntetéstől való félelmének* küzdelme határozza meg. Ezért a *büntetés* a gyermeknek mindig *nagyobb dolog* marad, mint maga a bűn. Ha büntetés nem lenne, maga a bűn sohase válna számára tűrhetetlen nyomorúsággá. Mikor az önvád belső indításból lép fel, jele, hogy a gyermekornak vége van.

Ebből azonban nem következik az, hogy a bűn, a jó és rossz, az erkölcsiség a lélekre kívülről ráparancsolt *emberi, társadalmi* fék és szabály, mely csupán a beidegződés folytán válik később öntörvénnyé.

Bár a gyermek az erkölcsi törvényt *másoktól* kapja s az ellenemond természeti önzésének, mégis *feltétlen hódolattal*, kétkedésnélküli *ismeréssel* fogadja. Ez a törvény reánézve tiltó, de ez még határozottabban kiemeli *fenségét*, mert nem hivatkozik olyan pozitív tulajdonságokra, melyeket önerejéből kifejthet, hanem *természetével ellenkező* magatartást parancsol.

Az volna tehát az érthető, ha a gyermek *tiltakozna*, lázadna a „nem szabad” ellen. A tapasztalat azonban bizonyítja, hogy *szent komolysággal veszi tudomásul s tiszteli* ezt a tiltó parancsot. Egész lénye nemtudatos bizalommal és hittel fogadja el titokzatos, de *nem is tudakolt* fenségét.

Az erkölcsi törvény *emberfeletti forrásáról* határozott és feledhetetlen benyomást szerezhethünk, ha megfigyeljük, hogy egészen kis gyermekek milyen félelmes bizonyossággal ejtik ki a „nem szabad”-ot s tekintetükből ilyenkor milyen mély meggyőződés és feltétlen hitelesség sugárzik.

A gyermek tehát büntetés nélkül is, azt megelőzően *elfogadja és vallja* az erkölcsi törvényt, azonban, mivel a „nem szabad” parancsa reá nézve indokolatlan, *szüksége van a büntetésre*, hogy a büntudata elmélyülhessen, lelkiismerete kifejlődhessék s a bűnt önmagában gyötrelmes, tűrhetetlen valóssággá tegye.

Hogy a *büntetéstől való félelem* mindig az erősebb inóok marad neki a jóra, mint a jó önmagában, az növekvő érvényesülési vágyának és még fejletlen öntudatának egyenlőtlenségéből érthető. Az azonban bizonyos, hogy ha a külső törvény és a büntetés indokolják is, a gyermek *bűnérzése és büntudata erőteljesen jelentkezik* s ez szükségessé teszi küzdelmeiben a *lelki gondozás segítségét*.

b) A gyermek kísértései.

Elsősorban figyelembe kell vennünk a gyermeknek a *kísértésekkel* való harcát. Kísértés reánézve minden, amit ösztönei *megkívánnak*, de amelyeknek megszerzésében *gátolva, tiltva* van.

A gyermek növekedésével és ismerkedésével a kísértések száma egyre nő, tárgyköre változatossá lesz, a küzdelem pedig nehezebbé és sűrűbbé válik. A felnőttek szemében talán jelentéktelen dolgok azok, amik a gyermeket kísértik, *reánézve* azonban olyan hatalmas varázserővel bírnak, hogy egészen rabul ejtik, ezért kell komolyan vennünk ezt harcot.

A gyermek, hogy megszerezze a hiányzó, de rendes úton el nem érhető, tiltott dolgok gyönyörét, *mindenre képessé* lehet: hazudozásra, lopásra, állatkínzásra, állatok megölésére, kisebb és gyengébb gyermekek elleni merényletekre.

Sok kísértésnek útját vágná a gyermeki kívánságoknak mint ösztöni szükségleteknek a *helyes mértékig*, nevelői módon és egészséges fegyelmezéssel való *kielégítése*. Hanse kívánatosnak tartja a szükséges *szabadság és lehetőség* megadását a gyermeki vágyak kielégítésére s egyúttal a jó akarásában való megerősítését s a kísértéssel szemben ellenállóvá tételét.

A hiba az, hogy a *felnőttek nem veszik észre s nem támogatják a gyermeknek a kísértéssel szemben vívott küzdelmét*, hanem csak *tiltanak* s utóbb *büntetnek*.

Pedig a gyermeknek *nem könnyű s nem magátólértetődő* átlépni a tiltás védőkörlátját. Reszket és borzad a csábítástól, tiltakozni akar, segítségért kiált a lelke s a szakadást fájdalmasabban érzi, mint gondolnók. A kísértésnek való engedés az ő tudatában *mindennel való szakítást* jelent, ami eddig élte. De *magárahagyva* nem tud ellenállani, mert az ösztön sokkal erősebb, mint az ellenálló képesség. Az élvezetvágy sürgetésével szemben nincsenek még kialakulva az önfenntartás okos megfontolásai s a magasabb erkölcsi értékek vonzó és lendítő erői. Nemcsak arról nem tehet, hogy kísértései támadnak, hanem arról sem, hogy *saját erejéből nem tud felettük urrá lenni.*

A szülők legtöbb esetben szinte *előkészítik* arra, hogy természeti gyöngesége prédául essék a kísértésnek. Kedveznek ösztöneinek, kiszolgálják vágyait, túltáplálják, édességekkel tömik, játékszerekkel halmozzák el, egoizmusát úgyszólván felszerelik arra, hogy mindent magának akarjon s érzéki, materialista jelleme legyen. A *gyermekszenvedélyek* kifejlődésében *nagyrészt a szülők hibásak*, mert nem törődnek a gyermek akaratú életének erkölcsi irányú fejlesztésével. (Hanse.)

A *lelkigondozó feladata*, hogy észrevegye és figyelmesse *a szülőket* a gyermeklélekben folyó küzdelemre és ellenállásra s arra, hogy *lelkiismeretlen és felelőtlen* dolog tilalmakat állítani fel s magárahagyni, sőt beletaszítani a gyermeket a hiábavaló küzdelembe. A *tilalom felállítása* helyes és szükséges, de ebből következnie kell a *segítésnek, támogatásnak* is.

A lelkigondozás a gyermeket *ugyanazon képességeiben* támogatja, melyek által a kísértés támad és győz: *a képzelet és érzélem* képességeiben.

Nem *a belátásra* akar hatni, ami a gyermekben még fejletlen és mellékes tényező, hanem a képzeletére és érzelmeire. Ezek által *át kell élnie*, élményévé kell tennie a *kísértés gonoszságát*, a bűn Isten parancsa elleni voltát, a szenvedést és romlást, amit magának és *másoknak okoz* s a *büntetést*, amely kérelhetetlenül követi és méltóképpen sújtja a bűnt.

Többszöri beszélgetés tárgyává kell tennünk a gyermekkel *a paradicsombéli* eset történetét. *Először* arranézve, hogy a *kísértés a Gonosztól származik* és mindig rosszat akar. Ezt mutatja az, hogy a kígyó (a Sátán ebben az alakban kísértette meg az első emberpárt) hazug módon ébresztette fel

Ádámban és Évában az Isten parancsa elleni kívánságot. „Csakugyan azt mondta az Isten, hogy a kertnek egy fájáról se egyetek?” (I. Móz. 3:1.) Holott Isten azt mondta nekik: „A kert minden fájáról bátran egyél. De a jó és rossz tudásának fájáról ne egyél, mert amely napon eszel abból, bizony meghalsz.” (I. Móz. 2:16.—17.) Éva erősítette is, hogy így van, de a Gonosz azt sugalmazta neki: bizony nem haltok meg... hanem olyanok lesztek, mint az Isten. És erre látta Éva, hogy jó az a fa az eledelre, kedves a szemnek és kívánatos a bölcsességért és szakaszta annak gyümölcséből. (I. Móz. 3:4.—6.)

Ugyanez történik a gyermekkel is. Szülői nem tiltották el mindentől, amit kíván, sok mindent megadtak neki, amit bátran élvezhet. De a Gonosz azt sugalmazza, hogy *az az igazi, amit eltiltottak* s ha ezt az egyet nem adták meg, annyi, mintha semmit se adtak volna. A gyermek *igazságérzete* is tiltakozik ez ellen, azonban a Gonosz arra fordítja a dolgot, hogy a szülők gyöngének, szűkölködőnek akarják megtartani a gyermeket, zsarnokilag félnek attól, hogy olyanná lehet, mint ők s többé nem parancsolhatnak neki. Azután azt festegeti, hogy milyen jó, kedves és kívánatos azt tenni, ami jólesik, amit akarunk s ami gyönyörködtet. A szülők ezt teszik, de a gyermeknek nem engedik. Tehát légy nagy, bátor, erős, mint ők és szakíts a gyümölcsből. Miért volna ez csak neked tilos, mikor *más gyermeknek* jó szülői megadják azt, amit te hiába kérnél a tiedtől? Szülőid irigyek, féltékenyek, rosszak, ne törődj velük. Ez a legédesebb alma, a legfényesebb pénz, a legnagyobbat ugró labda, ha hiába kérted, szerezd meg, ahogy tudod. Lopd el. Senki se tudja meg, jól eldugod, titokban játszol vele, eszed meg. Legfennebb letagadod, másra tereled a gyanút. Hallgattál a szóra, ráfigyeltél a kívánatos képre, nem tiltakoztál. Aztán *kénytelen voltál* engedelmeskedni. Szíved erősen vert még a félelemtől, de vad parancsként hangzott, majd csábító dallá, újongássá vált s *elbuktál*.

Egy *másik beszélgetés* alkalmával térjünk rá arra, hogy Isten parancsát megszegni *milyen nagy bűn* s hogy Ádám és Éva *menthetetlenek*, mert nekik egyenesen Isten, tulajdon szájával tiltotta el azt, amit mégis megtettek. Valószínű, hogy *a gyermek is helyesli* Ádám és Éva elítélését s könnyen belemegy abba a feltevésünkbe, hogy *ő feltétlenül engedelmeskedne, ha*

maga Isten jelenne meg és mondaná neki, mit tegyen és mit ne. Mutassunk azonban rá, hogy Ádám és Éva az *első emberek* voltak, őket közvetlenül Isten teremtette kezeivel, nekik Isten úgy volt atyjuk, mint a gyermeknek a maga földi atyja. Nem követtek el tehát *nagyobb bűnt*, mint a gyermek. De ebből az is látszik, hogy *nem a szülők találják ki*, mi jó és mi rossz, hanem Isten megbízásából mondták: nem szabad. Amit adtak, *ők is* Istentől kapták s az Ige mondja meg, mit kell eltiltaniok. Így szolgálnak Isten akaratából a gyermek javára.

Igy állván a dolog, a gyermek *Isten iránt volt engedetlen* és ellene vétkezett, mikor a szülők parancsát áthágta. *Éppen-olyan menthetetlen*, mint az *első emberek*. A Gonosz tehát *most is* hazudott, mikor a szülőket irigységgel, rosszasággal vádolta, akár Istent annak idején. A szülők a mennyei Atya szövetségében *javát akarták* a gyermeknek s *szeretetből* óvták a halált hordozó tiltott gyümölcstől. Ez a gyümölcs, vagyis a tiltott módon megszerzett tárgy szintén hazugnak bizonyult, mivel a Hazugság atyjától való. Nem szerezte azt az örömet, *amit ígért*. Mikor megvolt, már nem tudta igazán élvezni. Rejtegetni kellett vagy nagyon gyorsan megenni. Mit ér például a lopott pénzen szerzett labda? Nem lehet dicsekedni vele a társak előtt, dugdosni kell, nem lehet játszani vele. Zsebben sem hordozható, mert elárulna, azonkívül ki is fogja égetni s megperzseli a bőrödét is. Hiába minden: *oda kell tenned* szülőid elé s *be kell vallanod*, mit tettél, különben Isten szava szerint *el kell pusztulnod*.

Egy *harmadik beszélgetés* tárgya lehet a gyermek szívére való mélyebb ráhatás céljából *a másoknak okozott fájdalom*. Hogy kereste *szegény édesanyád* azt a pénzt, amit elloptál. Mindent felforgatott, minden sötét zugba bevilágított, újra seperte az egész házat, amíg a dereka belefájdult s hozzá még édesapád is szemrehányást tett neki, hogy nem tud bánni a pénzzel. Könny szökött a szemébe s mentegetőznie kellett, ártatlanul. Milyen bús volt a ház *édesapád haragja* miatt, alig lehetett lélekzeni benne. *De te mégsem szóltál*. Most már tudta, mit tettél s félelem fogott el a büntetéstől. Megértem. De miért kellett hebegned-habognod, mért tagadtad, hogy láttad azt a pénzt a varrógép sarkán, ahová édesanyád tette, mielőtt a boltba indult? Pedig *a hazugság* sokkal kínosabb volt, mint

amilyen a reádváró *büntetés* lehetett. Talán jólesett édesanyád kísírt, kérdő szemébe nézned, mikor ma reggel reád tekintett s várt valamit: a vallomásozat? Miért remegtél, ha édesapád megszólított? Iszonyodtál, hogy *azt* fogja kédezni. El kellett *futnod, bújnod* előlük, mint ahogy Ádám és Éva elrejtöztek Isten elől a fák között, hiába. *Szüleid már tudták*, megértették tekintetedből, hazudozásodból, egész magaviseletedből. *Isten adja nekik ezt a látást*, mert nem tűri, hogy a bűn titokban maradjon, hogy mások szenvedjenek miattad s te megmenekülj. A Gonosz nemcsak téged akart megrontani, hanem azt is, hogy mások kárt, bosszúságot, bánatot szenvedjenek miattad, éppen akik szeretnek, mert *ebben gyönyörködik* az, akit Krisztus Urunk embergyilkosnak nevezett. A bűn *az ő gyermekévé*, gyilkossá tett, hogy szülőid lelkét öldököld, de ez az út továbbvisz, ez a Kain útja, aki életét kioltó gyilkosává lett Ábelnek. A hazugság és a lopás folytatása a gyilkosság, idejut az, aki nem áll ellene a kísértőnek.

c) *Bűnértés és bűnhődés.*

Ezeket a hatásokat aszerint kell *fokozni, mélyíteni*, ahogy *azt* a gyermek egyénisége, helyzete szükségessé teszi. A felébredt *bűnértésnek* nem csak a szülők, hanem *Isten* felé is meg kell mutatkoznia.

A képzelettel megelevenített *bűnértésnek* a gyermekben *mély gyökere* van. De ha ezt sikerült a lelkigondozónak felébrésztetnie, azonnal arra kell igyekeznie, hogy felhasználja a gyermek *segítésére a szabadulás felé*.

Ennek azonban a gyermeknél *nem a bűnbánat és a bűnbocsánat az elsődleges útja*. A gyermek logikája szerint *ha elég* a bűnt megbánni, bocsánatot kérni s ezzel a *teljes* feloldozást megnyertük, akkor a *bűn nem nagy dolog*, olcsón lehet megúszni s máskor is elkövethető. Érzése az, hogy *a bűnt csak a büntetés* egyenlíti ki és törli el. A gyermek *ótestamentumi* lény, a maga gondolkozása szerint. Ezt azonban a lelkigondozónak *el kell fogadnia* s először a gyermek *igazságérzetéhez* fordulnia, mint legerősebb erkölcsi adottságához. (*Hanse.*)

A gyermek *bánkódik*, de nem a bűn felett, hanem a *következményektől* való rettegés miatt. Ezt kell odaformálni, hogy a *büntetést helyesnek és szükségesnek* lássa, vállalja és elvárja.

Készségét a test erőtlensége miatt *fel kell készíteni* erre, mert a kibúvás, elkerülés, elmaradás a gyermek jellemére, jövőjére súlyos károkat jelentene, megrögzítvén benne a belső nyugtalanságot, az elintézetlenség érzését. Isten megváltoztathatatlan törvénye, hogy a bűnnek bünhődnie kell s nem volna szent és igazságos, *nem lenne Isten*, ha ez nem így volna. A gyermeknek *akarnia, kívánnia* kell a bünhődést, ha fél is tőle. Amíg a törvény külső, ez az eljárás *nem mellőzhető*.

Azonban mégsem *puszta törvényeskedésből*. Azt kell megéreztetni vele, hogy Isten *magát a bűnt* gyűlöli és bünteti, s a gyermeknek azért kell szenvednie, mert *egyé lett* azzal, de a büntetésben *elválík* tőle s ezért *jobb bünhődni, mint a bűnben maradni*.

A másik fontos dolog, hogy a büntetésből ismeri meg a gyermek *a lelki élet* törvényes rendjének *komoly és szent* voltát. A természetben hamarosan megtapasztalja s tiszteli azt, hogy a tűz éget, hogy attól, ami élteni, egyetlen lépésre van a halál, de éppenezért hajlandó a lelki élet dolgait könnyedén, játékosan venni, mintha itt önkénye és vágyai nem ütköznének hasonlóan halálos komolyságú törvényekbe. Ezért kell megtudnia, hogy *a bűn is éget és pusztít*, hogy nemcsak testi, hanem *lelki halál* is van. A bibliai történetek Ádámtól Júdásig megrázóan hirdetik ezt s a lelkigondozónak úgy kell ezt a sötét, félelmes sorozatot a gyermek szeme előtt elvonultatni, hogy a törvény *nevelőmestere* lehessen a Krisztusra.

¶d) A büntetés és bocsánat.

A lelkigondozónak azonban itt nem szabad megállania. A büntetés *nem elégtétel a bűnért*, hanem csak szükségszerű és igazságos *következmény*, mert „Isten nem csúfoltatik meg”. A bűn *erejét* azonban nem veszi el.

A bűnt *csak Krisztus győzi le*, aki meghalt helyettünk és érettünk. Ezért a nagy szeretetért, áldozatért *bocsát meg Isten a megtérő bűnösnek* s az Ő nevében *a szülők is megbocsátanak* a büntetés után *bűnét bánó és bocsánatot kérő* gyermeknek, megbékülnek vele.

Vigyáznunk kell, hogy a büntetés *nevelői* legyen. A gyermek igazságérzete vállalta a büntetést, annak tehát *se tréfának, se túlszigorúnak* lennie nem szabad, mert az igazságtalanság

megrendítené a gyermek lelkét, elkésérítné s továbbgyötörné, „féregként furkálva” benne. (*Hanse.*) A mérték azért olyan fontos, mert csak a gyermek által is igazságosnak érzett büntetés ad hitelt a megbocsátásnak, megbékülésnek s közvetve ez adja a bizonyosságot Istennek a Krisztusban való megbocsátása és megbékélése felől is. Ez a későbbi hitéletben döntő jelentőségű alapélménnyé válik.

A lelkigondozónak ezért már a gyermekkorban valódi, azaz *pneumatikus célú* segítőnek kell lennie. Már itt is érvényes *Thurneysen*-nek — általunk is megállapított — tétele, hogy a lelkigondozás tartalma Isten kegyelmi Igéje a bűnösökhöz, mert a lelkigondozói igehirdetésnek semmi más (lényeges) tartalma nem lehet, mint a bűnök bocsánata Jézus Krisztus által.

e) Hazugság.

Néhány szülő túlkeményen ítéli meg és bünteti a *gyermekhazugságot*. A gyermeknél azonban a hazugságnak többféle oka lehet. *Máday* és *Hanse* felsorolják a *képzelet* játékoságát, a *félelmet* s az *érvényesülésért* való hazudozást.

Az első nem bűn s csak túlcsapongását kell korlátozni, néha tréfásan, hogy a gyermek is kacagjon rajta.

A másodikért a szülő, nevelők is felelősek, tehát nem annyira büntetniök, mint inkább feleslegessé tenniök kell.

A harmadik lehet a kísértés gyökere s veszedelmes.

Weinmann K. ebben azt látja, hogy a gyermek jobbnak akar feltűnni, mint amilyen vagy amilyennek érzi magát s hazudik, mert nem talál más utat a megbecsültetéshez, tökéletlenségének bevallásához. Ez azonban nem rosszság, hanem tévedés.

Szerintünk az önérvényesítésért való hazugság a kísértés és a bűn útja s ezért nem szabad enyhíteni a jelentőségét. Rettenetes példáját a Szentírás *Géhazi hazugságában* és bűnhődésében szemlélheti (II. Kir. 5:20.—27.) s a lelkigondozó használja fel ezt a megrázó történetet a gyermek lelkére való ráhatásra, mert ez a hazugság az Isten ingyen kegyelmének dicsőségét akarja tönkretenni a maga alacsony önzésével. Ez a ráhatás előzze meg a büntetést s ha büntetni kell, a szigorú üldözés ne kergesse a gyermeket újabb hazugságba.

f) A gyermek szexuális bűnézése és bűnei.

A gyermeknek a *szexuális élettel* kapcsolatban is vannak bűnézése. Noha a gyermekek túlnyomó része nemi tekintetben *semleges*, mások már *nagyon korán* kiválthatnak a gyermekből szexuális ézéseket, siettethetik az ösztön ébredését, esetleg egy évtizeddel is korábban a normálisnál. *Máday* szavaival más ézésekkal társult ingerek által *előképezhetik* a központi idegrendszerben a szexuális ézészört.

E tekintetben a gyermekkor *nem egységes*, nagy különbség van a kisdedek, kisgyermekek, iskolások s ezek között a 6—7, vagy 10—12 évesek között.

Freud szerintünk *túlzott jelentőséget* tulajdonít a gyermekkori szexuálisításnak, mert *minden* élvezetet nemi jellegűnek tart s minden ösztönt a nemiség részösztönének.

Az azonban igaz, hogy az élvezetet okozó testi ézése már igen korán *ravezethetik* a gyermeket a nemi szerveivel való játékra s e félékre a különmemű gyermekek *egymásközt* is hajlamosak.

Külön *érdekességet* ad ennek az, hogy kezdettől fogva *tiltva van* s ezért a kíváncsiság indítékot ad a játékra, azzal a feltevéssel együtt, hogy ez *nagyobb élvezetet* okoz, mint más testrészek érintése, csiklandozása, vagy egyszerűen a látása is.

Ehez járul, hogy a *felnöttek nem óvatosak*, vagy éppen *szabadosak* szerelmi enyelgéseiknek a gyermek szeme előtti folytatásában. A gyermek tudni kívánja: *mire jó ez s a maga módján utánozni* próbálja testvéreivel, társaival.

Akadnak *avatatlan, lelkiismeretlen bujtogatók és aljas tréfacsinálók* is, akiknek öröme telik a gyermekek ilyen játszódtatásában.

Az *iskoláskorban* tudatlan, rosszul tudó, vagy koraérett társak azzal szereznek tekintélyt a kisebbek előtt, hogy „felvilágosítják” őket. Így a *semleges gyermek csábítás folytán korán érdekeltté lesz* a nemi kérdésben, a maga módja, lehetősége szerint.

Reánknézve az a fontos, hogy *egyetlen gyermek sincs*, aki ezt az érdekeltiséget *ne tartaná bűnnek* s ezzel kapcsolatban *ne támadnának bűnézése*. Sőt a külső törvény tiltásának keménysége folytán ez lesz *reánézve a bűn*, úgy hogy a bűnte-

téstől való félelme ebben a vonatkozásban a legsúlyosabb. Ezen a téren *beismerést, vallomást nem várhatunk tőle* s ez az oka, hogy *a későbbi jellemhibák és neurózusok* nagy része a gyermekkor e fojtott, eltitkolt nemi bűnézésére vezethető vissza. Az esetek és a lehetőségek általában nem ismeretes s ezért mellőzött súlyos jelentőségére különösen *Pfister* hívta fel a figyelmet.

A lelkipozítót *a pillanatnyi szükség* megoldásán túl főképpen *a jövő* érdekli, hogy *előkészítő lelkipozítást* folytasson az ifjú- és felnőttkor lelkileg egészséges megalapozására.

Evégből *három gondolat körben* kell munkálkodnia. Ezek: 1. az egész kérdés *tilalmasságának* s ebből fakadó *szenzációjának revíziója*, 2. a *születés mikéntjének* magyarázata és *a nemi felvilágosítás módja*, 3. *a gyermek tényleges nemi tévelygései*vel szemben való magatartás, eljárás tisztázása.

Ezekkel a kérdésekkel *nevelők és orvosok* is foglalkoznak, noha teljesen egységes és megnyugtató álláspontra ezideig nem jutottak el. *A lelkipozító figyelembeveszi eredményeiket, de sajátos feladatát tartja szeme előtt: a bűn, váltság, bűnbocsánat, örökélet pneumatikus követelményeinek szolgálatát.*

Elsősorban *a keresztyén szülőkkel* igyekszik egyetértésre jutni a kérdésekben, hogy azok *le ne rontsák*, hanem *elősegítsék* munkáját. Errenézve mindenestre segítségül hívja *a családgondozás* és *a közösségi lelkipozítás* munkáját is. *A lehető egységesség* nélkülözhetetlen alapja a személyes foglalkozásnak a nemileg érdekelt gyermekekkel.

Az első gondolat körben a feladat az, hogy az egészséges és a helyes szeméremérés érdekének tiszteletbentartása mellett *mérsékeljék és normalizálják* a gyermek számára a nemi vonatkozások *feltétlen, merev tilalmasságát.*

Ne hangsúlyozzuk ki ezeket a vonatkozásokat, kezeljük egyforma természetességgel a gyermek *egész testi életét* s szoktassuk arra, hogy ő is így lássa azt s ne higgye, hogy testének egyes részei titokzatosabbak, s elhallgatandóbbak, mint a többi.

A gyermek *szándéktalan mozdulatait* a szülők ne vegyék túlságosan észre s ne tiltsák le kihangsúlyozottan, hanem egész testi viselkedésével *együtt, egyformán* szabályozzák. A gyermekkel való beszélgetésben ezek a vonatkozások *sohase éleződjenek ki, se tréfás, se komoly módon.* Különösen vigyázzunk,

hogy a fiúk és lányok értékelése úgy a mi részünkről, mint maguk között azonos legyen, ne adjunk okot a fiúk tulságos önértzeteskedésére, a lányok önlebecsülésére. *Viselkedésünk* ne keltsen kíváncsiságot a nagyok „titka” iránt, akadályozzuk meg legalább az iskoláskor előtt *avatatlan és felelőtlen személyek* beavatkozását a gyermek életébe.

Ezek által a *tilalom veszít élességéből*, a kíváncsiság csökken s *ritkább lesz a bűnértés* és annak *káros elfojtása*.

Törekvésünk lényege az, hogy a *nemiség ne lehessen a gyermek számára mérgező szenzációvá*. Ez *negative a legnagyobb jótétemény*, mely egész életére áldásosan hatna ki.

A *pozitív tennivaló* az, hogy építsük az *erkölcsi felelősség és áldozatosság alapvető jellemzőit* a gyermek lelkében. A testi és lelki élet egészét *egyforma erővel állítsuk a jövő hivatás és kötelesség mértéke alá*.

A célját tévesztő jószándék ott hibázik, hogy a nemiség jelentőségét *kiszakítva, elkülönítve* próbálja erkölcsivé tenni. Ez módot ad a gyermeknek a *félreértésre, a helytelen megítélésre, a gyanúsításra és az ellenkritikára*.

Ellenben ha „*többek közt*” hall arról, hogy a jövőben *mennyi mindenre* hivatott, mire *ma még* nem képes pld. arra is, hogy *maga legyen atya és anya*, neveljen és szeressen gyermekeket, természetesnek s felemelőnek fogja tartani hivatását. Mindez előkészítő lelkigondozás az erkölcsileg *nemes szülői életre* s ezzel segít a lelkigondozó a *szülőknek* a nevelési alap megszilárdításában. Sajátosan lelkigondozói feladat ebben a gondolkörben *már fellépett bűnértések* kezelése.

Mivel ezt a gyermek titkolja, nem vallja be, meg kell keresni az okot, ami a bajt táplálja. Ez nehéz, mert *több lehetőség* van. A bűnértést okozhatja maga az a tény, hogy a gyermek *tud a tilalomról* s az nyomja őt; ha tilalom nem volna, bűnértés sem lenne. Itt tehát az a nemtudatos sejtelem tör fel, amit *gyermeki aszketizmusnak* nevezhetnénk, hogy t. i. *maga a nemiség bűn*.

De lehet, hogy a gyermek *a tilalom ellenére* érez vágyat erotikus öningerlésre, azt talán gyakorolja is, vagy erotikus játékokban vett részt fiúkkal, leányokkal.

Végre lehetséges az, hogy *mások figyelmeztették* nemiségére s ez ellenkezést, félelmet, önutálatot keltett benne. Mind-

ezek a bűnértésben tükröződnek, mely lehet súlyos, okozhat mély levertséget, kínzó szorongást, testi-lelki zavarokat.

A lelkipázkodó *ne kérdezősködjék* ezekről, ne is célozzon rájuk, hanem igyekezzék megnyerni a gyermek bizalmát, kerüljön vele barátságba, elegyedjék játékba, derítse fel. Azt se említse, hogy *ismer olyan gyermeket*, akinek eféle érzései vannak. Annál kevésbbé fokozza vagy ítélje a bűnértést s *ne követeljen* semmit.

A *negatív bűnértés* aszketizmusát, önútálatát Isten teremtoi munkájának jóságával és nagyszerűségével próbálja ellensúlyozni.

Ami Isten akartából van s azt szolgálja, az nem lehet tisztátalan, gyűlöletes, ellenkezőleg: „látá Isten, hogy jó”. *Maga az élet*, ami tőle van, szent, mert titka a szeretet.

Csak *a bűn él vissza* a szeretettel s keseríti Isten atyái szívét. Bűnös az, aki nem akar szeretni és szolgálni s nem becsüli meg Istentől adott testét-lelkét, mint ennek eszközét.

Te már most is *sok képességeddel szerethetsz és szolgálhatsz*. De még nem tudod, hogy Isten bölcs szeretetéből *sokkal többet* és nagyobbat fogsz tehetni. Elrejtett ajándékok, csodák, hősi tettek fognak rendre kivirágozni belőled, ha Isten parancsai szerint élsz.

Ezért *tisztelned és becsülnöd kell önmagadat*, nem hiúságból, hanem mint Isten tulajdonát, eszközét. Az Ige szerint tested a Szentlélek temploma, lelked még Isten mélységeit is képes vizsgálni. Tested a halálból is feltámad egykor s megdicsőül, lelkedre örök üdvösség vár Krisztusnál.

Ne félj, higj Isten hatalmában és kegyelmében. Ugy érzed most, *méltatlan* vagy a kegyelemre s Isten szentsége előtt remegsz. *Én is így* vagyok ezzel s *minden hívő ember*. De Isten tulajdon szavával biztosítlak, hogy Ő nem akarja a bűnös halálát, hanem hogy megtérjen és éljen. Krisztus *ezért* áldozta magát érettünk s előbb szeretett minket, mint mi őt. *Csak őt szeresd* s ha félelmed, rossz érzésed van mindig arra gondolj: az Ő vére elmossa a mi bűnünket.

Ha a bűnértésnek *pozitív alapja van*, akkor sem szabad feddeni és ítélni. A félelemérzés növelése még makacsabb elfojtásra vezet. Ne említsük s ne tárgyaljuk *magát a tévelygést*. Mutassuk meg *a szabadulás* reménységét és lehetőségét.

A lappangó okot ne tegyük *jelentéktelenné*, a bűnt ne nyilvánítsuk semmiségnek, Isten szentségéből ne alkudjunk, hanem rajzoljunk olyan *megragadó gyermek-életet* Krisztus követésében, az Igéből, ami *önmagában* felel a titkos kérdésekre s a lelket kívánatos út felé fordítja. Milyenek lehettek *azok a gyermekek*, akiket Krisztus ölébe vett és megáldott s akik közül egyet odaállított tanítványai elé: ha ilyenek nem lesztek, nem mehettek be Isten Országába. Lehetnél te ez a gyermek? És *miért ne* lehetnél? Erre kell készülnöd és készerlenned.

A *második gondolat* körben, a *születés mikéntjének s a nemi felvilágosításnak* kérdésében a nevelők ma is vitáznak s a szülők egy része ragaszkodik a felvilágosítás mellőzéséhez, nem törődve azzal, hogy a gyermek más úton, de téves és tisztátalan értelemben, nagyon korán felvilágosult.

A *pedagógiai kérdést* kikapcsoljuk, mert a lelkigondozás csak azokkal az esetekkel foglalkozik, melyekben a gyermek *már túl van* a felvilágosításon, de zavarait éppen annak tévedései és ellenmondásai okozzák.

Hünlich már a hétéves gyermek számára megírja „az atya első szavát” a kis testvér várására való előkészítésül. Igen helyesen nem törődik azzal, hogy a gyermeknek *vannak-e már* ebben a kérdésben saját képzei, szerzett véleménye, valamely ismerete. *Előlről kezd* a dolgot, tiszta lapra írja tiszta gondolatait. Ez a lelkigondozó helyes magatartása ebben a dologban, bármely gyermekkel szemben.

Maga a gyermek is akkor fogadja bizalommal s végzi el saját magában eddigi zavaros gondolatainak és érzéseinek revízióját, ha nagy megkönnyebbülésére a lelkigondozó *nem faggatta* felőlük s nem vitatkozott vele, hanem föltételezte róla, hogy nyílt és tiszta lélekkel áll a titok előtt. Ennek hite minden gyermekre nézve megtisztelő és hálás viszonzásra talál.

Hünlich az *apa* kötelességévé teszi ezt a lelkigondozói felvilágosítást, hogy kiemelhesse *az anya hivatásának és áldozatának* jelentőségét. Ezért a hivatásért és áldozatért „mi ketten” (az apa és a gyermek) vigyázunk anyára, hogy megvédhesse testében a születendő gyermek életét. Az anya életével, „mi”

pedig tetteinkkel (segítségünkkel, munkánkkal) hozunk áldozatot a jövődőért.

Nem a *titkolózás* és nem a *mese* a helyes, hanem a gyermek lelkének az *áldozat törvényére* való figyelmessé tétele s fogékonnyá alakítása. Emellett a testvér születése előtt az anya, azután pedig az újszülött körüli szolgálatba *ténylegesen* be is vonjuk. Ez útját vágja a henye, tisztátalan, zavaró és feszélyező gondolatoknak, érzéseknek.

Ehhez kapcsolódhatik a gyermek *saját nemiségéről* való lelkigondozói tájékoztatás, mostmár az ő jövőbeli, szülői áldozatára vonatkoztatva.

Itt az a fő, hogy a gyermeket *neme szerint* előkészítsük az Istentől számára rendelt *egy valakinek* tudatára.

Most nem jelent semmit, hogy ti fiúk és lányok vagytok, mert *mind gyermekek vagytok* és egyförmán becsüljétek egymást. Elég tudnotok s kell is, hogy tiszta barátságotok és játékaitok Isten kedves, örvendeztető *ajándéka*, melyet azért kell különösen megbecsülnötök, mert Isten a sok gyermek közül *a fiúnak egy leányt, a leánynak egy fiút örökóta teremtett és kiválasztott*, hogy majd ha felnőnek, igaz szeretetben élettársai legyenek egymásnak. *Most még* nem tudjuk, melyik az, Isten ujjmutatására fogjuk megismerni. Most még ott alszik valamelyik gyermek lelkében. Nem szabad durván, ostoba kíváncsisággal, tiltott módon keresgelnünk és ébresztgetnünk, hogy hátha ez vagy az rejtegeti. Tisztán és áhítattal kell készülnünk megjelenésének pillanatára. Milyen gyönyörűen mondja Isten Igéje, hogy az *Úr mély álmat bocsátott Ádámra*, mikor Évát teremtette neki. (I. Móz. 2:21.) Így kell *a mi lelkünkben is* mélyen aludnia minden bűnös kívánságnak és próbálkozásnak, míg Isten meg nem alkotja és el nem hozza azt az *egyetlent*, akit mellénk akar adni segítőtársul és vigasztalóul.

A nemi fejlődésre igen jó lelki hatással lehet a szülőknek gyermekeikkel való *baráti viszonya*, bizalomteljes kapcsolata, mely sok zavart és bűnérzést zár ki. *Lerche* azonban helyesen figyelmeztet, hogy ez nem nélkülözheti a szükséges *fegyelmet*, éppen azért, hogy a gyermek ebben a légkörben egészen gyermek maradhasson. Nem a félelem szolgatermészetéről van szó, hanem a lelkiismeret hitet ébresztő töviséről, hogy a családban *a felelős szeretet* közösségérzése bontakozhassék ki.

A harmadik gondolkörben a gyermek tényleges szexuális tévelygései, visszaélései, bűnei kerülnek elénk. Ezek közül említsük meg az *Ödipus-komplexust* és az *onániát*.

Ödipus-komplexus alatt azt a lelki kapcsolatot értik a lélekkutatók és orvosok, melyben a fiúgyermek anyja, a leány apja iránt szexuális vonzalmat érez.

Máday szerint ezek a vonzalmak nem a gyermekből, hanem a szülőkből indulnak ki, nemtudatos vonzódásuk másnemű gyermekük iránt nyilvánul meg helytelen viselkedésükben. *Freud* ezzel ellentétben a *neurózisok sokaságát* vezeti vissza a gyermeknek apja vagy anyja iránti nemtudatos féltékenységére s különösen az *Ödipus-komplexusban* találja meg az apával kapcsolatos félelem- és gyűlöletérzések gyökerét.

A ténnyel mindenképen számolnunk kell. A legtöbb ilyen jelenség nem súlyos természetű s a gyermek elnövi ezt a fogyatékoságát. Kivételesen komoly esetekben a lelkigondozónak a szülőkre kell hatni, hogy fegyelmezett és felelősségteljes viselkedéssel a maguk részéről hozzák helyre a bajt. A gyermek bizalmát viszont a felé a szülője felé kell irányítani, aki iránt tartózkodással, féltékenységgel viseltetett. Ki kell vonni a szülők kizárólagos kapcsolatából s bele kell vinni a gyermekmisszió közösségébe, ahol képzelete és érzelmei más és új tárgyat kaphatnak.

Az onániában a nemi ösztön átcélosítását, az azzal való durva visszaélést kell látnunk. *Testi* okokon kívül (vérbőség, hólyagtelítettség, viszketés) a baj lelki rugói a félelemérzés és erős lelki izgalmak, melyek az onánia által vezetődnek le s ennek megisméltésére a gyermek rákap. Sajátosan szexuális okok a nemi kíváncsiság, tudásvágy és a csábítás. Ezek az izgalom és kéjézés folytán szenvedéllyé fokozhatják a visszaélést.

Az onánia igen sokrétű és változatos jelenség. *Máday*, elemzés folytán tizenöt változatát különböztette meg. Ezek: élvezet-onánia, a jóleső érzésért; közérzet-o., a közérzet pillanatnyi javítására; levezető v. eltérítő-o., a szomorú, kínos gondolatok elűzésére, a feleléstől, az írásbeli dolgozat el nem készülésétől, a tananyag ijesztő nagyságától, nehézségétől való félelem levezetésére; elaltató-o., mely szokássá lesz az alvás előidőzésére; kimerülési-o. a szervezet megnyugtatósaért;

vígasz- v. pótló-o a sérelmek és veszteségek ellen; *narcisztikus-o.* a saját testére irányuló szexuális vágy kielégítésére; *szerelmi-o.* más gyermek , esetleg felnőtt képzelt alakjával való szerelmeskedés; *utánzó-o.* a férfiasság ábrándjának átélésére; *bosszú-o.,* a felnőttek törvényei, tilalmai elleni lázadás; *titok-o.,* a bezárkózás, titkolózás öröméért; *szorongásos-o.* a szülők (anya) kényeztetésének kieroszakolására s a fontosság átérzésére; *mentesség-o.* a feladatokkal szembeni felelősség koholt elhárítására (beteg vagyok!); *erkölcsi* küzdelemben folytatott o., inkább serdülőknél, az önértéklés válsága és kudarca; *lemondás-o.,* a küzdelem feladása, pusztulási vágy, a halódás érdekességében való kielégülés.

Komoly orvosokkal és lélekbúvárokkal egyetértőleg állapítjuk meg a lelkigondozók (és nem a gyermekek!) számára, hogy az onánia nem az a végzetes *betegség és bűn,* aminek kétségbeesett szülők képzelik.

A könnyű onániának, mondja *Máday,* az egészségre alig van hatása, a gyermek- és serdülőkorban nem kell nagyobb jelentőséget tulajdonítanunk neki.

Van *súlyos onánia* is, mely naponként ismétlődik s hosszú éveken át tart, ennek káros testi és lelki hatásai a fogyás, vérszegénység, bágyadtság, feledékenység, szórakozottság, az akaratérő csökkenése, félnkség, magányosság. Ezek az idegrendszer kimerüléséből eredő tisztán *működési* (funkcionális) tünetek s szervi elváltozásokkal (gyulladás, sorvadás, bénulás) nem járnak.

Az onánia tehát *megfelelő egészségi szabályok* betartása, *lelki ösztönzés,* foglalkoztatás által orvosilag és nevelőileg gyógyítható.

A lelkigondozás szempontjából azonban az onánia *nagyon is komoly baj.* Elsősorban a szülői és közvéleménybeli *túlzott tilalomért, elítélésért* és büntetésekért, melyek miatt ez a visszaélés *roppant bűnérzéssel* nehezedik a gyermek lelkére.

Távrolról sem mondjuk, hogy *a lelkigondozó ne tekintse bűnnek* az onániát s azzal vigasztalja a gyermeket, hogy nem bűnös és hogy csekélység az egész. Legtöbbször a gyermek is tudja (iskoláskorában), hogy az Úr Onánt ezért a bűnért halállal büntette. (I. Móz. 38:8.—10.) Durva, visszataszító, utálatos, lealjasító bűn ez s lényegében csakugyan halálos ellensége

és veszedelme a léleknek, egy vagy más módon, de valóságos értelemben.

Azonban *nem* levezekélhetetlen, *nem* gyógyíthatatlan, s *nem* végzetes bűn. Megvan *a biztos, diadalmas lelki orvosa: Krisztus*, az erős fegyveres, akit ha lelkünk házába fogadtunk, kiveri onnan ezt a gonoszt s megvéd ellene a jövőben is, mert ha Ő tölti be lelkünket, ott ennek a tisztátalan ördögnek helye nincs többé. (Luk. 11:21.—22.)

Szükséges tehát a bűnézésnek *bűnbánatra* vezetése, de ezentúl mindenekfelett *a hit gerjesztése* Krisztus szabadító hatalma iránt. *Testileg és idegileg* az orvos meggyógyíthatja az onániát az önbizalom felébresztése és megerősítése által, de *lelkileg* csak *a hősiesség szenvedélyének* felszítása biztosíthatja a győzelmet e tisztátalan szolgál-szenvedély ellen s ezt a hősiességet csakis Krisztus és a neki való önátadás adhatja meg. Mikor a gyermek az Ő szövetségébe lép, olyan felszabadító érzés tölti el, mintha homályos, férgekkel telt barlangból kilépve, mélyet lélekezne a szabad, tiszta, napfényes levegőben.

A bűnöző, büntettes, züllött gyermekek lelkigondozása a *közösségi* lelkigondozás körébe tartozik.

C) A környezet jelentősége a gyermek lelkigondozásában.

1. A gazdasági helyzet.

Bármely környezet éppen annyira *akadályozó*, mint *segítő* tényezője a lelkigondozásnak.

A család *gazdasági helyzete* a gyermek testi-lelki életének alakulásán túl kihat pneumatikus életére is s forrása, motiválója lesz tévelygéseinek, szenvedéseinek, bűneinek.

A szegény család gyermeke sokmindent nélkülöz, ami a tehetősebbeknek magátólértetődően áll rendelkezésére. A vagyoni egyenlőtlenség tapasztalása okává lesz a szegény gyermek csalódásainak, Isten igazságossága feletti kételkedésének, fogyatékoságérzése súlyosbodásának, kísértéseinek, erkölcsi kudarcainak. Ezek a szegénységgel együttjáró *nehézségek*.

Vannak viszont a szegénységben *segítővonások* is, melyeket megragadhatunk s felhasználhatunk a lelkigondozásban. A

szegény gyermek lelke nincs megterhelve azokkal az indulatokkal, melyek a kényeztetett gyermekben elhatalmasodnak. Kívánságai szerényebbek, kielégíthetőbbek. Közelebb van Jézushoz, az evangélium vigasztalásához, hatalmas erőforrása az, hogy Jézus és apostolai a szegény ember életét élték s azt tették a lélek kincseivel kívánatossá, dicsőségessé. Helyzete Isten szeretetének különös gondoskodását mutatja és sokkal reményteljesebb, mint a gazdagoké. A szegénység csodálatos kútfejévé válhatik a „jószívűség gazdagságának”, amiről Pál apostol olyan emlékezetes és megható képet rajzol. (II. Kor. 8:1.—15.)

A gazdag család gyermeke lelkileg nagyobb nehézségek közt növekedik. Nincs önállósága, kevés az önereje, sajátmaga szerzette öröme, s többnyire nélkülözi a szülők közvetlenül rá-sugárzó szeretetét. Sok gazdag gyermek szegény és szánandó lélek. Élete üres, unalmas, fárasztó. Zsarnoki, élősdi vágyai miatt sok csalódásnak, tévelygésnek esik áldozatául. A munka és szeretet hiánya megsokszorozza szenvedéseit. Kísértései erősebbek és veszedelmesebbek, bukásaitól való felemelkedése nehezebb. A lelki értékek iránti fogékonysága könnyen eltompul, érzéki és anyagias jellemmé lesz.

Krisztus Urunk nem titkolta, hogy *a gazdag nehezen mehet be* a mennyek országába, sőt a maga erejéből *sehogysem*, mert könnyebb a tevének a tú fokán átmenni. A gazdag gyermek szorult rá igazán a Krisztusba vetett *hitre*, az Igének való *engedelmességre*.

Viszont azonban a gazdagság is rejt magában *segítő-erőket*. A gazdag gyermek előtt az a dicsőséges feladat áll, hogy Krisztus erejével *legyőzze a Mammont* s azt a szeretetet szolgálatába állítsa. *Voltak ilyen hősök*, akik ezt az emberileg lehetetlen munkát végezték el hitük erejével, imádságaikkal, engedelmességükkel, áldozatukkal. Istennek ilyen gazdagjai Ábrahám, a hívők atyja, dús pásztorfejedelem, József, a nagylelkűség hőse, a faraó hatalmas helytartója, Dávid és Salamon, dicső, bölcs királyok. A napkeleti bölcsek is királyok voltak s kincseiket Jézus lábaihoz rakták. Zakeust, a gazdag, kegyetlen pénzeszsákot Jézus megtanította a háladatosság bőkezűségére. A mi hívő fejedelmeink, főuraink, nagyasszonyaink kincseiket Isten Igéjének terjesztésére, a hit védelmére s a szeretet jótéteményeire költötték.

Tehát nemcsak a szegénység, hanem *a gazdagság is Isten dicsőségére való* s míg a szegénynek könnyebben nyílik a mennyország ajtója, a gazdagnak éppen az a kiváltsága, hogy nehéz kísértések, félreértés, bizalmatlanság, irigység közepette mondhat le önmagáról s lehet vagyonostól Krisztus tulajdonává, hogy igazi vagyona legyen, „kincse a menyben.”

Szomorú, hogy *az evangéliumi gazdag ifjúnak*, aki olyan kiváló volt, hogy Krisztus is megkedvelte, nem sikerült ez, de milyen gyönyörű és felemelő, hogy egy másik gazdag ifjú, Assisi Ferenc, szósz szerint megfogadta Krisztus tanácsát s mindenét a szegényeknek adva, az Isten boldog szegénye lett, lélekben olyan dús kincsekkel megáldva, hogy ezer és ezer ember segítője, vigasztalója, lelki szabadítója lehetett.

2. A műveltség.

A műveltség a gazdag és előkelő családoknak többnyire megszokott velejárója, de *nem döntő* jellemzője. A műveltség nálunk *a középosztály, az értelmiség kincse*, életének igazi tartalma, fő és döntő tényezője.

Az igazi műveltség, mely az emberiség szellemi kincsének lelki átélése és ezáltal megmunkált belső minőség, erkölcsi nemesség, Istennek legnagyobb ajándéka.

A középosztálybeli *művelt család gyermekének* az a lelki akadály *és nehézsége van*, hogy szellemileg elszigetelt, kényelmes, elkényeztetett ú. n. *úri életformába* nő bele, mely tulságosan is bekapcsolja a családi otthonba, a gyermekszoba játékvilágába s azon kívül *önállótlaná, bátortalanná, kiszolgáltatottá* teszi.

Baj az is, hogy ez a műveltség *egyoldalúan értelmi* jellegű, elbizakodottá, önzővé neveli a gyermeket, hitét pedig fejletlenül, sokszor elhanyagoltan hagyja.

Az értelmiségi gyermekbe a szülők magas szellemi *becsvágyat* oltanak, becsületügyévé teszik, hogy jó, sőt kitűnő tanuló legyen, tekintet nélkül hajlamaira, tehetségére. Túlhalmozzák tanulnivalóval, rendes leckéjén kívül nyelveket, zenét, táncot, sportot is kell tanulnia. Kevés alkalma marad játékra, barátkozásra.

A harmadik nehézség *szociális* jellegű. Nem szabad szegényebborsú, műveletlenebb család gyermekeivel érintkeznie, a paraszt, proletár vagy éppen „cigány” gyermekhez hasonlítása a legnagyobb megszégyenítés. Családi önzése, társadalmi zárkózottsága, lelki elszűkülése csaknem legyőzhetetlen s ez jellemének súlyos eltorzulását idézheti elő.

Környezethatás szempontjából ez a gyermek van a legkedvezőtlenebb helyzetben. Ez a tipikusan tévelygő, gyötrődő, bűnérzésekben vergődő gyermeklélek.

Viszont a családi műveltség *nagy segítőerőt* is jelent a lelkigondozásban. A művelt családokban a legkialakultabb és legerősebb a szülők és a közösség gondoskodó, nevelő, *erkölcsi* irányító szeretete. Csak itt van komoly, bensőséges *családi otthon*, ami a lelkigondozás számára olyan alap, melyre mindig építhet. Értékes adottságai itt a gyermeknek *az értelmi fejlettség, a szellemi értékek* iránti fogékonyság, *az erkölcsi érzék* finomsága, *az ízlés és magaviselet szoládsága*. Ezek megkönnyítik a lelkéhez való közelférkőzést.

A hitbeli tévelygésekben az értelmi erőt kell számbavennünk s arra vezetnünk rá a gyermeket, hogy az értelem *hit nélkül* a Sátán rabszolgája, míg a hívő értelem Isten legragyogóbb fegyvere a Gonosz ellen. *A szenvedések* közt azzal erősítjük, hogy akinek Isten lelki kincseket adott örökségül, annak a vigasztalása is *önmagában van Krisztus által* s ne keresse azt külső dolgokban. *Kísértései, bűnérzései* szorongásában a *közösség iránti* szolgálat szabadító hitét és szenvedélyét ébresszük fel benne s adjunk módot annak gyakorlására is.

Az ú. n. *kispolgári család* gyermekére nézve lényegében ugyanez a mérték áll, azzal a módosulással, hogy itt a műveltségi tényező szűkösebb, de *az önállóság és életerő nagyobb* s ezért a gyermek helyzete kedvezőbb.

A népi gyermek, a falusi, tanyai, szórványbeli földművelő család természetközelségének, foglalkozásbeli kötöttségének és hagyományos társadalmi korlátozottságának környezethatása alatt fejlődik, műveltsége elemibb és át van szöve az ősi népi kultúrhagyomány sajátosságaival, életmódja szegényesebb, lelkisége szűkebb és igénytelenebb.

Egyodalúbb, de viszont *egészségesebb*, kevesebb fogyatékossággérzéssel küzdő lélek.

A lelkigondozó tartsa magát az igazsághoz, hogy a lélek *alapszükségei itt is azonosak* a más gyermekével. A keményebb sorsú, nehezebben megközelíthető népgyermekben a lelkigondozónak az adott életformák és módok szerint kell a rejtőzőbb, de ténylegesen létező tévelygések, szenvedések és bűnérzések leküzdésén munkálnia. Sohase felejtse, hogy *a kifejezések lehetnek mások, de a fájdalom és szeretet ugyanaz* s főként tegnap és ma és mindörökké ugyanaz a megváltó és szabadító *Krisztus*.

Az utóbbi időkben *a népi életforma bomlási tünetei* új feladatot állítottak a lelkigondozás elé is: *az emberhez méltóbb, szellemibb, szabadabb, jobb élet vágyának megragadását és pneumatikus síkba való emelését*. A népi lelkigondozás s benne a gyermek-lelkigondozás elhanyagolt talaját *újra kell szántani*.

3. A foglalkozás.

A szülők foglalkozása és az ezzel együttjáró világ- és élet-szemlélet a gyermek lelkét erősen befolyásolja. A tisztviselő, kereskedő, iparos, földmives, gyárimunkás gyermeke jellegzetesen *más és más lelki bélyegeket hordoz magán*. Átveszi a szülők foglalkozási *előítéleteit, elfogultságait, ellentéteit*.

A „*céhtudat*” és a „*mi körünk*” önérzete, másokra irányuló lenézése, értetlensége már a gyermek viselkedésében is kirajzolódik.

Ezek a lelki jegyek a gyermek vallási életén is kiütököznek, így tévelygéseiben, szenvedéseiben és bűnérzéseiben is, mégpedig inkább *kedvezőtlen, gátló* módon.

A történelmi viszonyok alakulása folytán az a sajnálatos körülmény alakult ki, hogy a vallás, keresztyénség ügye a *szociális megítélés* dolgává lett.

A társadalom elnyomott rétegei, különösen a proletáriátus, azonosították a polgári, főként értelmiségi osztály *érdekideológiájával Krisztus ügyét*.

Ennek következtében, ha nem is egyetemesen, de eléggé elterjedten, a vallástalanság, hitetlenség, sőt istentelenség *szociális jelszó és fegyver* lett a társadalmi harcban.

A lelkigondozó gyakran találkozik a gyermekek egyes csoportjaiban a szülőiktől *vallástalanná vagy vallásellenessé* tett lelkekkel. Azért lehetséges, hogy ezek mint tévelygők, szenvedők, bűnösök, *mégis hozzáfordulnak*.

Legfontosabb feladata, hogy a gyermekhez illő módon válassza el annak tudatában és érzésében Krisztust és az ő ügyét az egyes társadalmi osztályok, elsősorban a tőkésék és műveltek kisajátító érdekkörétől s ahhoz idomított „keresztynségétől.”

Ha egyelőre *ellentétképen* a gyermek a kizsákmányoltak, elnyomottak ügyévé teszi is az evangéliumot, az ő külön sajátjukká, ez már sokkal jobb, mint a tagadás és közöny. Mert ha egyszer a gyermeklélek elfogadta Krisztust, hamarosan rá fog ébredni az igazi evangéliumra is, mely a társadalmi választófalat lebontja s azok fölött egyesíti a lelkeket, hitben és szeretetben.

Ebben a munkában nagy tényező a közösségi lelkigondozás, a gyermekmisszió, mely a Krisztusban való testvériséget bármely foglalkozású szülők gyermekei közt valósággá teszi.

IRODALMI UTALÁSOK.

A gyermek lelkiségére nézve: Koffka K.: Die Grundlagen der psychischen Entwicklung. 2. Aufl. 1925. Nagy L.: A gyermek érdeklődésének lélektana. Bp. 1908., Piaget J.: Le Jugement et le Raisonnement chez l'Enfant. 1924., Claparède E.: Psychologie de l'Enfant et pédagogie expérimentale. 10. Kiad. 1924. Magyar ford. Weszely Ö., Máday I.: Individuálpszichológia, I. m. 18—23. 109—116. 129—136., Füllkrug G.: Das Erbe der Kindheit. (Seelenkunde der weiblichen Jugend.) 1927. 5.—8. I. Makkai S.: Az Egyház missziói munkája I. m. 286.—87., Kemény F.: Magyar Pedagógiai Lexikon. Bp. 1933. I. 491.—493. 755.—757. 759.—760. 777.—780. 990.—994.

A gyermek vallására nézve: a fentebbieken kívül Imre L.: A gyermek vallása, Hódmezővásárhely. 1912., Darányi L.: A gyermek hita. (A hit. Tíz előadás. Sárospataki Füzetek. 1. Sajtó alá rend. Mátyás E.) 1938. 46.—50. Nagy M. I.: A gyermek és a halál. Bp. 1936., Makkai S.: Az Egyház missziói munkája I. m. 286—287.

A gyermek lelkigondozására nézve: Pastor Hanse: Praktische Seelsorge am Kleinkind. (Blau: Seelsorge an den Jugendlichen Gütersloh. 1930. 1.—20. Lerche M.: Ungläubige Jugend. München. 1931. IV. A gyermek hitfejlődése a szülői házban. 40.—42.—46. 48.—51. Schairer J. B.: Moderne Seelenpraxis. I. m. 69., Schairer J. B.: Entlarvung religiöser Selbsttäuschungen. (Neumann: Einführung in die Psychotherapie I. m.) 195. 197. 205., Jahn E.: Die Krisis I. m. 59. Robertson Fr. V.: A gyermek Jézus fejlődése. Egyházi Beszédei I. m. II. 117.—118., Schmidt Joh.: Kinder ohne Jesus. (Kind und Kirche. Christliche Wehrkraft. 32. München.) 33.—37., Ulbrich M.: Die Krankenseelsorge. Gütersloh. 1912. 93.—95., Weinmann K.: Psychothe-

rapie in der Arbeit an der Jugend. (Neumann: Einführung i. m. 265.—279.) 279., Pfister O.: Analytische Seelsorge. i. m. 33.—37., Hünlich Joh.: Die sexuelle Frage in der Seelsorge, Dresden, 1927. 7.—8., Maday I.: i. m. 26.—28. 41. 46.—69. 19.—23. 80.—96, 103, 133.—135, 140., Thurneysen E.: Die Lehre von der Seelsorge i. m. 59., Makkai S.: Hogyan tanítsunk vallást? Az Út. 1915. I. Kolozsvár. 13.—14., Makki S.: A hit veszedelme. (Zörgeszetek i. m.) 60.—64., Makkai S.: Az Egyház missziói munkája i. m. 190.

IV. AZ IFJÚ LELKIGONDOZÁSA.

A) A probléma.

Az ifjú a felelős személyiség kialakulásának *küzdelmi időszakában* él, melyben mindaz, amivé lesz s lennie kell, *döntés* elé kerül, lényegében el is dől, bár teljességében meg nem valósulhat.

A lelkigondozónak ebben a küzdelemben kell segítségül lenni, melynek nagy akadályja azonban *az ifjú lélek ellenállása*. Az ifjú *önmagával*, *önmagáért* küzd, de azt hiszi, hogy a harcot a családdal, iskolával, egyházzal vívja, mint életének *akadályai*val, ellenségeivel. Ezért játszódja maga előtt *a szabadsághős* szerepét. Másfelől rá van szorulva ezeknek a hatalmaknak segítségére, vezetésére s kénytelen *alkalmazkodni* hozzájuk. Ez szabja meg *külső magatartását*.

A lelkigondozást *az ifjú vallása* érdekli, mint pneumatikus személyiségének talaja.

A gyermekhez viszonyítva itt *fokozottabb személyességre* van szükség a lelkigondozásban, de a legnehezebb dolog éppen az, hogy az ifjúval *személyes kapcsolatba* kerüljünk. Már a megismerkedés elől is bizalmatlanul elzárkózik. Egyéniségét féltékenyen őrzi az idegen, érzése szerint ellenséges tekintet elől. Ezért alkalmazkodnunk kell az úthoz, melyet *maga hagy nyitva* számunkra.

Az ifjú *a maga alkotta ifjúi közösség* tükrében próbál önmagára ismerni. (Baráti kör, egyesület.) A KIE igen helyesen választotta módszerei elvéül, hogy „*ifjakat ifjak által*” nyerjen meg Krisztusnak, mert ez az út felel meg az önmaga létét vállaló, az élet eszményi igénye mellett döntő „örök ifjúság” lényegének.

Az ifjúsági csoport, egyesület, bármennyire független és autonom kíván is lenni, saját maga által választott vezetőin túl is ösztönszerűen *felölt vezetőt* keres magának, ha ezt nem is vallja be s csak baráti tanácsadónak nevezi. Tapasztalja, hogy rászorult önzetlenül érdeklődő, idősebb *barátok* támogatására, ezeket csak kényszerűnek érzett szülői és nevelői kapcsolatoktól *független* emberekben hajlandó, bizonyos feltételek mellett, elfogadni.

Ha az ifjúsági közösség *lelki, vallásos* jellegű, akkor csaknem kikerülhetetlenül *lelkipásztort* keres magának vezetőül, de nem magátólértetődő, hogy ez éppen *a közelében élő* gyülekezeti lelkipásztor legyen, ki mint az egyház *hivatalos* képviselője sok tekintetben *ellenszenves* előtte.

De a *lelkipásztoron múlik*, hogy ő lehessen ez a baráti vezető. Nagy előnye a szülőkkel s iskolai nevelőkkel szemben, hogy az ifjú *személyileg független* tőle, nem tartja maga felett álló közvetlen hatalmi tényezőnek. Unhatja, kicsinyelheti, idegenkedhetik tőle, de *nem fél* s ez módot ad arra a lelkipásztornak, hogy az ellenérzéseket fokozatosan legyőzze.

Helyesen mutat rá *Peter Fr*, hogy az ifjúval *a saját légkörében*, a csoportban, egyesületben kell intim kapcsolatokat keresni, ez a gyakorlati út a lelkigondozói szolgálathoz. A *személyes kapcsolat* lehetősége, mely nélkül lelkigondozás nincs, ezáltal adva van és megvalósítható.

Az ifjú azonban elsősorban *nem külső védelmet* és *anyagi támogatást* vár közössége számára a lelkipásztortól, hanem *lelki kényszer* alatt fordul hozzá kéréseivel. Mivel *lelki válságai döntés elé állítják*, mindent kérdéssé tesz önmagának, de kérdéseire felelni tapasztalat és tudás híján *nem képes*. Felelni az idősebb barátnak, *a lelkigondozónak* kell. (*Imre L.*)

Az ifjú lelkigondozásának titka abban van, hogy e feleletből az ifjú *a maga feleletét* hallja ki, abban a meggyőződésben legyen, hogy a feleletet az ő saját lelkéből mondta ki a barát, a lelkigondozó. A *tekintély felelete* hatástalan, sőt ellenszenves lenne, a *baráté* azonban mélyen megragadó s engedelmes örömmel fogadott lesz, ha valóban hozzáértő, alkalmazkodó s csakugyan tud felelni. Erre van szüksége az ifjúnak s a *hozzáértés és önzetlen szeretet* teszi lehetővé lelkigondozását.

A lelkigondozás azonban *pneumatikus tevékenység*. Nem oktató, nevelő, hanem *döntésresegítő*.

Ennek szükségét az ifjú *nem érzi sürgetőnek*. Némelyek ezért hajlandók azt modani, hogy az ifjúság *vallástalan*. (*Bohne, Grün, Dehn*). Mások ezt nem fogadják el, de kiemelik, *egyházellenességét*, a pozitív hitvallás iránti közönyét, ellenszenvét. (*Pellegrini, Cordier, Szabó Z.*) Vannak azonban olyanok is, akik szerint az ifjúság *egyenesen a vallási döntés kora*. (*Förster, Bühler, Mott, Spranger.*)

Szerintünk az ifjúnak *saját vallása van*, mely nem azonos az egyházi vallásossággal s keresztyén személyisége e kettő közötti küzdelem válságaiban emelkedik ki és szilárdul meg, vagy ellenkezőleg, törik össze és pusztul el.

A lelkigondozásnak éppen az a feltétele, hogy a személyes kapcsolat és feleletadás ne az ifjú *énvallását, lélektani hitelményét* igazolja és erősítse meg, mert ez hamis pásztorlás, a bizalommal való visszaélés lenne, hanem hogy átvezesse ezt az álvallást az *egyházi keresztyénség* személyes átélésébe.

Erre a 12.—18. életévek közötti ifjúnál *kétszer* van alkalma.

Először *a serdülőnél, a 14. életév körül*. Az én-nek ezt az első, jellemző megváltozását a lélekkutatók szívesen nevezik „*megtérésnek*”. De többen (így *James* is) egyszerűen *általános lélektani tünetet* értenek alatta, mely nem szükségképpen vallásos, sőt vallásellenes is lehet. Mások kifejezetten *vallásos megtérést* értenek alatta. (*Strickland, Starbuck, Coe, Imre L.*)

Szerintünk *a serdülőkori válság kiválóan alkalmas arra, hogy az ifjú Istennel kerüljön döntő személyes kapcsolatba s Krisztust Urának ismerje el*. Ebben az esetben ez az „*első megtérés*.”

Enélkül az én megváltozása csak *analogikus* értelemben nevezhető megtérésnek, mert lényegében nem az s csak színezetében hasonlít reá, tehát legfennebb *álvallás*.

Ez a pusztán lélektani hit, az „*én-vallás*”, az ifjú *saját alkotása* s független az *iskolai vallásitanítástól*, azzal egyidejűleg és párhuzamosan alakul, azzal nem találkozik, sőt ellenkezést fejezhet ki. *Önvédelem*, melyet önmagából és önmagának épít fel, menedékül az ellenséges világ támadása, pora és szennyje ellen. Befelé idealisztikus *én-szerelem*, kifelé esztétikai szí-

nezetű pantheisztikus természetimádás, hangulata a halálvágy és a világot megváltó felajánkozás között hullámzik. Hovatóvább mind féltveörzöttebb titok, melybe legfennebb a hasonlóan „vallásos” barát tekinthet bele. A 17. életévig kifejtett alakjában az ifjú titokfejtő bölcselőhajlamának, kifejezést kereső képzelőerejének és bizonyossággravagyó hinniakarásának sajátos önarcképe, „lélektani hit”, mely a pozitív valláshoz mérten sem formáiban, sem jelentésében nem vallásos, sőt egyenesen tagadó is lehet, mert nem tárgyas, bibliai, egyházi tartalmú. Lélektani adottság, álvallás.

Ha a lelkigondozó ezt a hitet tekintené igazinak és elégségesnek s ezt erősítené, igazolná, árulást követne el az egyház és a maga Ura ellen, de az ifjú ellen is, nem lelkigondozást, hanem lélekvesztést művelvén.

Az ifjú én-vallásából tehát ki kell emelkednie a más-nak: Jézus Krisztusnak, az Úrnak; előbb hős, aztán barát-képpen. A lelkigondozó az Ő bizonyágtévő szolgája az ifjú előtt s így kell arra megragadó hatást gyakorolnia.

Az első megtérés idején, a serdülőnél a hősiességre való szomjúhozás ennek alapja. A túlzott büntudat és szabadulási vágy válságát az Isten hőse, a Szabadító Krisztus oldhatja fel, döntően megváltoztatván az érzületet és az értékelést. Egyes esetekben ez az egész életre irányadó, feledhetetlen marad. A lelkigondozó itt az első segítséget adhatja meg az én-vallás legyőzésére s a pneumatikus személyiség kialakulására.

A 15.—18. életévek között létesül a második alkalom. Ebben az időben az én-vallás a második stádiumába lép s a veszedelmesebb válságcsomót fejezi ki.

Az érzület és értékelés válsága helyébe itt a megértés lép, az értelem törekszik szilárd bizonyosságra.

Az ifjú élniakarása csak vagy-vagyot ismer s merev kizárólagossággal tapad ahhoz, amibe belekapaszkodhatik. Ez a tudás, amit az iskola nyújt neki törvény, igazság gyanánt.

Az ifjú bálványa az észtörvények, a természeti törvények, melyeket szilárd tényekül fogad el.

Ezek az „erős látszatok” valójában tekintélyre elfogadott, vitathatatlan s vitatni nem is próbált sarkigazságai lesznek, melyek vagy egyszerre eltemetik vallásos érzését, vagy harcot jelentenek vallásos igényével szemben.

Ha a serdülő megtérése határozott volt is, Jézus Krisztus, a Szabadító hősi Isten s a ráépülő érzület és értékelés most *háttérbe* kerül, szép és fájdalmas *emlékké* válik, melytől *a rideg valóságban* el kell szakadni s felvilágosult önmagunk és társaink elől is *rejtegetni*, talán *szégyelni* is.

Kínzó ellentétképpen szívünkkel ragaszkodunk első szeretetünkhöz, de *értelmünkkel tagadjuk* annak tárgyias valóságát s az életben ható érvényét.

Ez tulajdonképpen a *Madách-látta „ember tragédiája”*, mely az ifjúkorban a legmegrendítőbb. *Jó volna* Krisztusé maradnunk, de *szép álmom* helyett az értelem józan, hideg *igazsága* parancsol velünk.

Az értelem *tagadja* a személyes isteni gondviselést, a személyes halhatatlanságot, az imádság értelmét, a természeti törvény ellenkezik az isteni léttel, a testi halál, a fizikai vas-kényszer feltárásával s még *a vallásban is emberi bizonytalanság*, vitatkozás, felekezetieskedés csüggeszt. A hitetlen felnőttek nagy sokasága *ebben a válságban* keményedett meg, emberileg szólva, véglegesen.

Ebből lesz az *emberistenítő* önbálványozás vagy jobb esetben a *humánnum* minden *emberfelettit kizáró* hangoztatása és tisztelete.

A lelkipogó itt olyan lélekkel kapcsolódik össze személyesen, akiben *küzdelem folyik* a hinniakarás és az értelem között.

Lehet, hogy erkölcsi nehézségek, vagy a döntés sikerétől való félelem kényszere *vitatkozóvá*, látszólag *hitetlenné* teszik az ifjút, de a tény az, hogy *szeretné, ha meggyőzőnők*.

Ha volt első megtérés, úgy annak *revíziója* vált szükségessé, az én-vallás teljes leküzdése és valódi hitté tétele érdekében s ez lesz *a második megtérés*, melyet nem a szexuális ösztön s az abból fakadó bűnértés, hanem *az értelmi szükség s annak gyötrelme* tett sürgetővé, ezért talán *nem olyan viharos*, mint az első, de annál *mélyrehatóbb és döntőbb* lehet. Ha pedig első megtérés nem volt, vagy csak tünetszerűen jelentkezett, úgy *ez válhatik első s esetleg végleges megtéréssé*.

A lelkipogózónak az ifjú *élni akarásába* kell belefogóznia. Az általánosító értelmi tudás ezt támadja és tagadja: az élet,

az emberiség lehet örök, *de az egyén elműlik*. A hit pedig *ennek mond ellene* s az egyén örökéletét igényli.

Az élniakaró ifjú ezért *hinniakaró* is, hisz az értelem *ellenére*, ha ezt az irracionális sajátosságát felgerjesztjük. Ezáltal nemcsak az első megtérés érületi és értékelési java mentődik át, hanem azt felülmúlóan *új tartalmi igazság* tölti be a lelket. Ez a *szociális ösztönt* foglalkoztató *szolgálat, szeretet* krisztusi ajándéka.

A *serdülőt* az érdekli: *mit ér nekem Krisztus*, mit segít rajtam? Ezért lesz a hős az ő személyes Szabadítója, aki őt is hőssé teheti, felülemeli önmagán. Ez a Jézus jól beillik az énvallás önközpontúságába.

Az értelmi fejlődés azonban éppen *ezt az önös hőskultuszt* bizonyítja céltalannak.

Az ifjú megpróbálja ezt menteni *a maga külön világában, baráti közösségében*, hogy ami az értelmi világban lehetetlen, azt legalább ebben a körben fenntarthassa.

Niebergall ezért tartja az ifjúság lelkigondozását *kizárólag csak csoportban* végezhetőnek.

Ha ez a kör *vallásos* színezetű, akkor az ifjú *azonosnak tartja* az evangéliumi keresztyénséggel, sőt a felnőttek szerinte álkeresztyén egyháziasságával szemben *az igazinak*.

Pedig ez jó esetben is csak *alapja, átmenete* lehet a bibliai, hitvallásos, gyülekezeti keresztyénségnek.

Ez a tény hangsúlyozottan fontos minden *egyházon kívül* keletkezett és létező ifjúsági keresztyén mozgalom helyes megítélésére nézve.

Azért kell a lelkigondozónak *a szociális ösztönt* foglalkoztató *szolgáló szeretetre* irányítani a lélek egész figyelmét és odaadását, hogy e formákon át *egyházivá, gyülekezetivé* tegye az ifjú hitét s ezzel oldja fel válságát.

A *serdülővel ellentétben* a lélek mélyéből ennek a kérdésnek kell fakadnia: *mit érek én Krisztusnak*, hogy lehetek én az ő bizonyágtévő szolgájává? Csak úgy, ha *nem magamat* avatom hőssé a másik szemében, hanem ha *szolgálok* barátomnak. Ezt pedig nem önmagamtól, hanem csak *isteni Barátomtól*, Jézus Krisztustól tanulhatom meg. Az isteni Barát, a szeretet

Mestere az első megtérés revízióját végbevívő hatalom, aki erőt ad és beelendít *a közösség* tevékeny szeretet-szolgálatába. Ez a bizonyágtevő, *missziói megtérés* útja.

A lelkigondozónak itt az a kettős feladata van, hogy mint *az ifjú barátja*, lelkét az isteni Barát felé fordítsa (Ján. 15:12.—17.) és hogy mint *az egyház képviselője*, a gyülekezet megbízottja, gyöngéden, de határozottan rávezesse arra, hogy az ifjúsági baráti közösség nem öncél, hanem csak egyik tényezője a gyülekezeti közösségnek, az élő egyháznak, mely mint Krisztus teste, egyedüli tere a hívő szeretet szolgálatának.

Ha ebben az ifjú *a maga igényére* ismer s örömmel és hálával fogadja, a lelkigondozás elérte legfőbb célját.

A személyessé váló, *átélt gyülekezeti közösség*, a pásztori lelkek közössége, mint élő és ható környezet, az egyedüli munkálója annak, hogy az értelmi nehézségek és a hit igénye közötti ellentét feloldódjon.

Boutroux a vallás legjellemzőbb sajátosságát *rugalmas alkalmazkodási képességében*, átfogó és átható erejében látja, melynélfogva mindenben meglát és megkülönböztet egy Isten felé forduló oldalt. Ez nagyon igaz, de *csak a gyülekezeti közösségben* lesz valóban hathatóssá. *Itt kerekedik föléje a hit az értelmi világképnek* s sugározza azt át magasabb jelentéssel. *A választottak közösségében* lesz Isten a személy gondviselő Atyjává, akihez szabad, lehet és kell imádkozni s a hit egységét, igazságát *az abban megegyező gyülekezet* biztosítja az ifjú számára, *tevékeny* utat nyitván személyisége átérésére a szolgálatban. *A további hitfejlődés útja*, ha nem is zökkenéstelen, de világos, *eltéveszthetetlen*.

A gyülekezetbe való lelkigondozói átvezetésre *a konfirmáció* volna a lélektanilag is megfelelő alkalom és mód. De csak akkor lehet azzá, ha megfelelő életkorban (15.—18. év), kellő időn át (2 év) s határozott pásztori módon és céllal történik.

A konfirmációnak ilyen szemléletét és kezelését tükrözi vissza *Robertsonnak* a konfirmáltakhoz intézett beszéde, mely egész tanulmányát foglalja magába az erre vonatkozó pásztori igehirdetésnek. (Példázat a magvetőről.)

Szoktak az *ifjúsági istentiszteletről* is úgy beszélni, mint a lelkigondozás lényeges módjáról. Kétségtelen *kiindulópontjává* válhatik a személyes kapcsolódásnak s *a döntés után is* hatótényező lehet. Mibenléte s alkalmasságának mérve és módja azonban egyes vonatkozásokban vitás; hagyományos, önálló tényezőként való tekintése elavult. Helyes értelmezése az ifjúsági gyülekezeti misszióval kapcsolatosan lehetséges.

B) Az ifjú lelkigondozása állapotok szerint.

1. A tévelygésben.

a) Az ifjú és az egyház.

A legáltalánosabb ifjú tévelygés *a vallásnak az egyházzal, mint intézménnyel való azonosítása* s ezzel szemben az én-valáshoz való ragaszkodás.

Az ifjú az egyházzal, mint tekintéllyel, szembenáll, megmerevedett régi formának, sablonnak, bilincsnek tekinti, szerte az „öregek” egyháziassága a személyes feleletkeresés útjának elállása.

A közösség hitvallása, a „dogmák”: foglalatja egy megkövült szabályzatnak, mellyel századokra akarták előre békóba-verní, elnémítani az ifjúság lázas kutatókedvét, igazság utáni szomjazását.

Az istentisztelet, prédikáció, sakramentumok bosszantják, gúnyolódásra ingerlik. A szülők a templomból hozzák az „erkölcsprédikálást”, az ifjúság meg nem értő ledorongolására, üldözésére.

Ez az *egyházatlanság, egyházellenesség* nemcsak a fiúk sajátja, megvan *a lányokban is*, különösen a „modern” élet sodrásában. Crome Ad. szerint nem is értik, mi az egyház. Legfennebb a kelkipásztor külső megjelenése s családi titkai érdeklik őket, prédikációjáról úgy ítélnék, hogy kénytelenségből mond úgy mindent, mivel már ez a hivatása. Az okokra Pförtner H. mutat reá részletesen.

Az ifjú természetéből folyólag azonosítja az egyházat *emberekkel*, kivált a *lelkipásztorral*. Tévelygése a lelkipásztor-

ral szembeni *előítéleteire* és benne való *csalódásaira* vezethető vissza.

A *tekintélyeskedő*, hivataloskodó, fensőbbségesen sötét, polgárilag tisztességes, pietisztikusan kegyeskedő, dogmatikus, csak dorgáló, vagy térítő lelkeszi típus váltja ki belőle ezeket. Szemléletét *általánosítja*.

Mivel a jelzett vonások eltakarják előle az egyház lelkét, *sok igaza van*, az ok jórészen nem benne rejlik. Ennek az emberi akadálnak el kell tűnnie útjából, hogy az egyházhoz közeljusson. Csak a *baráti megismerkedés*, a személyes szolgálat segíthet, melyben a szeretet kapcsolata fűzi az egyházhoz.

Az ifjúság *nem hitetlen*, hanem *tévhitben van* az egyház felől s ezt csak a *megfelelő lelkigondozói* személyiség igazíthatja helyre.

A *feladathoz való alkalmazkodás* feltételeit Peter Fr. tárgyalja. Ezek: a normális ifjúság filozófiai és lélektani *ismerete*; a külső *megjelenés* paposságtól mentes izlésessége és higiéniaja, mely azért fontos, mert az ifjúknak a ruha teszi az embert, maga is izlése szerinti csinossággal igyekeztén kompenzálni fogyatékoságérzését; továbbá a *magatartás* természetessége, hogy az ifjú komolyan vehesse idősebb barátját s ne lásson benne „figurát”; a *beszédmód* visszariasztó kenetességének kerülése, élő frissesége, természetes ritmusa, minden *hivatatlanságtól* és mesterségszerűtől való tartózkodás.

A *korkülönbséget* normalizálni, vagyis természetessé, magától értetődővé kell tenni, a felettébb atyáskodás és a pajtáskodás mellőzésével megéreztetni, hogy az ifjúkor válságai, mint legyőzöttek, mögöttünk vannak, hogy vele gondolkozunk és érzünk, de nem tévelygünk vele együtt.

Legfontosabb a teljes *megértés* és odaadó *szerelem* bizonyossá tétele. „Az ifjú hamar tisztában van vele, hogy tudomásulvettük és elfogadtuk őt abban az előtte is titokteljes állapotában, melyben mély vonatkozás uralkodik az eros és a Szentlélek között.”

Figyelemreméltó megfigyeléseket és útmutatásokat találunk *Lilje* egyik tanulmányában a *főiskolás ifjúság* egyházzal kapcsolatos tévhitének leküzdésére.

Itt különösen nehéz és kényes a lelkigondozó helyzete. A 18.—22. éves *érett, művelt* fiú- és leányifjúság tekintetben

sajátosan *visszamaradt, eltokozódott helyzetben* van, elméleti elfoglaltságánál és a gyakorlati életből való kiemeltettségénél fogva. Az egyház iránti *átlag-sémlegességében* nagyon kevés tisztelet van, lebecsülő türelme rosszabb a tagadásnál.

Le kell mondanunk *az elismerés minden igényéről*. Ne védjük az egyházat és magunkat, hanem *csak az evangéliumot* szóljuk és semmi mást.

Különösen ellenszenvesek ennek az ifjúságnak a valóságos vagy képzelt *polgári vonások a lelkipásztorban*. Ezek iránt tiszteletet, elismerést igényelni (Ján. 5:44.) *az akadémiai világban* alaphiba lenne, mert a professzorok tekintélyigényére emlékeztetne. Célunk Isten dicsősége s nem „lelkészek”, hanem *misszionáriusok, bizonyágtevők* vagyunk.

Az ifjúság megköveteli *a tárgyyszerűséget*. Nem elég pld. a szexuális jelenségeket becsteléneknek bélyegezni, hanem *komoly ismeretet* bizonyítva, tárgyyszerű megbeszéléseket kell folytatni róluk, hogy a kérdést az evangéliummal kapcsolhassuk össze. Farizeuskodás helyett *az ifjakkal együtt* kell hordoznunk a szükség és nyomorúság terhét, anélkül, hogy igazat adnánk a tévelyésnek.

Ne engedjük, hogy a bibliai lelkigondozás helyébe *világnézeti diszkusszió* lépjen. A vitathatatlan igazságok dolgában *prófétai aggresszivitással* kell Isten ítélete elé állítani az ifjút. *A világnézeti játék s az életkomolyság hiánya az ifjú lélek legfenyegetőbb veszedelme*, óvakodjunk, hogy igehirdetésünkben *szellemi manővert* lásson. Ne a professzor, hanem *a próféta nyelvén* szóljunk: *te vagy az az ember s állítsuk döntés elé, az evangélium tényével szemben*.

A természettudománnyal, technikával foglalkozó diákot világnézeti, theologiai általánosságok nem aggasztják, arra figyel fel, ha az Ige *a lelkiismeretét* rázza meg s az élő Isten elé dobja.

Bátorság, bölcsesség, hatalom kell hozzá, hogy *az alkalom eljöttén* kísértésről, bűnről, nyomorúságról szóljunk s így vezessük Krisztusban a bűnobcsánathoz. Az ifjúságban megvan *a szándék*, hogy ezt meghallgassa, *bizalmát* kell elnyerni, hogy feltárja szívét. Igehirdetés ,bibliaóra, beszélgetés által *magával*

az Igével kell kapcsolatba hozni, mert ez az útja az egyházhoz való visszatérésnek.

Lilje útmutatásához tegyük hozzá, hogy minél inkább tudjuk az ifjú figyelmét egyedül az Igére összpontosítani, annál reményteljesebb, hogy tévhitét *ő maga fogja revízió alá venni* s az egyházban meglátni azt a hitbéli kincset, amire neki is feltétlenül szüksége van s amiről le lehet választani a gyarló, múltó emberi tapadványt.

A lelkigondozás győzze meg az ifjút, hogy az *ecclesia semper reformari debet* nagy elve *őt is* kötelezi, hogy vegyen tevékeny részt ebben a reformációban.

Erre van is *hajlam* benne. De helyesen figyelmeztet *Jentsch*, hogy az ifjúnak a dogma, egyház, polgári keresztyénség elleni *polémiaja* nem az ő protestáns voltából származik, nem bibliai hitének az örök lényegre való szenvedélyes visszaforrása, hanem csak *lélektani sajátága*. Pusztán ezt az ösztönt táplálni annyi lenne, mint *még inkább eltávolítani* az egyház hitétől, visszalökni az én-vallás karjaiba vagy a hitetlenségbe. A *prófétai, reformátori lelkület* igazi feltárása azonban mindennél megragadóbb az ifjú lélekre. Ez a hősiesség és a hívő értelem hatalmas erőforrása.

De a reformáció a *szent pozitivumot*, a tiszta Ígét s a kegyelemből való hit életét érvényesítette s annak védelmében protestált. A földi egyház világias intézményszerűségével a választottak gyülekezetének egyetemes papságát állította szembe s ennek vagy a részese te is. A reformátori és hitvalló hősi személyiségek megelevenítése ezt szemlélteti az ifjúnak, ha a lelkigondozó visszahatól *őselményük mélyére* s lelki képüket idézi fel. A „bizonyosságok fellege” igazolja az élő, lelki egyházat, ha nem mint múlt jelenik meg, mely nem a mi korunk ügye s ma nem ismételhető, hanem mint *az örök lelki történet* illusztrálása, melyben az Íge változatlan igazsága *aktuálizálódik* nemzedékről nemzedékre. *Az élő, lelki egyház* éppen az az egyetlen közösség, melyben ez az örök Íge a hit számmára hallhatóvá lesz.

Éppen itt merül fel az ifjú lélek *nagy vitakérdése*.

Az ifjú azt kérdi: nem az a helyes és szükséges, hogy a Biblia által is hangoztatott önfeláldozást, erkölcsi odaadást a *nép, nemzet, társadalom, kultúra javára* „szenteljünk”?

Régebben az egyház volt a forma, melyen át ezeket szolgálani lehetett, de ma, a szabad ész és a szociális öntudat korában nem szorulunk rá ilyen gyermekded ösztönzésre s a magunk elhatározásából valljuk ezt.

Ne kicsinyeljük az „örök ifjúság” ideálijmusának e szavát. Az ifjúság ebben a legjobbat adja, ami tőle kitelik s természete szerint tartja nagyobbnak a szociális közösséget a régi formánál, az egyháznál.

De mutassunk rá arra, hogy a szociális igazságot jobban kell szeretni s nagyobb áldozatot kell hozni érte, mint amire az ember önmaga erejéből képes. Csak Krisztus ereje elég arra, hogy az emberi igazság a bűn martalékává ne váljon s Isten Országát készítse elő. Az embert csak Ő szereti igazán s szolgálani csak az Ő kezében és lelkével tudhatunk. Csak ha átértük: mit tett Ő érettünk, nyílhatik fel hitünk szeme arra, hogy mit tehetünk mi másokért, iránta való hálából? Ez fenségesebb indoka a szolgálatnak, mint saját elszántságunk s becsületes, igazságos ifjú nem mérheti Krisztus áldozatához a maga elszántságának értékét.

Ez a szent indok pedig a miénkké tehető, ha Őt Úrrá szenteljük magunk felett. Ez a hit útja, a hit pedig az Ige hallásából ébred, melynek hirdetését Krisztus az Ő egyházára bízta. Az egyház e prófétai, reformátori tisztének szolgálata nélkül ember és világ ma sem lehet el, enélkül el kell pusztulnia.

Ez a gondolatmenet, a Szentírással erősítve, részletesen kidolgozandó s megfelelő tagolással, több alkalommal használható fel.

Egyedül célravezető eljárás a bibliai Ige egyenes, közvetlen, őszinte tolmácsolása. Az édesgető és csalogató módszer, mely mintegy játszva, cseppenként adagolja a bibliai „komoly” gondolatokat, egészen más dolgok, lelkes tréfálkozások és kerülgetések között, az ifjúság téves és lebecsülő szemléletéből származik. Ettől az ifjú hamarosan megszökik s igaza van, mert hogy várjunk tőle bizalmat és készséget, ha magunk nem hiszünk komoly szándékában s az Ige hatalmában?

Spengler El., Lutz N., Jentsch, Stehmann M., Füllkrug G., Péter Fr. egyöntetűen vallják, hogy a döntést csak a tiszta ígehirdetéstől várhatjuk, hogy a Bibliára és nem emberi mes-

terkedésre van szükség, hogy *az ifjúság is* ezt várja a lelki-gondozótól, hogy a *Biblia ifjúsági könyv*, hogy Krisztusnak kell nagyvá lennie az ifjú előtt, hogy a Bibliával való foglalkozás *már egy darab egyház, s hogy az egész Bibliát* kell adnunk, mert ezzel vezetjük az ifjút a szentek közösségébe, *az egyházba*.

A lelkipásztor magatartásán kívül *a szülők és nevelők hibái is* tévelygésbe juttathatják az ifjút az egyház felől.

A szülők és rokonok *helytelen vagy rontó viselkedésére* nézve *Weinmann K.* igen szemléltető eseteket közöl egyik tanulmányában.

Egy fiatalembert 12—14 éves korában egyházellenessé tett egyik nevelője, aki mint intézeti igazgató, veréssel büntette a növendékeket s túlszigorú volt hozzájuk, a falu templomában azonban állandóan Jézus szeretetéről prédikált. A fiú otthonában keresett volna vigasztalást, de ott zsarnoki apa uralkodott, aki igazságot és tiszteletet kereső fiát tekintélyi alapon és pietisztikusan kényszerítette parancsainak teljesítésére. Verte is a gyermeket. De nemcsak a verés okozott rendkívüli megaláztatást, hanem az is, hogy az apa állandóan hangoztatta fiának elvetemültségét s elkárhózással fenyegette. Nyílt beszéd nem volt lehetséges s a fiú ezt gonosz helyzetében értelmetlennek is tartotta. Meggyűlölte apját s álmaiban is életére törő ellenségének látta. A feszültséget súlyosbította az apa jövendölése, hogy az élet majd alaposabban el fog banni a fiúval, mint ő. Az ifjúnak a sport lett egyedüli vigasztalása, amit az apa kárhózatossá nyilvánított. 17 éves korában az ifjú éppen a sportolás folytán megbetegedett. Apja hazarendelte s azt mondta: látod, most jön az Isten büntetése, hordoznod kell, mint az Ő verését. Nem is leszel egészséges, amíg bocsánatáért nem könyörögsz s vissza nem térsz az egyház ölébe. A fiú pedig erre azt gondolta: semmiesetre se tudok olyan Istent imádni, aki az egyház által kényszerít erre. Fűtyülök rátok (t. i. apjára és az egyházra) s megmutatom, hogy a ti Istenetek nélkül fogok boldogulni.

Ebben az esetben a *testi atyával* való rossz viszony a *mennyei Atyával* való ellenségességre vezetett s a tévelygés szükségképpen összetörte *az egyházi hit és élet* kapcsolatát a lélekkel.

Egy másik esetben kényszerneurózisban szenvedő nőről derült ki, hogy félt Istentől, aki őt szükségében mindig cserbenhagyja, pedig a legnagyobb komolysággal igyekezett az egyház minden parancsát lelkiismeretesen teljesíteni. Ifjú korában olyan apja volt, aki nem állhatta, féltékeny volt miatta anyjára s nem szenvedhette, hogy az anya foglalkozzék leányával. Ha apja jelenlétében megszólalt, az brutálisan elhallgatatta. „Miért nem hallgatsz, ha apád itt van? Tudod, hogy milyen”, dorgálta anyja is. A leánynak elhagyatottságában neurótikus jelmondatává lett: engem egy ember sem állhat. Gyöngédségre vágyása még súlyosabb sérelmet szenvedett egy nagybátyjától, aki barátságot mutatott iránta, de ezáltal éveken át nemileg visszaélt bizalmával s a szülők nem védték meg a leányt, mert anyagilag függő helyzetben voltak a nagybácsitól. Határtalan bizonytalanságában, mivel nem ismert jó embert, nem tudott jó Istenben sem hinni. Odajutott, hogy ilyen nincs, az egyház tehát hazudik. Így lett egyházellenessé.

A nevelők, tanítók, tanárok hibás, rossz bánásmódja szintén hasonló tévelygésekre juttathatja az ifjút. Különösen ha egyházi szolgálatban álló vezetője a felekezeti iskolában tesz meggondolatlan kijelentéseket, melyek elárulják, hogy az egyház hitével nem ért egyet, azt megveti, semmibe veszi. De az ellenkező eset is idevezethet, ha az illető *nagyképűen, zsarnokian, dogmatikusan* képviseli az egyháziasságot. A pásztori ígéhirdetés ezekben az esetekben ne az ellenkezést fokozza, hanem próbáljon missziói akaratot ébreszteni a visszaélők jobb meggyőzésére juttatására.

b) Az ifjú és a Biblia.

Az ifjúság gondolkozása telítve van magára a Bibliára vonatkozó téves nézetekkel, lekicsinylő, elutasító véleményekkel.

Legáltalánosabbak: *régi könyv, ellenkezik iskolai ismereteinkkel, lehetetlenségeket kíván, a felnőttek ebből merítik dorgálásaikat, nevetségesen elavult nyelve van, tartalmilag unalmas.*

Mélyebbek: *csak egy könyv, emberek írták, miért mondják, hogy Isten szava, sok ellenmondás van benne, visszataszító, rút dolgok is vannak benne, nem is nekünk, hanem a zsidóknak készült.*

A legmélyebb: *hogy lehet a mi életünk zsinórmértéke, hogyan szabadíthat meg minket, miféle erőt adhat? Vannak sokkal szebben megírt s legalább olyan bölcs könyvek, melyek érdekesebbek, meghatóbbak, több örömet és bátorítást adnak, mivel különb ezeknél a Biblia?*

A gyakorlati védekezés és lemondás: *próbáltam, de nem tudok mit kezdeni vele, nem mond nekem semmit.*

Tény az, hogy az ifjak *nem ismerik a Bibliát*, mint a léleknek az élet kérdéseire felelő kézikönyvét. (Imre L.) Nem fordulnak hozzá *kérdéseikkel* s így nem jutnak oda, hogy a Biblia *önmagáért* beszéljen, *felelhessen* előbb egy kérdésre, hogy azután a többivel is hozzáforduljanak.

Lutz N. termékeny útmutatást ad: *előbb Jézus Krisztust szeresse meg az ifjú, hogy közelíthessen a Bibliához, legyőzve előítéleteit. Ha Krisztus személyisége megragadta, kíváncsi lesz a Bibliára, melyből ezt a képet merítettük. A részleteket nekünk kell kijelölnünk, melyeknek olvasása a személyes kapcsolatot megindítja és elmélyíti.*

Jentsch a Biblia és az ifjúság jelenlegi helyzete közt *rendkívüli feszültséget* lát. Az idői és az örökkévaló közötti távolságot csak a Krisztusban való *hit* felelete hidalhatja át. „Ami nem hitből van, az bűn.” (Rom. 14:23.)

Az esetek rendjén újból és újból a Krisztus iránti *alázatos és bizalomteljes odaadást* kell erősíteni, hogy mindig győzedelmeskedjék Isten *mellettünk állásának* bizonyossága. Ezen az érzésen át jutunk be *a Biblia világába.*

A *14 éves korig az Ószövetségen keresztül, történelmileg közeledünk az ifjúval az evangéliumhoz*, kiválasztott elbeszélések *plasztikus képeit* használva, melyeket újszövetségi igékkel világítunk meg. Beszélgetésünk rövid legyen, kérdések, feleletek elevenítsék, de nem iskolásan.

A *15.—18 éveseknél* az ifjúval való *együttgondolkodás* kerül előtérbe, melyet észrevétlenül *mi* vezetünk. Hagyjuk őt *beszélni*, szoktassuk *önállóságra*, engedjük, hogy kedves szokása szerint *feljegyezze*, amit nem ért vagy ami érdekli, aggasztja. Ezeket *beszéljük meg* vele úgy, hogy rávezessük a bibliai rész *hozzászóló* jelentésének kifejtésére, evangéliumi *kicsendüléssel.*

Magunkban tervszerűen készüljünk a beszélgetésre, legyen meg annak belső textusszerűsége s belőle organikusan kibonta-

kozó megragadó témája. A textus scopusát a téma által *alkalmazzuk* az ifjú állapotára.

A 18. éven felüli ifjúságot a problémák érdeklik. A Szentírás mögött az ifjúnak való *dogmatika* rajzolódják ki, a *határkérdések* értelmezéséből. Az érett ifjút az izgatja, hogy a létkérdések bibliai megoldása *nem a gyengeség és tehetetlenség* menekülése-e a valóság elől? Arra kell rávezetnünk, hogy az Isten iránti ösztön nem azonos a Szentlélek akaratával, hogy nem az emberi-vallásos természet vezet a Kijelentés Istenéhez, hanem az „*egészen más*” utáni *pneumatikus szükség*, akit csak Krisztusban közelíthetünk meg, vagyis Ő csak Krisztus kezével ragad meg minket.

Ehhez a munkához *különös felkészülés* kell, mert az ifjú egyénisége és állapota szerint néha *hosszas küzdelmet* kell folytatnunk ellenállásával, néha pedig *villámszerű gyorsasággal* kell döntését kihívni.

A beszélgetésen kívül hatásos lelkipozó eszköz a *levelezés* is.

Jentsch abban foglalja össze az ifjúnak a Bibliával való személyes kapcsolódása feladatait, hogy a lelkipozás *minden mozzanatának az Íge körül* kell elhelyezkednie s annak világosságában oldódnia meg.

Ha a kérdést *a két válságcsomópont* szerint nézzük, feladatunk *sajátos* meghatározottságot kap.

A *serdülő* a 14. életév csúcspontja körül az erkölcsi jellem harcával van elfoglalva. Válságában *a testi elem* vezet, a lelki, mint kísérő felett. Kérdései nem elméletiek, hanem test-lelkiek, gyakorlatiak. *Peter Fr.* szép szavai szerint az ifjú mélyen nyugtalan szívébe kell békét hoznunk, hogy „mostani napján” meg gondolja, amik békességére valók. (Luk. 19:42.) A rohamosan növekvő testi fejlődés szorongatja, izgatja, nyomja, rendíti a lelkeséget s ebből fakad az ifjú nyugtalansága, békétlensége. A test követelözése készíti a lelket szilárd alap keresésére, minden ebből a szempontból érdekli a serdülőt. Fogytékosságérzésének börtönéből és szégyenéből akar szabadulni s érzi, hogy a Szabadító nem kívül van, hanem lelke mélyén alszik. A válságmegoldás az erkölcsi hősből, Jézus Krisztusban teljesül, ezért *a Biblia ennek a hősi életnek történeti forrása, ihletője és táp-*

lálója lehet számára. A Biblia ilyen lelkigondozói használatára nézve útmutatóul ajánlhatjuk *Fosdick*-nak *A Mester jelleme* c. munkáját, mely igen alkalmas arra, hogy az ifjút Krisztus gyakorlati követésére az Íge alapján felszerelje.

A második időszakban, melynek válság-csúcspontja a 17. év körül van, az ifjú mély békétlensége kiújul s ismét szüksége van arra, hogy megismerje azokat, amik békességére valók. Előtérbe nyomul a lelki önállóság igénye s a testi vonatkozások kísézőkké szorulnak vissza. Az értelem és a hit harcának ebben az idejében a hívő értelem világrendező és magyarázó hatalma adhatja meg a békességet, mégpedig azért, mert mint láttuk, utat nyit a szociális ösztönnek a személyes keresztyén élet szolgálatában álló érvényesülésére. De amíg ez kivívható lesz, a harc kemény és a tévelygések sok veszedelmével teljes, melyeknek központjában éppen a Biblia áll.

A Bibliával kapcsolatos tévelygések ebben az életszakaszban három irányban is szétágaznak.

Az egyik a *racionális világismeretből* következő *kritikátlan hitetlenség*. Láttuk, hogy ez tekintélyre van alapozva, de az ifjú ragaszkodik hozzá, mert gyermekségéből való felszabadulásnak érzi s mintegy valláspótlékkul, lelkesen követi. Emlékezzünk, különösen ha hozzáértő tanáraink voltak, arra a mámorra, amivel a természettudományok kijelentésszerűen elénk tárt eredményei töltöttek el. Készek voltunk esküdni a „nagy természet” törvényeire s gyönyörünk telt abban, hogy mi is annak részecskéi vagyunk. Ez a negatív előjelű hódolat és áhítat még azt is fenkölt igazsággá tette számunkra, hogy nincs lélek, személyes Isten és halhatatlanság, mindezt örömlenkre pótolja az anyag megmaradásának nagyszerű elve. Különösen a *reális típusú* ifjú, akit a tények, tárgyak és számok érdekelnek, veti meg a lelket és vallást s lesz fanatikusa a hitetlenségnek. Ezeknek a Biblia *nevetséges*, ócska természetismereti tévedések halmaza. (A világ teremtése!) Amíg ez a büszke öntudat fennragyog, hiába érvelnénk ellene. De ne is tegyük, mert jobb, mint a közöny. Tőlünk telhetőleg arra igyekezzünk, hogy a közönyt ne hagyjuk elhatalmasodni a lelken, munkáljuk arra, hogy *mindig halljon a Bibliáról*, a hit dolgairól valamit, ami *ellenállásra* ösztönzi. Mikor a kritikátlan hitetlenség megbomlik, eljön a mi óránk.

Van egy másik tévelygés is, mely éppen az értelem által elnyomott *érzelmi élet* reakciójaként hajlik a *misztikus élmény* felé. A Biblia határozott erkölcsi parancsokat adó Istene s a valóságos életben Urrá szentelendő Krisztusa nem kell neki, az egyéni élmény hullámszámban keresi a szabadulást. Néha extatikus jelenségek is előfordulnak. *Füllkrug* szerint az „élmény” egyidőben valóságos varázsszava volt az ifjúságnak. Miután ezt a bibliai hit nem adta neki, a természetrajongáshoz, a misztikához, a spiritizmushoz, teozofiához, babonához menekült. Hajszolt, erőszakolt jelszóvá, programmá tette az „isten-élményt.” Egy ifjú a társában vélte Istent átélhetni, másoknak sportja lett a szellemidézés. A lelkigondozásnak meg kell győznie az ifjút arról, hogy *a Biblia mindennél jobban elismeri a szív jogát*. Hogy Isten hősei s mindenekfelett Krisztus a titokzatos Istennel való közvetlen szembenlétel fenséges és hatalmas érzelmi megáradásában éltek. De a Biblia olyan élményhez vezet, melyből mindig *a tevékeny szeretet segítő áldozata fakad mások javára*. A *misztikus és fantasztikus* ifjúnak gyakorolnia kell a valóságos szeretetszolgálatot, melyre a Biblia hív s melynek legkisebb ténye is nagyobb „élményt” ad Istenről, mint a legtitokzatosabban megrendezett misztikus kísérletezés. Egyidejűleg a bibliai hitigazságok *fogalmi képét* is tisztázni kell, az evangéliumi józanság érdekében, mely a jót minden formájában jónak, a gonoszt gonosznak ismeri fel és ítéli. (II. Timoth. 1:7., I. Pét. 5:8.—9.)

A harmadik irányban a tévelygés a racionális vallásosságban való *megmerevülés felé mutat*. A *szellemi típusú* ifjú, akit az emberi sors változatait mutató történelem érdekel, nagyra-vágyásában mindent *meg akar magyarázni*, életelvvé, szabállyá egyszerűsíteni s észre sem veszi, hogy ezt csak *megalkuvásokkal*, kiegészésekkel, százalékra való elosztással teheti, felszínes, utilisztikus megoldások útján. Az a törekvése, hogy az értelem legyen a Szentírás ítélőmértéke, a hitre nézve végzetes. Istennek *emberfeletti, félelmes szentségére* kell rámutatnunk, kit *Madách* költeményében mondott szavai szerint „csak hódolat illet meg, nem bírálát.” Szilárdul képviseljük *Kálvin* szabályát, hogy az Isten titkaiba kandikáló kíváncsiság bűn s örök nyugtalanság, elégedetlenség a büntetése. Isten kijelentett annyit, amennyi hit által elég a mi üdvösségünkre. Másfelől a *megal-*

kuvás szelleme Isten előtt tarthatatlan és türhetetlen. „Nem szolgálhattok két Úrnak.” A megalkuvás belső hazugságot takar. Az illető lelke mélyén *már döntött, éspedig Isten ellen.* Értelme próbálkozik kiegyezni, hogy Istennel is békében maradhasson, de szíve már a világé, kincse nem Isten, hanem a világ és annak kívánsága. „Ahol van a ti kincsetek, ott van a ti szívetek is.” (Máté 6:21. 24.) Az ifjú racionalistát *döntés elé* kell állítani *lelkiismeretének* ítélőszéke előtt. Megragadó hatású lehet ránézve *a gazdag ifjú* esete, aki szívében már egy titkos döntéssel jött Jézushoz s balgán remélte, hogy az Úr jóváhagyja rejtett bálványát, különösen mivel tisztességesen igyekezett Isten parancsainak is elegettenni. De „elméne búsan”, mert az Úr leleplezte igazi törekvését s ő nem tudott teljes szívvel meghódolni s mindent odaadni az „egyedül jónak.” *Robertson* említett konfirmációi beszédében ezt az ifjút felületes jellemnek bélyegzi, melynek felszíne alatt kemény és üres szív van. *Schairer* a lelkiigondozónak tanulságos bemutatásban fejtegeti, miképpen leplezte le Jézus a gazdag ifjút s ennek a léleknek legmélyebb sebet és fogyatkozását az önös elfogultságban, a dicsőítést váró önhittségben találja meg. Az értelem uralomvágyából a világ szerelme, a szív üressége és keménysége s a lélek felfúvzkodott, gőgös önistenítése következik. Ha *a Bibliát* sikerül így, az esetek és részletek minél gazdagabb feldolgozásával a „leleplezés” könyvévé tenni a racionális vallásosságú ifjú számára, az izgatni és érdekelni fogja őt, mert az ifjú lélek titkon nagyon is kíváncsi a maga *igazi lelki arcára.* Ez aztán kezdete lesz a személyes elmélyülésnek s a gyógyító hatások munkálódásának.

Általában a Bibliával kapcsolatos tévelygéseket a lelkiigondozó mindig *a Bibliával magával igazíthatja helyre* a leghatásosabban, ha minél személyrehatóbb, megragadóbb és gyakorlatibb magyarázattal alkalmazza annak részleteit a tévelygő ifjú típusára, életére, helyzetére.

A találat által felingerelt lélek többé nem lehet közönyös az iránt a könyv iránt, amelyik ismeri legrejtettebb zugát s maga elől is titkolt sebet és fellebbezhetetlen igazsággal mondja meg: *ez vagy és ezzé kell lenned.* Hapedig a közöny helyét kíváncsiság, félelem, bosszarkodás, vágyakozás, réménység fog-

lalta el, a tévelygést *maga az ifjú* fogja elvetni s a Bibliát *élete könyvéül* elismerni.

A lelkigondozónak ajánlhatjuk az errevezetés útmutatójául *Fosdick* másik két könyvét: „Az imádság értelmé”-t és „A hit értelmé”-t, melyek a gazdag szentírási anyag alkalmazásában mesteriek s kiváltképen az ifjúság hitbeli tévelygései-re adnak feleleteket. Igaz, hogy az exegézis kifogástalanságát és a theologiai igazság szilárdságát nemegyszer szellemes bravúrokkal próbálja helyettesíteni, de szándéka mindig tiszta, evangéliumi s tárgyalásmódja rendkívül találó az ifjú elme dialektikájához. A lelkigondozás fődolgában, a döntésre-segítésben igen hasznos eszköz lehet.

c) *Kitérés, áttérés.*

A vallásfelekezettől *kitérés*, illetve a vallásfelekezetbe való *áttérés* szintén tévelygésekkel kapcsolatos.

A *nem lelki okokból* történő felekezetváltoztatás esetén *vallási közöny* szerepel s aligha tehetünk egyebet, mint hogy a lépés végleges lezárása előtt készeknek nyilatkozunk a kérdés *lelki* jelentőségének feltárására. A jövőre nézve nyitva kell hagynunk az ajtót, hogy bármikor szolgálhassunk a szükségesnek érzett lelkigondozással.

A *kitérni* szándékozóval szemben *az elítélés*, dorgálás, szemrehányás, átkozódás módszere céltalan és eredménytelen. Nagyobb szolgálat *a saját bűnünk* elismerése s a sajnálkozás, hogy e lépésnek mi is okai vagyunk.

Ha valaki nem lelki okokból hozzánk akar *áttérni*, nyíltan és világosan meg kell mondanunk, hogy mi *statisztikára nem dolgozunk*, ilyen áttérést nem igénylünk, a közönnyöst egyháztagnak nem tekintjük s kárnak, tehernek tartjuk. Nem valószínű, hogy valaki nyíltan feltárja ilyen szándékának érdek-indokát, de a lelkipásztornak tisztába kell jönnie vele s megfelelően visszaútasítania.

Kirívó esetektől eltekintve *nem zárkozhatunk el, ismételt figyelmeztetés után*, az előkészítő oktatástól és lelkigondozástól, ha az illető ragaszkodik hozzá s a szabályoknak magát aláveti. De ne is tegyünk, mert Istennek minden lehetséges s a lélek *rábredhet* az előtte megnyílt igazi lehetőségre, amikor helye lesz a tévelygést orvosló lelkigondozásnak. *Agoston* szabálya szerint a félelemből, előnyökért, rábeszélésre hozzánk jövőket

is el kell fogadnunk, de akaratukat, életüket vegyük fegyelmezés alá, tegyük próbára őket s közben szelíden vezessük az igazságra. Ágoston a készséget még a hazug és ismeretlen emberrel szemben is fenntartja s az esetet alkalomnak tekinti arra, hogy megkívántassa velük az igazságot.

A lelki okok, válságok következtében előálló kitérésí és áttérésí szándék esetén az ismert ifjúi tévelygések *kiélezett formáival* állunk szemben, az illető egyénisége, jelleme, állapota folytán. Így a tőlünk való kitérés lelki oka lehet az *egyházzal* való mélyebb elégedetlenség, a *Bibliában* feleletet nem találó kínzó tájékozatlanság. Az ifjút bizonyos *halomások, rábeszélések, futó látványok* azzal kecségetik, hogy más egyházban megtalálhatták azokat, amik békességére valók.

A bűnézésből fakadó kitérésí szándék indoklása az, hogy a mi egyházunk *teljesíthetetlen* erkölcsi parancsokat s kéréshetetlen elítélést érvényesít a bűnnel szemben, de *gyakorlati, keresztülvihető* módszereket és eszközöket nem ad annak leküzdésére.

Minél erősebb a szabadulás vágya a bűnézésből, annál inkább kapaszkodik az ilyen megrendült ifjú a szorosan előírt rendszeresen gyakorolható *tevőleges vezekléshez*. Tévelygése abban van, hogy hajlandó a *könnyebb utat* választani, de ez nem tudatos marad s öntudatában *nehezebbé*, valóságosabban tisztítóhatásúvá értékeli fel a gyakorlatokban előírt penitenciatartást, mint azt a „könnyebb”, de valóságosan *sokkal nehezebb*, mert a lélek egész önmegtágadását és odaadását igénylő utat, mely gyökeres, teljes erkölcsi megújulásra, megtérésre szólítja s mely a református keresztyénség kebelében a *megszentelődés kereszthordozó útja*.

A lelkigondozó mutassa meg *baráti szeretetét* s tárja fel előtte az *Ígéből* azokat a páratlan és pótolhatatlan *lelki kincseket*, melyeket *csak a református anyaszentegyház* ad gyermekeinek.

Egyházunknak az az egyetlen forró kívánsága, hogy gyermekei *maguk ismerjék meg* anyai szívét és áldásait, hogy kibeszélhetetlenül gazdaggá és boldoggá tehesse őket. Ez a legönzetlenebb lelki anya, mert gyermekeit *önállóakká* akarja tenni, hogy a meggyőződés és szeretet *szabad tiszteletével* vegyék áldott kezéből az örökélet örökségét s a tőle lelkezett hittel

maguk gyümölcsöztessék azt. Megtanít a magunk szívéből imádkozni, kezünkbe adja a saját nyelvünkön az Ige mennyei kenyerét, meggyógyítja beteg lelkünket a valódi sakramentumok isteni orvosságával, megtanít a szeretet munkáira s olyan hitet gyújt fel bennünk, mely látja a láthatatlant. Mikor testileg születünk, a Lélek új életét adja nekünk s mikor testileg meghalunk, karjában az örökélet hajnalára ringat át. Őlében nincs szomorúság, mert a megtérőt bűnbocsánat hirdetésével vigasztalja s az a szomorúság, amire ő tanít, üdvösségre vezet, mert a bűn felett tanít meg bánkódni. Egyetlen más egyház sem adhatja a miénknek legsajátosabb ajándékát, leghatalmasabb fegyverét, a hívő értelmet s az Ūristen dicsőségét közvetlenül szolgáló akaratot. Gyermekeit az egyetlen szabadságra neveli, hogy szabadon adják magukat Isten rabjaiul s így csupán önmaguk igazi lényétől függjenek, de soha világtól és emberektől. Ilyen áldásokat tudva nem lökhetünk el magunktól s ha még nem tudjuk, legyünk becsületesek és ismerjük meg. El ne szakadjunk az Isten kegyelmétől, mert ebből a keserűség gyökere nevededik fel számunkra. (Zsid. 12:15.)

Nemcsak a bűnértés hajthat lelkeket a hit egyházától a cselekedetek egyházához. hanem az is, ha az illető nem talál *kellő foglalkoztatást* egyházunkban. Különösen *az agilis típusú* ifjú hajlamos erre, akit a hit elmélyedése és szellemisége hidegen hagy s aki láthatólag akar cselekedni és érvényesülni a vallásban is. Tévelygése az, hogy *a szeretet missziói cselekvését* nem vállalva, *vallásos cselekményekkel* helyettesíti a valódi tetteket. Ezt a tévelygést a szolgálatra rendelt akarat *megcsalásának* nevezhetnők. Fel kell tárunk a kettő közötti különbséget s megpróbálni *az ifjúsági misszió közösségében* kielégíteni a nyugtalan és tétova akarási vágyat. Jézus nyilatkozatai az evangéliumban félreérthetetlenül mutatnak erre.

A kitérés másik oka lelkileg *a misztikus élmény utáni vágyódás*. Ez leginkább *az érzéki és fantasztá-típusú* ifjakat környékezi meg, a lányok közül pedig *a családi-típusúakat*, ha otthonukban női ösztönük nem talál kielégítő foglalkoztatást a szeretet szolgálatában. Általában *inkább lányok* azok, akiknek élénk vallásos ösztöne egyházunk hitét, istentiszteletét, közösségi életét túl észszerűnek, józannak, puritánnak érzi s nélküli benne a titokzatosságot, a képzelet színes, sokszerű foglal-

koztatását, a lelki mámort. De elég gyakran akad ilyen a fiúk között is.

Ezek a lelkek a várt és remélt „megistenülést” leginkább a *templomi vallásosság*hoz kapcsolják. Szándékukat rendkívül erősíti az a *nemtudatos sodródás*, mely a könnyebb, érzékelhetőbb kielégülés felé viszi őket, *öntudatukban* pedig azzal kecsegteti, hogy az emberileg legnagyobbat s legnehezebbet érhetik el: az Istennel való reális találkozást. Van egy szent hely, ahol díszes (művészi) környezetben, titokzatos és szívreható módokon (ceremóniák, zene, miseáldozat) az Isten valósággal jelen van, ahol egy természetfeletti más világ ténylegesen létesül ebben a földi világban s mi beléphetünk ennek valóságába, egyesülhetünk vele. Ehhez járul még a képzeletreható s a hinniakarást segítő külső eszközök (képek, szobrok, oltár, gyertyák, kereszt, keresztvetés, szenteltvíz), valamint gyakorlatok (olvasó szerint való imádkozás, előírt penitenciák, gyónás, áldozás, böjt) gazdagsága is, melyektől felszabadulást, békét, örömet, bocsánatot, érdemet, üdvösséget várhat. A Mária-és szentkultusz érzelmi és erkölcsi segítsége szintén nagy vonzerőt gyakorol ezekre a lelkekre.

Helytelen és eredménytelen lenne a másik felekezeti kincseinek, áldásainak *lekicsinylése*, meghazudtolása, tagadása. Ellenkezőleg, azt kell bizonyítani, hogy az ottani *igazi tag* nem misztikus vallásos élményt keres, hanem komoly, felelős *szent életet*, melynek követelményei a maguk nemében *nem könnyebbek*, kisebbek, eljárási szempontból, mint a mi egyházunkéi. Tévelygés, ha ott nem valóságos megszentelődést, felelős és áldozatos keresztyén életet, hanem *lelki szenzációt*, színes élményt, művészi élvezetet, ál-békét keres valaki. Komoly római katolikusnak lenni éppen olyan *egész embert*, teljes odaadást kívánó feladat, mint igaz reformátusnak lenni. Az áttérés nem lehet *menekülés az életfeladatok vállalása elől*. Misztikus indok nem menthet fel a *bűnbánat és megtérés* isteni parancsa alól.

A lelkigondozónak *pozitív* feladata egyházunk hitének *valódi értékét* felmutatni. Errenézve semmi sem lehet hatásosabb *Kálvin* Intituciójának megfelelő magyarázatánál és alkalmazásánál. Az „észszerű, józan, puritán” szavak hamis jelentése az Intitució fejtegetéseiben halomraomlik. A hit nem észszerű, az észnek kell hitszerűvé válnia. A józanság nem azt

jelent, hogy ellenségei vagyunk a szívnek, szeretetnek, szépnek, hanem hogy Krisztus tévedhetetlen mértékével tudjuk elválasztani az igazat a hazugtól, a jót a rossztól, a szépet a rúttól, a szentet az álszenttől, az istenit az emberitől. A puritánság nem faragatlanság, sívárság, érzéketlenség és sem külsőségekben, sem lelkieken való elhagyatkozás, hanem önmehtagadás, evangéliumi lelki aszketizmus, a „lelkieket lelkiekhez szabó” törekvés arra, hogy az isteni dolgok Isten szent szellemi voltához egyedül illő és méltó módon tiszteltessenek. (Ján. 4:23.—24.) Van református misztérium is, a hitnek ésszel felfoghatatlan élete, a választottak Szentlélektől vezérelt pneumatikus élete. Gondoljunk *Kálvin* úrvacsoratanában a sakramentum titokzatos lényegére: a Krisztus megdicsőült testével való hit általi tápláltatásukra. Mutassuk fel a református istentisztelet lelki drámájának misztériumát s a gyülekezeti misszió Krisztust megjelenítő fenséges bizonyágtételét.

A hozzánk való áttérés szándékában a tévelygést rendszerint éppen az ellentétes lelki ok, a racionális kegyesség vágya képezi. Ennek veszedelméről s a mi egyházunkban ezen az úton fel nem található békességről az illetőt a legbehatóbban vagyunk kötelesek tájékoztatni. Enélkül egyházunk sem nyerne az áttéréssel s az illető is olyan súlyos lelki csalódást szenvedne, aminek felelősségét nem hordozhatnók el. Gyökeresen és idejében kell ezt a tévelygést helyreigazítani s közben megszerettetni és kívánatossá tenni a református kegyesség igazi lényegét.

Kitérőt és áttérőt Isten színe előtti szent felelősséggel egyformán kötelesek vagyunk figyelmeztetni, hogy „ne legyen parázna vagy istentelen, mint Ézsau, aki egy tál ételért eladta elsőszülöttségi jogát. Mert azután is, mikor akarta örökölni az áldást, megvettetett, mert nem találta meg a megbánás helyét, noha könnyhullatással kereste azt az áldást.” (Zsid. 12:16—17.)

A tévelygő sem egyik, sem másik egyház egész örökségét nem ismeri, nincs tisztában a tulajdon egyházában a Krisztus neki szóló egész ajándékával, elsőszülöttségével, de nem ismeri a másik egyház gyermekének sajátos, szintén egész hasonló jogát, örökségét sem. Anélkül, hogy azt komolyan meg akarná ismerni, parázna módon kap a más öröksége felé, megtörvén saját gyülekezetével való szent szövetségi hűségét, pedig ha az

a másnak kegyelem is, *neki mindörökre csak egy tál étel marad*, nem az örökélet kenyere, mert nem neki adatott.

Az ifjúi tévelygésben könnyen leleplezhető, hogy a lélek a másik felekezet egész élestárából mindig csak egy tál ételt lát, *valamit*, egy részletet, ami kíváncsiságát, kívánságát, néha esetszerű, felületes módon felköltötte és megragadta. Figyelmeztetnünk kell, hogy *csalódás* vár reá s eljön az idő, mikor szeretné örökölni az eldobott áldást, de megvettetik. Istentelen, Isten világában otthontalan volta átokká lesz rajta. Még ha könnyhullatással kiált is Ézsauként: „Avagy csak egy áldásod van-e neked? Áldj meg engem is, engem is, atyám!” (I. Móz. 27:38.) — többé nem találhatja meg a megbánás helyét. A Krisztus vérével írt testamentum szerint Istennek csak egy áldása van minden lélek számára s ha azt *nem a neki rendelt helyen* kereste, örökre elveszíti. Az *idegen hely* nem lehet az üdvösségre vezető megbánás helyévé, hanem csak a lelki ismeretfurdalás helyévé, hogy az elhagyatott otthon ajtója bezárult utána.

A lelkigondozás a *gyülekezeti misszió* minden segítségét biztosítsa a tévelygő lélek számára, mielőtt még helyrehozhatatlan döntés nem történik.

d) Az ifjú és a babona.

Sokan azt gondolják, hogy az ifjú értelmi és aktív lényétől mi sem áll távolabb, mint a *babonás tévhit*. A babona azonban csak a *korai* gyermekségben hiányzik, mert az ami babonává lesz, a *kisgyermekben* még reflektálatlan hit. Mint lelki átöröklésen alapuló adottság, a babona általános emberi jelenség, mely az ifjúkorban is feltalálható.

Az antik néphitnek ez a megüresedett maradványa *nem tudatlanság és nem hitetlenség s nem a kettő együttese*. Ha a lélek öröklött *animisztikus és magikus alaprétege* a magasabb reflexiófokon keletkezett világnézet szakadékain áttöri magát és kiütkezik, babonaként jelentkezik.

A babonás ember szellemisége azt mutatja, hogy *szerzett ismeretei még nem lettek sajátjává*, bensőleg *alatta marad* annak a műveltségi színvonalnak, melyen *forma szerint* existál. A lélek az átvett és igazoltnak elfogadott ismertek *ellenére* is ragaszkodik értelmetlen hiedelmeihez, ösztöneivel nem válik el

tőlük, makacsul tartja magát hozzájuk. A babona *tudás elleni tudás, hit elleni hit*, „fejetetejére állított”, fonák lelkeség.

Nemcsak a vallással kapcsolatos jelenség, mert *vallás-ellenes emberek* is hódolnak neki, nem is az *értelmi tudás fokától* függ, mert *igen tudós* emberek szenvednek benne s nincs kötve az *élethelyzethez* sem, mert *városi és falusi*, gazdag és szegény, vezető és vezetett ember egyformán rabja lehet.

Felvilágosítással, gúnnyal, kézlegyintéssel csak saját kedvelt életelemébe, a titkolt tudatháttérbe szorítjuk, ahol *hatóereje felfokozódik*. Így lesz a babona valóságos gyűjtőmedencéje mindenféle *egyéni és szociális bizalmatlanságnak* s talaja a *nemtetsző kényszerek elleni dacolásnak*. Táplálja azt az ősi vágyálmot, hogy a *saját erejéből elérhetetlent varázslattal* erőszakolja ki.

A babona és a vallásos hit kapcsolata *teljesen esetleges*, de ha létrejön, *nehezen küzdhető le*. Veszedeleme, hogy a *hit nagy pozitívumai* a babonásságban eltűnnek s a lélek a *sötét, démonikus rosszra szegződik*, hogy ártalmát elkerülje vagy a maga önző hasznára mások ellen fordítsa: „sípja régi babonának”, ahogy *Ady mondja*.

A *babonás lélek nem akar mássá lenni*, sértetlenül szeretné megtartani jelenlegi életét, javait. Elsorvasztja az *erkölcsi érzéket*, palástolja a *bűnnek*, védője a *rossz lelkiismeretnek*, a *félelem* lelkét táplálja a mindenünnen fenyegető rossz ellen, másfelől a vak *bizalmat* az egyén „szerencsecsillagában”, mely munka, küzdelem, áldozat nélkül biztosítja sikerét. Veszedeelmes tévelygés.

Az ifjú *egész csomó babonás hiedelmet és szokást* vesz át a felnőttektől. Ezek kényszerré lesznek, melyeket *jobb tudása ellenére gyakorol*. (Nem kel ballábbal, nem tér vissza, ha elindul, pénteken nem utazik, tizenharmadiknak nem ül az asztalhoz.) Vékony szálak ezek, de *abban a kötélben*, amely a lelket *törpe önzésbe kötözi* s gátolja a nagylelkűbb, nagyobb-szabású élet vállalásában.

De vannak pld. a *diákifjúnak* varázsszavakban, mozdulatokban, sajátos önszuggesztiókban jelentkező babonái is (felelés vagy vizsga előtt), melyek gátolják *önerejének*, kötelességteljesítésének gyakorlásában. Lemond a számtanpélda *önerőből*

való kidolgozásáról, az érettségi írásbeli tétel saját tudásából való megoldásáról, csodát vár, szerencsecsillagában bízik, varázsol.

Crome Ad. említi, hogy a magasabb iskolák *leánydiákjai* sportot űznek a babonából, ezzel védekeznek komolyabb, mélyebb feladataik ellen. Varázsszereket hordanak nyakukban, kézitáskájukban, órákhosszat asztalt táncoltatnak szenzációt hajszoló „széánszaikon”. Felvilágosultak, de azért babonásan hisznek és hódolnak illemnek és divatnak s a mesterségesen felidézett izgalomokban élvezik „életérzésüket”. Személyes büntudatuk nincs, legfennebb félelmeik vannak s azokkal is szeretnek játszani, a hit felelősségét nem vállalják s vágyaik és szenzációik megtárgyalása tölti ki idejüket.

Lélektanilag babonás jelenség az ifjak *borzongó gyönyörködése* a kísértethistóriákban, démonikus kegyetlenségeket tartalmazó elbeszélésekben, melyek feltétlenül „hitelesek”, mert enrek és ennek hozzátartozójával estek meg. Ha pedig egy fiúnak vagy leánynak *elég fantáziája*, szuggesztív képessége vagy hazudozási ügyessége van ahhoz, hogy az esetet *saját magával* megtörténtnek hitesse el, a hatás még sokkal nagyobb. Ezek, különösen ha *irodalmi táplálékot* is kapnak, igen veszedelmes babonásságok, mert mély beidegződésekkel erősítik *a jellem torzulásait* a gyáva önzés s a kegyetlenkedésben való hatalmi érzés kiélése irányában. „*A gonosz cselekedetekben gyönyörködő értelem*” felépítését munkálják, mely elidegenít és elszakít Istentől s atyai kegyelmének Krisztusban való megtapasztalásától. (Kol 1:21.)

A babona elleni lelkigondozás *nem felvilágosító munka*. A lelkigondozó a beszélgetés, foglalkozás folyamán nem a babonás *képzetekkel* bíbelődik s nem azok cáfolásával tölti az időt haszontalanul, hanem *leleplezi* az ifjú előtt és az ifjú segítségével e hiedelmek, szokások, izgalomok, szenzációk mögött a lélek mélyén lappangó *gyáva önzést, felelőtleniséget és uralmi vágyat*. Meggyőzni arról, hogy ez *nem méltó* az ifjúhoz, kinek dicsősége az élet bátor vállalásában s az alacsony megalkuvások elleni *eszményi harc*szállásban van.

A mélyebb lelkigondozói befolyásolás a babonás félelem *gyökerét* támadja meg. A református keresztyén ifjú életvállalásának és harcának indoka *nem az emberi önbizalomban* van,

még kevésbé az elbizakodottságban, hanem az *üdvbizonyosságban*. Sehol sincs olyan jó alkalom a *predestináció* Ige szerinti megvilágítására, mint a babona elleni küzdelemben. Itt van módja, hogy bizonyosságot tegyen: ez *nem tan és dogma*, hanem személyi hitigazság, benső megbizonyosodás kifejezése. Akik fátumnak, végzetnek magyarázzák, azok *babonává* alázzák hitük e legdrágább erőforrását. Pedig éppen a *babona egyedüli és teljeshatású orvossága*. A hívő keresztyénnel már *nem történhetik semmi rossz, végzetes, gonoszul meglepő dolog*. Ami történik, az a *világ szerint* lehet jó vagy rossz, de a *hívő* léleknek *csak jó* lehet, mert „akik Istent szeretik, azoknak minden javára van, mint akik az ő végzése szerint hivatalosak”. (Rom. 8:28.)

Ez a hit nem a tunya *beleegyezés* fásultsága a világ, sors, bűn, ördög, halál végzetes hatalmába, nem csüggedt *lemondás* az érthetetlen isteni akarattal szemben, hanem *rendíthetetlen alapja az Isten uralmáért való küzdelemnek*. Az igaz hitből az „elválasztottság” öntudata származik, melynek nincs szüksége babonás önvédelemre. Nem a „különleges kiválasztottság” elbizakodása, hanem háládatosan szolgáló odaadás Isten dicsőségének a Krisztus arcán való világotatására.

Ennek sodrában a lélek *túlnövi*, elhullatja, elfejteti alacsony babonáit, mert a szeretetben az ember *elfelejti önmagát*, hogy Istenben megtalálja *igazi személyiségét*. „A szeretetben nincsen félelem, — mondja csodálatos szavakkal az Ige, — sőt a teljes szeretet kiűzi a félelmet.” (I. Ján. 4:18.)

Ez a teljes szeretet a *mi tanulnivalónk*, de csak Krisztustól, mert az övé. A *kísértetet látó tanítványokhoz* ez a szeretet szól: *Én vagyok, ne féljete*k. Nem emlékszünk többé a kísértetekre, mert Krisztus jótéteményére emlékszünk egyedül és szüntelen. *Felejteni* a babonát, *megtanulni* a szeretetet, *emlékezni* Krisztus jótéteményére: ez a *lelki egészség* három feltétele és biztosítója.

e) *Szektás tévelygés az ifjúkorban.*

A *szektás tévelygés* az ifjúnál *nem szükségképpen vallásos jelenség*, hanem *ifjú társaihoz való mindenirányú s mindenféle viszonyulásában* érvényesülhet, így *értelmi, erkölcsi és szociális vonatkozásaiban*.

Az önvédelemnek torz és álformája ez, melyben a lélek különszakad az adott közösségtől s érvényesülési vágyát *markacs ellenkezéssel* próbálja biztosítani ismereti téren, erkölcsi életében és szociális helyzetében egyaránt. Az, hogy *vallásilag* is szakadást és ellenkezést képvisel, a *lelkület minőségéből* következik az olyan ifjúnál, akinek *vallásos válsága* van.

A lelkigondozásban a kérdés azért jelentős, mert a szektás lelkületű ifjúból, adott körülmények között *vallási értelemben vett szektáskodó lesz*, a tanulóifjúból pedig éppen *szektavezető* válhatik. Ez azonban az ifjú életében többnyire még csak *lapangó veszedelem* s mintegy *előgyakorlatokban* jelentkezik. A lelkigondozónak éppen ezért kell felfigyelnie reá.

Ha észreveszi, hogy egy ifjú a tanulásban, a lecke megértésében *elmarad* társaitól, értelmi fogyatékosága miatt, de emiatti hátraszorulását *igazságtalanságnak* panaszolja s *ellenkezését* azzal táplálja és juttatja kifejezésre, hogy *mégis ő tudja jobban* a dolgokat vagy *tud valami mást, ami fontosabb s tudálékosságához csökönyösen ragaszkodik*, biztos lehet felőle, hogy itt *szektás hajlam* jelentkezik, *sajátos önvédelem* a fogyatékoságérzés nemtudatos nyomása ellen.

Ha az ifjában *szenvedélyes igazságratörés* mutatkozik, de az értelmi igazságot megfogni nem tudja s abban megnyugodni nem tud, hanem *misztikus és fantasztikus* feltevésekhez folyamodik, ez ismét a *szektás védekezés és érvényesülés* csírázására mutat.

Ha a *bűnértés és a tisztaság utáni vágy* erőteljesen jelentkezik, de az ifjú *mégis visszariad* az erkölcsi felelősség és küzdelem személyes, szellemi útjának vállalásától s másokénál *különbnek, nehezebbnek, de dicsőbbnek* tekinti *külső parancsok, szabályok betűszerinti megtartását* s ebben magát mint *kiváltságost*, föléje emeli társainak, kétségtelen *bizonyítékát* adja *szektás lelkületének*.

Ha mindezekhez *a szociális elnyomottság* s az ezzel szembeni ellenséges, esetleg *gyűlölködő érület*, de egyben a *nagyobb igazság*, a kiválasztottság, a mártírság gyönyöre is hozzájárul, már tudhatjuk, hogy *a szektás lelki állapot a teljes kialakultság jegyében áll*.

Amennyiben pedig *a tudat alatt* ott van s jeleket ad magáról a *vezetőrétégbe* való feltörekvés vágya is, előttünk van a *leendő szektavezető*.

A *még be nem fejezett* s meg nem átalakított szektás lelkiesség *helyreigazítható, gyógyítható*. A megelőző lelkigondozásnak az *ifjúkorban* kell elejétvennie a szekta gyülekezeti fellépésének. Az ifjúkorban igyekezzünk csökkenteni a *fogyatékoság érzését* s helyes irányba terelni a lélek *igazságra és tisztaságra* való törekvését.

Meg kell próbálnunk, hogy az *ifjú társak közössége* részesítse őt elismerésben és megbecsülésben. Önmagukban véve értékes képességeinek, vágyainak biztosítsunk az *ifjúsági misszióban* egészséges, tevékeny munkateret. Ne felejtsük, hogy az *Úr védelmébe vette* az ő hasonló „kicsinyeit” s fenyegető jajt kiáltott megbotránkoztatóikra. *Pál apostol* is minden önmegtagadásra kész volt a „gyöngék” kedvéért. Ezekre hivatkozunk az ifjú társak előtt, akik az ellenkező és makacs lelket nem hajlandók „kicsiny”-nek és „gyöngé”-nek látni. Mutassunk rá, hogy *nem azért kell iránta szeretettel viseltetnünk*, mert helyzete reménytelen, hanem éppen azért, mert *reményteljes*.

Próbáljuk meg rávezetni az ifjút *a nekivaló útra*. Tárjuk fel előtte, hogy a magasabb értelmi hivatással hiába küzködik, adja fel ezt a meddő harcot. Egyáltalán nem elkeserítő és megálázó, ha képességeinek megfelelő gyakorlati életpályát választ, melynek éppen úgy megvan a maga kívánatossága, szépsége és értéke.

Az elszigetelődés és önelégültség hajlamát *a szeretetszolgálat*tal lehet gyógyítani. Beszélgetés, feladatok, gyakorlás útján vezetgessük „a szabadság tökéletes törvényére” (Jak. 1:25.), melyet a „megölő betű” rabságából felszabadító Kegyelem ajándékozott nekünk.

Mivel az ilyen ifjú lélek *mintához tapad*, itt a szüksége és lehetősége *a gyakorlati Krisztus-imitációnak*, a nagylelkűség, megbocsátás, segítség, részvét irányában. A magábakövíülő lelket csak az ellenkező irányú *gyakoroltatás* igazíthatja helyre s nem a prédikálás.

A *szociális sérelmeket* feltétlenül orvosolni kell *a gyülekezeti misszió* által, mert enélkül az ifjú minden szavunkban *hazugságot*, képmutatást látna, ami csak erősítené tévelygését.

f) A pályaválasztás tévelygései.

Az ifjúi tévelygések egyik csomópontját alkotja a *pályaválasztás*.

Látszatra *nem hitbéli kérdés*, de valósággal éppen azon fordul meg, hogy *azzá kell lennie*. Az öntudatos hit az egész embert jelenti s a „hívatus” legmélyebb értelme szerint *Isten nekünk szóló parancsának megértése és teljesítése*.

Nemcsak külföldön, de az utóbbi időben nálunk is létesültek *pályaválasztási tanácsadó* intézmények s erre vonatkozó irodalom. Ezek a világi, humanisztikus, nevelői vállalkozások a maguk nemében helyesek és értékesek. Mintaszerű könyvet írt e tárgyban *Stauber H.*, Zürich városának pályaválasztási tanácsosa „*Die Jugend vor der Berufswahl*” címen, melyet a lelki-gondozó is haszonnal tanulmányozhat finom lélekismerete és nemes gyakorlatiassága folytán.

A lelki-gondozó abban a helyzetben van, hogy ő lehet e kérdésben az ifjú *legönzletlenebb*, legelfogulatlanabb s valóban az ő örök sorsáért munkáló *barátja*. Elsősorban a szülők, nevelők, felnőttek, ifjú társak között kell képviselnie az ifjú igaz érdekét.

Ágoston megírja, hogy életére nagyon sokáig ránehezedett s nagy tévelygések okozója lett *apjának* becsvágya és kényszergetése, hogy híres szónok és ügyvéd legyen. *Luther* és *Kálvin* is *szülői akarat és kényszerítés* ellenére volt kénytelen Isten hívásának engedelmesskedni. A *szülők többsége a maga* elképzelése és akaratára szerint kívánja gyermekét boldogítani s ennek megfelelő pályára szorítja őket, nem sokat törődve *hajlamaikkal, képességeikkel, munkabírásukkal*. Még kevésbé gondolnak a *szülők lelki és erkölcsi* érdekekre, értékekre.

Másfelől vannak olyanok, akik *túlságosan is engedik* érvényesülni az ifjú még éretlen, végig nem gondolhatott, tapasztalás híján felületese elképzeléseit s teljesen szabadjukra engedik őket, ami súlyos csalódások okává válik.

Gyakran *anyagi okokból*, rosszul felfogott takarékoságból olcsóbb, könnyebben és gyorsabban kenyérhezjuttató pályákra küldik az ifjút, elzárván az utat *magasabbértékű szolgálatuk* elől.

Sok ifjút egyes emberek *csak kívülről ismert* érvényesülése csábít utánzásra a pályaválasztásban. Némelyeket *iskolatórsaik* ítélete, buzdítása vagy lebecsülő véleménye irányít a pályák mérlegelésében.

A lelkipozó lehetőleg *küzd a kényszerek ellen*, de sajátos feladata nem annyira az egyes életpályákra való rámutatásban áll, hanem abban, hogy hasson a lélekre: *bármelyiket* választja is, *Isten sáfárának* tekintse magát, akitől *hűség* kívánlatik. (I. Kor. 4:2.) A tehetség *nem zsákmány*, hanem *bizomány*, Krisztus isteni útmutatása szerint. (Fil. 2:6.—8.) Az ingadozókat és a különösebb indíttatást semmire nem érzőket *serkentse* azzal, hogy *mindenik pályá* a lélekben és jellemben való nagyság útja, a szolgáló szeretet s a hűség megszentelő ragyogásában.

A pályaválasztás gyakran *a gyülekezeti élettel való időleges szakítással* jár együtt, különösen *a főiskolákra* menőknél. Ezeket irányítsa *az ifjúsági misszió* magasabb fokozatú közösségébe.

A lelkipásztori pályára menőkkel teljes őszinteséggel beszéljen, rábeszélés és visszariasztás nélkül.

Beszélgéseit az ifjakkal *már korábban* kezdje el s ne ötletszerűen, az utolsó pillanatban.

2. A szenvedésben.

a) Az ifjú és a szenvedés.

Az ifjú életében is megtalálhatók azok a szenvedések, melyek a gyermek életét elsötétítik. Sok ifjú súlyosan szenved a testi nélkülözés, az egyedüliség, az otthontalanság, a családi helyzet miatt. Ezekkel kapcsolatos lelkipozására nézve útalunk a gyermek lelkipozására, tekintetbevéve azonban az életkor különbségeit, melyek a lelkiületet sajátosan meghatározzák. Lényegében ugyanez a helyzet az ideges, neuraszténia, hisztériás alkatú ifjak pásztorolásában is. A tünetek fokozottabbak lehetnek s módosulnak az ifjú lelki válságai szerint. Pld. a szorongási, félelmi érzések erősebb szexuális jelleget mutatnak, mint a gyermeknél. A testi megbélygzettség is szexuális felfokozottság miatt gyötrőbb, mert az általános leértékeltség érzése itt még a nemi megvetettség gyötrelmével is súlyos-

bodik. A lelkipogozó arra vigyázzon, hogy a kompenzáció ne a *dacos elszigetelődés*, vagy a *nemi eltévelyedések útján történjék*.

b) Az ifjú magányosság.

Sajátos ifjúkori szenvedés a *magányosság-érzés*. Nem a fizikai egyedüllét, hanem a *közösségben is érzett magányosság*. Ez az ifjú lelki szerkezetéből, mintegy „ideájából” száll ki s borítja ködébe, sötétjébe. Két érzésem fonódik össze benne: a *megnemértés* és a *világfájdalom*.

Az *előbbiben* az fáj, hogy nem veszik észre fején a királyi koronát s ha igen, annál inkább megalázzák és elgáncsolják. Pedig olyan még sohasem volt, mint az ő eszméi, tervei, szerelme. A Phaidros tüzes szekeren szárnyal ég felé s a kemény boltozatról visszaverve zuhan alá a megnemértés szakadékába.

Ezt az érzést az egyes emberekről *általánosítva* és a *mindenségre kiterjesztve* jut az ifjú *világfájdalmához*, a lét céltalanságának és rosszaságának siralmához. A racionális tanítás a létért való küzdelemről csak növeli ezt. „*Érdemes-e?*” — kérdi az ifjú. Ideális tanulmányait álmoknak, illuzióknak ítéli. „A végén aztán mindnyájan elrohadunk”. Ha alkalma adódik, szívesen játszik a Nirvanával, mint negatív vígasztalással, Sokszor szentimentális pesszimizmusba, tétlen ábrándozásba, testi és lelki önelhanyagolásba menekül, mint hamis elégtételekbe. Saját tudata szerint a *legönzettelebbül* bánkódik, nemtudatosan azonban szenvedése *teljesen* önös, mert oka a sebzett lélek méltatlankodása, hogy a világ nem akarja tudni: egyedül ő képes egész jelentőségében átérezni a lét hiábavalóságát. Így panaszkodott *Ady* is: „Míg nem jöttem, koldúsok voltak, Még sírni sem sírhattak szépen. Én siratom magam s a népem.”

A lelkipogozó tudja, hogy ez az ifjú alkatában *valódi* szenvedés, de az emberi élet egésze szempontjából mégis „*szerep*”, a szenvedés játéka. Hogy valódi az ifjúnak, azt bizonyítja az, hogy túlradása öngyilkosságra vihet.

Az *ifjú öngyilkosságok* időnként s egyes intézetekben szinte járványszerűen lépnek fel. Ennek oka a megnemértés és világfájdalom erősen átélt szerepe. Néha a korszellem is, a maga romantikájával, felfokozza az ifjú halálvágyát. (Irodalmi

felcölgozásai: *Goethe Werter-je, Kármán Fanni-ja*). Különösen diákifjak körében ismerünk eseteket s ragadós példaadásokat.

Az ifjúnak, lelki alakulása egyes csomópontjain *könnyű, sőt kívánatos meghalni* s ebben néha magasabbrendű, de sokszor dacos *életigenlés* nyilvánul meg. (Foglalkozott ezzel *Spranger* Az ifjúkor lélektarában, valamint *én* is Az örök ifjúság c. tanulmányomban.)

A halál könnyűsége, kívánatossága *intőjel a lelekigondozónak*, hogy tévelygő okát idejében ismerje fel és orvosolja.

A magányosság szenvedését az ifjúval *elítélőleg* tárgyalni, szórakozásokkal, alacsonyabb s felületesebb élvezetekkel *elnyomni, elűzni* nagy tévedés. A *sport*, mint magányosság elleni szer, minden egyéb értéke mellett sem gyógyítóhatású, mert könnyen a lelki kiszáradás veszedelmére juttathat.

Az ellen kell dolgoznunk, hogy a magányosság ne nője ki magát *uralkodó szereppé*. Az érzést „szublimálnunk” kell, önöségéből felszabadítanunk. Az önbálványozás játékból az igazi *pneumatikus magányosság* önátadásába kell átvezetnünk. Győzzük meg az ifjút arról, hogy a magányosság nem lehet állandó, mert ha állandósítani akarjuk, szereppé, játékká válik, elveszti komolyságát. Van *szükséges és értékes* magányosság, az élet „hegyteteje”, melyre minden léleknek fel kell jutnia, hogy ünnepélyes és áldott alkalomként éljen vele Istennel való találkozás céljából. Jézus, méltatlan tanítványainak megmondta, hogy egyedülhagyják őt. Ez a meddő fájdalom nyilatkozata lett volna, ha azonnal hozzá nem teszi a magányosság szent és áldott ajándékának kijelentését is: „De nem vagyok egyedül, mert az Atya velem van.” (Ján. 16:32.)

Szenvedés *önmagunkkal eltelve*, áldás Istennel *betöltve*. Az igazi magányosságból *megújulás, küldetés, szolgálat* származik. Így használjuk fel a szenvedés adottságát a vágy és igény helyes irányba fordítására s pozitív átalakítással életformáló értékévé tesszük az ifjú számára.

A magányosság az ifjúra nézve nemcsak szenvedés, hanem *kísértés* is. A bántalmak ellen *kárpótlásul* szolgál lelkének titkos, bevehetetlen várában. Legerősebb képessége, a *képzetet* itt *képzeldéssé* válik. Átéli önmagában a teljes elismerés, hatalom és dicsőség álmát.

Ez a vígasztalódás különösen akkor kísértő, ha az ifjúnak *vannak tehetségei*, melyekkel visszaélhet. Az individuális lélektan. megtanított arra, hogy *a tehetséges ifjak képzelődéseit* ne tekintsük henye játéknak, ártatlan szórakozásnak, melyet megértéssel elnézünk, hanem veszedelmes kísértésnek, mely megronthatja jellemét és életét.

Az ifjú titkolja képzelődését s gyönyörködik *önuralmában*, mely alatt azt érti, hogy *el tudja takarni igazi énjét* a felnőttek elől.

A lelkipendozónak éppen *az önuralom kérdésébe* kell beszélgetésével bekapcsolódnia. Az evangélium szól *az erős fegyveresről* (Luk. 11:21.—23.), aki uralkodik kincsei felett s békességben van. Ez a lélek képe, aki önuralmat gyakorol.

Legtöbben azt hiszik, hogy *ez az okosság* dolga. A számító értelem minden vágyat megfékez, mindenre képes, hogy egyszer nagyobb kielégülést érjen el. De „mikor a nálánál erősebb rájön”, elveszi fegyverét, amiben bízott s mindenét elpredálja. *Az indulatok*, mikor az értelem elkészítette szabad útjokat s kinyithatja a kaput, átgázolnak rajta, mint nyomorult szolgán s ők lesznek urrá a lélek felett. Ez azonban csak látszat, mert az indulatoknál is erősebb, rejtőző fegyveres, a *Sátán rabszolgái*, aki elpusztítja a lelket. Ennyit ér az okosság önuralma, az indulatok elrejtése.

A keresztyén önuralom *hitből való*. A hívő lélekben Krisztus, az egyetlen igazi erős fegyveres uralkodik, aki legyőzi a Sátánt. Olyan önuralomra tanít, mely *a tehetségek felett* örökösödik, a kísértések ellen. Az egészséges ember önuralma az, hogy mértékletesen tud élni. A gazdagé, hogy igénytelen marad. A hatalmas önzetlen szolgálattal uralkodik magán. Az eszes, szorgalmas és alázatos tanulással. A melegszívűnek szilárdan ki kell tartania az igazság mellett. Az erősakarátú, hajthatatlan ember próbája az, hogy tud-e irgalmat gyakorolni. Akinek nagy a képzelőereje, annak önuralma a mindennapi apró kötelességek hűségese teljesítésében mutatkozhat meg.

De erőink felett csak isteni szövetségünk, *Krisztus erejével* uralkodhatunk. „Aki velem nincs, ellenem van az és aki velem nem gyűjt, tékozol.” (Máté 12:30.) Olvassuk el és alaposan elmélkedjük végig az ifjúval *Jézus megkísértetésének*

történetét. (Máté 4:1.—11) Jézust a Sátán *isteni erejében* támadta és kísértette meg, hogy visszaéljen azzal a hatalommal, melyet a mennyei Atya a bűnösök megváltására adott neki. Hogy ne vállalja a keresztet s ne szolgáljon, hanem uralkodjék és élvezze mások szolgálatát. Mikor Urunk az Ige fegyverével visszaverte a Kísértőt, nemcsak Ő győzött, hanem általa te is: *éretted tette, neked* adott erőt, önmagát adta *a te győzelmedért.* Ebből megértheted, mi az: az én igám gyönyörűséges, az én terhem könnyű. (Máté 11:30.) Ezért kell Vele bátran és örömmel menned a magányosság pusztájába.

c) *Testi betegség.*

Ez a puszta lehet *a testi betegség is s a* lelkigondozó mindenestre *ezzé* tegye az ifjú számára.

Ulbrich az ifjú betegségét alkalomnak tekinti arra, hogy *eltávolodjék* a káros befolyások köréből. A betegség *a termékeny magányosság,* a csendre kényszerülés s egyúttal a lelki segítségre szorultság megérzésének nagy alkalma. Az ifjú nem is annyira a testi baj miatt szenved, mint inkább viharos tettvágyának, *életerejének* meggátlásáért. Ezért ágaskodik türelmetlenül a betegség láncai ellen.

A lelkigondozó Isten *különös nagy szeretetét* éreztesse meg a beteggel. A test ostromlott vár, mely az orvosságok segítségével valóságos háborút vív a kórokozók ellen, de ez egyúttal Istentől adott *példázat* arról, hogy a lélek is körül van zárva s a hit isteni orvosságával kell küzdenie a veszedelmesebb kórokozó, *a bűn ellen.* Még a test gyógyulása is nagyban függ a lélek harcától, a lélek sorsa pedig ezen dől el. *Most* van tehát az Istentől adott *alkalom* a bűn fertőzötétől való szabadulásra Krisztus által. Ez a harc *reményteljes,* a győzelem *bizonyos.* Isten irgalma *a testi gyógyulást is* ajándékozni fogja, hogy a lélek győzelme a megújult életben *mások számára is* nyilvánvalóvá legyen.

Ezt a vigasztalást az ifjú, az élethez való ragaszkodásánál fogva, kétségei között hálásan fogadja. A betegség számára a *nagy döntés* alkalma lehet, amint a történelemből és tapasztalásból tudjuk, hogy számos ifjúnak lett a megtérés, a hősies odaszentelés alkalmává Krisztus szolgálatára.

Különösebb figyelmet érdemel a betegségek között a *tuberkulózis*, mely a pubertás kezdetétől a 25. életévig a legelterjedtebb és legveszedelmesebb.

A tüdőbetegek lelkigondozásáról máig sem rendelkezünk alapvető és részletes szakmunkával, pedig nem egy lelkipásztorunknak van ezen a téren kórházi, klinikai, szanatóriumi gyakorlata. *Bohlen* H. róm. kat. lelkigondozó kisebb, értékes tanulmányt írt erről a fontos kérdéstről. Útmutatásait, megfelelő módosításokkal, követhetjük.

Az ifjúra a tuberkulózis diagnózisa vallámcsapás-szerű *ítéletként* sújt le. A fiúk pályájukat érzik kettétörve, a lányokra az hat leverően, hogy már nem mehetnek férjhez, nem lehetnek boldog nők. A lelkigondozónak fel kell serkentenie a *megtorpant életerőt* s harcba indítani a baj ellen. Erősítse az *önbizalmat*, hogy az orvosilag előírt életmód fegyelmezett betartása gyógyuláshoz segít, de ehhez *a lélek megújulása is szükséges*.

Bohlen nagy jelentőséget tulajdonít a tüdőbetegeknél a *vérmérsékletnek*. A *szangvinikust* valósággal letiporja a félelem, de hamarosan szertelen bizakodásba csap át. Meg kell győznünk, hogy a betegség komoly s csak egy „keskeny út” vezet a gyógyuláshoz, a felelősség és bizalom között. Ezen az Ige és az imádság kezébe fogózva mehet előre. A *flegmatikus* jó beteg, pedáns és alapos, de nehezen hajlandó betegségében isteni alkalmat látni s mégkevésbé a lelki döntés idejét. Feladni azonban nem szabad, mert a következetes, nem agresszív evangélizáció hatását lassanként befogadhatja s a maga módján feldolgozhatja. A *kolerikus* türelmetlen, keserű beteg. Erélye az irigyelt egészségesekek helyére ösztönzi, akiknél mindent jobban csinálna. Nem bizakodik el, de nem is csügged. Az Ige gyakorlati parancsai iránt fogékony. Ha állapota engedi, bele kell vonni a betegek körüli szeretetmunkába s az evangélizációba. A *melankólikus* kifejezetten „tuberkulótikus temperamentumú.” Betegségét tragikusan fogja fel, a gyógyulásban nem hisz, azért erőt nem fejt ki. A melankólia és a tuberkulózis *circulus vitiosus-t* alkotnak. Betegségéről nem kell beszélni. Rövid, gyakori beszélgetések jókedvű, szívélyes szavai, találó szentenciák, jó hírek, vigasztaló esetek említése, mintegy véletlenül elhullatva, kedvező hatásúak. Az evangélium gyermeki

derfivel és örömmel sugárzó jeleneit idézzük eléje, Isten mindenre elégséges kegyelmének biztató, vigasztaló csodáit Krisztus jótéteményeiben, gyógyításaiban.

A tüdőbetegek általában, főleg eleinte húzódoznak Istenhez való viszonyuk felülvizsgálatától, a lelki döntéstől. Inkább kedves emlékeiken éldögélnek, ábrándoznak, érzelegnek, játszadoznak. Önkényeztetésük lelki elpuhulásra, sekélyességre vezet. Óvatosan, de állhatatosan vezessük őket *lelkiismeretük elé*, mert a betegségben jobbra kell lenni s nem szabad felejtetni, hogy Isten felemelt ujja int abban az élet rövidségére, múlandóságára, a megtérés kegyelmi idejére.

Miután nagyobb testi fájdalmat ritkán szenvednek s gyógykezelésük többnyire jó életmódot biztosít, állapotukat megszokják, jól érzik benne magukat, sőt valósággal szerelmesen dédalgetik. Nem akarnak visszamenni a tisztátalan emberek közé, munkájukhoz. A betegség *második természetükké*, jellemükké lesz. Önzésük minden lelki erőfeszítést un és utál, a test válik urrá és egyedül fontossá. A lelkigondozónak *ki kell ingerlnie* a beteget „örömeből”, alvásából, önzéséből, hogy állapotában Istentől adott leckét, feladatot lásson.

Az ifjú tüdőbetegek *nemi ösztöne* többnyire fölfokozott. Némelyek ezt a toxikus ingerlés által előidézett állandó lázpunkörüli hőmérsékletnek tulajdonítják, mások a nyugalmi állapotnak, jó táplálkozásnak, kényelmes életmódnak, mely időt és indítékot ad a képzelet erotikus foglalkoztatására.

Kevés lehetőség van a nemi ösztön *szellemi szublimálására*, tanulás által. Ezenfelül *ifjakról* van szó, akikben ez az ösztön a legerősebb s még egészségesen is küzdenek vele, érthető, ha betegségükben súlyosabb megterhelést jelent nekik. Maga a *betegség élménye* azzal a tudattal jár, hogy az ifjú nem házasodhatik, nem mehet férjhez. Ez *tragikus ütközést* idézhet elő a vágy és az erkölcsi érzés között. Gyakran választja pót-lásul a *megalkuvó és tisztátalan utat* s meg nem engedett alkalmi viszonyokban vagy tévelygésekben elégül ki. Legkisebb ez a veszedelem a *családi* s ott is a *falusi* környezetben, nagyobb a *városi, nagyvárosiban* s legnagyobb a *szanatóriumban*.

A lelkigondozást ebben a vonatkozásban *teljesen egyénileg* kell végezni. Az ingerlékenység csökkentése, lehető elaltatása a legnagyobb jótétemény. Vigyázzunk az olvasmányokra,

képekre. Tiszta irodalom, művészet, evangéliumi könyvek, iratok, főleg a Biblia olvasása, tanulmányozása a segítőeszközök. Foglalkoztatni kell a lelkiüket, hogy a kísértés ne találjon rést a behatolásra, lehetőleg az ifjúsági misszióba kell kapcsolni őket, úgyis, mint annak gondoskodási tárgyait, de úgyis, mint cselekvő alanyait.

A súlyosabb, komplikáltabb esetekben *kényszerű tétlenség* következhetik be. „Irányítsuk a lelket ilyenkor, — mondja *Bohlen* — a Megváltónak a kereszten való *tétlenségére.*” Valóban igaza van, ez a *legaktívabb tétlenség* volt: a bűn halála, a megbocsátó szeretet kiáradása. Ez a mi nagy, örök vigasztalásunk forrása. A tétlenségre kárhóztatott test teljesen felszabadíthatja a lelket, hogy Krisztussal egyesüljön. A Mester lábainál tétlenül ülő Mária a szorgalmatos Mártával szemben a jobb részt választotta, amely nem vétetik el tőle.

d) Az ifjú és a halál.

Az egészséges ifjú, ha hősi lendületben kerül rá a sor, könnyen, sőt szívesen hal meg. A világfájdalom hatása alatt is megteszi ezt, ha szabadon teheti. De a betegségben *nehezen békül meg* a halál gondolatával. Életösztöne, tettvágya tiltakozik ellene, természetellenesnek, kegyetlennek tartja.

Van úgy, hogy *nem is beszélhetünk* vele a halálról s tartozunk kímélni belső ellenállását. Ha azonban *kifejezést ad* halálának sejtelméről, előérzetéről, mérlegelnünk kell állapotát. Lehet az a titkos vágya, hogy sejtelmét *megcáfoljuk* s gyógyulással biztassuk. De lehet, hogy *segítséget vár* a halálra való előkészülethez.

Egyik irányban se legyünk merevek. Az élet Isten kezében van. Imádkozzunk vele is, érette is a gyógyulásért. A hívőnek minden lehetséges. A Szentírás nem ok nélkül állít elénk ragyogó példákat, hanem hogy hitünket gerjessze. De tegyünk bizonyosságot, hogy *a legfőbb jó nem a földi élet.* Örök ifjúságunk dicsőségesebb, mint muló fiatalságunk. *Ha visszakapja egészségét,* azért történik, hogy örvendezőbben készülhessen elő a halálra s az örökéletre. Másfelől az Ige ad kegyelmet a halállal való *mostani* megbékülésre is. Elmélkedjünk a beteggel együtt a Szentírás erre vonatkozó részein.

Legvígasztalóbb az, ha az ifjú bizonyossá lehet: *mi nem félünk, készülünk s készen vagyunk a magunk halálára, bízva várjuk a hazahívó szót.*

Ha *bűnértés, büntudat* jelentkezik, mutassunk rá, hogy a gyógyulás reményénél is nagyobb az egyetlen vigasztalás életben és halálban: *a bűnbánónak és megtérőnek* Isten minden egyéb feltétel nélkül, teljesen megbocsát s részelteti az örökélet ajándékában. Ez az evangélium lényege, amit hittel tehetünk sajátunkká. A betegnek ezt bizonyítja *az úrvacsora* sakramentuma, melyet kellő előkészítés után, ha ő maga kívánja, az istentiszteleti rendtartás szerint szolgáltatassunk ki neki.

e) *A gyászoló ifjú.*

A mások halála feletti gyász az ifjú életében mélyebb jelentőségű, mint a gyermekében.

Itt is előfordulhat *a titkos megelégedés*, megkönnyebbülés érzése, melyet talán önmaga előtt is szégyel. *Igazán* csak azt gyászolja, akihez *mély személyes szeretet* fűzte: anyját, barátját, szerelmesét. A vérszerinti testvért ritkábban, mert a testvéri viszony csak érett korban válik a barátsághoz hasonló szeretetté.

Az anya gyászolása heves fájdalommal jár, de ritkán ölt tragikus színt, csakhamar szelíd kegyeleltté és emlékezéssé csendesedik. *A barát* elvesztése komoly zavarokat, megrendülést, lelki válságot idézhet elő a hit életében. *Ágoston* megkapóan írja le Vallomásaiban egy ilyen lelki válság gyötrelmeit és súlyos következményeit. *A szerelmes* halála a legmegrendítőbb s néha halálos bánatot okoz.

Az ifjúkori gyász komolyságában is *nemtudatos önösséget* rejt. Sok benne a szerep, a játék, az élmény *kiélvezése*. Ez segíti át a lelket a válságon.

De következhetik belőle *a veszteség túlbecsülése* s az ezen való kétségbeesés is.

Tisztáznunk kell *a tényleges lelki állapotot* s a vigasztalás *valóságos szükségét*. Ehhez képest a gyászt lehet mélyíteni, hogy erkölcsi felelősséget, megtisztult lelkiismeretet s tényleges értékgyarapodást munkálhassunk az ifjúban. De máskor mérsékelnünk, józanítanunk kell a szenvedést, hogy annak pogány önösségét elvegyük s hívőbbé, szellemibbé szublimáljuk, áldássá

tegyük. A szerelmi gyászban az ifjú nehezen vigasztalható, leg-
hatásosabb a hívőlelkületű anya, leánytestvér, nőrokon gyöngéd
szeretete. A leányok is legszívesebben anyjukhoz menekülnek
bánatukkal.

Az ifjú életösztone egy idő múlva *kivezető útat tör* a
gyászból s ösztönei *kárpótlást* kínálnak. A lelkigondozó *álljon*
őrt az önszabadításnál, hogy alacsony, méltatlan vigasztalódás
ne történjék. A mi dolgunk az egyetlen Szabadító és Vigasztaló
hirdetése, tanusítása, akinek *gyógyító sebei* vannak a mieink
beheglesztésére s aki *mindig a mások sebei felé* fordít, hogy
azok gyógyításában találjuk meg a vigasztalás biztos lehető-
ségeit.

3. A bűnben.

a) Az ifjúság bűne.

A 25. Zsoltár 7. verse szól „az ifjúság bűnéről”. Ez azt
jelenti, hogy az ifjúkor különös, sajátos értelemben *a bűn ideje*
is, a bűn az ifjú életében egy, határozott és jellegzetes irány-
ban ütközik ki. Bűn-állapotát *nemisége* határozza meg döntő
módon.

Schairer fanatikusnak nevezi azt, aki bűn alatt *kizárólag*
a szexuális bűnt érti. Ez nagyjában igaz a felnőttek erkölcsi
ítélkezésére nézve, de igaz viszont az is, hogy az ifjú a saját
öntudatában *ezt a bűnt érzi* „igazi” bűnnek, ez a döntő lelki
és erkölcsi kérdés.

Mott a *legerősebb és legszentebb szenvedélynek* nevezi a
szexuálitást az ifjú életében s ebből következteti, hogy erre
irányuló kísértésével folytatja legkeményebb küzdelmét. Ehhez
a kísértéshez s ezzel az ösztönnel való visszaéléshez mérten
minden egyéb elhalványodik, *sőt semmivé válik* az ifjú előtt.

Szükséges, hogy a lelkigondozó küzdjön az erkölcsiség és
bűn egyodalú szemlélete ellen az ifjú öntudatán belül is, de
tudományos és tapasztalati alapon ahhoz kell tartania magát,
hogy a jellem problémája mégis *a szexuális minősültségen*
fordul meg s minden egyéb ehez igazodik.

Weinmann a nemiség ébredését találóan nevezi „az éden-
kertből való újabb kifúzetésnek.” *A serdülő új feladat elé kerül*,
de ezt magától *nem feladatnak* érzi s nem tud számolni vele.

Nevelés és környezethatás folytán csaknem bizonyosan *hibás, veszedelmes úton* indul ennek az ösztönnek nyomása alatt s már *magát az ösztönt is* bűnnek érzi. Sok konfirmándus, a sakramentum megmagyarázása után is *méltatlannak* érzi magát az úrvacsora felvételére, mert nem tud szabadulni *nemisége kínzó gondolatától*.

Az individuális lélektan ezzel a bűnérzéssel szemben a *tehermentesítést, felszabadítást* tartja feladatnak, az *önbizalom* megerősítése által. El kell oszlatni az ifjú bizalmatlanságát és aggályait a saját ösztönével szemben. Tiszteletet kell ébreszteni benne az élet plántálásának ez ösztöne iránt s az érzékileg jelentkező érzést erkölcsivé szublimálni, tehát tényleg feladattá tenni.

Elvileg helyeseljük ezt, de *mint lelkigondozók*, tudjuk, hogy egyike a legnehezebb feladatoknak elhíttetni az ifjúval, hogy *ez a brutálisan fellépő és képzeletét ingerlő érzéki ösztön szent, tiszta, isteni rendeltetésű*. Minden egyebet hall felőle, csak ezt nem. A nemiség az ifjak közt durva tréfák, káromlások, szennyes és becsmérő kifejezések tárgya s ugyanakkor túlértékelt, tiltott gyönyör homályos, mesés misztériuma. Legkisebb gyermekkorától kezdve otthon és az iskolában azt tanulja, hogy a szent ellentéte az érzékinek s azzal nem lehet tréfálni. Ezért a szexualitást a *lelkiség ellenségének* tudja. A kettő ütközését *önmagában érzi* és így *a saját testiségében* kísértő és bűnös valóságot lát, mely a felébredt és követelőző nemi ösztönben jut félelmes kifejezésre.

Ezért *túlbizakodónak* kell ítélnünk a modern lélektan és lélekgyógyászat racionális feltevését, hogy az ifjú, ha önbizalmát felkelthettük, *önerejéből* tud szakítani bűnérzésével s felvilágosítás után nemiségét feladatként tisztelni, *mellyel megbékül és helyesen él*. Weimann egyenesen kimondja, hogy az ifjú bűnérzését *nem szabad az eredendő bűn hitének erősítésével kezelni*, hanem a nemiség bűnösségének ezt a tévhitét, lelki tévelygését, mint csüggesztő nyomást, le kell küzdeni az *önbecsülés, önérték, életkedv* erősítésével.

A *pneumatikus életre segítő* lelkigondozásban ez az álláspont *tévesnek* bizonyul. Az eredendő bűn nem elavult dogma, hanem *félelmes és letagadhatatlan tapasztalati valóság*. Hiszen

ezt érzi az ifjú nyomasztónak a saját nemiségében is, csak hogy nem tudja, mi az. Ezt az öröklött terhet s átkot nem letagadni, hanem őszinte szeretettel *öntudatosítani* kell, mert ez az egyetlen alap arra, hogy meglássa az ösztön *eredeti szentségét és isteni tulajdon-voltát* s azután annak *sátáni megrontását és beszenyenyvezését*, mellyel azt a Gonosz Isten elleni gúnyolódássá fordította.

Csak a *hitben* beszélhetünk neki arról, hogy a nemi ösztön *eredetileg nem volt* kísértő és a lélek ellensége, hogy brutálitását és képzeletet ingerlő voltát a Sától kaptá. Csak ha ezt meglátta, fordulhat a *Szabadítóhoz* s nyerhet tőle lendületet az ösztön *démonisága fölé* emelkedésre, a bűnnel való szakításra s arra, hogy az ösztönt „*restaurálja*” s a tiszta házasságban teljesítendő isteni parancs betöltésére megőrizze. A lelkigondozás önbizalmat, önérték-érzést nem adhat, de *gerjesztheti* a Krisztus szabadító hatalmában való hitet, a Benne vetett bizalmat s a tőle nyert *eszközi* értéktudatot.

Az a baj, hogy ezt a lelkigondozás nem meri *személyes bizonyágtételben* cselekedni s Peter Fr. szavai szerint „úgy kerülgeti a nemi kérdést, mint a macska a forró kását”. Úgy tekint, mint valami *betegséget*, mit ki kell nőni s majd magától elmúlik. Aki *önmagára nézve* véglegesen nem döntött, annak nincs bátorsága az ifjú lelkének mélyére nézni, kényszerű kettős életét leleplezni, utat mutatni, a megnyilatkozásokat hamisan értékeli s megelégszik tagadásokkal és látszatokkal. Ez az oka a lelkigondozás *bűnös hallgatásának* az „ifjúság bűnével” szemben.

A kérdést egyébként többnyire csak a *fiúifjúság* problémájának tartják. Pedig, mint Crome Ad. és Lutz N. kimutatták, a *leányifjúság rosszabb helyzetben van* a fiúknál is, mert a nőiség általános erkölcsi megüresedése összetöri lelki életét.

Lutz N. úgy nyilatkozik, hogy a *lelkipásztornak*, mint férfinak, nem magátólértetődő dolog egy fiatal leányt teljesen megérteni és tanácsolni. A nemi válság azonban olyan nagy és kiterjedt a lányoknál, hogy nem lehet tétlenül elnézni s rájuk hagyni: Isten mellett, vagy ellene döntenek-e? Ezért segíteni kell. Ezt jobban tehetik baráti lelkű keresztyén *kívülállók*, mint a szülők s jobban *nők*, mint férfiak. Legjobb az *érett keresztyén női lelkigondozó*, az *anyai barátnő*.

A leány könnyen elfogadja a vezetést, mert vágyik is reá, de nehéz őt *Krisztushoz vezetni*. Isten utáni vágya könnyen megelégszik az emberrel, a lelkigondozóval. Ezért itt a lelkigondozó *önmehtagadása* a fontos. Minden attól függ, hogy tud a maga háttérbelépésével Krisztusra mutatni: „Annak növekedni kell, nékem pedig alábbszállanom.” (Ján. 3:30.)

Az ifjúsági misszió közösségének segítsége fiúknál és lányoknál egyaránt pótolhatatlan.

b) A bűnös ifjú lelkigondozása.

Nem szabad *szemethúnynunk* az ifjú esetszerű pozitív bűnössége, bukásai előtt. Általánosságban tartott szólammal nem gyógyíthatunk, ez a legnagyobb visszaélés küldetésünkkel.

Mott az ifjúság bűneinek a *mértéktelenséget*, a *képmutatást*, a *formalizmust*, a *lelki és erkölcsi művelés megvetést*, az *értelmi gögöt* tartja s e legutóbbit a leghalálosabbnak. Ezek főleg a diákifjúság bűnei, melyekre ő hivatásánál fogva tekint. Egyik nálunk is elmondott előadásában részletesen foglalkozik a *tisztátlanság* bűnével, mely aláássa az akaratot, lerontja az önbecsülést, tönkreteszi a jóhírnevet, elsorvasztja a lelki valóság (Isten) iránti fogékonyságát. Mint egyetlen Kősziklára, Szabadítóra, Krisztusra mutat reá.

Különösen megragadók *Mottnak* azok a fejtegetései, melyeket a lelkigondozó az Ige nyilatkozataival alátámasztva sikeresen használhat fel a tisztátalanság romboló hatalmának szemléltetésére. A tisztátalanság tisztátalan agyat épít fel, úgy hogy az ifjú képtelen lesz másra gondolni, mint aljasságra. A tisztátalanság ösvényt, majd kemény országutat tapos magának az agyban, melyen szabadon zúdulhatnak át a bűn hadai. Egy ifjú odajutott, hogy a legtisztább társaságban sem tudta megakadályozni, hogy aljas gondolatok ne menjenek át az agyán. Ezzel szemben a lelkigondozó mutassa fel Krisztus hatalmát a Szentlélek által, amint felépíti a pneumatikus gondolkodást, utat készít Isten akaratának, valósággá teszi az isteni életet.

Schairer szerint a bűn elleni lelkigondozás útja megfelel a dogmatikai *ordo salutis*-nak. Vigyázzunk, hogy ez ne pusztán analogia legyen, mert a lelkigondozás útja a *Szentléleké* s nem

a miénk, vagy a gondozottaké. Mi csak tolmácsok, illetve elfogadók vagyunk.

A bűnös nemi szenvedélyekkel foglalkozik Weinmann. A serdülőkori és további ifjúkori *onánia* ellen meddőnek tartja az egyoldalú moralizálást. A magányosság-érzést megszüntető *lelki barát*ra van szükség. *Schairer* arany szabálynak mondja, hogy a kínosan érintő nyíltság üdvösebb, mint a kérdés nyers és szívtelen visszautasítása. A titkot *le kell leplezni*, hogy a bűn bűn legyen az ifjú előtt s a Szabadítóhoz fordulhasson.

Szerintünk helyénvaló, hogy a lelkigondozó hivatkozzék *arra a tiszta leányra*, aki talán még ismeretlenül, de Isten akaratából az ifjúra várakozik: mit gondolna róla, ha ezt a bűnét ismerné? S lehet-e emellett a gyakorlat mellett egyáltalában gondolni egy tiszta leányra?

Az ifjúnál itt *veszedelmesebb* területre léptünk, mint a gyermeknél, mert szenvedélyesebben esik ennek a bűnnek kárjába s testileg és lelkileg súlyosabb károkat szenved. Igen messzeható következményei vannak *a leányok* hasonló bűnös gyakorlatának. Errenézve *Pfister* mindkét nembeli ifjúságnál éppen eléggé megdöbbentő példákat sorol fel.

Weinmann megemlékszik *az ifjúkori homoszexualitásról* is. Szerinte ez a másik nemtől való elszigetelésnek következménye, melyből aziránt tartózkodás és félelem keletkezik, viszont a sajátnemű társ iránt gyöngéd érzések ébrednek. Főleg *internátusokban* fordul elő, ahol a koraérettek és agresszívek a kisebbeket csábítják. Ezek rendszerint tudatosan elremítik kegyeltjeiket a másik nemtől. *Weinmann* ezt a bűnt a lelki fejlődés másodlagos formájának tartja, a nemi szerep felőli bizonytalanság jelenségének. A nagyvárosi ifjakat nyíltan kell figyelmeztetni erre a veszedelemre. Az idejében felismert s helyesen kezelt eset alaposan gyógyítható. Károssá akkor lesz, ha idült szenvedéllyé válik.

Az ifjúkori *büntettek és bűnözők* megítélésében *Weinmann* nem tartja túlbecsülendőnek az öröklött terheltséget s azt javalja, hogy szabadítsuk meg magunkat a „született gonosztevőkről” alkotott előítélettől és félelemtől. Ha ezeket az eseteket az ifjú egész fejlődésének megismert képében szemléljük, ráta-

lálunk a hibákra, melyekből a torzulás s a végén a büntett származott s ezzel együtt a javítás lehetőségére is.

Mi, mint lelkigondozók, nem tekinthetünk el attól, hogy *Isten* nemcsak az onániát ítéli halálos bűnnek, de a homoszexualitást is, mind az Ó-, mind az Újtestamentumban a *bálványimádás hazugságának* következményéül, mint tisztátalan indulatot, büntetésül bocsátotta a hitetlenekre és fertelmességnek tekinti, melyből minden erkölcsi lealjasodás és ennek megfelelő ítélet következik. (Rom. 1:18.—32.)

A *bálványozás bűne* ellen a lelkigondozásban határozottan harcolni kell. Szükség van megismerésre, megbánásra, szakításra, új életre. A bűn nem tudatlanság, tévedés, hanem szívbeli engedetlenség, elszakadás Istentől. Nagy hiba volna, ha ezt a bűnt azzal akarnók helyrehozni, hogy az indulatot a másik nemre irányítjuk. Ez lehet orvosi, lélektani elgondolás, de nem lelkigondozói. A megfertőzött indulatot *Krisztusra* kell irányítanunk, hogy megtisztuljon. Hitbeli megtisztulásra van szükség, hogy a beteg ösztön megszentelődjön.

Hasonlóan vagyunk *az ifjúkori büntetekkel és bűnözéssel* is. Semmi sem változtathat azon, hogy a bűn bűn s megtérés nélkül nincs bűnbocsánat és szabadulás. Csak *ezzel a feltétellel* helyeselhetünk minden lélektani és pedagógiai tevékenységet a fiatalok bűnözők kezelésében. *A lélek megváltozása nélkül* hiábavaló a környezet, az életforma, az életrend, a külső lehetőségek megváltoztatása. A *megbecsülés* pedagógiája, melynek *Máday* olyan nagy jelentőséget tulajdonít az ifjú bűntevők kezelésében, ami szemünkben alaptalan addig, amíg a lélek *Istennel meg nem békült* s tőle nem nyerte el a Krisztusban való „igaznak becsülés” meghódolásra készítő ajándékát.

Egyébként az a kívánatos és helyes, hogy a fiatalok büntetteseknek *saját intézeti lelkipásztoruk* legyen, akinek élethívátása s egyben lehetősége is az, hogy egyénenként megismerje őket s lelkigondozásukat tartósan, tervszerűen, állandó gondoskodással folytathassa.

C) A környezet jelentősége az ifjú lelkigondozásában.

Az ifjú inkább úr tud lenni környezetének hatásain, mint a gyermek. A maga énjének érvényesítéséért környezetével mind egyénibb *ellentétbe* kerül s mind önállóbbá váló függetlenségi

harcot folytat. Eközben akaratlanul is *feldolgozza* belőle min- azt, ami egyéniségével megegyezik. Így nemcsak a környezet hat reá és formálja őt, hanem ő is visszahat arra s maga is alakítja azt.

A környezet adottságai az ifjú erős szubjektivitására mind *gátló és rontó*, mind *elősegítő és javító* irányban hatnak. Erősebb, személyibb kísértések forrásává lesznek számára, mint a gyermeknek, de értékesebb vonásokat is nyer belőlük, mint az.

Az ifjak között jelentős különbséget létesít *a városi és falusi* (tanyai, szorványbeli) környezet. A demokratikus életforma létrehozhat bizonyos egységesebb szintelődést, megmarad azonban a természetközelség vagy távolság, az iskolai tanulmányok, a kötöttebb vagy szabadabb foglalkozás és az életmódbeli különbség alapvető eltérése, mely a lelkiéletet sajátosan színezi.

A falusi ifjú viszonya az egyházzal, családdal, az iskolához, a felnőttekhez tradicionálisabb s kevésbé személyes, de kevésbé tévelygő is. A racionális hitetlenség, a misztikus élményre való törekvés, az Isten és világ közt egyezkedő önzés nem válik lelki életének élesen kiütöző torzulásává. A kitérés, áttérés esetei falun sokkal ritkábbak s lelki rugói alig jelentkeznek. A lehetőség azért mindezekre megvan. A környezet visszatartó hatásának megszűntével, új környezetben mind előállhatnak.

A falusi környezet két lelki tévelygésnek kedvező talaja: *a babonának és a szektának*. A falusi ifjú a babonát nagyobb nehézségek nélkül össze tudja egyeztetni egyházas keresztyén- ségével, a szektásság azonban az egyházzal ellenségessé teszi és szakításra hajtja.

A szenvedésekben jellemző a falusi ifjúra a magányosság- érzésnek az a formája, mely családi, gazdasági, szociális, sze- relmi okokból szövődve, elégedetlenné teszi környezetével s kényszeríti az elbújdosásra. (Régebben ilyenekből lettek a „szegénylegények”, a népdalok s aztán a romantikus népszín- művek dicsőített hősei; tulajdonképen bűntevők, akik csak azért dicsőültek hőökké, mert az idegen „zsandár” kergette őket s mert állítólag a szegény embereket nem bántották. Tükrözi ez

a sokat szenvedett néplélek érületét az idegen elnyomás és a szociális kizsákmányolás ellen.)

A nemiség tekintetében a falusi ifjú lelki élete kevésbé bonyolult s érzékileg egészségesebb, mint a városié. Az ösztön korai kielégítése és túlcsapongása azonban a lelkeségre elsekélyesítőbb.

A mai ifjút minden környezetben jellemzi a szociális öntudat erőteljes jelentkezése. A szociális kérdésből az ifjút az „igazságosság” problémája érdekli. Idealisztikus minőségénél fogva önzetlen álláspontot foglal el, bár mint elképzelések, önös motívumok sem hiányoznak nála. Feltétlenül rajong a társadalmi egyenlőségért s a javak egyforma elosztásáért. Jelszavak, elméletek könnyen rabulejtik s hisz a becsületes és teljes megoldások lehetőségében. Ezért a legelfogultabb és legkegyetlenebb tud lenni azok iránt, akik úgy jelennek meg vagy vannak beállítva előtte, mint az „igazságosság” akadályai, ellenségei. Forradalmár a forradalomért. Ez az oka, hogy igen rövid idő alatt homlokegyenest ellenkező törekvéseknek nyerhető meg. A tartalomtól független „dogmái”: az új mindig jobb, mint a régi; a fiatalabbnak mindig igaza van; csak rombolás útján lehet építeni; csak a radikális megoldások helyesek. A nagy erő, amit a szociális életben az ifjú jelent, a feltétlen odaadás; a nagy veszedelem, aminek ki van téve s amit okozhat is, az hogy a tartalmi kritikára nincs kellő tapasztalata és tanultsága. Szociális magatartásáért vezetői felelősek.

Szorosan kapcsolódik ehhez az ifjú *politikai szenvedélye*. Fanatikus politizáló, de igazságai azoké, akik meghódították s vezetik. Viszont igaz, hogy ezeknek az ifjúság eszmekörével legalább jelszavakban egyezőt kell hirdetniök, mert az ifjú erre mindig élesen figyelő és féltékenyen vigyáz.

A lelkigondozás a környezethatás kísértéseinek leküzdésére, lendítő erőinek felhasználására törekszik *az evangélium mértéke alatt*. Egy dolog van, amit az evangéliumi lelkigondozással az ifjú erős és irányító bizonyosságává kell és lehet is tenni: semmi sem lehet igaz, jó, szép, ami Isten örök *erkölcsi törvényeivel* s a *szeretet nagy parancsával* ellenkezik. Mindenben annyi és az az érték, ami ezeknek megfelel s ezeket betölti. Ezt az ifjú *vérvé, természetévé* tehetjük, ha állhatatos hűség-

gel munkálunk érte. Tartsuk eléje változatlan kitartással Krisztus tükrét, melyben „a szabadság tökéletes törvényébe” tekintet s megszabadulhat rabtartóitól és önmagától is, hogy ne legyen tehetetlen eszköz a Sátán céljainak szolgálatában.

IRODALMI UTALÁSOK:

Az ifjú lelkiségére nézve: Imre L.: Vezérfonal az ifjúság gondozására. Bp. 1920., 15.—32. Imre L.: A vezető könyve. Kolozsvár. 1927. 5.—9., Csikcsz T.: A serdülőkor lélektana, kül. tekintettel vallásos életére. Debrecen. 1941. 9.—56., Erdei M.: Egyház és ifjúság. Debrecen. 1939. 48.—81., Böhm K.: Az „idea” és „ideál” értékelméleti fontossága. (Magyar Filoz. Társ. Közl. XV.) Bp. 1905., Böhm K.: Az ember és világa II. Bp. 1892. 326.—350., Spranger E.: Az ifjúkor lélektana. Ford. Nagy M. és Péter Z. Mezőtúr. 1929., Máday I.: Individuálpszichológia i. m. 116.—119., Füllkrug G.: Seelenkunde der weiblichen Jugend i. m., Tóth Tihamér: Az ifjúság lelkigondozása. Bp. 1925., Makkai S.: Az Egyház missziói munkája i. m. 287.—293., Makkai S.: Az örök ifjúság. Athenaeum, 1941. 3. f.

Az ifjúság vallására nézve: Spranger E.: Az ifjúkor lélektana i. m. 161.—168. 267.—279. 313.—315., Vasady B.: A valláspszichologia fejlődésének története. Debrecen, 1927. 21.—35., 43.—68., 86.—92, 133.—134., Szabó Z.: Az ifjúság hite. (A hit. i. m.) 51.—57., Szabó Z.: Az ifjúkor lélektana és az ifjúság lelkigondozása. Debrecen. 1932., Imre L.: A vezető könyve. i. m. 10.—14., Boutroux E.: Tudomány és vallás a jelenkori philosophiában. Ford. Fogarasi B. Bp. Akad. 1914. I. R. 1, 3, II, R. 2; 3; 4. Bef., Makkai S.: A vallás az emberiség életében. Torda. 1923. 12.—33., Makkai S.: A vallás lényege és értéke. Torda. 1923. 75.—98., Makkai S.: Az Egyház missziói munkája. i. m. 190.—197. 286.—294.

Az ifjúság lelkigondozására nézve: Imre L.: Az ifjúság válsága. Kolozsvár, 1930., Imre L.: A vezető könyve. i. m. 50. 83., Peter Fr.: Seelsorge an jungen Männern. (Blau: Seelsorge an den Jugendlichen. i. m. 124.—159.) 125.—136. 139.—140. 142.—143., Niebergall F.: Praktische Theologie. i. m. II. 438. sköv. 448. sköv., Robertson F. W.: Példázat a magvetőről. Egyh. Besz. i. m. I. 152.—165., Orome Ad.: Seelsorge an der weiblichen Jugend mit höherer Schulbildung. (Blau: Seelsorge a. d. J. i. m. 181.—203.) 192, 194.—195., Pförtner H.: Das junge Mädchen unter der Gewalt des öffentlichen Lebens. 2. Aufl., München. 1932., Lilje H.: Die Seelsorge an der gebildeten Jungmännerwelt. (Blau: Seelsorge a. d. J. i. m. 207.—227.) 218.—225., Jentsch W.: Das Jugendwerk der Kirche. Wege und Irrwege evangelischen Jugenddienstes. Dresden u. Leipzig. 1938. 43.—44. 201.—210., Spengler El.: Die religiöse Entscheidung. (Füllkrug: Seelenkunde i. m. 350.—365.) 365., Lutz N.: Die Bedeutung christlicher Beeinflussung für die religiöse Entscheidung. (Füllkrug: Seelenkunde i. m. 331.—349.) 331. 342.—343. 345.—348., Stehmann M.: Die Seelsorge an

den weiblichen Jugend des Volkes. (Blau: Seelsorge a. d. J. i. m. 160.—180.) 169., *Füllkrug G.* Die weibliche Jugend und das religiöse Erlebnis. Seelenkunde i. m. 365.—375.) 365.—371., *Weinmann K.*: Psychotherapie in der Arbeit an der Jugend. (Neumann: Einführung i. d. Psych. ther. i. m.) 267.—269. 272.—279., *Fosdick E. H.*: A Mester jelleme. Az imádság értelme. 1917. A hit értelme. 1922. Victor J. ford. Bp. MEKDSz, *Schairer J. B.*: Entlarvung i. m. 204. 213.—214. 216., *Schairer J. B.*: Moderne Seelenpraxis i. m. 69. 103., *Csikész Tib.*: A serdülőkor i. m. 95.—97., *Lerche*: Ungläubige Jugend i. m., *Ley W.*: Christliche Wehrkraft der Jüngsten. München. 1930., *Füllkrug G.*: Seelsorge i. m. 45.—46., *Buntzel*: Die Psychoanalyse i. m. 60.—61., *Tóth F.*: Lelkipásztori Gondviselés i. m. 109.—110., *Bitter F.* (rom. kath.): Konvertiten-Unterricht. 3. Aufl. Dühren i. W. 1921., *Schian M.*: Handbuch für das kirchliche Amt i. m. 3. (Irodalom a babonához.) *Csikész S.*: A szektákról. 1923. Cs. S. Emlékkönyvek 5. Debrecen. 1943., *Vasady B.*: A szekták keletkezésének okairól és a szekta jellemvonásairól. (Mátyás E.: A szekták és az ellenük való védekezés módjai.) Sárospatak, 1933., *Szabó L.*: A szekták hite (Mátyás E.: A hit i. m.) Sárospatak, 1938. 40.—46., *Staubert H.*: Die Jugend vor der Berufswahl. Zürich. 1943. 3. 101.—104. 107. sköv., *Sebestyén J.*: A református nő lelkivilága. I.—III. Bp. 1927., *Szalonnás J.*: A református leány. Bp. 1929., *Ulbrich M.*: Die Krankenseelsorge i. m. 95.—96, *Bohlen H.* (róm. kath.): Die seelsorgliche Behandlung der Lungenkranken. Tyrolia. Innsbruck. 1929. 31.—42., *Mott J.*: A legkeményebb küzdelem a diák életében. Bp. Londoni Trakt. Társ. 1909., *Pfister O.*: Analytische Seelsorge i. m. 27.—37., *Máday I.*: Individuálszichológia i. m. 143.—146., *Makkai S.*: Az Egyház missziói munkája i. m. 192.—193. 207.—209. 306.—307., *Makkai S.*: A vallás lényege és értéke i. m. 145—148., *Makkai S.*: A mi útunk. Kolozsvár. 1929. 185.—201., *Makkai S.*: A szekták keletkezésének okai. Kálvin Szöv. kiad. Kolozsvár. 1917.

V. A FÉRFI ÉS A NŐ LELKIGONDOZÁSA.

A) A probléma.

A felnőtt ember önálló és felelős helyet tölt be az életben. Egyénisége és jelleme véglegesen kialakult. Élete beláthatatlan kockázatok sorozata és szövevénye. Lelki válságainak egyéni változatai felsorolhatatlanok. Lelkigondozásának nincs eset- és recept-tára, csak *szempontjai* lehetnek. Nagyon sok függ attól, hogy a lelkigondozó mennyire készült fel arra, hogy ezeket a szempontokat a gyakorlati esetekre alkalmazni tudja.

Ennek legelső feltétele az, hogy maga a lélek *ne álljon ellent* a segítő akaratnak. Az egyéniség irracionális magva amúgy is megközelíthetetlen. De ettől eltekintve is csak annyira

közelíthető meg, amennyire maga engedi. Az *egyéniséget* nem lehet erőszakkal megváltoztatni, kényszeríteni, megtörni. *Madách* szavaival „végtelen erős önkörében.” Önálló tényező Isten erkölcsi világrendjében, más ember döntőleg nem befolyásolhatja. Isten úgy alkotta, hogy *a lelkigondozóval szemben is védett* legyen.

Mindazok a *szerzett vonások*, melyeket a környezetből s annak hatásaiból sajátított el, egyéniségének *öröklött alkata* szerint épültek *jellemmé*. Ez a szerzés s ezzel a jellemalakulás a gyermek- és ifjúkorban a nevelés útján még irányítható, de a teljes kiérés után már nem. A felnőtt ember csak *maga nevelheti magát*. Egyénisége szerint engedhet a hatásoknak, vagy elzárkózhatik azok elől.

Másfelől azonban látjuk, hogy az emberek nagy sokasága él alacsonyrendű szellemi és erkölcsi életet. A közvélemény szerint ezek nem tudnak elleneállani a környezet lehúzó hatásainak. A tény az, hogy az egyéniség, aki megvédheti magát a rontó hatásoktól, *önmagának végzetévé* is válhatik. Nem más tette ilyenné, hanem olyan régtőlfogva, annyira állandóan engedett önmaga a környezetnek, hogy rabjává lett s többé nem képes az ellenállásra. *Az elrontott gyermek- és ifjúkor* a felnőtté idején már nagyon nehezen, vagy sehogyszem hozható helyre, önerőből.

Mi, theologusok tudjuk azt, hogy az egyéniség védettsége és ellenállóereje *az eredendő bűn következtében* ténylegesen meg van romolva, a rossz irányban. Fájdalmas dolog, hogy ez csak növeli ellenkezését a jóval szemben s még nehezebben megközelíthetővé teszi a lelki hatások számára.

Igy találkozunk azzal a helyzettel, hogy a felnőtt egyéniségek nagy többsége *a lélekellenes korszellem* uralma alatt áll. Ezért általában sem a népi, sem a városi gyülekezetekben *nem igénylik a személyes lelkigondozást*. Az önző individualizmus tiltakozik a „magánügyeibe” való beavatkozás ellen. Azért az illető tarthatja magát jó embernek, reformátusnak, de a mértéket maga állítja fel s nem tűri, vagy megveti a kritikát. Ez nemcsak a vezetők, előkelők önbizalma és gőgje. Ugyanezt tapasztaljuk *a tömegember* részéről is, aki, — *Ortega* megállapítása szerint — joggá teszi a közönségességet s kíváncsiság, tarulás, erőfeszítés nélkül igényli a mások szellemi áldozatából

keletkezett javak felelőtlen élvezetét s az uralmat. Ez a tömegszerűség, közönségesség nem függ iskolázottságtól, foglalkozástól, társadalmi helyzettől, mert a lélek, az egyéniség elsekélyesedése. Az „egyszer élünk s egyszer meg kell halnunk” *világiasságának* ez a sekély lelkiülete a lelkigondozás legnagyobb gyakorlati akadály a férfiak és nők között.

Egyéniség, jellem, korszellem ma kétségtelenül kedvetlenül helyzetet teremtenek számunkra. Azonban a mi munkánk, mint pneumatikus tevékenység, egyedül a Szentlélek Isten hatalmától függ, aki *mindezekben úrrá lehet*. Az ellenálló emberi önerővel nem emberi akaratot és mesterkedést szegzünk szembe s az ítélet nem a mi dolgunk lévén, minden lélek iránt reménykedünk s lelkigondozói ígérvetéssel folytatjuk a hit gerjesztésének munkáját, hogy Isten akaratából segíthessünk a kimerülődő válság üdvös eldöntésében.

Hogy ezt a szolgálatot pásztorilag végezhessek, tisztában kell lennünk *a felnőtt ember* lelki életének problémájával, mert ennek ismerete és megfelelő kezelése adja *az emberi alapot* pneumatikus életéhez. Az egyéniségek és jellemek különbözősége ellenére is van *közös kulcsunk* a lélek minden felnőttben azonos alapmeghatározottságának megértéséhez.

El kell ismernünk, hogy e kulcs megtalálásában és használatában sokat köszönhetünk *az elemző lélektani lelkigondozásnak*, mely határozottan rámutatott a férfi és nő lelkének *tudat alá süllyedt gyermek- és ifjúkori örökségére*, mint gátlásra és teherre, melynek öntudatosítása és szublimálása által próbálja a válságokat feloldani. Az „önmegváltási” kísérletek visszaútasítása mellett is hasznosíthatjuk ezt a meglátást a lelkigondozásban.

A gyermekség és ifjúság *továbbélő öröksége* a felnőtt ember lelki életének nagyfontosságú, sokszor döntő tényezője. Azonban ez az örökség nemcsak *teher*, hanem *áldás* is. Helyesebben mondva, teherből áldássá kell lennie. Aki közönyösen, vagy érthetetlenül szenvedve hurcolja magával, annak szörnyű teher, aki azonban öntudatosan leszámol vele, arra nézve nagy áldássá válhatik. Az ösztönös, vagy csökevényekben kiütköző, vagy nemtudatosan gennyedő sebekben hordozott gyermekségnek és ifjúságnak meg kell halnia, hogy *az örök gyermekség és ifjúság* felszabadulhasson és az érett lélek megújító erejévé

lehesse. Az önző, közönséges, világias ember azért nem érzi szükségét a lelkiismeretnek, a megújulásnak s azért zárkózik el a lelkiigondozás elől, mert *ezt a leszámolást nem végezte el*. És ez az oka annak, hogy sok más lélek, aki mást és jobbat szeretne tehetetlenül vergődik és szenved saját föl nem oldott bilincseinek súlya alatt.

A mi meggyőződésünk szerint azonban a gyermekséggel és ifjúsággal való leszámolás csak *hitben*, a Lélek világosságában történhet meg, mint örökségünk számbavétele, ítélete és újjáteremtése, mint *döntés*. A Megváltó Igéje: „Ami testtől született, test az és ami Lélektől született, lélek az. . . Szükség néktek újonnan születnetek” (Ján. 3:6.—7.), ebben a vonatkozásban azt jelenti, hogy a gyermeki és ifjú örökségnek emberlieg meg kell bennünk *halnia*, hogy *újjászülethessék* Isten Lelke szerint. Meg kell ismernünk hit által ennek az örökségnek mind terhét, mind ajándékát s az előbbit el kell hagynunk (I. Kor. 13:11.), le kell vetkeznünk (Ef. 4:22., Kol. 3:9.), meg kell öldökölnünk (Kol. 3:5.), az utóbbit pedig Krisztusban fel kell öltöznünk, mint új emberünket. (Ef. 4:23.—24., Kol. 3:10.)

A lelkiigondozónak arról kell bizonyosságot tennie, hogy ez az örökség mindkét minőségben, mindenkiben megvan s ezzel le kell számolnia, hogy ember lehessen. Ezért Isten Igéjének *ítélletes mértéke* alá kell állania. Ez a *hit aktusa*, melynek kockázata és cselekvő engedelmessége a miénk, a felelet pedig a hitet adó Szentlélek munkája.

A felnőtt ember lelki problémájának megoldását Pál apostol szavai fejezik ki: „Minekutánna férfiúvá lettem, elhagytam a gyermekhez illő dolgokat.” (I. Kor. 13:11.)

A lelkiigondozás legtöbbször olyan esetekkel kerül szembe, melyek az ifjúkor első és második megtérésének hiánya vagy nem döntő tünetkezéseinek elmosódása folytán *csak most*, a felnőtt korban kerülnek a *megtérés parancsa* elé. Ez lélektanilag a *harmadik megtérés*, mely egyénileg lehet második vagy első is. Akármilyen formában következzen is be ez, a lelkiigondozásnak örködni és segítenie kell abban, hogy a lélek a gyermek- és ifjúkor örökségét ne tekintse mindenestől levetkézendőnek, elhagyandónak. Krisztus nem megsemmisíteni, hanem megszentelni akarja azt. Az Isten szerinti tiszta *gyermekség* a

megtérésnek és a mennyek országába való bemenetelnek alapja. (Máté 18:3., Jel. 2:4.—5.)

A döntésben fel kell szabadulnia a lélekből az eltemetett *gyermeki bizalomnak és szeretetnek* s az *életvállalás ifjú bátorságának*. Ezekkel az erőkkel áthatva győz az érett, felelős lélek a bűn felett. Ezek segítik át pneumatikus élete apályain, őrzik a csüggedéstől, tartják rugalmasan a szűkkeblű, dogmatikus megmerevedés ellen. A közöny ezt borítja, a gőg ezt nem hagyja feltörni. Ez a visszafojtás, elfelejtés az oka, hogy a kegyetlen önzés, a sívár közönyösség és gépiesség, az elvakult világiasság olyan áttörhetetlennek látszó kérget vonnak a lélek magva köré.

Pedig a Sátán meg tud vívni „az erős fegyveressel”: az önzésében kemény férfival és nővel, de tehetetlen a tiszta gyermekiességgel és ifjúsággal szemben. A pásztori igehirdetés iránt a lélekben rejtőző *gyermek és ifjú* fogékony s ezért a lelkigondozónak, mikor a felnőtt ember jelenlegi szükségén segíteni akar, *multjához* kell kapcsolódnia, annak érzékeny pontjaihoz, fájó és vágyakozó emlékeihez, az első és korai sebekhez s az első szeretetkez. Ez a gyökeres segítség módja, különben csak tüneti kezeléssel bíbelődnénk, mely döntéshez nem vezet.

Nem könnyű dolog a lelkigondozónak a lélek ez érzékeny és fogékony mgavához férköznie. A *nemiség, az életkor, a foglalkozás, a társadalmi helyzet, a műveltség, a vallás* sokszorosán körülburkolja és átszövi a férfi és a nő lelkiségét. Ezeket a lelkigondozónak alaposan tanulmányoznia és ismernie kell. Ehez segítséget nyújt neki a típusok lélektani és tapasztalati megfigyelése.

Jung felállította az *intrivertált* és *extrovertált* jellem-típusokat. Ezek férfiakra és nőkre alkalmazható *megismerési formák* a lelkigondozó számára. Az *előbbieket* maguk felé forduló, tépelődő, lelki szakadásra hajlamos, a világhoz nem alkalmazkodó lelkek. Tusakodásaik kemény ellenállás közben viharos, gyökeres megtérés felé szoríthatják őket. Az *utóbbiak* alkalmazkodásra, szintelen átolvadásra hajlamosak a környezet iránt, lelkileg felszínesek, főgondjuk a könnyű érvényesülés. Ez alaptípusokon belül *Pfennigsdorf* a *férfit intellektuális, gyakorlati és esztéta* típusokba sorolja. A *nőnél Imre L.* a *családi és világi* típust különbözteti meg.

Az *intellektuális az igazi férfitípus*. Mindent meg akar érteni, tettvágyó, a haszonra néz. Csalódásai kiábrándulttá, túljózanrá teszik. A tulajdont és a családot értékeli. Jelszava: enyém! Válságát az értelemnek a szenvedélyekkel vívott tehetetlen harca idézi fel. Minden természetfelettit ellenez. Az igazság elméletileg érdekli. Erkölcsi és esztétikai képessége gyenge, érzelmi és erkölcsi vonásai a családi élettel kapcsolatban jelentkeznek. A *gyakorlati*-típusú férfi túlbecsüli az emberi erőt. Optimista, szociális érzékű, a közösségben való szerepére és helytállására büszke. Elméletek nem érdeklik, a cselekvést értékeli, de erkölcsileg alkalmazkodik a közmorál szintjéhez. Az *esztéta*-típusú férfi érzéki és szemlélő természetű. Sem az értelmi igazság, sem az erkölcsi cselekvés nem foglalkoztatja. Főgondja az élvezés, magasabb fokon az esztétikai műélvezet. A benyomások, hangulatok embere.

A *nő igazi típusa a családias*. Az anyaság ösztöne következetessé, hűségessé teszi, mindenre képes azért, akit szeret. Lelkisége érzelmi jellegű, értelmisége a szeretet okosságában, leleményességében nyilvánul meg. Gyermekségének, ifjúságának örökségét mélyen és állandóan éli s ennek minősége szerint lehet kicsinyes, aprólékos, házi uralmat gyakorló, pletykálgató. A *világi* nő érzéki természetű, hiú, az anyaság ösztönéből öncélú tetszenivágyást formál, a női hivatástól, szeretettől, áldozattól menekül, a társadalmi életben szereplést, érvényesülést keres.

Az *életkor* ezeket a típusokat lazítja vagy szilárdítja. A *fiatalabb férfi* inkább az esztéta típus felé hajlik, az *élet delén* álló intellektuális, a *hajlottabbkorú* gyakorlati, az *öreg* önző. A *nő* életében a *klimakterikus időszak* idézi fel a típusok válságos ütközését, keveredését.

A *foglalkozásnál* két véglet jellemző a lelkiségre. Az egyik a *céhtudat* fölénye, mely csak a magát becsüli s minden mást lenéz, kicsinyel. A másik a *kisebbség-érzés*, mely a társadalmi, anyagi, politikai leszorítottság, elnyomottság következménye, a foglalkozás közvéleménybeli megítélése szerint.

A *társadalmi helyzet* a lelkiség *elszűkítését* munkálja. „A mi körünk” elzárkózása, az érintkezés üres formáságai nemcsak a szociális közösség, testvériség, hanem a lelkiség szempontjából is rendkívül veszedelmesek.

A *műveltség*nél figyeljünk a lélek minőségét fenyegető *veszedelmekre* s küzdjünk ellenük. Az u. n. *magas*, vagyis városi műveltségben ilyenek az iskolai tanultság felületessége, a kultúrának a technikai civilizációval való azonosítása; a *népi*, falusi műveltségben a babonáság, a tradícióhoz való kritikátlan tapadás. A kettő közt van a legrosszabb: a *félműveltség*, mely nem azt jelenti, hogy valaki a művelődési kincsnek csak felét bírja, hanem azt, hogy mindent csak félig-meddig, tévesen és zavarosan tud.

Ezek a *tények és körülmények* a lelkigondozóra nézve azért jelentősek, mert ha nem számol velük, *légiüres térben* fog mozogni s valóságos hatás helyett elröppelő szavakat adhat.

Még közelebbről érdekel bennünket a férfi és nő *vallása*, mint pneumatikus életének alapja. A *férfi*, életének irányát kifejező „enyém”-jelszavánál fogva a vallásban is azt tudakolja: mi a *haszna*? Van-e célszerűsége, ad-e pozitív gyarapodást? Nemcsak anyagi haszonról van itt szó, hanem főképen *erkölcsiről*. A férfi a természetfeletti elem lehető kikapcsolásával arra tekint, hogy milyen *jellemalakító* hatalma van a vallásnak? A hitben *valláserkölcsiséget* lát és gyakorol. Ezt két irányban juttatja kifejezésre. Vagy az *egyháziasság* intézményes, szociális gyakorlásában, vagy éppen az egyháztól független *szabad egyéni élet* formájában. Fogyatozásai és tévelygései az előbbi irányban a *megüresedés* és hitbeli *közöny* felé sodorhatják, az utóbbi irányban a *kétely, tévhit, hitetlenség felé*. Túlzó, beteges esetekben kifejlődhetik az önbálványozó *titamizmus*, a vallásos inlokolású uralomvágy mások fölött.

A nő a vallásban a *boldogságot* keresi. Főkérdése: mennyiben boldogít? Ennek vallásos értelme a *megnyugvás és vigasztalódás*. Ezt a maga iránti házastársi és gyermeki szeretetben találja meg, mint Isten ajándékában s ennek hiánya hajtja arra is, hogy Istenben mélyebb, természetfeletti átéléssel találja meg földi gyötrelmének vigaszát. A mennyei pótlást anyai szeretetében gyermekeire árasztja, mint boldogító áldozatot, ha azonban gyermekei nincsenek, bekövetkezhetik a *valóság rajongó* túláradása. Természetes és egészséges érzelmessége megfelelő levezethetésre nem találván, s ha családján túl a gyülekezeti közösségben sem tudja azt kiélni, *beteges, hisztériás tévelygéssé* fajulhat.

Különösen az *introvertált típusú* férfiak és nők vallásossága hajlamos a *túlzásokra* és beteges elfajulásokra. Az *extrovertált típusúak* mélyebb lelki igények nélkül elfogadják a közösség hitének kifejezéseit s gyakorlati tevékenységében elégtelnek ki. A két alaptípuson belül az *intellektuális férfinak* a vallás *ész kérdés*, az élménytől és *cselekvéstől húzódozik*. A *gyakorlati* típusú se szereti az élményt, de a hit gondolati rendszert sem. Vallását a *jótekonyságban*, az egyházi élet *külső építésében éli*, különösen, ha kezdeményező szerepet kaphat. Az *esztéta* típust az istentisztelti rendtartás, az egyházi ének és zene, a *prédikáció művésziessége* érdekli. Ezekre vonatkozólag szeretné érvényesíteni az egyházi életben *a maga egyéni elképzeléseit* s folyton reformjavaslatokat tesz. Ha ezeket mellőzik, visszautasítják, megsértődik és elmarad a templomból.

A *családias nő* temploma *az otthon*. Jár a templomba is, de a közösségből kivonja magát. Készségesen szenved, tűr és szolgál otthonában s buzgó imádkozó. Elszigeteltségében kifejlődik *önigazságának* érzése és hite. A nemi és családi erkölcsben *hajthatatlan* szigorúságú és ítéletű. A *világiasság* nőnek a vallásban is csak *sablonjai* vannak, a jótekonyság vesszőparipáján igyekszik érvényesülni.

Az *életkor* mindkét nemnél befolyásolja a vallásosságot. A *fiatal férfi* vallásában a típusok *fővonásai* keverednek. Az *élet delén* kiegyensúlyozott, de kevésbé személyes, inkább *szociális* jellegű vallása van. Az *öreg ember* vallásossága *önző*, a gyermeki *önközpontúság* felé hajlik vissza.

A *fiatal nő* hite *képzeleti* jellegű, ábrándos, lelkesedő, önzetlen; az *élet deléig* fokozatosan válik *gyakorlatiassá*, övéinek és másoknak szolgálóvá; a *nemi válság* időszakában (klimax) a csüggedés és lelkesedés között *szélsőségesen*, viharosan hullámzó; az *idős korban passzív*, áhítatos, kegyeskedő, oktató, szokásokhoz ragaszkodó.

Foglalkozás tekintetében a *testi és gyakorlati* tevékenységű *férfi* szellemi kielégülést keres a vallásban, *emberibb*, *magasabb életszínvonalat* igényel benne; a *szellemi foglalkozású* gyermekiségéhez, ifjúságához menekül, *egyszerűbbéletet*, elpihenést, magáról való elfeledkezést kíván.

Társadalmi helyzet, rang, vagyon, illetve *elnyomottság és szegénység* szintén jelentős színezők. A vallás a *szegények*

kincse. A gazdagnak *nehéz* (de nem lehetetlen) bejutni a mecnnyek országába. Mindkettővel vissza lehet élni: a szegénységből *előjogok formálhatók*, a gazdagságból *álarc* a feleslegből való látszat-jótekonyságban.

A tudatlanság, félműveltség, műveletlenség a vallásos szemléletet is eltorzítja, törpévé teszi. A technikai civilizáció kizárólagossága *világiassággal* fertőzi meg a vallásos lelket. Az *igazi műveltség* megértő, értékelő és segítő minősége a vallásos lelkületet *elmélyíti, tisztítja, kitágítja.*

A férfiak és nők egyéni lelkigondozásának, éppen az egyesek személyiségének és körülményeinek áttekinthetetlen változatossága folytán, a jelzettek figyelembevételével és felhasználásával csak egy összefogó és irányító szempontja lehet: miként segíthető elő a férfi és a nő *lelki értelmű, pneumatikus egyháztagsága?*

Kétségtelen, hogy a férfi és a nő vallását *csak a gyülekezeti életben* való átminősítés és tevékeny tétel által lehet egészségessé tenni. A hitélet egyéni válságai igazi döntéshez csak egy úton segíthetők: utat kell nyitnunk a lelkeknek a felszabadító és pozitív értéktartalommal betöltő *gyülekezeti misszióhoz.*

A reformátusság egyéni megüresedése, elszintelenedése s ebből következő társadalmi és közéleti eljelentéktelenedése *a vallás hasznára tekintő férfiban* azt a leverő érzést keltette, hogy *nem érdemes* református keresztyénnek lenni. *Lelki válságai* azonban egyháziasságától függetlenül is fellépven, *álutakon* keres szabadulást. A lelkigondozónak tehát *ébredtően, megrázóan* kell arra eszméltetnie a férfilelket, hogy kérdéseinek kétségbeejtő megoldatlansága mögött *a bűn* tragikus szakadéka tátong s hogy ezt csak *élő hite*, Krisztus váltságának háladatos elfogadása hidalhatja át; nemcsak *lehet*, hanem *kell* is keresztyénné lennie, mint *legférfiasabb*, leghősiesebb és legértékesebb életcéljának munkálója. A *közönnyt és elvetlen türelmet gyűlöletessé kell tenni* az igazi férfi szemében, mint *gyávaságot.* Viszont a református hit és élet *pozitivumát* tárgyilagosan és alaposan eléje kell tárni, a gyötrő életunalom, az önemésztő szenvedés és pusztító szenvedélyek ellenszeréül. Ugyancsak be kell kapcsolni a hívő gyülekezeti élet *missziói közösségébe.* Ezek a férfi *mindhárom típusának* megadják a mélységes és valódi hitbeli kielégülést.

A nő lelkében élénkebben él az útbaigazításra, vigasztalásra és feloldozásra-szorultság érzése. Könnyebben és szívesebben is fordul ezekért a lelkipásztorhoz. De vigyázzunk arra, hogy míg a férfi ritkán keres a lelkipásztornál feleletet kínzó hitbéli kérdéseire, de akkor a legtöbb esetben tényleg lelkigondozást vár, addig a nő szinte csak kivételképen igényel igazi lelkigondozást, gyakoribb odafordulásai a lelkipásztorhoz azt célozzák, hogy megerősítse őt saját igazában, önigazságának érzésében, annak helyességében. A férfi, ha ritkán is, de hajlandó magán túl és felül keresni az igazságot, a nő önmagát szeretné igazolni, saját magában találni fel és tenni bizonyossá a boldogság forrását. Ezért a nők mértéke saját lelki kérdéseik megítélésében ingadozó, bizonytalan, amit annak vélnek, az sokszor csak szeszély, illúzió, öncsalás.

Gyakran megtörténik, hogy *nemtudatos kényszer* alatt zavaros, tisztátalan, ösztöni tendenciákkal kéri a lelkigondozó segítségét s nem Isten dolgai érdeklik őket, hanem egy bizonyos férfi dolgai s ez a férfi némelykor maga a lelkipásztor. Különösen óvakodni kell attól, hogy alapos meggyőződés nélkül hitelt adjunk a női érzékenység önző álsebeinek, hogy kellő önfelegyelem és céltudatosság hijján észrevétlenül átengedjük magunkat a nő hamis életterv szerinti vezetésének, ennek a valódi félrevezetésnek s végre, hogy befolyásoltassuk magunkat a női romantika és szentimentalizmus beteges szempontjaitól.

Az egyéni kérdéseket, bánatokat és sérelmeket a másoknak való szolgálat útján kell irányítani s megoldásukat, orvoslásukat a Krisztus szeretetét tanúsító munkában taláztatni meg.

Ennek első lehetősége a családban nyílik meg. De vigyázzunk a típusra. A családias nőt házasságában érik a sérelmek, a világiast pedig a szereplésből űzött egyházi tevékenységben. Az utóbbi nem akarja vállalni a női, anyai hivatást, tehát a család felé elsősorban az ő lelkét kell irányítani, ahol lelkülete elmélyülhet s gyakorlati orvoslást találhat. A családias nő sérelmeit az elszűkülés, az egyodalúság, az elzárkózás teszi gyötrővé, így elsősorban az ő lelkét kell a gyülekezeti közösség felé fordítani, hogy szenvedése a szolgálatban megtisztuljon s magasabbértelmű gyógyulást találjon.

Általában azonban a nő lelkében is öntudatosítani kell az élő egyháztagságot. A gyülekezeti élet mindaddig félkarú, amíg

a református nő is nem lesz munkás tényezőjévé. A múlt fényes kivételeit ebben a tekintetben általánossá kell tenni. A *családi és a gyülekezeti kötelesség* nem zárják ki, hanem kölcsönösen erősítik és gazdagítják egymást. Az egyházi közösségben vannak feladatok, melyeket a nő tud *jobban*, sőt *egyedül csak ő* végbevinni. Ilyen a *szeretetmunkák* hűséges, következetes folytatása, a *társadalmi korlátoknak* a gyülekezetben való lebontása, a jótékonykodás szórakozási jellegének megszüntetése s helyébe a *hívő sáfárság* állítása, a missziói munka gépiessé merevedése elleni *személyes küzdelem*, az *evangéliumi nagylelkűségnek* a legkisebbekhez való lehajlása a valóságos szükségekben, de ezentúl még az *anyagi fenntartás*, a *kulturális és szociális* munka is a nőktől várja a *szeretet lelkével való áthattást* s a világias öncélúság kísértésétől való megszabadíttatást. A nő hívő életének titka azon fordul, hogy miképen tudja *egységbe olvasztani családi és gyülekezeti hivatásának* parancsát, hogy tudja egyiket a másik *megszentelő erőforrásává* tenni, úrrá lenni *ideje felett* s magáról elfeledkezve, a *szolgáló szeretet* boldogságában ismét és ismét „széppé” újulni a Szentlélek tüzeiben.

B) A lelkigondozás munkája a családban.

1. Házasság és nőtlenség.

A házasság Isten *teremtési rendjének* intézménye. Mint ilyen, *szent*, de *nem sakramentum*, sem szereztesénél, sem külső jegyhez nem kötött voltánál fogva, sem pedig azért, mert nincs hozzáfűzve üdvigéret. Szentsége tehát nem önmagában van, hanem a vele Isten tulajdonaként, az Ő dicsőségére való élésben. Ezért a házasság, mint *állapot*, se nem szentebb, se nem alacsonyabb, mint a nőtlenség. *Robertson*, az I. Kor. 7:1.—9. alapján hangsúlyozza, hogy sem a házasságnak, sem a nőtlenségnek nincs semmi *belső érdeme*. Értéküket az szabja meg, hogy melyik hogyan hat a jellem fejlesztésére s milyen alkalmat nyújt Isten szolgálatára.

Kálvin az ember Istentől rendelt *általános életformájának* a házasságot tartja. A nőtlenség nem erény, sőt ha valaki azzal a maga kényelméért él, ellenkezik Isten akaratával. Önmagában véve még az sem elég, ha valaki nőtlen lévén, erkölcsösen

él, ez ez állapot így is csak akkor menthető, ha valaki a mennyei életre való szabad készülődésért vagy magasabb kötelességek érdekében tartózkodik a házasságtól. Az örök nőtlenség fogadalma bilincs, mely Isten akarata ellenére kötözi meg a lelket. A házasság maga az Ige szerinti értelemben *felbonthatatlan*. A szent házasság éreje a férjet és feleséget egy emberré teszi. Ugy kötelesek egymást gondozni, mint felerészüket. Az elválást lehetővé tevő hatóság visszaél hatalmával. Azonban a teremtés rendje az *egy feleséggel* való megelégedést parancsolja s így az első feleség halála után a férfi *ismét megnősülhet*. A hűség kötelessége a házasságban közös és kölcsönös. A parázna tag *önmagát vágja le* az egy testről s maga szabadítja fel azt önmagától. Ha a hűtlen férfi elűzi hű feleségét, az asszony nincs többé alávetve a szolgaságnak.

A *Második Helvét Hitvallás* a legtisztábban állítja fel a házasság és nőtlenség mértékét: mindakettő *isteni ajándék* (ha úgy élünk velük), de ha a nőtlenség adománya elvétetik valakitől, gondolja meg, hogy jobb házasságban élni, mint égni (I. Kor. 7:19.) A házasságot pedig Isten rendelte és dúsan meg is áldotta. (Máté 19:5.—6., I. Móz. 1:28.) Ezért az minden tekintetben tisztességes. (Zsid. 13:4.)

Ezek az alapvető igazságok képezik a pásztori ígehirdetés szilárd vezérfonalát a család lelkigondozásában, a házasság és nőtlenség értékelésére nézve.

2. Az élettárs-választás

nagy kérdésében a lelkigondozásnak, a gyülekezet tagjainak ismeretében nemcsak megkérdeztetés esetén, hanem az *előkészítő gondozás* rendjén is segítségül kell lennie.

Dallmeyer H. ezt különösen azért tartja fontosnak, mert az istentiszteleti ígehirdetés általánossága és templomi hangneme elszoktatta a lelkeket attól, hogy egyénileg szembenézzenek a tiszta házasság létesülését akadályozó és megrontó bűnökkel. Krisztus az emberiséget „gonosz és parázna nemzetségnek” nevezte s e szörnyű ítéletben benne foglaltatik a tiszta élettárs-választásnak *roppant nehézsége*. Még a tanítványok is, akik érdeklődve beszéltek Jézussal a házasságról, ugyanazon órában megfeddették azokat, akik kisgyermeküket hozták hozzá, hogy megáldja őket. (Márk 10:10.—16.) A házasság kérdésének

sürgető tárgyalására van szükség a lelkigondozásban (evangelizációban) a házasságelőtti élet nemi elvadulása miatt. („Hurengeist.”) Lakásszükség, munkanélküliség, drágaság arra készítetik a szülőket, hogy házasulandó fiaikat és lányukat *gyermektelenségre* beszéljék rá. Legjobb esetben egy-két gyermekről lehet szó. A színház, mozi, irodalom a fiatalság előtt *alászállítja a házasság szentségét*, feldicsőíti a szennyet, céltudatosan munkálja a házasságtörést. Az óvszerekről és magzat-elhajtásról szóló hirdetések könnyű, boldog életet ígérnek a nőknek s ezzel összetörik a házasság igazi boldogságát s életgyilkos útra csábítják őket. Sajnos, ebben tudatlan bábák és lelkiismeretlen orvosok is segítenek. *A szabadszerelem*, pajtás-házasság már annyira bevett életmódok, hogy az erkölcsi megítélés nevetségesen hangzik a közönség fülében. Ki akarjon házasodni s kiben bizzon, ha élettársat keres?

Dallmeyer szerint a lelkigondozónak nem szabad haboznia, még összejövetelem sem, hogy az egyes bűnöket szent komolysággal *nevükön nevezze*, mert ma már iskolásgyermek is tisztában vannak a szifilisz vagy az onánia mivoltával. Helyes a bűnökre *szó szerint az Írás szavaival* mutatni rá s ezzel is bizonyosságot tenni, hogy Isten előtt, Krisztusban, Krisztus által szólunk. Az egyéneken kívül külön összejöveteleket tarthatunk fiatal nőknek és férfiaknak.

Schairer az élettársválasztás *aranyszabályának* mondja azt, hogy a házasságban csak az apa vagy az anya *pótlásának* keresése végzeteljes. Igen sok házasságot tesz tönkre a felek egyikének vagy mindkettőjének *önállótlanága*, a szülői akaratától, kényeztetéstől, befolyásolástól való függősége. A lelkigondozónak egyik legfontosabb feladata az, hogy a fiatalokat előkészítse *az önálló életre*, hogy lelki bátorságot, a hit kockázatának merészségét gerjessze bennük *új élet-alapításra*.

Tóth E. felemlíti a *jegyesség idejének* régi egyházi jelentőségét. Az eljegyzés a lelkipásztor tudtával és jelenlétében történt s megsemmisítő ok nélkül felbonthatatlan volt. Nemcsak a törvényes információszerzés s a külső készület ideje volt, hanem a *belső, lelki készületé* is, a lelkipásztor vezetése alatt. Ha ez ma már nincs is érvényben, a lelkigondozó felhasználhatja az alkalmat *a jegyesség gondozására*. Több alkalommal beszéljen velük a házasság lelki feltételeiről, próbáiról, Istenre

való építettségéről. Imádkozzék velük; az ígét, melyről esketési beszédét fogja tartani, adja kezükbe. Kiemeli *Tóth E.* a *házassági eskü* szövegének előre való megtárgyalását, a szövegnek kezükbeadását, hogy lelkiismeretük előtt elmélkedhessenek rajta.

Az eskünek *Sebestyén J.* is nagy fontosságot tulajdonít. *A magunk részéről* azt tartjuk, hogy az eskü *ellenkezik* a református keresztyén házasság-gondolattal. Ezt a teremtési rendből következő szövetséget *maguk a falek* kötik egymással *s nem az egyház köti vagy kötteti velük.* Az egyház az Ige szerint megmagyarázza a szerződés értelmét, int, tanácsol, megáldja a szövetséget és imádkozik érte. *Az eskünek itt nincsen helye.* Azonkívül az eskü az *önerőre, önelhatározásra* épül, melynek nincs hatalma a bűn ellen. Sokan azzal *a gyakorlati indokolással* védik az esküt, hogy az amúgy is laza házassági erkölccsel szemben ez az egyetlen eszköz, amely még *megfélteti* az embereket s visszariasztja a hűtlenségtől. Ha így van, akkor az *egész gyülekezeti közösség és lelkigondozás hiábavaló.* És ez *a szeretet arcucsapása* is. Mások azt mondják, hogy a házasságot *az eskü teszi szentté,* enélkül közönséges párosodás lenne. Erre a tévelygésre nem érdemes itt szót vesztegetnünk. Mindenesetre annál szomorúbb *a valóság cáfolata,* hogy az eskü senkit se tart vissza a bűntől. S ha az egyház ragaszkodik az eskühöz, *miért esketi újra* az elvált és ismét házasságralépő embert?

A házasságot megáldó istentisztelet ünnepélyességét s a nagy lépés fontosságát egyaránt eléggé kiemelné *a fogadalom,* mely éppen az emberi természet önerejének elégtelensége megvallásával Isten kegyelmi segítségét és ajándékát hívná támaszul elhatározásához. A házasságot szentté és komollyá nem lehet kívülről tenni és kényszerrel biztosítani. A lelkigondozásnak a feladata annak öntudatát, meggyőződését az élettárs-választásban és az előkészületben megszilárdítani, elmélyíteni.

Köstlin kívánsága, hogy a házasságkötés *a gyülekezet tudta és az egyház áldása nélkül* ne történjék, a helyes lelkigondozásnak szükségképeri következménye s magátólértetődő.

Egyébként az élettársat *nem a lelkigondozó választja a házasulandónak.* Természetesen jóelőre alkalmakat és módokat kell biztosítani arra, egyéni és közösségi formákban, hogy a kérdést *egész jelentőségében* feltárja az ifjú házasulandók előtt

s testi, lelki, erkölcsi, hitbeli feltételeit minél alaposabban és megragadóbban ismertesse.

A konkrét esetekbe való beavatkozás nagyon kényes és kockázatos s legtöbbször nemcsak eredménytelen, de a jövőbeli lelkigondozói kapcsolat szempontjából káros is. Ha kivételesen tanácsát kéri, akkor is imádságos gonddal és Isten előtti féltelmes felelősséggel kell megfontolnia, tehet-e valamit és mit tegyen az Ige egyetemesen kötelező parancsain túl, egy konkrét személyiség megítélésére nézve. Ebben az esetben a szülők kívánságával szemben legyen óvatos, mert azok legtöbbször magukat akarják továbbélni gyermekeik házasságában, saját pótlásukra munkálnak s az önálló új életkezdésnek nem barátai. A lelkigondozónak pedig az új élet érdekét kell védenie Isten parancsa szerint. (I. Móz. 2:24.) Az eset sokkal komolyabb, ha valamelyik házasulandó fél maga kér tanácsot. Ez azonban egyúttal már biztató is. A lelkigondozó a legönzetlenebb szeretettel beszéljen vele, minden elfogultság nélkül s szilárdan tartsa magát az Igéhez. Ne legyen ítélő és döntőbíró, ne fenyegetőzők, ne kényszerítsen, hanem Krisztusra nézve, barátilag tanácsoljon. Ne titkolja, sőt határozottan jelentse ki, hogy emberileg tévedhet s hogy egyedül Isten Igéje az, aminek csalódás nélkül engedelmeskedhetünk.

3. A családi élet keresztyén értelme

felől nemcsak a házasság megkötése előtt, hanem a további életközösség folyamán, látogatásaival kapcsolatban, állandóan kell bizonyosságot tennie a lelkigondozónak. Az esetek és alkalmak szerint mindig más vonatkozásában szükséges az Igéből rámutatnia, hogy a családi élet értelme nem a vérség és az érdek kötelékében van, hanem ezek csak parabólikus kiábrázolásai annak a nagy lelki valóságnak, melyet Isten akar az egész emberiségben kialakítani. A házasság iskola Isten Országá számára, — mondja Köstlin.

Az embert emberré a felelősség és önfeláldozás teszi. Ez a két élettenntartó erkölcsi erő nem érvényesülhet addig a társadalomban, amíg át nem éltük, be nem gyakoroltuk a családban. A család ez a gyakorlóiskola s ezáltal Isten Országának modellje, mintája. Először a vérség kötelékében kell felelősséget vállalni és áldozatokat hozni egymásért, gyakorolni a szeretet

misszióját, lelki kötelességgé tenni a testi egységet, hogy azután lelki kötelességbe léphessünk *más emberekkel* Isten atyai szívének családi tűzhelye körül. A család tehát *nem öncél*, csak áldott eszköz, boldog alkalom az Isten tudományának, a szeretetnek megtanulására szülők s általuk a gyermekek számára, hogy mint *fölszabadító kötelesség*, alkalmassá tegyen Isten Országára. Az ilyen családi élet *Krisztussal fűz rokonságba*, akihez semmi vérségi kapocs nem fűz, de aki érdek nélkül vállalta a felelősséget az egész emberiségért s föláldozta magát érettünk. Ezzel a szeretet legnagyobb mértékét állította fel, megalapítván *Isten családját* a földön, melynek alaptörvénye ez: „Aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát, az nekem fivestvérem, nőtestvérem és anyám.” (Máté 12:46.—50.)

A családi élet *döntő bizonyítéknak* van szánva *Isten valósága* felől. Azt a légkört alkotja ebben a világban, melyben Istent tényleg és közelről lehet tapasztalni, ez az egyetlen titkos ajtó, melyen át Isten valósággal belép ebbe a világba. A keresztyén család légkörében lesz *láthatóvá* Isten, mint ahogy a világűrön átfutó csillag csak akkor látható, ha a föld légkörében kigyúl. Halvány példázata az egyetlen *Jákob létrája*, melyen a lélek a tökéletes Szeretethez emelkedhetik. A családi szeretet a homályos, de *egyedüli tükör* a mennyei Atyáról. A *rossz családi élet* tehát halálos bűn, mely *hazugsággá teszi Istent* s arról ad pusztító példázatot, hogy nem érdemes, de nem is lehet krisztusi életet élni. Sőt a családi életben keserűen csalódott lelkeket *dühre ingerli* az, ha a szeretetről, szentségről, krisztusi életéről hallanak.

A lelkigondozás állandóan *gerjeszti* a családi tűzhely szeretet-lángját s mindig *eléje tartja* a szülőknek és gyermekeknek a vérségi kötelesség pneumatikus rendeltetését és értelmét. Ezzel, mint arra *Gaudy L.* is utal, — egyúttal *gyülekezete építését* is munkálja, mert a hívő, tiszta családokból kerülnek ki a *gyülekezeti misszió* munkásai.

4. A házasság és családi élet nehézségei

ezzel a pneumatikus valósággal szemben a ténylegességben letagadhatatlanul jelentkeznek, mint az Ördög kísértéseinek, cselvetéseinek és elgáncsolásainak munkái. Ősi egyházi hagyományunk és érvényes egyházi törvényünk éppenezért nyomatéko-

san rendeli a *viszálykodó házastársak* békítését, a családi élet *lelki bajainak* gondos orvoslását.

E nehézségek egyrésze az emberi természet folytán *elkerülhetetlen*. Mégha az élettárs választás a legkörütekintőbb is volt, a házasságot bűnben fogantatott és született s gyarlóságokkal terhelt emberek kötötték, akik a hitben is csak kegyelmet nyert bűnösök. A házaseletnek sok kellemetlensége, baja, próbája van, — mondja *Kálvin*.

Ezek ellen a lelkigondozó nem tehet jobbat, mintha ugyancsak *Kálvin* tanításával vigasztalja a házasságokat, hogy az ilyeneknek el kell nyelni az ízét, mint a keserű orvosságnak. Reformátorunk mély és bölcs evangéliumi intelme az, hogy a házasságot *orvosságnak* kell tekintenünk az érzéki természet zabolátlansága, lustasága, önzése ellen. Csak az imádság, a közös könyörgés s az Ige együttes olvasása lehet a *türelem* forrása, hogy békén hordhassuk el azt, ami iga és teher lenne. „Házi kereszt alatt, ahogy illik, lépdelj Isten áldásával” — figyelmeztet *Andreä B. A Második Helvét Hitvallás* pedig egyenesen úgy nyilatkozik, hogy a házasságot Isten a mértékletlenség gyógyítószeréül, sőt mint *magát az önmegtartóztatást*, rendelte. (XXIX. 2.) Hitünknek ez az Ige szerinti tiszta *józan-sága*, evangéliumi *aszketizmusa* a lelkigondozó igehirdetésében mindig hatásossá válik, ha mély *személyes meggyőződésből* is fakad s nem érzélgős melankóliával, hanem az Isten akaratában nyugvó *derült természetességgel* hangzik. Arravaló ez, hogy szétfújja a *szerelemhez* fűzött túlzott, rajongó és hamis ábrándokat, mert a holland *Fabius*-nak *Sebestyén J.* által idézett bölcs szava szerint a házastársak nem a szerelem, hanem *a házasság által* lesznek egygyé s hozzátehetjük, hogy a házaselet, a fentiek értelmében éppen *a szerelem orvossága*.

Vannak azonban olyan nehézségek is, melyekkel az eredendő bűn terhe alatt is kötelességünk kemény *harcba szállni* s melyeket *nem mentegethetünk és gyarapíthatunk* gyarlóságunk emlegetésével. *Schairer* itt is szól *biológiai diszharmóniáról* melynek megváltozhatatlan terhét el kell viselni. De iger helyesen, mint arany szabályt, állítja fel, hogy tisztázni kell ezeknek végső alapjait, mert a házassági megkülönbözések *által* e diszharmóniának. Az életben legtöbbször ténylegesen *más valamit* akarunk, — mondja, — mint amit vélünk, vagy

állítunk, hogy akarunk. A „véünk” azt jelenti, hogy a nehézség oka rejtudatos. Az „állítunk” azonban már *tudatos hamiságot* takar. Az ember legyen *becsületos önmagával szemben*, ez az aranyszabály.

A lelkigondozónak meg kell szívlelnie ezt az útmutatást. A mi eddigi házassági lelkigondozásunk, tanácsolgatásunk többnyire *találomra* történt, tudatlan és szólamszerű bölcselkedés volt, erőtelen általánosság. Szükséges, hogy *tudományosan és tapasztalatiilag megismerjük* a békítendő házaspárok ál-okai mögött a nemtudatos terhet és a tudatos hamisítást. Szükséges, hogy erre őket bölcs tapintattal, gyöngéd szeretettel, de *határozottan rávezessük* s önmaguk leplezzék le ezáltal, becsületesen, a megkülönböztetés valódi okait. Ezzel sok válik megszüntethetővé, elbékülhetővé a bajból s az is, ami nem javítható, *mint kereszt*, türelemmel elhordozhatóvá.

A *valódi okok* hajlamokban, kívánságokban, szenvedélyekben, szorongásokban, bűnérzésekben jelentkeznek a lélekben, melyeket *nem tud, nem akar* társa előtt bevallani, mert akkor *harcolnia kellene* ellenük, hanem betegséggel, sértettséggel, finomkodással, többértékűséggel leplezi magát s a hibát *feleltelenül és hamisan* a másokra tolja. Ez aztán *kölcsönössé* válik s felborítja a békét. Sohase fojtsuk és felejtsük el ezeket, — tanácsolja Schairer, — hanem törekedjünk *erkölcsivé szublimálni, megnevelíteni*. Helyes tanács, de ne felejtsük, hogy az emberi törekvés felett az Ige Pál apostol ajkán már *ítéletet mondott*. (Rom. 7:23.—24.) A pneumatikus lelkigondozásnak *ennél többet* s *válami mást* kell mondania: „Hálát adok Istennek a mi Urunk Jézus Krisztus által.” (u. o. 25.) A leleplezésnek csak úgy lesz eredménye, ha Isten előtti *bűnvallássá* s Krisztus hatalmas *szabadító kezébe fogozássá* tesszük.

A legtöbb békétlen, viszályos, rossz házasság korunk *önző individualizmusának* következménye, — állapítja meg Küinkel. Ő „tökéletlen házasságtípusok”-ról beszél, mi bátran beszélhetünk *bűnös házasságtípusokról*. Ezeknek sorsát már a feleltelen, önző élettárs-választás megpecsételi. A „*puha*” házasságban kényeztetett, gyáva lelkek csalódnak egymásban. Önzésüket azonban palástolják, a válságot megalkuvással odázzák, babanyelven beszélnek egymással, a bensőséget dícséretekkel helyettesítik, a terheket egymásra hárítják. A „*kemény*” házasság

ságban aktív neurótikus jellemek csatáznak, egymás iránti bizalmatlanságban. Nemi feszültségük állandó szócsatákban s viszont heves szerelmi jelenetekben csattan ki. Kölcsönösen megalázottnak érzik magukat, lázadásra, bosszúra készülnek, de egymás nélkül nem élhetnek. Az „üres” házasság puszta életpólis, de éppenezért az ellentétes érdekek lerontják egymást. Az ilyen beteg, vagyis bűnös házasságok mindennapi tünete a féltékenység és a válás.

Különösen a *műveltek házasságában* találkozunk ezekkel a típusokkal. Zänker O. joggal rójja fel, hogy a lelkipásztor nem ismeri a műveltek házassági nyomoruságát. Pedig ezt maguk ezek a körök állandóan és élénken tárgyalják. Az egyszerűbb népi házasságok viszályai aránylag könnyebben felszámolhatók, mert a házasság ziláltságának egyszerűbb, átlátszóbb okai vannak, míg a művelteknél ezek az okok végtelenül komplikáltak. Amennyire ember embert megérthet, kötelességünk az egyéni esetek *mélyreható tanulmányozása*. A művelt ember elméletileg is szeret töprengeni bajain s népszerű tudományos olvasmányokhoz fordul, lexikonokat, orvosi könyveket búj s természetesen minden rosszat beképzeli magának. Ezért sokkal erősebben megrendül, mint a tanulatlan.

A lelkigondozónak a lehetőségig *képzettnek* kell lennie a házasi élet lélektanában, mert a művelt ember hamar észreveszi a tájékozatlanságot s bizalmatlanná lévén, elfordul tőle s valami tudóssal „megelemezti magát”.

De mégsem a szakképzettség a fő, melyet a lelkigondozótól nem is lehet megkövetelni orvosi értelemben, hanem a *szívbeli műveltség* fölénye és a *pásztori szeretet*, mely az *Igében való szakértelemmel* párosulva, nem téveszti el hatását a komolyan békére szomjazó lélekre.

5. A házasi élet bűnei.

A viszályt okozó rehézségek egy jó része már bűnös forrásból származónak mutatkozott meg előttünk. Ez a bűnösség inkább *negatív, mulasztási* jellegű volt, az önismeret és az élet-társ-ismeret elhanyagolása.

Vannak azonban *pozitív bűnök* is, melyek a házasi életet megrontják, tönkreteszik. Ilyen a *féltékenység*, mely dühben, fenyegetésben, kémkedésben, cselszövésben,

bosszúban, gyilkosságban nyilvánulhat meg. A közfelfogás a szerelem bizonyosságának tartja, pedig, amint *Künkel* mondja, a féltékenység az önösség műve és semmi köze a szerelemhez. *Dallmeyer* különösen iszákos férfiaknál és hisztériás nőknél tartja veszedelmesnek, akiknél olyan szörnyű visszaélésekre vezet az ártatlan félel szemben, hogy az együttélést lehetetlenné teszi s legalább ideiglenes különválást (nem elválást) kell javasolnunk. Ezt azonban csak alapos tájékozottság s más beavattakkal való megbeszélés alapján tegyük.

A féltékenység szerintünk az üreslelkűség, hiúság, önhittség, zsarnokság palástolása, tehát végeredményében *a hitetlenség bűne*. Még ha ok van is rá, menthetetlen, mert ez esetben sem gyógyít, csak mérgesít. Az ok nélküli féltékenység pedig a szenvedés méltatlan és aljas rázuditása az élettársra. A féltékeny házaselet a lelkigondozónak *direkt módon* megközelíteni lehetetlen, a tárgyról való beszélgetést nem tűri. Egészen más oldalról, más témákkal kell hozzáférkőzni, hogy az alapbajt, *az elfajult önzést* próbáljuk megrendíteni, melynek a féltékenység csak egy utálatos *tünete*. Isten kegyelméből talán az ilyen lélekben is találunk *egy pontot*, ahol ellágyulás, részvét, önmaga feletti töprengés, valami mélyebb és önzetlenebb indulat lappang. A kísérlettel és az imádsággal ne hagyjunk fel. Fő azonban, hogy *a szenvedő felet*, ha ártatlan, vigasztaljuk, hitében erősítsük, türelmét, áldozatát tisztán tartsuk, keresztjének hordozásában támogassuk, hívjuk segítségül a neme szerinti *gyülekezeti missziói szövetséget*, mely nemcsak szenvedését enyhítheti, hanem pozitív pótlást is adhat neki a szolgálatban.

A bűn tükröződik a házaselet *boldogtalanságában* is. *Sebestyén* J. foglalkozván ezzel a szomorú ténnyel, megállapítja, hogy a boldogtalan házasság a modern élet egyik legnagyobb problémája s különösen *a női lélek* témája, mert a szerelmi boldogság nagyobb szerepet játszik a nő életében, mint a férfiéban. A boldogtalanság gyors és radikális orvosságát *a könnyű elválásban* keresik. Ez a bűnnek bűnnel való tetézése. Az okok alapos megvizsgálása szükséges. *Sebestyén* szerint ezek: a hitetlen ember éretlenül, felelőtlenül, lelkiismeretlenül, emberismeret nélkül köt házasságot; a felek nem ismerik a keresztény házasság értelmét; hiányzik a lelki előkészület; hamis elgondolásuk van a szerelemről és boldogságról; kellő lelki szín-

vonal és nemes eszmény hiányában nem tudják élettársukat megválasztani; a válásról könnyelműen gondolkoznak; nem számolnak a bűnnel; a panaszló nem önmagában, hanem a másikban keresi a hibát. Mindezeknek alapja az, hogy *igazi szeretet nincs bennük*, a szeretetet valami ösztönös, szabályozhatatlan lángolásnak tartják.

Helyesen mutat rá *Sebestyén*, hogy *a szeretet kötelesség*. Krisztus „*új parancsolatnak*” nevezte. Nemcsak Istent, hanem a házastársat is *akarva* kell szeretni, mert mint *Greeley H.* mondja, a szeretet az akarat virága és gyümölcse. Az így értett szeretet alapján lehet esküt tenni a szeretetre, mint kötelességre. Errenézve álláspontunkat fentebb kifejtettük, de az kétségtelen, hogy a lelkigondozónak a boldogtalan házasság esetén ezt az isteni parancsból fakadó *kötelességet* kell hirdetnie, mert a boldogtalanságnak csak a kötelesség vethet véget. Ebben *Kant*-nak örök igaza van: az ember nem a boldogságra, hanem a kötelességre van teremtve s ha ez nem volna félreérthető, azt kell mondanunk, hogy *az embernek a kötelességteljesítés a boldogsága*.

A lelkigondozás szempontjából fontos az, amit *Sebestyén* hangsúlyoz, hogy t. i. a boldogtalanság, melyről panaszolnak, sokkal többször *ál-boldogtalanság*, mintsem valódi. Ahoz, hogy valaki valóban boldogtalan legyen, már *komoly lelki életre* van szükség, ezekben a házasságokban azonban a bűn fészke éppen *a lelkiség komolytalansága*. Arról van szó, hogy hamis úton, hamis boldogságot kergetnek: *saját önző énjük* uralmát. Ahol az egyik házastárs ilyen, a másik számára gyötrelemmé, tragédiává teszi az életet.

Különösen a hamis boldogságot hajszó s boldogtalanságról panaszló *nőt* kell a lelkigondozónak figyelnie, mert az ilyen nő nem látja be, hogy bűnös s hogy bűnei igazi bűnök. Ellenkezőleg, ezeket a kegyetlenségig fokozza sokszor önmaga s mindig a férje iránt, mert képzelt boldogtalansága gyönyörűséget okoz neki, ebben éli ki uralomvágyát. Az ilyen nőt bűn ismeretre és bűnbánatra vezetni rendkívül nehéz, a lelkigondozónak imádságaiban kell hordoznia ügyét Isten előtt s kérni, várni, kutatni a Lélek ébresztő szavát. De ha az illető ál-sebével hozzáfordul s öngigazolást keres nála, ne rontson ajtóstól a házba s ne ítélkezzék keményen, mert ezzel elriasztja a felüle-

tes lelket. Mint bölcs építőmester, óvatos kézzel vessen fundamentumot a megújuló életnek. Fogadja el ténynek a boldogtalanságot, de mutogassa meg a léleknek a Krisztusban való igazi boldogtalanság képeskönyvét, *a valóban szenvedő és keresztethordozó* hithős asszonyok sorát, akik nem cserélnének vele s nem vállalnák azt a boldogságot, amit ő hajszol. Az álboldogtalanság öncsalását csak a valódi boldogtalanság nagysága és belső tisztasága leplezheti és győzheti le. Sohasem szabad a lelkigondozónak helyeselnie vagy támogatnia *a válás* óhaját, mert legalább neki reménykednie kell a későbbi helyreállítás, megbékülés, szeretetközösség lehetőségében s erre kell előkészítenie a boldogtalanságát panaszlót is.

A házaselet gyakran *a nemi bűnök* tanyája. Hiányzik belőle *Kálvin* és a *Második Helvét Hitvallás* tanításának ismerete, komolyan vétele, átélése az önmegettartóztatás gyógyszeréről. Tény az, hogy sokan azzal alacsonyítják le házaseletüket, hogy minden féktelenségüket, szennyes erotikájukat, perverzitásukat, durvaságukat, kéjelgésüket abban vezetik le, mivel ez „szabad” és „törvényes”. Az emberek nem akarnak tudni arról, hogy *a házasságon belül is van paráznság* s hallani sem szeretnek *a lélek szúziességéről*, szemérmességéről, tiszta szeretetéről, a társ *lélekként* való becsüléséről a házasságban. *A törvényileg védett paráznságnak* ez a fertelmes bűne akkor is rettenetesen romboló, ha *mindakét fél* részes benne, de kimondhatatlan szenvedéseket okoz *a lelkében ellenkező és iszonyodó* félnek, legtöbbször *az asszonynak* s a jövőre kiható pusztításokat végez *a gyermekek lelkében*, mert ilyen házasságban családi életről szó sem lehet.

A házasság nemi bűneiben vagy a durván *erőszakos akarat*, vagy éppen *az akaratgyengeség* mutatkozik meg. *Dallmeyer* felsorolja és egyenként tárgyalja e bűnök lelkigondozói és evangélicizációs kezelését. Felemlíti *a házassági onániát*, mely alatt a „fogamzás veszélyét” elkerülő aktiv kéjelvezést érti. Ez többnyire mindkét házasefél bűne s ezellen komoly Ige-alkalmazással kell küzdeni, feltárván e bűn aljas és szégyenletes voltát. Abban az esetben, ha a hívő nő lelkiismerete tiltakozik és ellenkezik a hitetlen férj akaratával szemben, arra kell inteni őt, hogy esetről-esetre világosan mondja meg férjének: bűnnek tartja és nem akarja ezt a gonoszságot. Ennek csak akkor van értéke

s a férjre való remélhető hatása, ha valóban „Krisztusban történik” s nem a természeti kielégítetlenség álcázásából. Ha emiatt a férj nem érintkeznék vele, nyugodjon meg, hogy legalább megszűnt a teste elleni merénylet s lelke felszabadult a felelősség alól. „Aki föl nem veszi az ő keresztjét és úgy nem követ engem, nem méltó énhozzám.” (Máté 10:38.).

Ami a *fogamzás megakadályozásának* óvszerekkel való negatív „védekezését” illeti, az előbbihez hasonló okból, a lelkigondozó itt is mindig határozottan nevezze bűnnek a bűnt s ne fogadjon el szociális, gazdasági, racionális indokolásokat. *Dallmeyer* kizárólagos állásponton van s meg sem említi az esetleges orvosi szempontokat.

Lehet, hogy a nőnek egészségi, sőt életmegtartási okból *nem lehet gyermeket szülnie*. Fel kell vetnünk a komoly kérdést: ilyen esetben *a teljes nemi önmegtartóztatást* javalljuk-e a házasfeleknek? Véleményünk szerint *ez volna a helyes viselkedés* a házasfelek részéről s *lehetséges* is, de csak mint *kegyelmi ajándék*, melyet az imádság, az Ige, a sakramentum, a szeretetszolgálat eszközölhetnek. Kizárólagosnak, felettebb szigorúnak nem szabad lennünk, de *a tiszta útat* meg kell mutatnunk s Istentől kérnünk számukra erőt, bölcsességet.

Dallmeyer említi, hogy gyakran megkérdezték őt *egyenes nők*: vajjon *a nemi érintkezés önmagában nem szentségtelen-e?* Ez tévelygés, azonban megállapítható volt, hogy az ilyen kérdés mögött a férj nemi mértékletlenségének, bujaságának ténye állt, ami testi és lelki *megterhelést* okozott a nőnek. A mértékletesség evangéliumi szabály. Szerintünk itt ismét *Kálvin* és a *Hitvallás* tanítása irányadó. A panaszló felet is ezzel kell tévelygéséből helyreigazítani, de főleg alkalmat kell keresni arra, hogy megfelelő módon *a mértéktelen félben* tegyük öntudatosá ezt a szabályt.

Ezzel kapcsolatos az, ha viszont *a férj* panaszolja felesége érzéstelenségét. A lelkigondozó sohase adjon igazat a férfinak abban, hogy ez az esetleg képzelt, vagy valóságos tény *felszabadítja* őt valami bűnös kárpótlásra. Ellenkezőleg, figyelmeztesse arra, hogy ez Istentől való alkalom számára *az önuralomra* és a lelki szeretet elmélyítésére.

Általában jegyezzük meg, hogy a lelkigondozás pneumatikus irányítottsága mindig kötelességünké teszi a harcot a

nemi ösztön bálványozása ellen s a tudomány és tapasztalat bizonyosságával is oszlassuk azt a közönséges tévelygést, hogy ennek az „istenféle”, vagyis démonikus erőnek tisztelt ösztönnek észnélkül, szolgálilag engedelmeskednünk kell. Már az *intenzív testi és szellemi munka* is komoly nehézség nélkül fékentartja és elnémítja ezt az ösztöni követelőzést, mennyivel inkább a *hívó szeretet* szolgálata?

Idetartozik végre annak kötelessége is, hogy az orvosi szempontokon túl a pneumatikus lelki érdek védelmében küzdjünk az ellen a bűnös mértékletlenség ellen, amelyik a nőt a *menstruációs és terhességi időszakokban* zaklatja és keseríti. A lelkigondozó komolyan elmélkedje meg és teljes odaadással hirdesse az I. Thess. 4:3.—8. apostoli intelmét.

A *magzatelhajtás* bűnével szemben *Dallmeyer* csak azt az egy Igét tartja helyénvalónak, minden megalkuvás nélkül, hogy „A mi Istenünk megemésztő tűz.” (Zsid. 12:29.)

A *perverzítások* megszüntetését néha az *ideiglenes különélés* meghozhatja. Helyes útra mutat *Dallmeyer*, egyezőleg a modern lélektannak eredményével, mikor azt jegyzi meg, hogy az egészséges fél *nevelheti* beteg társát s meg is *javíthatja*, csak semmi szín alatt *ne egyezzen bele* az eltévelyedésbe. Mi is azt tartjuk, hogy erre a *nevelői tevékenységre* kell az egészséges felet felkészíteni s fontos, hogy a beidegződött rossz hajlamokat és szokásokat ne tekintse *végzeteseknek*, teljességgel gyűlöleteseknek és megvetendőknék, hanem *szeretettel* igyekezzék meggyógyítani őket s ebben a *hívó életnek* van a legnagyobb reménye és esélye a sikerre.

A házaspár közvetlen hibáján kívüli *gyermektelen házasság* megrendítheti egyik vagy másik tagot a *házasság valódiságának és értelmének hitében*. A lelkigondozónak vigyáznia kell, hogy a református hittel ellenkező tévelygés meg ne gyökerezzen, annyival inkább, mert a kétség a bűn fészke lehet s valamelyiküket, leginkább a nőt, hamis védekezéséppel *házasságtörésre* viheti. Hitünk szerint a *házasság akkor is házasság, ha a felek hibája nélkül gyermektelen* s ennek a szövetségnek is megvannak Istentől adott *áldott lehetőségei*. A lelkigondozónak ezekre kell rámutatnia s a *gyülekezeti misszió* munkájába bevonní őket, kétségeik orvoslásául és szeretetre való készségük Isten akarata szerinti gyümölcsöztetésére.

A gyöngeakarató egyéneket, akik igen nagy számmal vannak, a házassági bűnök ellen állandó gondozással védjük és az Ige s az imádság erőforrásából neveljük. Itt Dallmeyer megengedhetnők tartja a külsőségesebb eszközök (pld. fogadalm) használatát is, mondván, hogy jobb mankóval járni, mint anélkül a pizokban feküdni.

Az askézis az I. Kor. 9:24.— 27. értelmében nem a gyöngeakaratóiak fegyvere, mert azt nem bírják szabadon hordozni, hanem értékes a kegyelemben álló, hívő és öntudatos keresztényeknek. Nagyjelentőségű, ha a lelkigondozó ebben előljár és saját bizonyágtételéből nyújt segítséget, mintegy szorosabb fegyverbaráti szövetségben, azonban mindig csak evangéliumi értelemben, nem táplálván sem érdemszerűséget, sem ecclesiolas tévelygést.

A házastársi hűtlenség (hűtlen elhagyás, házasságtörés) az Ige ítélete alatt a legsúlyosabb bűn. A tapasztalat azt mutatja, hogy a férfi legtöbbször nemi csábítás következtében esik ebbe s lelki rugók nem játszanak elsőrendű szerepet nála. Az viszont gyakori, hogy a csábító nőszemély kihasználja a lelki rugókat, mint készítő és színező motivumokat s hízeleg a férfi szellemi kiválóságának, félreismert, nem érvényesülhető tehetségeinek, sőt erkölcsileg is igazolni törekszik a meg nem értett és nem méltányolt férj jogát a „vígasztalódásra”. Természetesen a férfi szívesen elfogadja ezt s maga előtt is leplezi vele érzéki indokát.

A közvélmény, hacsak a házasságtörés nem kapcsolódik visszataszító anyagi igazságtalansággal, kegyetlenkedéssel és nem csattan ki botrányokban, nagyon is hajlandó személt hűnyini a férfi e bűne felett s azt szinte jó tréfának tekinteni.

Sok esetben a bűn a férfinál u. n. „múló kaland” lesz, mely után visszatér feleségéhez. Az is előfordul, hogy „feleségének” az alkalmi bűnök sorozata közben is csak házastársát tartja s könnyelmű felfogása szerint „hű” marad hozzá. Hogy itt mennyire az önzés dolgozik, nyilvánvaló s az is, hogy a házastárssal méltatlan, szívtelen megalázás történik.

Anélkül, hogy a bűnt egy pillanatig is mentenők, megállapíthatjuk, hogy a házasságtörés a férfi életében ritkán válik olyan sötét és végzetes lépéssé, mint a nőben. A lelkigondozó ezekkel számotvetve igyekezzék a férfi alvó vagy elaltatott

lelkiismeretét felébreszteni s őt az élete alapértelmét biztosító családi közösségbe, bűnbánattal és megtéréssel visszasegíteni.

Kétségtelen, hogy *a nő életében* a házasságtörés, leszámítva az érzéki típus túltengéseit, *sokkal lelkibb indokoltságú bűn*, mint a férfiéban. *Füllkrug* rámutat arra, hogy a nő legtöbbször *lelki kárpótlást, elégtételt* remél és keres a bűnben. Hozzátehetjük, hogy saját szemében „*áldozatnak*” tekinti ezt s ezzel a veszedelmes öncsalással mentegeti magát. „Kénytelen” volt elkövetni, hogy össze ne roppanjon megalázottságában, boldogtalanságában. *Ez a betegségnél rosszabb orvosság*, vagyis „kuruzslószer” azonban életének gyökerét mérgezi meg s hivatásának értelmét töri össze. *Csak az isteni irgalom állíthatja meg* a nőt ezen az úton, hogy teljes elaljasodásba ne süllyedjen s meg ne szűnjék ember lenni.

Hangsúlyozzuk azonban, hogy a nő házasságtörésében a legtöbb esetben *a férj is* súlyos felelősséget hordoz Isten ítélő szeme előtt. *Füllkrug* felhoz olyan esetet, mikor kegyes leányt olyan férfi vett feleségül, akinek semmi belső köze nem volt valláshoz, egyházhoz, Krisztushoz. Talán nem akadályozta feleségét az istentisztelet gyakorlásában, de rendszeresen olyan hideg és lenéző megjegyzéseket tett a hitre, melyek az asszonyt *lelke legmélyén sértették meg* s okává lettek házastársi hűtlenségének. *A hitetlenség hűtlenséget szült.*

Tapasztalat mutatja, hogy az ilyen indokú bűnt *a lelki-gondozó megadályozhatja*. A nőnek az hiányzik, hogy nem tudja magát *bizalmasan, otthonosan és nyíltan kibeszélni* a hit dolgában. A lelkigondozónak erre *alkalmat kell adnia* és időt szentelnie. Bátorítania kell, hogy amit már-már szégyennek érez, az *bizonyoságtévő kötelessége* a még hitetlen férj előtt is, mert „mit tudod te asszony, ha megmentheted-e férjedet?” (I. Kor. 7:16.) De ha „veled akar lakni, el ne bocsásd”, mert „meg van szentelve a hitetlen férj az ő feleségében”. (U. o. 13.—14.) Isten tehát megadhatja neki *a misszió* nagy ajándékát.

Alaposan meg kell azonban hallgatni az ilyen lelket házassági helyzete, feszültségei s szülőihez és gyermekeihez való viszonya felől is s a viselkedés módját aszerint tanácsolni, mert *a helytelen módszer* kudarcot eredményezhet, ami aztán végleg beletaszítja a romlásba.

Gyakori szomorú eset, hogy a férjnek hazug képze van *a házasságban való uralmi jogáról* s feleségét alázatos, mindenre kész, feltekintő szolgálójának nézi, aki legfennebb házvezetőnő s *dajka*, de nem élettárs. Az ilyen férj *apának* is rossz, gyermekeihez csak esténként van egy-két felelőtlenül kényeztető, vagy kemény szava, gondjukat egészen az asszony vállaira hagyja. Ezekből olyan súlyos *lelkiismereti konfliktus* keletkezhetik a nőben, hogy a férfi nemi közeledését elviselhetetlen megálázásnak érzi s nem tudja, kötelessége-e egyáltalán engednie neki.

Füllkrug ez esetben szükségesnek tartja *a másik fél* meghallgatását s vele a keresztyén házasság mibenlétének tisztázását. Ezután *mindkettővel együtt* kell próbálnia békéltető beszélgetést folytatni. Nagyon is lehetséges, hogy kellő tapintattal megtörheti *a rossz férfi-hagyomány* erejét s élettársi magaslaton hozhat létre találkozást a két fél között. Egyébként az ilyen viszony elhanyagolása a nő részéről csak a kedvező alkalom megjötteére váró *feszültséget* létesít a házasságtörés irányában.

A házasságtörésnek *a jellem és temperamentum ütközéseiből* előálló lehetősége *a bosszúvágyra* mutat. Az ilyen indokú bűnt a tettes rendszerint hamar megbánja, szégyenli s szeretné, ha még lehet, helyrehozni. *A szenvedélyes vagy élesen ellentétes jellemű házastársakat* a lelkigondozónak minél állandóbban, — legjobb ha bibliaóra keretében — mind mélyebben kell rávezetnie arra, hogy mi, egymásra utalt, összekötött emberek *csak a naponkénti megbocsátásból élhetünk*. És itt a megbocsátás a bűnismeret forrása s a megbánásra vezető segítség. Ne várjuk, hogy társunk először megismerje, aztán megbánja s végre levezekelje hibáját, hanem *először bocsássunk meg neki szívből* s akkor fogja mindezeket átélni és megtenni. Ez a házasság és családi élet *lelki alaptörvénye*. Viszont a makacs haragtartás és visszautasítás a bűn útja.

Füllkrug felveti a kérdést, hogy a házasságtörő felet a másiknak *élettársául* lehet-e tekinteni s köteles-e a közösséget vele visszaállítani? Az Isten és a házastárs előtti *igaz bűnbánat* esetén erre minden kétség nélkül igennel kell felelni s *teljes bocsánattal* lehetővé tenni, hogy Isten kegyelmi segítségével az igaz szeretet új élete következhesse.

Van azonban olyan eset is, mikor a házasságtörő fél Ister előtti bűnbánata igaz, de megcsalt élettársa előtt *nem tud bűnvallást tenni*, okkal vagy ok nélkül úgy tudván, hogy az *nem bírja elviselni* a bűn elismerését. Talán kész megbocsátani, de csak úgy, ha ez szavak és nyilatkozatok nélkül történhetik meg.

Dallmeyer is úgy látja, hogy *esetről-esetre* eldöntendő: adjunk-e tanácsot a bűnnek a másik fél előtti bevallására? Előbb alaposan meg kell győződnünk, hogy mi lehet ennek eredménye. Mindenesetre a megbocsátásra kell munkálnunk, mert az jobb, mint az elválás. De ha a megsértett fél válni akar, — mondja, — Máté 19:9. alapján ennek *nem lehet elleneállani*. A bűntelen fél újra házasodhatik, de a keresztyén lélek inkább ne kössön házasságot elválttal, mert ez sok nehézséggel terheli meg az új életközösséget.

6. A házassági elválás

kérdésében tehát *Dallmeyer* a Máté 19:9.-et úgy tekinti, mint amely *feltétlen jogot ad* a nembűnös félnek a *végleges* elválásra. *Kálvin*, amint láttuk, egyenesen azt mondja, hogy *a párázinaság megszünteti a házasságot*. Viszont az elválás *kötelességéről* sehol sincs szó, sőt *a megbocsátás és megbékülés* lehetősége áll előtérben.

Lelkigondozói szempontból azt tartjuk, hogy nem volna helyes *mereven értelmezni* s minden további nélkül tudomásul venni a *konkrét* nembűnös (de természetében szintén bűnös) fél *elválasztási jogát*. A lelkigondozás itt éppen arravaló, hogy a *jogszerűséget letompítsa, háttérbeszorítsa* s minden tőle telhetőt kövessen el a pásztori igehirdetéssel, s a gyülekezeti miszsió segítségével, *hogy a házasság helyreálljon* s a békesség új életközössége meginduljon.

Akármilyen szörnyű bűn is legyen a házasságtörés, különösen kezdetben, *reménytelen eset nincs*. Helyénvaló itt *Buntzel* figyelmeztetése, hogy a bűnrevezető viszály forrását a házasesetben valami tudattalan és kimondatlan okban kell keresnünk. Előbb tehát arranézve kell kísérletet tennünk, hogy ez az ok *öntudatosuljon* s ezáltal lehetővé legyen *Isten elé vitele és legyőzése*. Az elválás magát ezt az okot *nem szünteti meg* a lelkekben s így további mérgezések forrása lehet. Igaz, hogy a

külsőleg helyreállott házasság sincs lelkileg biztosítva ennek az **oknak** kirekesztése nélkül. De ez csak annál inkább arra készítet, hogy az *elválás ellen* nyilatkozzunk.

Sebestyén a keresztyének között még a házasságtörést sem tekinti válóoknak. A bűnös fél *bűnbánata* s a másik fél *megbocsátása* után teljes kiengesztelődésnek kell következnie, a házasság élet békességgel való továbbfolytatására. Csak életveszélyes gyűlölet esetén engedhető meg, a nembűnös fél érdekében, az *ideiglenes különélés*. Ez pedig azért van így, mondja, mert a házasságbar. nemcsak a szívnek van joga, hanem Istennek, a becsületnek, az eskűnek, a házastársnak, a szülőknek, a gyermekeknek, a társadalomnak, a nemzetnek. *A válás tehát elképzelhetetlen és megengedhetetlen.*

A lelkigondozásnak azonban nem az elvi igazság hangoztatása a sajátos teendője, hanem az, hogy akár ideiglenes különélés következik be, akár a közösség továbbfolytatása, mindkét félben munkálja a *belső, lelki megbékülés* tényleges beteljesedését s mint ennek előfeltételét, az igaz megtérést, illetve megbocsátást.

7. *Ellentét a szülők és gyermekek között.*

A keresztyén. családi élet egyrészt a szülők *tekintélyén, felelősségén*, másrészt a gyermekek *bizalmán és engedelmisségén* alapul. A szülői nevelés, főleg az *értelmiség* körében, a világ rosszaságának, ellenségességének szemléletéből táplálkozik s célja, hogy egyfelől *megóvja* a gyermeket a világtól, másfelől, hogy felnőtt korára *biztosítsa* helyzetét a világban. A megóvás a bűnnek, a rideg valóságnak *elrejtése*, a biztosítás az *anyagi jóllét megszerzése* által történik.

Ez a hagyományos családi eszmény azonban már régóta *bomlóban, pusztulóban van*. A szülők *csalódnak*, mert a gyermekek *örömmel lesznek a világ zsákmányává* s a jóllétről való szülői elgondolás *nem kell nekik*. (Pályaválasztás, házasság.) *De csalódik a gyermek is*, mert úgy érzi, a szülői pedagógia mese, áztatás, zsarnokság.

Akár lappang, akár kirobban az ellentét, egyként boldogtalanná teszi a családi életet.

A *gyermeki ellentét* nyilvánulhat dacos hallgatásban, képmutató színlelésben, vagy nyílt lázadásban és bosszúban.

A szülők tévedése az, hogy az ő elgondolásuk jó, minden más és új rossz. A gyermekek viszont abban tévednek, hogy csak a más és új jó, a régi elmaradott, tudatlan, erőszakos. A két fél más világban él, más a világnézete, minden döntő kérdésben másként gondolkozik. Célban, értékelésben, szenvedélyekben egyre növekvő, kiéleződő ellentét van a szülők és gyermekek közt.

A ma leginkább kiütőköző ellentétek a következők: a) A szülők az ú. n. „lelki” és „elvi” értékelés hívei. A test vágyait burkolni kell. Érvényesülésüket csak a lélektől különváltan lehet megengedni. Ebből a hamis idealizmusból magas elvek, de alacsony élet, kettős morál, öncélú testiség következik. A mai gyermek ezzel szemben fizikaibb, testibb értékelésű, nyíltan a testkultúra híve. (Sport, kozmetika.) Mégis, bár a test öncélúságát nem burkolja, valósággal eszközibbé is teszi azt, mert a testet a verseny, kiválóság, dicsőség, hódítás szerszámának tartja. b) A szülők egyénies felfogásúak, céljaik az egyénre korlátozottak, antiszociálisak. A gyermek szociális bűvöletben él. Ezt a szerepet játssza. c) A szülők „hazafiasok”, érdekkörük szűk korlátai közt. A gyermeket nem a „haza”, hanem a nép-közösség, a szociális közösség érdekli. d) A szülők humánusak, jótékonykodók, társadalmi rendek és előítéletek rabjai. A gyermekek szociálisok, osztálytalanok, vagy párttagok. A szülők hasadtlelkűek, pesszimisták, a gyermekek realisták, életigenlők. e) A szülők egyházasok, moralisták, a gyermekek hinniakarók, életforráskutatók. f) A szülők életüteme óvatos, kiábrándult, konzervatív, a gyermekeké radikális, merész, optimista. g) Az örök szülői magatartás az engedelmesség követelése, a tekintélyvédés. Az örök gyermeki magatartás a szabadság, önállóság követelése.

Az ellentét alapjában törvényszerű és elkerülhetetlen, amennyiben a koreszmék és az életkor hatalma alatt áll. De nem végzetes. Mindkét oldalon van rossz, de jó is. Az ellentétnek ki kell egyenlítődnie, hogy az élet előreléphessen.. De nem azzal, hogy idő teltével a gyermek is olyan szülő lesz, aki ugyanazt védi, ami ellen küzdött. Így az ellentét is azonos maradna s ez minden haladás, emelkedés, javulás csődje, tagadása lenne. Az ifjúság életüteme természetesen lehiggad. De végzetes volna, ha csak oda jutna vissza, ahol szülői voltak. A lehiggadás folya-

mán azoknak a koreszméknek kell benne letisztulnia és kiérnie, melyeket természeténél fogva olyan gyors készséggel tett magáévá. Tehát *tartalmilag valami újat kell konzerválnia* s így viszi tovább az emberi életet. Ez a gyermekek hivatása s ezt kell a szülőknek tisztelniük.

Tévedés azonban, az, hogy *a szülők* csupa halálraítélt eszmét képviselnek, tehát nyomtalanul kell eltűnniük. Van világnézetüknek mulandó salakja, de olyan *maradandó értéke is*, melynek megőrzése és átadása az ő hivatásuk. *Az örök emberit a szülők nemzedéke hordozza, az új formákat az ifjúság alakítja ki.*

Az ellentét kiegyenlítésének módja *a nevelői* s ez lehetséges, mindkét félre nézve kötelezően.

A nevelői kiegyenlítődés *lépései* a következők: a) A szülői önnevelés. Ha ezt szülők nem vállalják, idegenné lesznek gyermekeik számára s levert, megsemmisített ellenséggé. Le kell mondaniuk a külső tekintélyről, a csalhatatlanságról, egyéni elképzelésről, erőszakolásról, a gyermek egyéniségének elnyomásáról. Tiltóból és parancsolóból foglalkoztató és lelkesítő báráttá kell lenniük. Kedvenc eszméiket, szenvedélyeiket, mániáikat fel kell áldozniuk. Csak őszinteség és segítség által szerezhethetnek hitelt. Az eszméket nem lehet kiegyenlíteni, de a jellemeket és a gyakorlatot igen. A kölcsönös szeretet a túlzásokat kiegyenlíti. De tudni is kell szeretni, nem ösztönileg, hanem megbecsüléssel. b) A szülőnek is tanulnia kell, hogy taníthasson. Legnagyobb tévedés a tagadás, elítélés, ledorongolás. Ezáltal az ifjú túlzó eszméi megrögződnek. Az alaposabb és jobb tudás előtt azonban feltétlenül lehiggad és magábaszáll. Eredeti igazságérzete hálásan meghódol a tények előtt. Meghaladott dolog, hogy csak az iskolás gyermeknek és ifjúnak kell tanulnia. A szülőknek is folyton tanulniuk kell. Ne csak szórakoztatót vagy izgatót olvassanak. Az élet megköveteli a folytonos tájékozódást a természeti és szellemi ismeretekben. Az ellentét egyik legfőbb oka a szülők tudatlansága és a gyermekek felületessége. c) A szülőnek gyermekéért, gyermekével, sőt gyermekétől is kell tanulnia. A gyermek kedvenc szerepe a tanítás, végtelenül szívesen tanít, lelkesen és büszkén közli, amit tud. A szülő ne legyen türelmetlen, fölényes. Kérdezősködjék, mint aki tanulni akar az ő okos gyermekétől és közben, mint aki valójában jobban tud, irányítsa a gyermek tudását nemes célokra. Így

találkozik a tapasztalat a fogékonysággal. d) A bölcs szülő hagyja, hogy a must kiforrjon. Nem mindjárt tilt, kárhoztat. Az ifjú játszik, szerepel, s ezáltal közeledik a jellem, a komoly élet felé. Nem kell túlságosan féltetni, nem kell hamar kétségbeesni. De mindig ott kell állani mögötte a védő és segíteni kész szeretet őrködésével. Engedni kell, hogy kipróbálja erőit, bölcsen hagyni, hogy csalódják is bennük s meg-megüsse makacs fejét a kövekben. De álljunk résen, hogy a szeretet erős karjával lábbaállítsuk, ha elbotlott s visszahúzzuk az árból, ha örvényhez közeledik. Arra kell megtanítani, hogy minden szabad, de nem minden használ és épít.

Ezek a nevelői lépések eloszlatnák a szülők és gyermekeik ellenéteit, ha *ténylegesen* gyakorolnák őket. Akkor *nem is volna ebben az ügyben szükség lelkigondozásra*. A baj azonban az, hogy a szülők csak nagyon töredékesen, esetlegesen vagy sehogyse tudják meghozni életüknek ezt a legszebb áldozatát. Ezért van feltétlenül szükség arra, hogy *a lelkigondozás a családokban pneumatikus alapot adjon* az ellentétek kiegyenlítéséhez. A szülőknek és gyermekeiknek, a lelkigondozás segítségével *Jézus Krisztusban kell találkozniok*. A családi áhitat légkörében békülnek meg egymással. Ebből azonban *a szolgálat közösségének* kell fakadnia. Ne csak azt kívánjuk, hogy a gyermekek szolgáljanak szüleiknek, hanem szolgáljanak a szülők is gyermekeikkel együtt a mindnyájuknál nagyobbak. Tekintélyük hatalmasan nő, ha a gyermek látja, hogy szülői *közös szolgálatra* becsülik meg őt s vele hódolnak az isteni Szeretetnek. Az ilyen szolgálat mindig *istentiszteletből* fakadó szeretetszolgálat a gyöngék, betegek, bűnösök javára. S a szolgálatért való *közös imádság* az a gyógyszer, mely minden ellentét keserűségét és sebet beheggeszti, feloldja, meggyógyítja.

8. A vegyes házasság

kérdése elsősorban *a mi egyházunkat* érdekli. A statisztika bizonyosága szerint a róm. kat. egyházban az egyező házasságok száma messze felülhaladja a vegyesekét, míg ezek nálunk az összes házasságkötéseknek közel a felét teszik. Ezt a jelenséget hitvallási szempontból a legnagyobb aggodalommal kell szemlélünk. A tapasztalat azt mutatja, hogy a vegyes házasság, eltekintve a kivételektől, általában *a hitbeli közöny talajává*

válik, továbbá, hogy a másvallású fél mögött álló egyház *aggressivitása folytán* a református fél szenved vagy enged. A egyes hitű családok számunkra *bizonytalanok és aggályosak*, megzavarodik és elhomályosodik bennük a családi élet evangéliumi eszménye. Sokszor éppen a református fél türelme és békevágya lesz a veszedelem forrásává.

Kálvin határozottan tiltotta a vegyesházasságot. Szerinte a ház megszenteltségtelenítése és megbocsáthatatlan bűn, ha evangéliumi hitű férfi „babonákkal terhelt” nőt vesz feleségül. Ha viszont evangéliumi hitű nő megy, saját akaratából, más vallású férfihoz, ugyanúgy bűnös. Ezen az alapon ellenzi a vegyesházasságot *Sebestyén J.* is, hivatkozva az Ó- és Újtestamentum tilalmára. Gyakorlatilag is veszedelmesnek találja, mert éppen az egymást szerető házasságok kíméletessége miatt nem lehet benne keresztyén hívő életet élni.

Helyesen mutat azonban rá *Füllkrug*, hogy a vegyes házasság problémája többet jelent, mint egyszerűen két különböző felekezetű fél házasságának ügyét. Mert számtalan sok „belső” vegyes házasság van, melyben mindkét fél egyházunkhoz tartozik, de a férfi és a nő a vallás dolgában nem értik meg egymást s ez viszálykodásuk legmélyebb oka.

Török I. is hasonlóan kiemeli, hogy a vegyes házasságok körét jóval tágabban kell megvonnunk, mint ahogy a jogi szemlélet teszi. Az egyvallásúak házasesetében is megtalálható a baj. A *vallásellenes koreszmék* miatt mélyebb szakadék támadhat a házaspárok közt, mint a különböző felekezetekhez való tartozás miatt. Ilyenkor a keresztyén a hitben megálló fél hordozza.

A kérdés gyökere tehát mélyebben van a felekezeti ségnél, abban, amire Von der Heydt mutat rá, hogy t. i. a vallás az ember lelki életének legbensőbb területe s a házastársak lelki közösségének mivoltában a vallási igény egyezősége vagy különbözősége a döntő tényező. A keresztyén és az istentagadó házasságában az a veszély, hogy nem találják meg vagy nem együtt élik át a legmélyebb lélettapasztalatokat. A keresztyén nő pld. imádkozhatik hitetlen férjéért, de nem imádkozhatik vele s ez a lehető legfájdalmasabb élmény. Így a házasság tisztán *nemi viszony* lesz, ami lealacsonyítását jelenti. A gyermekek

idegerekké válnak egyik vagy másik szülő részére. Nincs konkrét nevelési cél. Ez nem igazi házasság.

Ha tehát tiltani kívánjuk a vegyes házasságot, meggyőződésünk szerint mindenekelőtt nem a felekezeti különbség alapján kellene tiltanunk, hanem *a hívőnek a hitetlennel való egyesülése* veszedelmének okából. Ehez képest a felekezeti különbség csak másodsorban veszedelmes.

Mi mind a „belső”, mind a „külső” vegyes házasságot *helytelenítjük*, de tisztában vagyunk azzal, hogy emberi s közelebről a nálunk adott viszonylatok között ilyen házasságok létrejövetelét sem erőszakkal, sem jogilag meg nem akadályozhatjuk. De éppenezért látunk benne nagyjelentőségű *lelkigondozói* kötelezettséget és feladatot.

Az *ifjúsági* és a *családi* lelkigondozás rendjén kell arra munkálnunk, hogy mind a szülők, mint a házasulandó fiúk és leányok olyan *öntudatos reformátusok* és olyan *pneumatikus életű hívők* legyenek, akikre nézve *lelki képtelenség* legyen a vegyes házasság. Az erre való előkészítést azonban a lelkigondozónak *korán és állandóan* kell munkálnia s nem az utolsó pillanatban fogni hozzá, amikor már késő.

Hatalmas segítséggé tehetjük ebben az ifjúság és a felnőttek *gyülekezeti misszióját*, melyek helyes vezetés mellett a legjobb megelőző tényezőkké válhatnak s mint az egészséges gyülekezeti élet biztosítói, sokféle módon hathatnak arra, hogy a *családalapítások a gyülekezetben belül*, illetve az egyházon belül történjenek.

Nyugodtan állíthatjuk, hogy komoly lelkigondozás a *személyes* vonalon és élő missziói kapcsolat a *közösségben* egy idő múlva *csak kivételessé* tenné a hívőnek hitetlennel, a reformátusnak más felekezetével való házasságkötését. A *szerелеm jogára és hatalmára* való hivatkozás ezzel szemben önmagától eljelentéktelenedne, mert a valóságban *alkalomszerint* érvényesül s az Isten szerint való alkalom *a hívő gyülekezetben* biztosítva volna.

Ezentúl azonban igazat kell adnunk *Török I.-nak* abban is, hogy a vegyes házasság teljes tilalmát még akkor sem mondhatnók ki, ha *emberileg módunkban lenne*, mert az isteni

kegyelem a vegyes házasságban is lehet és *van működési tere*. **Él ez** elsősorban a „belső” vegyesházasságra, amelyben **Isten kegyelme** munkálhat a hívő félben s ez a kegyelem **erősebb**, mint a másik fél hitetlensége. A hívő Isten kegyelméből **legyőzheti** a hitetlenséget. De hangsúlyozzuk **Török I.**-nal, **hogy ez nem emberi**, hanem **isteni** lehetőség. (I. Kor. 7:16.) Ha **nem így volna**, hogyan vigasztalhatná az Ige a hívőt: megvan **szentelve a hitetlen** az ő hívő társában? (u. o. 14.) Ha az **egyik fél nem akar engedelmeskedni** az Igének, I. Pét. 3:1.—7. **szerint a másiknak** kell arra törekednie, hogy az ő magaviselete **által Ige nélkül is megnyeressék**. Az Isten félelmében való **feddhetetlen** túrés. a szelíd és csendes lélek romolhatatlansága, **másfelől a gyöngébbnek való tisztességadás** hatalmas, Istentől **megáldott eszközök** arra, hogy **bizonyoságtételük** az Ige útját **egyetemesen** a kegyelemből való megtérésre.

Ebből folyólag **helyezkedik Török I.** arra az álláspontra, **hogy a felekezeti** vegyes házasságban is **nem az áttérés** vagy **kitérés**, hanem **a megtérés** az, amire a mi felünket segítenünk **kell a maga és társa irányában**. Ez a „keskeny út”, **melyen a vegyes házasságban is lehetséges** Isten kegyelméből **eljutni „az ökumenikus egységre”**, **nem a törvény**, hanem az **evangélium** által. Sőt **Török I.** anélkül, hogy a vegyes házasságot **javallaná**, mint **isteni lehetőségre**, arra is rámutat, hogy **a készülő vegyes házasság** esetén is **mindkét félnek** ezt a **keskeny utat** kellene vállalnia, mikoris az út **nagyon küzdelmes** lenne ugyan, de a **különböző felekezethez tartozás** **nem képezne** **legyőzhetetlen akadályt**.

Ha ezt a lehetőséget **el is ismerjük**, **a lelkigondozás szempontjából** **nem tekinthetjük** általános és **szándékosan választott álláspontnak**, mert **számunkra a vegyes házasság megelőzése** **marad az irányadó**.

A vegyes házasságot **az egyes felekezetek szempontjából** **nézve**, v. der **Heydt** megállapítja, hogy **hithű zsidó és keresztyén** között a házasság **lelkileg lehetetlen**, mert a két vallás **kizárja egymást**. Az **egyik Krisztus nélkül él**, a **másik azt vallja**, hogy **Krisztus nélkül nem lehet élni**. Valamelyik félnek **tehát el kellene hagynia hitét**, hogy a házasság **belsőleg lehetővé legyen**.

A keresztyénség közösségén belül a *konfessziók* magukbanvéve nem teszik lehetetlenné a házasságot, de nagy különbség van azért az esetekben. V. der *Heydt* pld. a különböző *protestáns* felek között kötött házasságot, bár nehézségek itt is támadhatnak, nem tekinti vegyesházasságnak.

Elismerjük, hogy ez nagyjában áll a *református és evangélikus* testvérfelekezetekhez tartozókra nézve s etekintetben Egyházi Törvényünk is messzemenő engedményeket tesz. Azzonban még itt is, *minél hívőbb tagjai* a felek a maguk gyülekezetének, annál inkább előfordulhatnak a családi életben s a gyermekek nevelésében a legalábbis zavaró ellentétek. Két templom, kétféle istentisztelet, két szervezetben való részvétel, ha nem is a hit közösségében, de a *vallás gyakorlásában* okoz repedéseket s családi egységen.

Ezek lényegesen elmélyülhetnek a protestantizmus *távolabbi denominációiban*, melyek azonban nálunk gyakorlatilag alig fordulnak elő, mert a *szektákat* nem tekintjük a protestantizmus történeti egységébe tartozóknak.

Egyébként a *szekta* a házasságot éppolyan lehetetlenné teheti, mint a nem keresztyén féllel való együttélés.

Viszonyaink között külön fel kell említenünk az *unitárius* féllel kötött vegyes házasságot. Elvben az unitárius fél a legszabadabban gondolkozó s társának hitét nem szabadna zavarnia, de a gyakorlatban más a helyzet, bárminő okból is fakad. A református fél erős meggyőződése különben sem tekintheti az unitáriust keresztyénnek, történeti értelemben protestáns keresztyénnek sem. Lelkigondozás szempontjából tehát ez a vegyes házasság nagyon aggályos s mindent el kell követnünk megelőzésére, megtörténte esetén pedig a mi felünknek állandó odaadó gondozására, védelmére.

Ugy v. d. *Heydt*, mint *Török* a legsúlyosabbnak a *róm. kath. féllel* kötött vegyes házasságot tartja. Az előbbi egyenesen kijelenti, hogy evangéliumi keresztyén és róm. katolikus aligha köthet házasságot. Ha az egyik fél a másik kedvéért enged, a házasság még lehetlenebb. *Török* is a legtöbb bajt ebben a vegyes házasságban látja; a válási esetek és születési arányszámok itt a legkedvezőtlenebbek. A családi élet belső sebtől vérzik, amelyet az utólagos egyházi beavatkozások csak mélyí-

tenek. A régi vallásháborúk áttevődnek a család terére. Végre az egyik fél (s többnyire a református) testileg-lelkileg belefárad a harcba, feladja a küzdelmet a béke kedvéért s esetleg hitének elhagyásával fizet hadisarcot.

Ha a vegyes házasságot lelkigondozói úton megakadályozni *nem sikerült*, felelősségünk és munkánk a nehézségek ellenére sem szűnhetik meg. A hitetlen vagy másfelekezetű taggal, — mondja v. d. *Heydt*, talán nem tehetünk semmit, ellenben *az áldozat érdekében* kötelességünk a segélynyújtás.

Fontos, hogy *lelkiismereti konfliktusaiban* adjunk erőt neki. Ha *gyermekai lelkéért* aggódik, vigasztaljuk. Akadályozzuk meg *hitének elfáradását*, elhidegülését. Rámutat v. d. *Heydt* a meggyőződésünk szerint leglényegesebb teendőre is: szorosabban fűzzük a vegyes házasságban küzködő lelket *gyülekezetünkhöz*, mert ez a legjobb segítség. Jobban kell éreznie a testvéri szeretet örökösét. Részt kell juttatni számára a gyülekezeti életben. Szükség, betegség idején ne nélkülözze a testvéri segítséget.

Vigyázzunk azonban arra, hogy nehogy azt higgye ő, vagy a másik fél, hogy *földi, anyagi eszközökkel* akarjuk magunkhoz kapcsolni. Ne *lélekfogást*, hanem lelkigondozást végezzünk. A *fenyegető, dorgáló* módszerekkel pedig, mint hiábavalókkal, hagyjunk fel. Az egyházhoz való tartozás nem eszköz, hanem cél. Tevékenységünkől hangozzék feléje az evangélium: Krisztus szerelme szorongat minket! Sohasem bántsuk *a családi békét*, megbecsülést s a gyermekeknek szülők iránti tiszteletét.

Mindezt a lelkipásztor, főleg városon, egyedül nem végezheti, *munkatársakat* kell nevelnie és igénybevennie.

V. d. *Heydt*-nak ezek a helyes gondolatai szerintünk mind arra utalnak, hogy a vegyes házasságban élő feleink lelkigondozását csakis a felnőtt egyháztagek *gyülekezeti missziójának* öntudatos és erőteljes munkája által végezhetjük eredményesen.

A vegyes házassággal kapcsolatos a leendő házasfeleknek a születendő gyermekek vallására vonatkozó *megegyezése*, amit közkeletűen (történelmi hagyományból származó tévedéssel) *reverzálisnak* neveznek. E jelenség mind az egyházak közötti, minden vegyes házasságon belüli *békét* a legnagyobb mértékben *felzavarja és megmérgezi*. Veszteségünk ezen a téren

számszerint bár állandó, nem nagy. Az igazi baj *nem a számszerinti* veszteségben van. A számok *lelkeket* jelentenek s felekezeti különbség nélkül lelki vereséget, akár győzelem, akár csatavesztés történik statisztikailag.

A megegyezés azt bizonyítja, hogy hiányzik *a tisztelet és megbecsülés* egymás hite iránt s legalább is az egyik fél vallásilag közömbös. ha nem hihetetlen. A helyzet még gonoszabb. ha valaki *meggyőződése ellenére*, külső kényszernek vagy világi érdekeknek engedve alkudja el meg sem született gyermekeinek legdrágább kincsét. Ha pedig azzal védekezik, hogy *úgysem lesznek gyermekei*, bűnét tetézi meg. Ezeket az Ézsaukat nevezi az Ige istenteleneknek és paráznáknak, méltán. (Zsid. 12:16.) A leggyökeresebb orvosság, az egész társadalom érdekében, a megegyezések lehetőségének *törvényes eltörlése* s egyben szankcióval ellátott *tilalma* volna.

Sem evangéliumi keresztyén hitbeli, sem lelkigondozói szempontból nem oszthatjuk azok álláspontját, akik az orvosságot abban látják, hogy a megegyezést *a mi javunkra* kell biztosítani. Akár csak olyan általánosságban tartsuk is ezt a véleményt, mint *Gaudy*, aki szerint „*lelkiekben* a mi szavunk legyen a döntő” a vegyes házasságban, akár abban a formában próbáljuk érvényesíteni, mint *Tóth E.* teszi, aki nem erőszakosan, de *szépszerével* arra kívánja befolyásolni a feleket, hogy *a mi javunkra* kössenek megegyezést, akár pedig abban a határozott követelésben juttassuk kifejezésre, mint *Sebestyén J.*, hogy „a mi javunkra *kell reverzálíst adni*”, mindenképpen ellenkezésbe jutunk keresztyén lelkiismeretünkkel és lelkigondozói hivatásunkkal. Amit másoknál vallásilag és erkölcsileg elítélünk, azt nem szabad magunkranézve helyesnek tartanunk. Az egyetlen keresztyéni és lelkigondozói törekvés: *nem adni és nem venni*.

Ha semmiképpen nem sikerül meggyőzni felünket a megegyezés bűnösségéről, inkább tanácsoljuk neki *az áttérést* a másik fél vallására, mert gyülekezeti közösségünk igazi tagja többé úgysem lehet s a saját lelkében is kevesebb kárt vall. Itt is *megelőző lelkigondozással* s a *gyülekezeti misszióval* kell küzdeni a bűn ellen s alkotmányos módon az egyház egészének, sőt a társadalom egészének törekednie a törvényes lehetőség megszüntetésére.